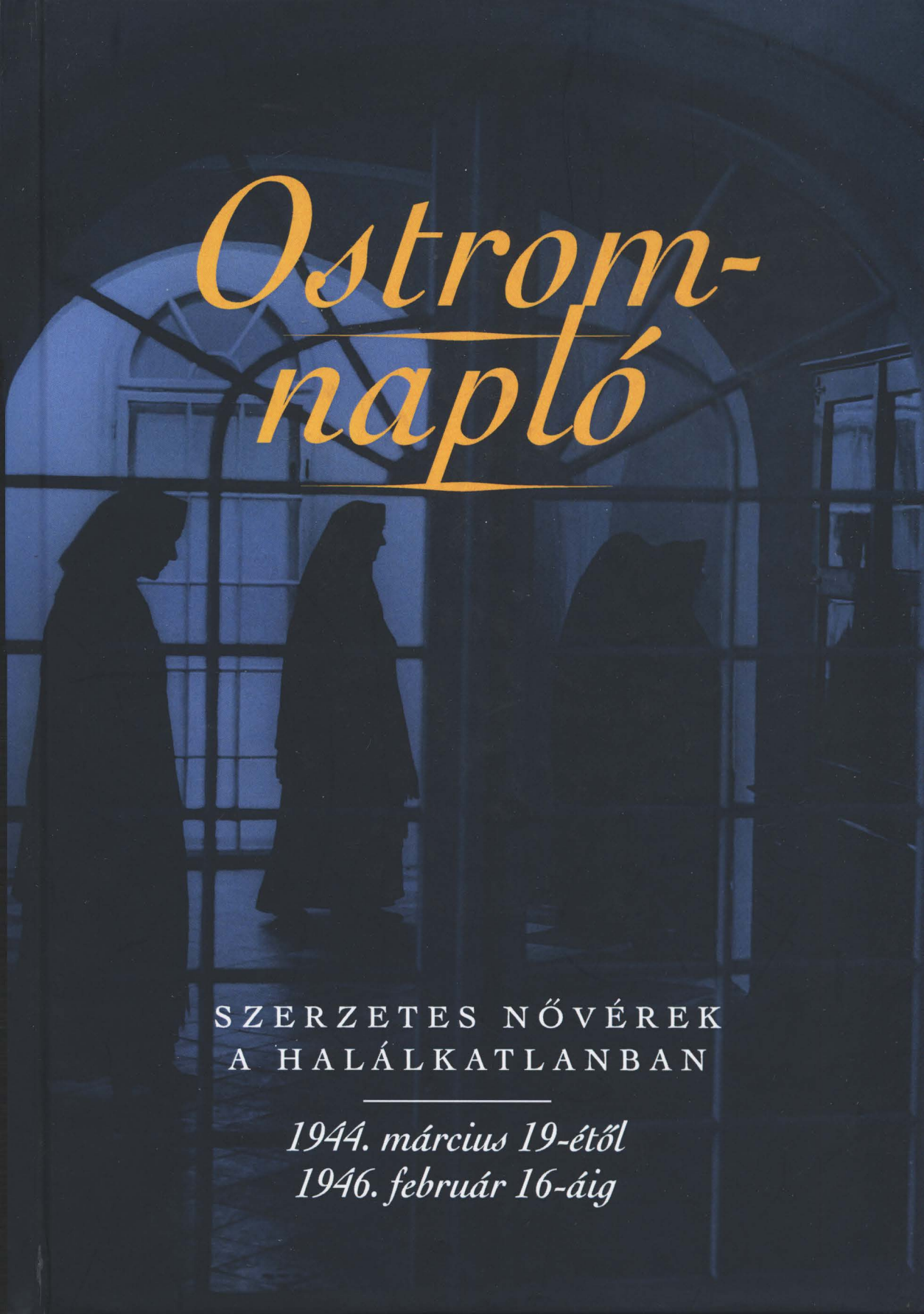

Ostrom-napló

SZERZETES NŐVÉREK
A HALÁLKATLANBAN

1944. március 19-étől
1946. február 16-áig

Ostromnapló

SZERZETES NŐVÉREK
A HALÁLKATLANBAN

Ostromnapló

SZERZETES NŐVÉREK A HALÁLKATLANBAN

1944. MÁRCIUS 19-ÉTŐL
1946. FEBRUÁR 16-ÁIG

„Hallgass meg minket Istenünk és világítson
arcod kegyelmesen elhagyott szentélyedre.
Lásd a pusztulást és ne késlekedjél segítségeddel.
Könyörülj e szent helyen, ahol szent Nevedet
annyiszor segítségül hívtuk.”[1]

[1] *Édes otthonunk, Album (1931–1947),* Szociális Missziótársulat, Bp., vö. Dán 9,17–19.

TARTALOM

Ajánlás 7
A Szociális Missziótársulatról 8
Bevezetés az ostromnaplóhoz 12

Anyaházi ostromemlékeink 22
Táborhegyi fényben 24
Missziós rohamcsapat 28
Tűzvonalak között 42
Az ostrom 57
Halálkatlanban 77
Vörös csillag és kék kereszt 106
Az élet törvénye 141
A torony árnyékában 154
Névjegyzék 157

Néhány adat és dokumentum 163
Egy nővérlevél 164
Két körlevél 166
Részletek egy másik naplóból 174
Glosszák az ostromnaplóhoz 183
Személynevek mutatója 190

Bibliográfia 203

Ajánlás

Az ostromnaplóban rögzített események kiadása által szeretettel és hálával örökítjük meg azoknak az embereknek az emlékét, akik Budapest ostromakor a „halálkatlanban" élték át a nehéz napokat. Ilyenek voltak Krisztina körúti Anyaházunkban tartózkodó nővéreink, Krisztinaváros lakói közül azok, akikkel szerzetes társaink együtt vették ki részüket a megpróbáltatásokból, és a Várnegyed lakói, akik között Farkas Edith alapító anyánk született és élt 36 éven át.

Felidézzük az ebben az időben óvóhelyeinkre érkező helybeli és máshonnan való lelkészek helytállását, akik szolgálatukkal erőt öntöttek a szenvedőkbe.

Kegyelettel emlékezünk azokra az elhunyt emberekre is, akik közül 61 – katona és civil – személyt nővéreink segítségével temettek el kertünkben, ideiglenes nyugvóhelyet biztosítva számukra.

Budapest, 2014. június 27.
Jézus Szent Szíve ünnepén
A Szociális Missziótársulat nővérei

A Szociális Missziótársulatról

A Szociális Missziótársulatot Farkas Edith alapította 1908-ban a kor társadalmi igényeinek kielégítésére, a nő-, a család- és a gyermekvédelem területén. Az alakulásról, a társulat célkitűzéseiről, a szervezeti felépítésről és a szociális-karitatív jellegű munkákról alapító Anyánk így írt:

„Minden igazán szükséges intézménynek megvan a maga ideje és a maga időszaka, amikor azt az élet maga hívja létre, mert szükség van rá. Hogy a Szociális Missziótársulat keletkezése is időszerű, azt nemcsak abból látjuk, hogy segítő kezekre mindenfelé milyen nagy szükség van, hanem a megértésből is, amellyel fogadták, és abból, hogy mindig többen vannak a társadalom minden rétegének asszonyai és leányai közt olyanok, akik tevékeny élet, komoly munka és komoly életcél után vágynak. […]

A beltagok, vagyis a szerzetes nővérek a szociális hivatást tekintik életük fő céljának, és szakszerű kiképzésben részesülve teljes munkaerejükkel és tudásukkal szolgálják a szegények, az elhagyatottak és a veszélyeztetettek ügyét, valamint a társadalom minden tagjának lelki érdekét. Így »egész emberként« dolgoznak az egyes intézetekben, otthonokban, egyesületekben, patronázsokban, irodákban, gyárakban, hatósági területeken, kórházakban, börtönökben, gyermekotthonokban, szeretetházakban és más helyeken.

Mindehhez olyan lélek kell, amely önmagát feledve szeret, önzetlenül fárad, akinek szenvedélye a felebarát szolgálata. […]

Mindazok, akik a Társulat céljaiért lelkesednek, és szellemük az övével rokon, de akik körülményeiknél fogva nem léphetnek a beltagok közé, mint kültagok nyerhetnek felvételt. […] Munkájuk a rendelkezésükre álló idő és tehetségük szerint a legkülönbözőbb: segíthetnek gyermekotthonokban, menhelyeken, szegényügyben, vállalhatnak inspekciót a nővédelmi hivatalban, részt vehetnek az irodalmi bizottság munkájában, fordításban, könyvterjesztésben, tagjai lehetnek az énekkarnak, vállalhatnak taggyűjtést, lehetnek csoportvezetők a szeretetszövetségben…"[1]

A Szociális Missziótársulat szerkezete az elöljáró vezetése alatt álló szerzetesi közösséget és a női önkéntesek szervezetét öleli fel.

Megalakulásakor a szerzetesi közösség alapvető munkája kültagok képzése volt, középrétegbeli asszonyok toborzása és oktatása által annak érdekében, hogy saját lakóhelyükön vállalják a szociális és karitatív tevékenységeket. Ezekből az önkéntesekből nőtt ki a Szociális Missziótársulat Országos Szervezete. Befolyása volt az ifjúkori bűnözés megelőzésében, ifjúsági mozgalmak szervezésében, családszolgáltatásokban, börtön- és kórházmisszióban, gyári dolgozókkal való foglalkozásban, hajléktalan menhelyek fejlesztésében. A hangsúlyt nagyszámú önkéntesek képzésére helyezték, és számukra regionális központokban, a közösség missziós házaiban tanfolyamokat szerveztek. A társulatban nagy osztályrész jutott a szociális jóléti programnak. A népjólétet szolgálta azzal is, hogy felhívta a figyelmet a szociális törvényhozás és szociális jólét nyilvános programjai területén megnyilvánuló új felelősségekre. A több ezer tagot számláló 450 missziós egység[2] támogatásával nagy nyilvánosságot kaptak a szociális nevelés irányelvei kiadványok és negyedévi lapok, a *Keresztény Nő,* az *Élet és Öröm* és a *Búzavirágok* által.

Közvetlenül a Szociális Missziótársulat elöljárójának hatáskörébe

[1] Farkas Edith, *A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése – Irányzat és gyakorlat,* Szociális Missziótársulat, Bp., 1913, 10–19. Patronázsoknak a bűnözésnek kitett vagy züllésnek indult gyermekek és fiatalkorúak védelmét, segélyezését, valamint rossz útra térésük megelőzését szolgáló intézményeket, szeretetszövetségnek a pártoló tagok közösségét nevezték.

[2] Városi vagy falusi területeken az országos szervezet konstitúciója és alapszabálya szerint helyi csoportokba szervezettek. Moderátoruk a helyi plébános volt. Szociális és apostoli célt szolgáltak a helyi közösség rejtett szociális energiáinak hasznosításával, a szükséget szenvedők segítésével, az irgalmasság testi és lelki gyakorlása által.

tartoztak a Missziós Házak és Intézmények, amelyeket szerzetes nővérek működtettek. A szerzetesrendek 1950. évi magyarországi működésének betiltását megelőző időszakban a szociális missziós nővérek 20 intézményben dolgoztak (Budapesten, Szikszón, Csobánkán, Balatonbogláron, Dunaföldváron, Nagykanizsán, Hejcén, Pécsett, Győrben, Debrecenben, Tiszaszalkán, Karádon, Békéscsabán, Ungváron, Szabadkán, Komáromban, Zalaegerszegen, Csepelen, Szegeden, Nyíregyházán és Clevelandben). Munkájukat leány-javítóintézetben, ellátatlan és elhagyott leányok otthonában, plébániákon, az Országos

Szervezet Központi Irodájában, leány-árvaházban, iskolákban, fogházakban, települési munkában, alkalmazási szolgálatban, ápolói iskolában, idősek otthonaiban, falusi települési munkában, dolgozó lányok otthonában, népjóléti munkában, fiú-árvaházban, lábadozóotthonban, vakok intézetében és fogyatékos gyermekek intézetében végezték.

A szerzetesek szétszóratásának időszakában az országos szervezet megszűnt, a szociális missziós nővérek a világban élve szolgálták karizmánk szerint Istent és embertársaikat. Meglévő képzettségeik alapján próbáltak munkát találni, vagy továbbképezték magukat az adódó munkalehetőségek igényei szerint. A korábban házi nővérként dolgozó

és rendkívül képzett nővéreink elsősorban plébániákon igyekeztek egyházközségi munkát találni, szolgálatukat folytatni.

A rendszerváltozást követő időszakban, amikor az egyház felhívta a szerzetesrendek tagjait a közösségben történő életvitel megkezdésére, azok a nővéreink, akik még munkaképesek voltak, és nem volt olyan családi kötelezettségük, amely otthon tartotta őket, igyekeztek helyet találni, ahol közösen imádkozhatnak és dolgozhatnak. Megkezdődött a korábban tulajdonunkban levő ingatlanok visszaigénylése és a közösségi élet beindítása. Fenntartói tevékenységünk által fokozatosan elkezdhette működését egy óvoda, egy szakiskola, egy egyetemi kollégium és két idősek otthona. Újjászerveződött a kültagság is. Az intézmények működtetésének feladatait világi munkatársak látják el. Szerzetesi központunk (Anyaház) Budapesten az I. kerületben, a Krisztina körút 61. szám alatt található. Itt működtetjük a Farkas Edith Szeretetotthont is.

Amikor „gyökereinkből" táplálkozva élünk és dolgozunk, a mindennapi feladatokhoz erőt ad elődeinknek olykor hősiességet sem nélkülöző helytállása. Ilyen tanúságtételről adunk hírt jelenlegi kiadványunkban, amikor feleleventjük a második világháború vérzivataros időszakának egyik legveszélyesebb területén, Budapesten, a „halálkatlanban" folyó imádságos és küzdő szerzetesi hétköznapokat, Krisztinaváros szenvedőinek egy részével együtt. Bízunk abban, hogy ma is hasznos lehet azoknak a napoknak bemutatása, amikor az egységben átélt szenvedés rendkívüli tettekre késztette az embereket.

Gambár É. Anna SM
általános főnöknő

Bevezetés az ostromnaplóhoz

Szent József, Jézus Krisztus nevelőatyja ünnepén, 1944. március 19-én a német hadsereg csapatai megszállták Magyarországot, elsősorban Budapestet. Az év őszén a szovjet csapatok átlépték a trianoni országhatárt, hamarosan körülvették a fővárost, és annak ostroma a téli hónapok alatt zajlott. Az első világháborút és a trianoni tragédiát követően magára talált és számtalan téren megújult magyar katolikus egyház hűségesen helytállt a felebaráti szeretet hősies gyakorlásában, amikor „tűzpróbára" tétetett az ostrom idején. Az olvasó mindezt megismerheti egy modern, magyar, női szerzetesrend szemszögéből, a Szociális Missziótársulat anyaházában élő nővérek háborús élményeit hűen rögzítő egykorú napló révén.

Érdemes azonban visszatekinteni az ezt megelőző évtizedekre, vagyis arra, hogy miként újult és erősödött meg az egyházi élet számtalan területen, főként pedig a szerzetesi élet terén.

A honfoglalás millenniumi ünnepségei 1896-ban sokakat megtévesztettek – az egyháziak miért képeztek volna kivételt? A hatalmas építkezések, az élénk gazdasági élet, az ipari fejlődés elterelte a figyelmet a szegénységről, miközben a földtelenek, munkanélküliek tízezres nagyságrendben az Újvilág felé indultak, hogy ott még nehezebb körülmények között tengődjenek; a létbiztonsághoz, kényelemhez szokott értelmiség nem kutatta a látóhatár peremét, ahol sötét fellegek gyülekeztek, hogy előrevetítsék a világháborúk és a hátukon érkező totalitárius rendszerek halált hozó árnyékát.

A századvég és századelő egyházi élete – a szerzetességet leszámítva – még nem volt túl mozgalmas. A munkásság helyzetével foglalkozó, *Rerum Novarum* kezdetű pápai enciklika Prohászka Ottokár fordításában hamar megjelent, de igazi visszhangot nem válthatott ki, s a munkásság egyre jobban távolodott az egyháztól. Az egyháziakat az újskolasztika által fölvetett problémák jobban foglalkoztatták, mint a szociális kérdések. A már említett Prohászka Ottokár, 1906-tól székesfehérvári püspök, valamint Giesswein Sándor kivételesen messze látó egyháziaknak számítottak. Néhány szerzetesrend később fokozott társadalmi érzékenységével tűnt ki. Az 1900-ban kezdődött országos katolikus nagygyűlések a hazai katolikusság öntudatra ébredését és a korproblémák iránti fogékonyságát jelezték.

A székesfehérvári püspöki székbe az a Prohászka Ottokár kapott kinevezést 1905-ben, aki teológiai tanárként, elismert papnevelőként országos hírnévnek örvendett.

A kinevezés légkörét s magát az 1906. január 21-én beiktatott Prohászka Ottokárt a kortárs Bangha Béla *A világhódító kereszténység* című könyvében így rajzolta meg: „A századforduló idején s egészen a háború végéig a magyar közéletben és szellemiségben, törvényhozásban és közfelfogásban szinte korlátlanul a szabadkőművesség uralkodott. Nézzük meg az akkori hírlapokat, az akkor megjelent könyveket, az akkori parlamenti naplókat: a kereszténységgel s főleg a katolicizmussal szemben alig találunk ott mást, mint gúnyt és lenézést, türelmetlen kirohanásokat s bántó megjegyzéseket. A szabadkőművesség nyíltan tárgyalta a kereszténység likvidálását: a hitoktatás megszüntetését, a szekularizációt, a hitvallásos iskolák eltörlését, a szerzetesek elleni háborút. A budapesti napilapok nagy része szinte kéjelgett abban, hogy ma ezt, holnap azt a vallási igazságot, ünnepet, személyiséget, intézményt tette vitriolos gúny vagy felháborodott szidalom tárgyává. Az értelmiség csaknem a maga egészében távol tartotta magát a vallási élettől, a munkásság menthetetlenül a legdurvább fajta szocialista izgatáshoz és vallásellenességhez látszott szegődni, a főváros kormányzatában másnak, mint a liberalizmus engedelmes uszályhordozóinak, szava nem volt.”[3]

[3] Bangha Béla, *Világhódító kereszténység,* Pázmány Péter Irodalmi Társaság, Bp., 1942, 223.

A fordulat azonban bekövetkezett: „Az első nagy lökést a rekrisztianizáció felé Zichy Nándor indításai [katolikus nagygyűlések] után főleg Prohászka Ottokár adta a magyar katolicizmusnak. Eredményeit tüneményes tudásán, szellemiségén, sugárzó erején és magával ragadó ékesszólásán kívül jórészt annak köszönhette, hogy kezdetben tudatosan óvatos volt. […] Prohászka nagyon jól tudta, mit csinál, tudta, hogy félrenevelt hallgatósága a teljes igazságot akkor még nem viselte volna el, s okos alkalmazkodással egyelőre beérte azzal, hogy olyan igazságokat hangoztatott s olyan formában, amelyeket az élet nagy kérdéseitől, a hittől, igazságtól messze eltávolodott kor is megérthetett. […] Prohászka elérte kitűzött célját: kényszerítette a templomtól elszokott modern társadalmat arra, hogy felfigyeljen a katolikus pap és püspök szavára, hogy újra elkezdjen érdeklődni a nagy kérdések iránt, amelyeket ő egyelőre burkoltan, de mégis csak szőnyegre hozott, s észrevétlenül új nimbuszt, tekintélyt, népszerűséget font az egyházi igehirdető homloka köré. Prohászka előtt divat volt a pappal s Egyházzal szóba sem állni, viszont Prohászka óta divat lett az Egyház és a templomi szószék: ez volt a nagy apologéta első óriási diadala és teljesítménye."[4]

Prohászka Ottokár legendás hírű Székesfehérvárra érkezése – vonaton utazott, 2. osztályú kocsiban, majd egyedül, gyalog ment a püspöki székházhoz – idővel szimbolikussá vált. Püspökként is olyan pap akart maradni, aki szolgálja a reá bízott egyházmegyés papságot, hívő sereget. Az 1906. január 21-i beiktatásán tartott beszédének következő mondatai elővételezték a több mint két évtizedes főpásztori működésének lényegét: „Magyarországnak a munka társadalmára van szüksége… Dolgozni jöttem. Dolgozni akarok a züllésnek indult magyar nép megmentésének nagy napszámában, a kor bágyadtságától beteg lelkek meggyógyításában, a szenvedélyek lázától elgyötört bűnösök megtérítésén. Mindezt Jézus nevében. Jézus erejével."

Prohászka püspök leghatásosabban az értelmiség körében végezte evangelizációs munkáját, elsősorban saját egyházmegyéje területén; de folytatta híres konferenciabeszédeit a budapesti Egyetemitemplom szószékén, és járta az országot, még a történelmi kiterjedésű

[4] Bangha, 1942, 226.

Magyarországot, lelkigyakorlatokat, ünnepi szónoklatokat tartva. Az emberléptékű székesfehérvári egyházmegye irányítása mellett Prohászkának jutott ideje irodalmi munkásságának folytatására, amivel előkészítette a katolikus reneszánsz virágkorának nevezhető 1930-as éveket. Társadalmi elkötelezettsége következtében új utakat keresett. Ehhez fűződött az a néhány magyar egyházi személyre árnyékot vető esemény, ami Ottokár püspök apostoli munkásságát, annak lendületét megtörhette volna. Az esztergomi *Vigilantia* bizottság felterjesztésére a római *Index Congregatio* 1911. június 5-én kelt dekrétumával a tiltott könyvek listájára került a fehérvári püspök két könyve és egy cikke. Ő azonban egyházi ellenfeleinek csalódást okozott, mert a római döntést fiúi engedelmességgel elfogadta, amit Rómában dicsérőleg nyugtáztak. Egy időre kevesebb közszereplést vállalt, de nem vonult vissza, hanem folytatta töprengéseit a modern katolicizmus jövőjéről. Mindeközben folyamatosan támogatta az 1908-ban, Farkas Edith által alapított Szociális Missziótársulatot, amely valójában az ő elméleti, szociális elképzeléseit igyekezett a magyar társadalmi, 1914-től világháborús, majd 1920-tól trianoni nyomorban valóra, a mindennapok egyszerű, konkrét tetteire váltani. Ő maga 1916-ban földreformtervezetet készített, és azt a püspöki birtokon meg is valósította.

A trianoni békediktátumot követő súlyos helyzetben, élete utolsó éveiben még elszántabban szorgalmazta az új, keresztény magyar társadalmat, mint valaha. Halálának módja méltó volt életéhez. A püspököt 1927. április 1-jén, a budapesti Egyetemi-templom szószékén érte az agyvérzés. A Központi Papnevelő Intézetben másnap meghalt. Életműve, a magyar katolicizmus megújítása halála után fokozatosan kiteljesedett.

A háborús évek (1914–1918) megpróbáltatásai összetalálkoztak a még X. Piusz pápa (1903–1914) által kezdeményezett gyakori szentáldozás terjedésével, és számos templomi közösségben a hívek vallásossága növekedett. Ezt a folyamatot a hit elmélyültebb ismerete késésben követte. Az egyházi szervezetek a növekvő számú rászorulón erejükhöz mérten igyekeztek gondoskodni, miközben a sajtó hangadói a szolgáló szeretet megnyilvánulását „népcsalásnak" nevezték.

Az elvesztett első világháborút követő politikai zűrzavar ugyan csak rövid ideig tartott, a hatalom bitorlói azonban sietve igyekeztek e világi

messianisztikus elképzeléseiket valóra váltani, s ez a leggyorsabb sikerrel kecsegtető területen kezdődött, amikor is az egyházi vagyont – annak közösségi rendeltetését figyelembe nem véve – köztulajdonba vették, majd nekikezdtek a vallás likvidálásának.

Az 1918 őszén létrejött koalíciós kormány keretén belül szerveződött meg a Vallás- és Közoktatási Minisztérium, amelynek közoktatásügyi része 1919. március 21-e után is tovább működött, miközben a vallásügyi osztályok likvidálása megkezdődött egy aposztata szerzetes vezetésével. A magát tanácskormánynak nevező terrorszervezet március 29-én kiadott XXIV. számú rendeletével szétválasztotta az államot és az egyházat, és ennek szellemében „köztulajdonba vette", vagyis szétverte az egyházi oktatást. Ezt követte az állami iskolákból – másféle nem is volt! – a hitoktatás kiűzése, az ateizmus propagálása, a papság és a hívek nyílt üldözése. A „vallás szabad gyakorlását" névleg engedélyezték, a húsvéti feltámadási körmeneteket megtűrték az orosz hadifogolytáborokban ideológiailag kiképzett káderek, de tudták, hogy ez az engedékenység csak átmeneti: hosszú távon a kereszténység kiirtandó. A mindennapok gyakorlata nem mindig volt békés és türelmes.

Budán, a Krisztinavárosi-templom 1919 Úrnapján arról vált nevezetessé, hogy a vöröskatonák sortűzzel hatoltak be, miután a krisztinavárosi hívek a templom előtt a vörös zászlót elégették, és a toronyra kitűzték a nemzeti színű lobogót. A sortűznek két áldozata volt. A templom papjait megbilincselve elhurcolták, de a börtönhöz vonult krisztinavárosi hívek nagy tömege megrettentette az őröket, kénytelenek voltak szabadon engedni a papokat. A kegyetlenségek sorát, az áldozatokat hosszan lehetne sorolni.

Az egyházközségek megszervezése ehhez a szomorú időszakhoz fűződik. Csernoch János hercegprímás 1918. november 30-án hagyta jóvá ezt a kezdeményezést, ami az önszervező katolikus életet szolgálta.

Az 1920-as trianoni békekötés szomorú eredményeként (az ország területének kétharmada, a magyar népesség egyharmada került idegen uralom alá!) csak a veszprémi, székesfehérvári, váci és egri egyházmegye területe maradt érintetlen. Rozsnyó, Kassa, Szatmár, Csanád, Várad egyházmegyéinél a területcsökkenés mellett a székhely is az utódállamba került. A szepesi, nyitrai, besztercebányai, erdélyi püspökség,

a zágrábi érseki tartomány egésze elszakadt Esztergomtól. A prímási székhely megmaradt, de az esztergomi érsekség túlnyomó része határon túlra esett. A csanádi püspökség székhelye 1923-ban Temesvárról Szegedre került. A váradi részt – már ami a trianoni szerződés után a megcsonkított ország területére esett – Debrecenből apostoli kormányzói helytartó irányította; majd a Szentszék 1929-ben létrehozta a Debreceni Apostoli Kormányzóságot.

Trianon tragédiája után elsőként az egyház talált magára, és elindult olyan két évtizedes szakasz, amelynek eredményei mindmáig éreztetik hatásukat. Az egyháziak valamennyien munkásai lettek ennek az egyházépítésnek, amely közvetve a történelmi területének kétharmadától, népességének egyharmadától megfosztott Magyarország szellemi-lelki újjáteremtésének nélkülözhetetlen része volt.

A katolikus egyház a magyar társadalommal sokféle intézményei révén minden szinten, számtalan témában párbeszédet kezdeményezett, amely nem üres szólamok hangoztatásában merült ki, hanem gyakorlati következményekkel, eredményekkel járt. Az Országos Katolikus Szövetség, a Katolikus Népszövetség egybefogta a különböző ifjúsági szervezeteket és mozgalmakat, a katolikus nagygyűlések biztosították a nagy nyilvánosságot, az *Actio Catholica* a legmodernebb elvek alapján végezte a szervező munkát. A társadalmat átformáló, ígéretes szervezetek (KALOT és EMSZO) a vidéki és városi dolgozó ifjúságért, lelki, szellemi, anyagi fölemelkedéséért küzdöttek, nem remélt sikerrel.

A budapesti Egyetemi-templom a megújuló katolikus hitélet egyik legfontosabb tűzhelye volt ezekben az évtizedekben. 1908-tól kezdve létezett az egyetemi hitszónoki tisztség. Ennek szószékéről indította el Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök (1911–1927) az értelmiség lelki ébredésének mozgalmát konferenciabeszédeivel, innen közvetítette a Magyar Rádió Tóth Tihamér szentbeszédeit.

Az 1930–1931-es Szent Imre-év és az 1938-as Szent István-év a XXXIV. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszussal közrefogta az egyetem alapításának háromszázados jubileumi ünnepségeit.

A társadalom bizonyos erőinek jobbratolódását az egyháziak, különösen a jezsuiták hamar észlelték. XI. Piusz pápa híres, *Mit brennender Sorge* kezdetű enciklikája (1937), amely százezres példányszámban

azonnal megjelent magyarul is, semmi kétséget nem hagyott afelől, miként vélekedik a tanító egyház a nemzetiszocializmusról és a náci fajelméletről. Ugyanő néhány nappal ezután az ateista kommunizmust is elítélte, így a század totalitárius eszméi fölött – jóval a végpusztulásuk előtt – pártatlan ítéletet mondott. A fajgyűlölet és a második világháború elszabadulásakor Serédi Jusztinián hercegprímás (1927–1945), a magyar egyház feje s vele a püspöki kar ismételten fölemelte a hangját, és tiltakozott mindenfajta jogtalan lépés ellen, sajnos eredménytelenül. Ezek után már csak az üldözött egyének, kisebb csoportok mentése volt lehetséges. A szerzetesrendek mellett Angelo Rotta pápai nuncius is részt vett az embermentésben, és az Apor Vilmos püspök vezette Szent Kereszt Egyesület szintén eredményesen működött a második világháború utolsó időszakában. A nyilasok hatalomátvételét Serédi Jusztinián törvénytelennek minősítette, Mindszenty József – akkor veszprémi püspök – pedig nyíltan szembeszállt velük. Ezért őt papjaival, kispapjaival együtt a sopronkőhidai börtönbe zárták. A végső idők üldözöttmentési akciói közepette többen életüket áldozták, Salkaházi Sára szociális testvér a legismertebb közülük.

A XX. század első évtizedében a megújult szerzetesség világosan látta a „békebeli béke" árnyoldalait, és a gyors városiasodás folyamatát késésben követő egyházi szervezet, a plébániahálózat számára jelentős segítséget nyújtott iskolái, szociális intézményei sokaságával. A helyzet idillinek tűnhet a távolból, legalábbis a szerzetességet illetően, azonban ez korántsem volt így. A liberális sajtó antiklerikális támadásai ekkortájt szabadultak el. „Ki a pappal az iskolából!" – harsogták 1908-tól kezdve. A jezsuiták ismerték föl először a katolikus sajtó fontosságát, és Bangha Béla az 1910-es években kezdte el a modern katolikus sajtó megszervezését, terjesztési hálózatának kiépítését.

A két világháború között a szerzetesi élet új vonásokkal gazdagodott. A szociális feladatokból újabb és újabb társulatok vállaltak részt, az oktatás-nevelés új területei (pl. a cserkészet) nyíltak meg az egyre tevékenyebb szerzetesrendek előtt, és a hivatásokból már messzi missziókba is lehetett küldeni.

A sokféle női rend keletkezése mögött emberi indítékok is rejlettek, amikor egy-egy erőteljesebb egyéniség új utakat keresett. Ha viszont

összességében szemléljük az újkori, kisebb létszámú, azonos célkitűzésű és mégis sokszínű szerzetesi közösségeket, lehetetlen észre nem venni azt, hogy éppen sokféleségük révén szőtték át a társadalmat, segítették hatékonyan az elesetteket. A társadalmi igazságosság elméletét ezek a rendek gyakorlatra váltották. Vass József, neves papi személyiség, népjóléti miniszter (1922–1930) hathatósan támogatta a szociális rendeket.

Az *Annunciata-nővérek*, vagy Gyümölcsoltó Boldogasszony Szolgálói Szombathelyen szerveződtek meg 1920-ban. Munkájuk elsősorban betegápolás volt.

A *Szegénygondozó Nővérek Társulata* Egerben született meg. A helyi világi és egyházi hatóságok összehangolt szegénygondozását a nővérek személyessé tudták tenni, tíz év alatt negyvenkét helyen mutatták meg nap mint nap, milyen az igazi szolgáló szeretet.

A *Szociális Missziótársulat*ot Farkas Edith alapította 1908-ban, Prohászka Ottokár szellemi, lelki támogatásával. A katolikus női mozgalmak szervezése mellett a fogházmissziótól kezdve a napközi otthonok fenntartásáig minden téren otthonosan mozogtak a nővérek. A társulatot 1941-ben hagyta jóvá véglegesen az illetékes egyházi hatóság.

A *Szociális Testvérek Társasága* 1923-ban Schlachta Margit vezetésével az előző társulatból vált ki, mert népegészségügyi, pontosabban gyermek- és családvédelmi téren még hatékonyabban akartak működni. A szociális testvérek tudatosan harcoltak az új pogány ideológiák ellen, és 1944-ben az üldözöttek megmentése lett a legfőbb feladatuk. Salkaházi Sára szociális testvért a mentési munkája miatt 1944. karácsony másnapján a pesti Duna-parton a nyilasok kivégezték.

A *Jézus Szíve Népleányok Társasága* (1921) rendkívül sokoldalú tevékenységgel szolgálta a munkásság, a falusi lakosság lelki-testi javát.

A *Szűz Mária Szolgálóleányai Kongregáció* (1922), a szervita nővérek társasága a szegénygondozásban és az elemi oktatásban ért el szép eredményeket.

Szűz Mária Társasága (1927) a papi hivatások támogatására született. Az *Unum Testvérek* (Szeged, 1938) a szemlélődés mellett az apostolkodást a külvárosi szegények szolgálatában végezték.

Szent Benedek Leányai Társasága (1927) az alföldi tanyavilág népével vállalt sorsközösséget.

A már említett tanító- és betegápoló rendek munkaterülete jelentősen növekedett. 1920-ban 232 zárdában 3288 apáca élt és dolgozott. 1935-ben 409 zárda lakóinak összlétszáma 6667 volt. 1950-ben, a szerzetesrendek feloszlatásának évében 454 zárdában 8956 apáca működött.

A belső misszió mellett a külső misszió is helyet kapott mind a férfi, mind a női rendek esetében. A magyar jezsuiták Észak-Kínában kezdték meg működésüket, Taming székhellyel. A kalocsai Miasszonyunk nővérek egy csoportja segítette a munkájukat.

A magyar ferencesek szintén Kínában szervezték meg a missziót, Hunan tartomány területén, és ezzel megvetették az 1938-ban felállított paokingi apostoli prefektúra alapjait. Mellettük a Szatmári Irgalmas Nővérek dolgoztak. A Szociális Testvérek Társasága 1947-ben Kubában, majd Tajvan szigetén és Puerto Ricóban talált otthonra. A Kínában működő magyar nővérek a kommunista hatalomátvétel után Japánba kerültek, ahol más előjelű, de hasonlóan ellenséges környezetben folytatták működésüket.

A sarutlan kármelita nővérek két új rendháza (Szombathely, 1906; Pécs, 1936) szerény, de biztató kezdet volt. Az újjáéledt premontrei női kanonokrend (Külsővat, 1927; Somlóvásárhely, 1939) középkori elődeivel ellentétben, a tevékeny élet felé vonzódott.

Jelentős esemény volt a jászói premontreiek gödöllői honfoglalása, ahol hatalmas gimnáziumot építettek, és 1931-től tanítottak. A pálosoknak sikerült visszatelepedni Lengyelországból. A szervita atyák a két világháború között újabb rendházakkal gyarapodtak népszerű búcsújáróhelyek mellett (Máriaremete, Makkos Mária stb.). A lazaristák után az ifjúság modern apostolai, a szaléziak is megérkeztek (Péliföldszentkereszt, 1913). Don Bosco Szent János fiai a szakmát tanuló fiúk nevelésében rendkívül hatékonyan működtek. Az Isteni Ige Társasága igazi, modern missziósrendként volt jelen hazánkban 1916-tól (Máriakéménd, Kőszeg), és a nem papi hivatások felkarolásában, megbecsülésében tűnt ki. A kalazantinusok (1920) és a marista iskolatestvérek (1924) kis létszámuk ellenére is fontos munkát végeztek a fiúnevelés terén.

1930-ban 116 rendházban 1557 férfi szerzetes, 1950-ben 182 rendházban 2582 férfi szerzetes működött.

A női rendek közül meg kell még említeni Engesztelő Szűz Mária

Társaságát, vagyis az „örökimádó" apácákat (Budapest, 1901), a Jézus Isteni Szívéről nevezett Kármelita Nővérek Kongregációját (Újpest, 1907), a Notre Dame de Sion Szerzetesnők Kongregációját (Budapest, 1904), a Segítő Szűz Mária Leányai Társaságát (Olad, 1937), a Szegények Kis Nővéreit (Rákospalota, 1905), a Szentlélek Szolgálói Missziós Nővéreket (Kőszeg, 1930), a Szentségi Jézus Szolgálói Kis Társaságát (Piliscsaba-Klotildliget, 1940) és a vizitációs apácák Szűz Mária Látogatásáról nevezett rendjét (Érd, 1928). Legtöbbjüknek csak egy-egy háza volt, ezért az előzőleg említett női rendek mellett jelentőségben elmaradtak. Ez a felsorolás nem törekedhetett a teljességre, mégis híven tükrözi a második világháborút megelőző évtizedek megújult szerzetesi életét.

A német megszállás előrevetette annak árnyékát, hogy ez a gazdag, sokrétű, komoly szociális tartalommal rendelkező katolikus egyházi tevékenység súlyos akadályokkal találkozik a közeljövőben. Így is történt. A háború és az ostrom világvégét idéző hangulata azonban nem bátortalanította el a papokat, szerzeteseket, apácákat. Tették, amit lelkiismeretük diktált.

Aknatűzben, Sztálin-orgonák hangja mellett is imádták Istent (végezték a liturgikus szolgálatot), és szolgálták az arra rászoruló felebarátot. Minden egyes éhezőben, sebesültben, haldoklóban fölfedezték, meglátták a szenvedő Krisztust. Mindennek megindító tanúsága az ostromnapló.

Török József
teológus, egyháztörténész, egyetemi tanár

Anyaházi ostromemlékeink

1944. március 19-étől 1946. február 16-áig.
Argay Honoria tanácstag nővér naptáradatai,
dr. Kopasz Irma légóparancsnok nővér
feljegyzései, a riasztóügyeletes naplók
és nővérlevelek alapján.

Táborhegyi fényben[5]

Édes hazánk nemzeti ünnepségei királykoronázáskor vagy a millennium évében is méltók voltak a magyar nemzethez, de az 1938. évi Eucharisztikus Világkongresszus[6] alkalmából megnyilvánuló egyetemes összefogás, lelki megújulás, minden népi és szellemi kincsét a világ színe elé táró vendégszeretet és lelkesedés messze felülmúlta ezeket. Így is volt rendjén, mert a magyarság most nem egy földi királyt vagy történelmi ezredfordulót ünnepelt, hanem a történelem királyának, az Úr Jézus Krisztusnak adta meg – mint nemzet – a lelkes és odaadó szeretet adóját. Talán sohasem ragyogott így országunk és fővárosunk a természet és kegyelem, a keresztény kultúra és művészet pompájában. A magyar táj és szellemiség szépségeit eddig soha nem tapasztalt bőségben sugározta az ez alkalomra készített kiadvány.

Az előkészületi év lelki megújulásainak egyes állomásaihoz szinte az egész katolikus nemzetközösség elzarándokolt, és bizalmat és lendületet kapott a jövő küzdelmekhez, amely Isten országa továbbépítésétől elválaszthatatlan. Különösen fővárosunk, a „Duna királynője" tündökölt az

[5] A színeváltozás bibliai jelenete a tanítványoknak adott kinyilatkoztatásként írja le Jézus isteni dicsőségének felragyogását a Tábor hegyén. Hatására megvilágosodott számukra Jézus rejtett isteni méltósága. A színeváltozás fontos mozzanata a ragyogó fény. L. Mk 9,2–7; Mt 17,1–9; Lk 9,28–36; 2Pt 1,16–18. L. *MKL*=Diós István (szerk.), *Magyar Katolikus Lexikon*, Szent István társulat, Bp., 1993–2010. <http://lexikon.katolikus.hu/S/színeváltozás.html>, (2014.06.27).

[6] Világméretű ünnepségsorozat az Oltáriszentség tiszteletének megismerésére és elmélyítésére. Az elsőt 1881-ben Lille-ben tartották, a 47. – mindmáig utolsó – Rómában volt, 2000-ben. A 34. Világkongresszus 1938. május 25–29. között Budapesten került megrendezésre. L. *MKL*. <http://lexikon.katolikus.hu/N/Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus.html>, (2014.06.27).

Eucharisztiából eredő ragyogásban, szinte megdicsőülten a „Vinculum Caritatis”[7] közönségszentelő erejében. Dicsőségesen uralkodó szentséges atyánk,[8] akkor pápai delegátus, táborhegyi fényben osztogatta a sok imától szinte szellemivé finomult kézzel áldását…

A közöttünk lakozó rejtett Isten előtti hódolat világraszóló magyar ünnepségeinek felvillanyozó hatásában nem is fogtuk egészen fel ennek a sok fénynek a teljes jelentőségét. A közeljövőben reánk váró szenvedések elviseléséhez kaptuk ezt a bőséges kegyelemközvetítést. Felfigyel-

Nővéreink az Eucharisztikus Világkongresszuson

tünk ugyan a vészfelhők tornyosulására, és a kereszttől ösztönösen elforduló természetünk hamar menedéket talált az engesztelés gondolatában, és szentül hittük, hogy hazánk, Szűz Mária országa sértetlenül kerül ki a háború fúriáinak karmai közül. Ma már úgy gondoljuk, hogy az egyetemes véráldozatot, amelynek áldozati lángja éppen hazánkban csapott a

[7] A budapesti Eucharisztikus Világkongresszus jelmondata: *Eucharistia vinculum caritatis (*Az Oltáriszentség a szeretet köteléke). L. uo.

[8] Az ünnepségsorozaton a pápát Eugenio Pacelli (1876–1958) bíboros államtitkár – a leendő XII. Piusz pápa (1939–1958) – képviselte. L. uo.

legmagasabbra, semmiféle csodavárással vagy diplomáciai mesterfogással kikerülni nem lehetett. Véges emberi értelmünknek kegyetlennek és értelmetlennek látszik a sok millió ember, a családi otthonok elpusztulása, de nekünk, Krisztussal fogadalmakkal eljegyzett lelkeknek, megadatott a Szentlélek ajándékaképpen az a természetfeletti értelem, hogy megsejtsük a teremtői embereszme fokozatos kibontakozását akkor is, ha

Liturgikus készülődés a kongresszus idején

ez a fejlődés a mi élettartamunk alatt nem nyilvánvaló. Ha az egészből nem látunk mást, mint a régi társadalmi szerkezet eresztékeinek a lazulását, az alsóbb néprétegek feltörekvését és ellentétes világnézetek iszonyú összecsapásait.

Ilyen merész történelmi forduló jelentőségét és kihatásait felfogni csak bizonyos idő után lehet. Kell a távlat az arányok és összefüggések felbecsülésére. Mélységes hálával eltelve az isteni Gondviselés iránt, annyit már egy év után is érzünk, hogy nagy kiváltság és felbecsülhetetlen

értékű esemény volt a Szociális Missziótársulatnak ezen a vérzivataron átesni azon a helyen, ahol az égiháború a legtöbb villámlással és dörgéssel járt. Ez a nagy teherpróba ugyanis kiváltott belőlünk olyan értékeket, amelyek jól rendezett békeidőben a lelkek mélyén örökre rejtve maradtak volna, megmutatta gyöngeségeinket, és újabb, elszántabb erőfeszítésekre ösztönöz.

Romeltakarítás

Ez a szerény tanulmány nem dicsekedhetik a krónikától megkívánt hűséggel és teljességgel. Az egyes mozzanatokat sem örökíti meg a szellemi fényképezés eszközeivel. Csupán azokat az eseményeket foglalja össze, amelyek a megpróbáltatások körvonalait, lelki hatásait, a kínálkozó missziós lehetőségeket és társulatunk szellemének izmosodását rajzolja meg az utókornak.

Budapest, 1946. február 16-án

Missziós rohamcsapat

Újult erővel indult meg a missziós szervezkedés 1939-ben és az azt követő években a 22 év után újból az anyaországhoz visszacsatolt területeken. Bácskában 94 új helyi csoport alakult országos szervezetünk keretében. Az idők követelményeinek megfelelően egyházmegyék szerint

LÁTOGATÁSI IGAZOLVÁNY

mely szerint a Légoltalmi Liga Budapesti ... Csoportja igazolja, hogy ... Szűcs Vera ... budapesti ... ker. ... Krisztina ... 125szám alatti lakós a L. l. rendészetében lakóház légoltalmi őrség parancsnoki – őrtiszti – gázmentesítő – összekötői – műszaki tanfolyamot hallgatott.

Budapesten, 1940 év ... hó 27 napján.

P. H. L. l. parancsnok

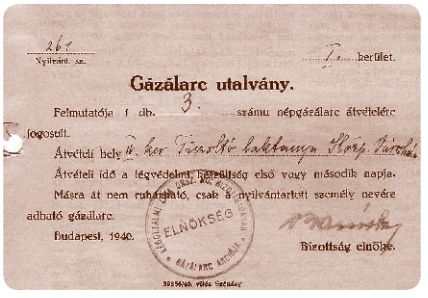

Nyilvántartási szám ... 261 ... kerület.

Gázálarc utalvány.

Felmutatója 1 db. ... 3 ... számú népgázálarc átvételére jogosult.

Átvételi hely: II. kerületi Tűzoltó laktanya Ürög utcában.

Átvételi idő a légvédelmi készültség első vagy második napja.

Másra át nem ruházható, csak a nyilvántartott személy nevére adható gázálarc.

Budapest, 1940.

ELNÖKSÉG

Bizottság elnöke.

is egymás után nyertünk megbízatást a missziós asszonyszövetségek és szervezetek megalakítására a váci, pécsi, kalocsai és egri egyházmegyékben. A lendületes munka akkor kezdett akadozni, amidőn az 1945 januárjában történt nagy orosz ellentámadás következtében a vasútvonalakat a hadseregszállítás vette igénybe. Annál több dolgunk akadt a hadba vonulók családjainak felkarolásával, amit az Actio Catholica[9] bajtársi szolgálatának keretében végeztünk a fővárosban és országszerte.

1944. március 19-én a németek puccsszerűen megszállták hazánkat, és ezzel megpecsételték sorsunkat: osztoznunk kellett leveretésükben

[9] Rövidítve AC, magyarul Katolikus Tevékenység, a katolikus egyház 20. századi kiemelkedő mozgalma. Célja a hívők bevonása a papság apostoli munkájába. Magyarországon 1932–1990 között működött. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/A/Actio Catholica.html>, (2014.06.27).

mint szövetségesüknek, azonban mint a történelem folyamán mindig, most is mi húztuk a rövidebbet, legalábbis a kifosztottság és nemzeti életünk megbénítása szempontjából.

Székházunkban egymás után rendezett a Légoltalmi Liga[10] parancsnoki, elsősegély-, tűzoltó- és rendfenntartó tanfolyamokat, amelyeken nővéreink és tagjaink közül többen is kötelesek voltak részt venni. A parancsnokok és helyettesek ünnepélyes esküt tettek.

Rövidesen sor került az itt tanultakra.

Április 3-án volt az első bombatámadás. A magasan, ékben repülő hetes egységek mint ezüst sirályok csillogtak alumíniumszárnyaikkal, lassú, ütemes búgásukon érezni lehetett, hogy nehéz teherrel jönnek. A fiatal amerikai pilótáknak nem volt sok tapasztalatuk az általuk okozott emberi nyomorúságról, mert amikor néhányat a Pest környéki bombázások megtekintésére kivittek – mint hadifoglyokat –, a templomokban és családi házakban okozott romboláson fájdalmasan csodálkoztak. Nekik csak a termelő és szállító központok megsemmisítése volt a szándékuk, amitől nem lehetett elválasztani a közel fekvő polgári értékek bombázását.

Missziós rohamcsapat

A gyakori riasztás sokszor úton, sokszor idegen hivatalokban ért. Igen nehezítette a missziós munkát. A bombázott városrészeket meglátogattuk, például a Mária Valéria-telepet. Húsz nővérnek volt a főváros által kiállított, fényképes, rendőrkordon átlépésére való engedélye. Így jelen lehettünk az áldozatok elszállításánál, elsősegélynyújtásnál, mentési munkálatoknál.

[10] 1937-ben alakult társadalmi szervezet, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság elődje. Fő feladata a polgári lakosság mozgósítása, tájékoztatása és légoltalmi felkészítése volt. L. Kiss Dávid, Légoltalom Magyarországon a II. világháború alatt, *II. világháború történelmi portál*, 2007–2013. <http://www.masodikvh.hu/erdekessegek/erdekessegek/2364-legoltalom-magyarorszagon-a-ii-vilaghaboru-alatt>, (2014.06.27).

A főváros kerületi elöljárói csakhamar „repülőosztagokat” szerveztek mind a mentés, mind a bombakárosultak szociális megsegítéséhez szükséges munkatársakból. Ide soroztatott be a Missziótársulat rohamcsapata is. Ilyen minőségben vettük ki részünket a IX. kerület elöljárósága hivatalos iratainak a romokból való kimentésénél és a XIII. kerület több ezer családjának kárfelvételezésénél. Midőn a Béke téri megállónál leszálltunk, emlékezetes kép tárult elénk. A templom előtti feszület körül gyermekek futkároztak, az anyák szomorúan ültek, a családapa pedig az elöljáróságon tolongott, hogy bombakárát és lakásigénylését bejelentse. A csupa ablak kétemeletes, sima vonalú épületben kupacokba gyűjtve állt az ablaküveg- és a csempetörmelék, a szép folyosó falburkolata. Az emberek százával álltak már sorban, rendőrök kiabálással, sőt lökdöséssel kísérelték meg a tömeget fegyelmezni. Azonnal munkába álltunk. Verejtékes robot volt, mert a nagy zajban alig hallottuk a kérdéseinkre adott feleletet, de még így is nyugtatólag hatott, hogy egyenruhás nővérek írtak fel mindent. Délután utcák szerint végeztük a környezettanulmányozást, és készítettünk javaslatot. Pár nap múlva újabb bombázás érte ezt a szerencsétlen kerületet, nyilván a repülőgépgyár miatt. Egész utcák hevertek romokban, a kráterek felszakították a vízcsöveket, és elöntötték az utcákat. A halottak napokig ott hevertek letakarva, az elhullott lovak hetekig. Nem kaptak szállítót. Az egyik sarkon szegény asszony állít meg: „Kedves nővér, látja ott az első emeleti romok között azt a vörös rongyot? Az én brokát paplanom foszlánya. Mindenem odaveszett, tanítónő vagyok, s most azért állok itt, mert a csőcselék mindent elvisz a romok közül.” A másik utcában már kacsák úszkálnak a vízzel telt kráterben, és az asszonyok is kihozták a mosnivalót, mint falun. Az élet folyik tovább.

A Mária Valéria-telep

Kérésünkre a kerületi elöljáró falragaszokon teszi közzé, hogy az újabb bombakárosok maradjanak romjaiknál, mert ott keresik fel őket, és a bemondott adatokat mindjárt a helyszínen igazolják. Így gyorsabban fog menni a munka. Ezekben a napokban annyi kartotékot írtunk, hogy a teljesen új, aranyhegyű töltőtoll egyoldalúra kopott. Angyalföldet akkor már nem lehetett riasztani, mert az áramvezetékeket nem tudták helyreállítani. Tűzoltókocsik erős csengőkkel riasztottak, s így szaladtunk be

Kárfelvétel Angyalföldön

kb. 80-an a legelső bérház óvóhelyére. A női rátermettség és kötelességtudás szép emlékét vittük innen magunkkal: kedves, mosolygós hölgy fogadott a bejáratnál, és azonnal beosztást is adott – elsősegélynyújtást. A férfiaknak megmutatta a szerszámkamrát, ha netalán a vészkijáratot kellene kibontani. A szellőzőablakot csak akkor csukatta be, amikor már hallottuk a bombázó közeledését. Kedves, gondoskodó lénye mindenkire

megnyugtató volt. Néhányan a levegőhiánytól és az átélt izgalmak idegességétől elaléltak, azoknak saját konyakjából adott, a vezető egyéniségeknek meg kézi villanylámpát. A riadó elmúltával a vendégekkel kezet fogott, mi pedig megköszöntük ezt az ideális parancsnoklást.

A XIII. kerületi elöljáróság megbízásából látogatjuk a bombakárosultakat a helyszínen. A képen a házfelügyelőnő diktálja az adatokat. Itt 3 apa halt meg, mert találatkor az előtérben tartózkodtak. A jelenlévők 11 családot képviselnek. Mind hajléktalanok lettek. Könnyen hajoltak a vigasztaló szóra, s a néhány száz pengő gyorssegély pillanatnyilag örömöt jelentett nekik. Később, amikor a lakásigénylés nehézségeit tapasztalták, már nagyobb volt a lehangoltság. Viszont még később, az ostromzár után, már senki sem ment kárfelvételt csinálni, a helyszínen vigasztalni, és gyorssegélyt sem várhattunk senkitől.

Kedves Alexa és Majola nővéreket, akik szintén Angyalföldön misszióskodtak, a Nyugati pályaudvar közelében érte a légiriadó. Bemenekültek egy bérpalota óvóhelyére, de rettenetes élményük volt, mert a második ház telitalálatot kapott. Ilyen élmények csak mélyítették azt az önkéntelenül is érzett borzalmat, amit a szirénák bömbölése váltott ki a lélekből.

Anyaházunkban a folytonos éjjeli riadók miatt állandósítottuk az eredetileg rövid időre, hivatalosan elrendelt riasztóügyeletet. Ennek az volt a célja, hogy a nővéreket mély álmukból ne szirénasüvöltés riassza fel, hanem a légi veszély elhangzásakor a házi csengő szelíd hangja figyelmeztessen a készülődésre.

A Liturgia varroda második emeleti munkatermében naponként másmás nővér virrasztott a nyitott rádió mellett. Húsvét előtt pár héttel kezdődött ez az őrség, és a riasztás megszűnéséig tartott. Az ügyeletesnapló elején ez az ima volt:

> *Kedves Virrasztó Testvérünk! Amikor őrangyali tisztedet megkezded, mondd el a kompletóriumból a következő imánkat:*
> *Könyörögjünk! Látogasd meg Urunk ezt a hajlékot, és az ellenség minden cselvetését messze űzd el tőle. Szent angyalaid lakozzanak benne, hogy békében őrizzenek meg minket,*
> *és a Te áldásod legyen mindig rajtunk.*
> *Aki Veled él és uralkodik a Szentlélekkel egyetemben, mindörökkön örökké. Ámen*

Melyik védőszentedet kéred, hogy egész éjjel társad legyen?
Milyen jó szándékra ajánlod fel ezt a virrasztást?
Írjad bele a füzetbe a keltet, aláírásodat s azt is,
ami épülésre, okulásra, felderítésre szolgálhat,
„ut in omnibus glorificetur Deus”![11]
Budapest, 1944. május hó

Tisztelendő Anyánk[12] sohasem feküdt le éjfél előtt, folyton imádkozott, és a ház körüli útjában mindig meglátogatta az ügyeletes nővért. Mindig volt néhány kedves szava és gyakran egy kis frissítője. Az éberséggel megáldott nővérek még hivatali munkát is hoztak, a háziasabbja kézimunkált, a többiek imádkoztak, litániáztak és szundikáltak.

Június 25-én éjjel légiriadó. Alvásra, nyugalomra kedvezőtlen idő. A virrasztó ügyeletes unalmában kis rímet írt:

Találós kérdés:
Sokfelé repülvén egyhelyben maradtam.
Még többet pihentem, mégis elfáradtam!
Ki ez?
No ki? SNÁCI

Október 2-án, őrangyalok ünnepén Szalézia nővér ezt a kis költeményt hagyta emlékül:

Őrangyalok éjjel, titkos égi fénnyel
Házunkra leszálltak.
Kápolnánkba térve, oltárunkra állva
Szentséget imádtak.
Egyszerre csak szépen, megindultak épp,
Mikor a csengő estimára szólott,
Bejárták a házat, s mindenik szobába
Ezüsthangjuk búgott:
„Ne féljetek, máma vigyázunk a házra,

[11] Hogy mindenben megdicsőíttessék az Isten!
[12] Vormayr Mária Camilla (1881–1965), Farkas Edith halála után a Szociális Missziótársulat általános főnöknője (1942–1948). A szerzetes elöljárónők megszólítása: Tisztelendő anya.

Minden lakójára, hogy bomba ne rontson,
S riadó ne bontson nyugodt éji csendet!"
Virradóra szépen felszálltak, s az égben
Átadták az őrzést Kis Szent Terézkének.

(Okt. 3. Lisieux-i Szent Teréz)

De a jó Isten rendelése szerint ennek a siralomvölgynek nem az ilyen békés őrségváltás a jellegzetessége. A légitámadások folyton ismétlődtek, már olyan gyakorlottan öltözködtünk és vittük le légócsomagjainkat, mint ahogy a régi tűzoltólovak ugrottak hámjukba. Lassan, tompított fényű elemlámpákkal vonultunk le az óvóhelyre, néztük a nyugodtan ragyogó csillagokat és a nyugtalanul, az égtáj minden irányából kereső reflektorokat. Mindenki elfoglalta az óvóhelyen már megszokott helyét, elmondtuk közösen a rózsafüzért, azután beszélgettünk, olvasgattunk, kézimunkáztunk. A temperamentumosabbak ki-kiszaladtak megnézni a helyzetet, hogy működik-e a légvédelem, és van-e már rádióadás.

1944 húsvétján igen nagy pusztítást vittek véghez az amerikai bombázók. A képes riportok természetesen sohasem hozhatták a termelő gócpontok és vasúti szerelvények irtózatos pusztítását. Mi sem írhattunk ezekről.

Egyszer épp az Erzsébet hídon ért a légiriadó. A villamosból ki kellett szállni, de mire leértünk a budai hídfőig, már lehetett a bombázók vontatott, félelmetes zúgását hallani. Mire felértünk a Gellért-szoborhoz vezető lépcsőre, már ki is bukkant egymás után a négy, V alakban húzódó egység, s mi – vagy 60 utas – a lépcsőforduló tetőzete alá szorultunk. Félelmetes érzés volt, míg fejünk felett hallottuk a nehézbombázók motorbúgását. Amint elhaladtak, megkönnyebbülten elszéledtünk, de nem sokáig, mert hirtelen hatalmas robbanás reszkettette meg a levegőt. Jobbról Soroksár felől, balról Óbuda felől láttuk a bombázókat működésben. Mint óriási kukoricacsövek hulltak a bombák, utána Vezúv-szerű, legyező alakú felcsapódás, füst és tűz. Mindkét oldalon rövidesen sűrű füstgomolyok keletkeztek, amelyek lassan elsötétítették az eget. Ekkor tették tönkre a Fantó olajfinomítót. A nagyméretű olajvezetékekben meggyulladt a folyadék, befolyt az óvóhelyekre, s a szegény munkavállalók lángfalon keresztül próbáltak menekülni, de nem sikerült

nekik. Mi ezt akkor ott, Szent Gellért lábainál még nem tudtuk, de amit láttunk, elég volt ahhoz, hogy ne kívánjunk még egyszer a szabadban találkozni a levegő ezen rémeivel. Elszántan elindultunk tehát futólépésben a Tabán felé, és sikerült is hazaérni, mielőtt lefújták volna a riadót. Szent Gellért megőrzött bennünket. Szobra is épen maradt, pedig a Citadella ugyancsak támadási és védelmi központ volt.

Később, mikor Csepelre kijártunk, gyakran láttuk az elpusztított Fantó gyártelep borzalmas romjait. Mozdonyok, vagonok, finomítótartályok összeroppantva, szétrobbantva, mintha játékszerek lettek volna.

Májustól kezdve a környékbeli német sebesültek ápolói részére a Szentlélek-kápolnában este 6 órakor német katonapáterek bemutatták a szentmiseáldozatot. Később sebesültek is jöttek. Épületes volt látni, mennyire el voltak látva mindennel, ami a liturgikus részvételt előmozdította. A Gloriát,[13] Credót[14] állva mondták úgy, mint azt liturgikus közösségben szokták. Szentmise után a papok és ministránsok – rendszerint papnövendékek – a kis beszélőszobában vacsorát kaptak, és a kijelölt nővérekkel szívesen elbeszélgettek.

A Szentlélek-kápolna

[13] A *„Gloria in Excelsis Deo”* („Dicsőség a magasságban Istennek!”) kezdetű, a bibliai énekek mintájára írt őskeresztény himnusz, az ünnepi szentmise része. A köznapi szóhasználatban – első szava után – *Gloria*nak vagy *Dicsőség*nek nevezik. L. Imádságok, Lelkiség, *Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Titkárságának honlapja*. <http://uj.katolikus.hu/lelkiseg.php?h=9>, (2014.06.27).

[14] Hitvallás, a keresztény hitigazságok összefoglalása. Eleinte a keresztelésnél, később más szertartásokban is mondták. A köznapi szóhasználatban – első szava után – *Credó*nak vagy *Hiszekegy*nek nevezik. L. uo. <http://uj.katolikus.hu/lelkiseg.php?h=12>, (2014.06.27).

Pünkösdkor drága főnöknő anyánk[15] német nyelvű életrajzával és édességgel örvendeztettük meg őket.

Június 2-án, első pénteken Irma nővérrel Kolozsvárt voltunk, amikor 3 órán át rombolták a vasúti állomást, 4 szerelvényt, a környékbeli otthonokat. Hosszú vonatsorok, mint egy óriáskígyó csontváza meredeztek vasbordáikkal, minden éghető elpusztult. Azonban még borzalmasabbnak mondták a német parancsnokság és a katonai laktanyák körüli bombázásokat. Több ezer ember lett hajléktalan, és több száz meghalt. Az óvóhelyeket a rom betemette, s nem tudták, merre ássanak az emberek, mert senki nem tudta megmondani, hol vannak. Azután jelölték meg a falakat és a gyalogjárót fehér nyilakkal. Szolnok mutatta a pusztulás felfokozhatatlan képét. Úgy emlékszem, 64 sínpárja van ennek a

Az Anyaház (korabeli számozás szerint Krisztina körút 125-127-129)

fontos vasúti csomópontnak. Szőnyegbombázással ott nem maradt sín és kocsi épen. 25 mázsás kocsitengelyeket messze, a lakónegyed felé vitt a robbanás ereje, és háztetőket és mennyezeteket rombolt vele. 800 német katona barakkja, amit fertőtlenítésre használtak, porig égett, csak a kémények meredeztek üszkösen az égnek. Egy német szabadságos vonat, tele emberekkel, is ekkor ment tönkre.

Minden épkézláb embert kirendeltek, hogy a romokat takarítsa, hogy az új síneket le lehessen fektetni. Visszatetsző volt, hogy ugyanekkor a német vonatokat kitolták Újszászra, s ott a napon sütkérezve várták,

[15] Farkas Edith (1877–1942) a Szociális Missziótársulat alapító anyja.

míg készen lesz a vágány. Pedig mindezt a tömeges véráldozatot nekik köszönhetjük, az ő puccsmegszállásuknak.

Ilyen mentési munkálatoknál nemegyszer nővéreink is részt vettek. Beálltak a láncba, míg a verejtékező munkaszolgálatosok az általunk hozott friss vízből szomjukat oltották. Szép óvóhelyi emlékünk, amikor egy péküzemnél ért a légiriadó, s mi azonnal levonultunk. Villanyvilágítás és villanykályha, gyönyörű erdélyi gyapjútakarók enyhítették a föld alatt tartózkodás zordonságát. Mi halkan rózsafüzéreztünk.

Egyszerre elalszik a fény s a meleg, irtózatos csattogás, ropogás, bömbölés, a félmeztelen péksegédek is lebotorkálnak. Mi nem is vesszük észre, hogy félhangon imádkozunk, amidőn egy férfi reánk kiált: Tessék hangosabban imádkozni! Előimádkoztuk a Miatyánkot, a bánat felindítását, azután a rózsafüzért, s a 20 férfi áhítattal, hangosan mondta az imádság másik felét.

A legszörnyűbb látványban volt részünk (az ostromnaplóba korabeli újságból kivágott képeket is ragasztottak a nővérek)

A nyári hónapokban egymás után futnak be a levelek vidéki házainkból, telve aggódással, hogy Budapest bombatámadásainál az Anyaháznak nem történt-e baja. Őket még eddig megőrizte a jó Isten. A legveszedelmesebb a helyzet Dunaföldváron, mert a missziós ház közel van a hídhoz. A mélyen repülő ellenség folyton aknásítja a Dunát, és többszörösen bombázott is, nekik ki kellett üríteni a missziós házat, és védettebb utcában meghúzni magukat. Győr gyárvárosának és a gyönyörű belvárosnak pusztulását Placida nővér írta le Daniela nővérnek. Miskolc és Tapolca bombázásáról kedves Edina, Erika és Rafaela nővérek adtak hírt. Tapolcán a nyaralóban nem is volt óvóhely, a kertben, fák alatt kerestek oltalmat, és így nemcsak fülükkel, de szemükkel is végigszenvedték a védtelen üdülőhely éjszakai megtámadását.

A missziós nővérek rohamosztagának talán a legmegrázóbb élménye eddig a Városliget bombázása. Vasárnap volt, a közönség nem tudta, hogy a ligetben a föld alatt lőszerraktárakat rejtegetnek, de az ellenség annál jobban tudta. Ahogy a légiriadót lefújták, villamossal igyekeztünk a szerencsétlenségek színhelyére. Nem kellett kalauz, a gomolygó füstfelhő jelezte, merre kell mennünk. A hidakon csak gyalog lehetett átmenni, s a rendőrök mind sűrűbben kértek igazolást tőlünk. Először a XIII. kerületbe mentünk vödrökkel, lapátokkal felszerelve, de a lebombázott és égő gyárakban, főleg katonai épületek és hadiüzemek lévén, ott elegendő munkaszolgálatos akadt. Átmentünk tehát a Városligetbe, ahol a legszörnyűbb látványban volt részünk. Sorban fektetve a halottak, férfiak, nők, fiatalok, idősebbek, szétroncsolva, némelyik hiányos végtagokkal, arcukon tégladarabbal lefogott újságpapír volt szemfedőnek. A gyep szélén már ott ült néhánynak a hozzátartozója is, hogy amint engedélyt kap, halottját hazaszállíthassa. Továbbmentünk, mindenütt új kráterek az utakon, a füvön, a fák és bokrok tövestől kitépve. Odébb véres cafatokban felismerhetetlen emberi testrészek, szív, tüdő, nyelőcső, belek maradványa. Hozzányúlni kegyetlenség lett volna, s annyi papír pedig nem volt, hogy mind betakarni lehessen, tehát rendfenntartók őrizték a helyet, hogy a kíváncsi szemektől megóvják. Magunkba mélyedve, imádkozva mentünk tovább. A liget szélén újabb holttestek, villamoskalauzok, akik már nem tudtak a villamosról leszállni és az óvóhelyre futni. Eddig 17 Beszkárt-alkalmazott[16] a kötelességteljesítés vértanúja. A villamossínek feltépve, a kocsik ablakai betörve, némelyik szétroncsolva, kiégve.

A Damjanich utcánál találkoztunk Böhle atyával.[17] Ő is örült a viszontlátásnak, mert így megtudta, hogy a Krisztina körúti házban eddig még nincs baj. A Regnum-kápolnát szeretné megnézni, mert úgy hírlik, hogy telitalálatot kapott. Szinte dermedt megilletődéssel álltunk a romok előtt ezen a helyen, ahol az apostoli papi eszme újjászületésének bölcsőjét

[16] BSZKRT, azaz Budapest Székesfőváros Közlekedési Részvénytársaság, a BKV elődje, a köznyelvben Beszkárt. L. *Ezen a napon internetes adatbázis*. <http://ezenanapon.hu/12/27/megalakult-a-bszkrt-azaz-a-budapest-szekesfovaros-kozlekedesi-reszvenytarsasag-a-bkv-elodje/102006>, (2014.06.27).

[17] Böhle (Bőle) Kornél (Várpalota, 1887 – Pannonhalma, 1961) domonkos szerzetes, hitszónok, lelki író. L. *MKL*. <http://lexikon.katolikus.hu/B/Bőle.html>, (2014.06.27).

ringatták Majláth és Shvoy püspökök, Marczell atya. A romboló gyűlölet még a boldog emlékű Majláth püspök síremlékét is ledönthette, de a Regnum Marianum – Mária országának gondolata – csak annál erősebben uralkodik nemcsak a kápolna, hanem egész hazánk felett.[18]

Útközben több kibombázott családdal találkoztunk. Ott ültek megmentett holmijukkal a romok között. Rémültek, tehetetlenek, tanácstalanok. Megvigasztaljuk, útbaigazítjuk őket. Kárbejelentéssel és lakásigényléssel forduljanak az elöljárósághoz. Kell nekik a lelki segítség, hiszen a mindennapos szirénaüvöltés és bombarobbanások zajában csak kiváltságos lelkek tudják meghallani a jóságos és emberszerető Isten szíve dobbanását. Ezt az apostoli szolgálatot reánk bízta az Úr Jézus, és tőlünk várják az emberek. Hálás szívvel állapíthatjuk meg, hogy ez az erős hitet sugárzó missziós szellem a legegyszerűbb és legfiatalabb nővérben is megvolt, és néhány kedves szavuk elég volt ahhoz, hogy ezek a szegény, meggyötört lelkek – a szenvedett anyagi károsodáson felülemelkedve – hálálkodni és örvendezni tudjanak a megóvott életnek. Ezt a missziót igen nagyra becsülte ez a minden eshetőségre és mentésre készenlétben tartott nővérközösség. Tisztelendő Anyánk az evangéliumi mustármag példájára egész hiterejével az Úristent ostromolta, hogy karácsonyra Magyarországon ne legyen ellenség, és amidőn látta, hogy

[18] A Regnum Marianum közösség budapesti pap-hittanárok közösségeként indult az 1800-as évek végén. Fő tevékenysége a gyerekek és a fiatalok természetes alapokon álló katolikus szellemű nevelése. Szerzethez hasonló, de fogadalom nélküli közösségben éltek. A közösség házának (Damjanich u. 50.) udvarán épült fel a Regnum-kápolna, amelyet 1944-ben lebombáztak. 1951-ben a házat elvették, az atyákat plébániákra helyezték, de a közösség élete titokban tovább folyt, és az állandó zaklatások ellenére folyamatosan működött. A regnumi perek során az atyák összesen 71 év börtönt kaptak. A bekezdésben említett atyák a Regnum jeles tagjai voltak. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/R/Regnum Marianum közösség.html>, (2014.06.27).

Majláth Gusztáv Károly, gróf (Bakóca, 1864 – Bp., 1940) gyulafehérvári püspök, a Regnum Marianum Egyesület elnöke. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/M/Majláth.html>, (2014.06.27).

Shvoy Lajos (Bp., 1879 – Bp., 1968) székesfehérvári püspök, a Regnum Marianum plébánia első plébánosa és házfőnöke. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/S/Shvoy.html>, (2014.06.27).

Marczell Mihály (Dunaszerdahely, 1883 – Bp., 1962) áldozópap, egyetemi tanár, a Központi Papnevelő Intézet rektora, a Regnum Marianum Kongregáció prézese, a Szociális Missziótársulat lelkivezetője. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/M/Marczell.html>, (2014.06.27).

Judith nővér bombakárosultakat vígasztal

a jó Isten velünk való irgalmasságának terve másképp valósul meg, saját hitének elégtelenségében találta az okot.

Mi Isten akaratát abban láttuk, hogy az egyéni és családtragédiák futótűzként terjedő lángtengerében is megsejtsük a felséges, isteni harmóniát és értelmet, és mindenütt bizalmat, erőt, bátorságot öntsünk a csapásoktól szinte elalélt, erőtlen lelkekbe. Így volt lehetséges, hogy közülünk mindenki a helyén maradt, és erős lélekkel, Isten kezét fogva vártuk az elkövetkezendő súlyosabb megpróbáltatásokat.

Augusztus 20–26-a között mindennapos a riasztás, csak 31-én volt nyugodt éjszakánk, hogy a nővérek is egyszer kialhassák magukat.

Szeptember közepéig megkétszereződnek a riasztások, de ez nem tartja vissza Ft. P. Wimmert[19] attól, hogy az engesztelő triduumot[20] a Belvárosi templomban megtartsa. Sokan hallgatták.

[19] Ft. P. Wimmer M. Anzelm szervita áldozópap, hitszónok, lelki író. A *Farkas Edith és életműve* szerzője (1942). Az egyházban a megszólítás a megszólított klerikus voltától és hivatalától függ. A fölszentelt papok megszólítása: Főtisztelendő (Ft). A pap szerzetesek neve előtt P. jelzést (pater, atya) használnak. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/W/Wimmer.html>; <http://lexikon.katolikus.hu/M/megszólítás.html>, (2014.06.27).

[20] Három napos beszéd-, ill. ájtatosságsorozat. Adventben, nagyböjti időben és templombúcsú előtt szokásos. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/T/triduum.html>, (2014.06.27).

Tűzvonalak között

Szeptember elején – többszöri nyomatékosabb felkérésre – hat nővért engedtek át gyárgondozói munkára. 16 000 munkavállaló lelki és szociális gondozásáról volt szó, és 6 világi munkatársat is magunkhoz vettünk segítségnek. Bár a közeledő tűzvonalak miatt a folytonos légiriadók nagyban gátolták munkánkat, mégsem mondható eredménytelennek az itt eltöltött 3 hónap, nemcsak a gyönyörű apostoli munkaterületet, hanem az Anyaháznak nyújtott anyagi segítséget illetőleg.

Központi irodánk fűtetlen barakkban volt, az üzemi irodák a föld alatti munkahelyeken. Nem is volt olyan nagyon nehéz, mint vártuk, a munkavállalók bizalmát megnyerni, mert megérezték a szegény, gondozatlan lelkek, hogy bennünk, általunk Krisztus kopogtat gyáruk ajtaján. A vezetőség azonban – néhány velünk kapcsolatban dolgozó osztályigazgatót kivéve – nemigen vett tudomást rólunk, és nem támogatott különösebben. A gyári gondozást ugyanis a minisztérium tette kötelezővé. Pontos ügyeletes szolgálatunkkal és jelentéseinkkel mégis elértük azt, hogy a csepeli szociális osztályvezető igazgató, Liszkay ezredes a vezető nővért december végén két fizetési osztállyal előléptette, és a kőbányai osztály vezető nővérét meghívta, hogy a csepeli gyárgondozókat is hasonló szellemben képezze tovább.

Mi az egyénről egyénre, családról családra való alapos szociális és lelki gondozást tekintettük fő feladatunknak, a munkavállalók azonban a hadiüzem-ellátás kiáltó hiányait orvosló beszerző tevékenységet méltányolták a leginkább.

Régi, népjóléti akciós kapcsolataink révén sikerült is jelentős mennyiségű textilárut hatósági áron beszerezni, aminek nagyobb része már a nyilas uralom alatt, nélkülünk került kiosztásra. Egyik cipőbeszerzési akciónk a háborús közlekedés hiányossága folytán majdnem balul ütött ki. Megállapodtunk a Semperit céggel, hogy előzetes befizetés ellenében

Cipőosztás

gumicipőket szállít. 800 párról volt szó, azonban a szállítmány késett, munkavállalóink elkezdtek bizalmatlankodni, a cég többszöri erélyes érdeklődésünkre bevallotta, hogy a bécsi központ nem meri a vasútra bízni a szállítást, autót pedig egyelőre nem tud adni. Az emberek ennek neszét vették, és csapatosan jöttek befizetésüket visszakérni. Néhány halasztást nem tűrő esetben a pénzt más összegből vissza is térítettük, de mikor tömegesen és fenyegetően jöttek, gyors cselekedetre volt szükség. Személyesen kerestük fel a cég megbízottját, aki már átutalta Bécsnek a pénzt. Ezt mi közöltük a munkássággal, határozott napot tűzve ki, ameddig vagy a cipőt, vagy a pénzt megszerezzük. Emlékezetes délelőttünk volt. A nővérek és a munkatársak ott szorongtak a hideg irodában, nem mertek lemenni az üzemekbe. Közösen imádkoztak. Mi pedig nyugalmat erőltetve, de nagy elszántsággal léptünk fel a céggel szemben. Órákig vártunk a dringend[21] telefonra, s mikor késett, dél felé – még mindig gondosan őrizve nyugalmunkat – kijelentettük, hogy a pénzt bárhogyan is, szerezzék meg, mert mi ezt az időpontot adtuk meg a munkavállalóknak. A feszültség szinte kibírhatatlan volt, de végtére is győzött a testvérek imája. Fél óra alatt a bankjegykötegek aktatáskáinkban voltak olyan címletekben, hogy váltás nélkül lehessen osztani.

Közeledik a tűzvonal (korabeli újságkivágás)

Október 9-én érkeztek meg szabadkai nővéreink málháikkal és ismerőseinkkel. Tehát dél felől is közeledik a tűzvonal.

Október 13-án hét német katona kért és kapott szállást Anyaházunkban. Október 15-én, a kormányzói rádiós fegyverszüneti kiáltvány után az ott tartózkodó német katonák kirabolták gyármissziós irodánkat, személyes dolgainkat is elvitték. A gyár kárpótolt mindent. Az óvóhelyi levonulás itt is napirenden van. A légó tűzoltóság helyisége előtt van hosszú asztalunk, ahol dolgozni is lehet.

[21] dringend (német): sürgős

Most lett készen a gyártelep légelhárító ágyúja. Ijesztően tudja bömbölésével idegeinket feszíteni, arra azonban, hogy leszedne bombázókat, még nem volt példa, pedig füstpamacsaival elég szépen követi őket. Most már mi is mosolyogva tudjuk mondani egymásnak: ettől nem kell félni, ez a miénk!

A repülők azonban nem sokat törődnek vele, naponként meglátogatnak. Ellipszis alakban, fehér füsttel jelölik meg gyártelepünk körvonalait, és ez könnyen jelentheti azt, hogy a bombázók ezen belül fogják terhüket ledobálni. Ilyen gondolatok mellett senki sem tartózkodik szívesen a barakkokban. Huszadika óta nyilas van a szociális osztály fölé rendelve, de nem sokat törődünk vele. Erdélyi fiú, egyetemet végzett, hízásra hajlamos. Mindenkiben szabotálót lát, és az egész vezetőséget lelövéssel fenyegeti. Egyszer szóba hoztuk előtte, hogy mi, nővérek ilyen vérengző emberrel nem dolgozhatunk, mire ő mosolyogva megjegyzi: „Kedves nővér, én életemben még egy hangyát sem tapostam el.". Éppen ezért ilyen stílustalan ez a hangos fenyegetőzés. Kaptunk nyilas bizalmi nőt is, valami Zöldiné nemzetes asszonyt. A párttól kapta az utasítást, hogy nálunk üsse fel a tanyáját, mert itt dobog a gyár szíve. Örülünk, hogy ezt a benyomást tette osztályunk. Néhányszor már mi magunk is megéreztük ezt, hogy csak két esetet említsünk:

Légelhárító ágyú (korabeli újságkivágás)

1. A munkavállaló édesapa vidékre helyezett gyermekeit szeretné hazahozni épp a tűzvonalak folytonos közeledése miatt. A kapott szabadság csak az egyik gyermek hazahozatalára volt elegendő, épp most tudja meg a nővér, hogy a másikért szökve akar elmenni. Az üzemvezető mérnöktől kieszközli a szükséges szabadnapokat. A szívesen teljesített kérés felvillanyozza a szegény édesapát, és a vezetőség iránti bizalmatlansága, a nővér közbenjárása folytán, részéről is a hála és jóindulat érzésévé oldódik fel.

2. A textilhiány miatt a csecsemőkelengyék beszerzése okozott igen nagy nehézséget a női munkavállalók között. A boldog fiatal anyák

ragyogó arcát és hálás tekintetét látva az egyik ott dolgozó műszaki rajzoló már többször bánkódó, sóvárgó megjegyzéseket tesz. Bárcsak neki is szüksége volna ilyesmire. Egy csendes pillanatban azután megkérdezi, mikor és hol lehetne a kedves nővérrel nyugodtan elbeszélgetni. Anyaházunk fogadójában azután kigöngyölgeti élete sok botlását, Isten törvényeinek kijátszását, házastársi hűtlenségét. Eljött tanácsot kérni, hogy mit tegyen. Bánja meg, határozza el, hogy keresztény életet fog élni, és vegye fel a penitencia szentségét. Az Isten kegyelme jó talajra talált, visszajött bejelenteni, hogy ezentúl rendesen részt vesz a vasárnapi szentmiseáldozaton, és szentségekhez is gyakran fog járulni. Végezetül szerényen hozzáteszi: „Kedves nővér, tessék mondani, vagyok-e most olyan ember, mint X.Y. (egy négygyermekes, hitvalló katolikus férfi)?"

Kőbányán már szinte egész nap hallatszik a közeledő nehéztüzérségi ágyúk bömbölése. Fásultan ebbe is belenyugodnak az emberek. A Pest környéki munkások közül sokan már nem járnak be, ott már oroszok vannak. A hadiüzemi parancsnok többször kéri, hogy a Wienerneustadtba és Steyerbe[22] kitelepítendő munkások további lelki gondozását vállalja egy-egy nővér. Tőlünk mint Istennek élő szerzetesektől elvárja ezt az áldozatot, magyar testvéreink gondozását az idegenben. Mi azzal érvelünk, hogy nem tudnánk sokat tenni érdekükben ott, ahol hatósági összeköttetéseink nincsenek, ahol a szállás és élelmezés kérdésében meg sem hallgatnának. Mihalovics Zsigmond prelátus úr[23] által megkérdezzük a hercegprímás[24] úr véleményét, aki ezt a választ küldte: „Hacsak a német katonai parancsnokság írásba nem adja, hogy nemcsak szociális, de lelki gondozásunkban támogatni fog, nem engedélyezem a kiküldetést."

Az egyik tisztviselőnő zokogva meséli, hogy a kiürítési parancs értelmében, otthagyva otthonát, ma visszament egyet-mást még elhozni.

[22] A személy- és helyneveket javítás nélkül, a szerzetes nővérek által írt naplóval megegyezően közöljük. Az elírásokat lábjegyzetben helyesbítjük. Az említett 2 település Wiener Neustadt, azaz Bécsújhely, illetve Steyr.

[23] Mihalovics Zsigmond (Homokbödöge, 1889 – Chicago, 1959) kanonok, az Actio Catholica igazgatója. 1948-ban letartóztatása elől külföldre menekül. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/M/Mihalovics.html>, (2014.06.27).

[24] Serédi Jusztinián, eredeti nevén Szapucsek György (Deáki, 1884 – Esztergom, 1945) bencés szerzetes, érsek, bíboros. 1927 és 1945 között a magyar katolikus egyház vezetője. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/S/Serédi.html>, (2014.06.27).

Lakását feltörve, szekrényeit kirabolva találta. A lakosságnak semmi jármű nem áll rendelkezésére, mindenki csak azt viheti, amit a hátán elbír. Később jöttek a katonai autók, mindent felraktak és elrobogtak azzal, hogy az orosz úgyis elvitte volna.

Október 26-án ismét nagy arányú bombázás fővárosunkban.

Október 27-én biciklin érkeztek Tiszaszalkáról Géczi Irma ottani tanítónő, Csaba Lajos lelkész[25] és bátyja, Csaba István, Kőrösmezőről. A tűzvonalak folyton az ország felé haladnak.

November elsején már Budára is elhallatszik az előrenyomuló ágyúk bömbölése.

November 7-én az esti rekreációban[26] kedves Tisztelendő Anyánk Maura nővért középre ülteti, s felszólítja a nővéreket, hogy nála jelentkezzenek azok, akik félnek az ostromot az Anyaházban tölteni. November 8-án újból német katonákat szállásolnak hozzánk. Ez talán már a front mögötti felfejlődés?

Két bőröndbe elfér, ami megmaradt (korabeli újságkivágás)

November 15-re, úgyszólván az utolsó pillanatban, elkészült az óvóhelyünk. A főváros fedezte a költségeket, az átalakítást, mert egy részét nyilvános óvóhelynek engedtük át. Fehérre meszelt, barátságos, öt helyiségből, előtérből álló, téglaboltozatos, régi borospince. Van két vészátjárónk, szerszámkamránk, mosdófülkénk, villanyunk. Légmentesen záródó, borsózöldre lakozott ajtók, sárga alapon piros feliratú irányító szövegek és nyilak. Még pincekutunk is van, valószínűleg a török időkben hasonló alkalomra ásták. A főváros kihordatta a betömés nagy részét, ez volt

[25] Csaba (Czumbel) Lajos (Szaniszló, 1916 – Szentsimon, 1991) plébános. Az ostrom idején Tiszaszalkai lelkész. Bebörtönözték (1948–1952). L. A szatmári egyházmegye papjai 1904-től, *Értékkereső internetes portál*. <http://ertekkereso.hu/doc/liturgia/Egyebek/Mikulyák%20Laci%20szentelési%20anyagok/A%20Papok%20nevsora%201904.doc>, (2014.06.27).

[26] Rekreáció: Felüdülés, pihenés. A szerzetesek rendszeresen tartanak rekreációs estéket. Ezek a közös kikapcsolódás, a kötetlenebb együttlét, a beszélgetés, a játék és a derű percei. L. *MKL*. <http://lexikon.katolikus.hu/R/rekreáció.html>, (2014.06.27).

az alapja annak az 50 szekérnyi törmeléknek, amit az ostrom után innen hordtak a Vérmezőre nővéreink.

November 17-re a Missziósbolt alatt, a 129-es udvarra szóló kijárattal elkészült a segélyhely, amit tudtunkon kívül mentőállomásként tartottak nyilván a fővárosnál.

November 19-én a Szent István Tápszergyártól Novomaltint, a Dreher gyártól pedig kekszet hoztunk az Anyaháznak mint gyármissziós járandóságot. Előtte való nap kedves Honoria nővér meglátogatott bennünket a gyártelepen.

Rekreáció…

November 24-én a Hajléktalanok Menhelyén[27] a férfiaknak minden raktáron levő inget kiosztottunk.

November 30-án Csepelről már olyan hírek keringtek, hogy senki sem akadt a gyármissziósok közül, aki a családi pótlékhoz szükséges munkáskartotékokért elment volna. Valóban nem volt bátorságom

[27] Hajléktalanok Menhelye czimű Jótékony-Egylet. Alakult Budapesten 1881-ben. L. Győri Péter, A hajléktalanok Menhelye Egylet, *Esély*, Társadalom- és szociálpolitikai folyóirat, 1998/5. szám, 21–42.

már az ilyen vállalkozásra, mert a villamosról fedezékásásra szedték le a nőket, a belövéseket jól lehetett hallani a közelben, az utcák néptelenek voltak. A jó Isten azért megóvott bennünket, mert légiriadóra már a gyártelepen voltunk. A portán azonnal bunkerjegyet adtak, csak ezzel engedtek le az óvóhelyre. A négyemeletes, ablak nélküli, föld felett épült kőépületeket kívülről nagyszerűen álcázták géproncsokkal és tüskésdróttal. Az egész háború alatt egy sem kapott találatot. Ezekben a helyiségekben lócákon ember ember mellett oly szorosan ült, hogy a fejek oly sűrűn voltak egymás mellett, mint csomagban az üvegfejű

…a derű percei (az ostrom előtti időkben készült képek)

gombostűk. A levegőt állandóan pumpálni kellett, férfiak váltották egymást ötpercenként, derékig meztelenül, mert oly nagy volt a párolgás és hőség.

December 3-án a Hajléktalanok Menhelyén szentmise és fehérneműosztás a nőknek.

December 8-án német teherautó hozta be Csobánka holmijait, ágyakat, ágyneműket, a nővérek ruhaneműjét és az élelmet. Úgy számították, hogy ha közeledik a tűzvonal, ők is velünk lesznek, de a jó Isten másként intézkedett, ők már bejönni nem tudtak, mert olyan hirtelen

alakult a front, viszont nekünk az Anyaházban sokat segített az itt maradt élelem.

December 10-én Ruzicska pék a Pálya utcában telitalálatot kapott. Két ember meghalt. Este a Zöldfa vendéglő[28] és a Czakó utcai iskola kapott telitalálatot.

A gyártelepünkkel szomszédos dohánygyárban a melegedőben voltak a munkáslányok. Kérték a felügyelőt, engedje őket korábban haza, úgysincs munka. Pár pillanat múlva belövés, nyolc leány meghalt.

A szeplőtelen fogantatás napján[29] este énekes misét mutattak be kápolnánkban a németek. Közben légiriadót fújtak, de ők mindnyájan kitartottak a mise végéig. Ft. P. Wimmer Anzelm megtartotta Szentlélekkápolnánkban az adventi konferenciákat.

Ruhaosztás (az ostrom előtt készült filmből kivágott képek)

December 18-án azok, akik a szuterénban laktak, visszaköltöztek a második emeletre.

December 22-én a Drasche téglagyár óbudai telepén felállított tüzérütegek 160 emberének rendeztünk karácsonyi ünnepséget. Ebéd után gyalog mentünk ki, a karácsonyfa már állt a szabadban, körülötte

[28] A Krisztina tér 10. számú többemeletes modern lakóház aljában évtizedekig működött a Zöldfa Étterem. A nagy múltú vendéglő helyén ma egy bank található. A környékbeliek a mai napig egyszerűen csak „Zöldfa háznak" nevezik a jellegzetes épületet. L. <http://egykor.hu/budapest-i--kerulet/kilatas-a-zoldfa-etterembol/2357>; <http://ittivott.blogspot.hu/2010/10/i-krisztina-krt-67-zoldfa-etterem.html>, (2014.06.27).

[29] A Boldogságos Szűz Mária fogantatásának ünnepe, december 8.

csillogott a havas táj, a pilisi hegyek oly közel voltak jól ismert hegygerincükkel. Elrendeztük az ajándékokat, cigaretta, betlehem, szentképek és kis műsor énekek és beszéd kíséretében, így kívántunk nekik boldog karácsonyt. Az embereket nagyon meghatotta az egész. Hazamenet Liszkay ezredessel találkoztunk, együtt jöttünk a Keleti Károly utcáig. Ki gondolta volna, hogy akkor látjuk egymást utoljára, s hat hét múlva ő is fogoly lesz, bár 68 éves és nyugdíjban levő ezredes. Szeptemberben Bethlen Györgyné útján hoztunk üzenetet tőle Focsányiból.[30]

Henrietta és Beáta nővérek a gyári őrségnek vitték el a karácsonyi ajándékukat. Papírvágó késsel vágtuk a leveles dohányt és a cigarettapapírt.

23-án kedves Ella és Blanka nővérek érkeztek a Felvidéken át Szikszóról.

24-én felkérték országos hivatalunkat, hogy 120 német katona számára karácsonyi ünnepet rendezzenek. A magukkal hozott szeretetcsomagokat: édességet, bazárárut a terítékek mellé tették, még csokoládé is volt. Karácsonyfagyújtáskor szépen elénekelgettek, megvacsoráztak, azután söröztek, zongoráztak, hegedültek, cigarettáztak. A nálunk beszállásolt 25 magyar katonáról nem gondoskodtak, így tehát mi készítettünk hevenyében lekváros tészta vacsorát, és az asztalterítést is szépen megoldottuk: fenyőgallyak, piros almák, ropogós mákos kifli és gyertyák. Levittük a betlehemet is, és bensőségesen ünnepeltük együtt a kis Jézus születését. Az emberek nagyon boldogok voltak, legalább egy kis időre elfelejtették reménytelen helyzetüket, mindenki hazagondolt, s akik ez estén kimenőt kaptak, azoknak már szándékukban sem volt visszajönni. De erről nem beszélt senki. Szép volt a

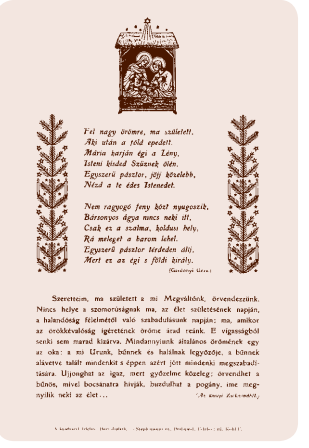
Fel nagy örömre, ma született,
Aki után a föld epedett.
Mária karján égi a Lény,
Isteni kedved Szűznek ölén.
Egyszerű pásztor, jöjj közelebb,
Nézd a te édes Istenedet.

Nem ragyogó fény bőtt nyugosztt,
Bársonyos ágya nincs neki itt,
Csak ez a szalma, boldass hely,
Rá meleget a harom lehel.
Egyszerű pásztor térdeden alj,
Mert ez az égi s földi király.

Szeretteim, ma született a mi Megváltónk, örvendezzünk. Nincs helye a szomorúságnak ma, az Élet születésének napján, a halandóság félelmétől való szabadulásunk napján; ma, amikor az örökkévalóság igéretének öröme árad reánk. El vigasságból senki sem marad kizárva. Mindannyiunk általános örömének egy az oka: a mi Urunk, bűnnek és halálnak legyőzője, a bűnnek alávetve talált mindenkit s éppen azért jött mindenki megszabadítására. Ujjonghat az igaz, mert győzelme közeleg; örvendhet a bűnös, mivel bocsánatra hívják, bizakodhat a pogány, ime megnyílik neki az élet...

Ezt a kis emléket osztogattuk 1944 karácsonyán

[30] Foksány (románul Focşani) város Romániában. 1945-ben a Vörös Hadsereg által elhurcolt magyar hadifoglyok egyik elosztó központja volt. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/F/Foksány.html>, (2014.06.27).

német kamerádoktól,[31] hogy annyi sört küldtek át, hogy bőségesen jutott minden katonának. – Gondoltunk a közeli rendőrőrszobán ügyeletes rendőrökre és az alagútnál állomásozó nehéztüzérségre. Előbb kiszaladt valaki, hogy megnézze, hányan vannak. Mire visszajött, az ágyúk csöve már a Sashegytől Óbuda felé volt irányítva, ez alatt a néhány perc alatt is rosszabbodott a helyzet. De azért nem csüggedtek, az ágyúcsőre erősítették a fenyőgallyat, és hazagondoltak, talán a sok szép családi karácsonyra. Stille Nacht. Heilige Nacht. Több katonával beszélgettünk. Egy magyar tiszt fájdalommal mesélte, hogy mikor a magyar határt elérték Sztálingrádtól visszavonulóban, egyenesen a románok ellen küldték őket. Hasztalan szabadkoztak, hogy kimerültek, lehangoltak, pihenésre szorulnak, az volt a válasz, hogy ők már begyakorlott katonák. Mit tehetnénk értük, kérdezte részvéttel a nővér. Csak egy kis megértést kérünk, volt a szomorú válasz. A 126-os erődöt elvezényelték a Dunántúlra. Tehát Budapesten már nincs szükség további erősítésre. Hát olyan közel volna már a tűzvonal?

Hat órára mindenünnen megérkeztek a nővérek. Kik karácsonyi rendezésekről, kik a kisházból vagy a fogházból. Készültünk a fél hetes „éjféli" misére, a testté lett Ige születésének bensőséges megünneplésére. A ragyogóan szép, fenyőillatos, gyertyás Szentlélek-kápolna imaközösségét szinte elragadta az Isten velünk és bennünk lakozásának boldogító valósága, amit csak fokozott a külső világ sok nyomorúságának sötét háttere. A nővérek gregorián énekének tiszta vonalú szárnyalásába csak itt-ott rontott bele az ágyúdörgés. Vacsoránál már gyakoribbak voltak a lövések, és az ezt követő karácsonyfa-gyújtási ünnepséget már félbe kellett szakítani a belövések veszedelme miatt. Levonultunk szépen az óvóhelyre. Itt kellemes meglepetés ért. Feszület, tökéletes bánatot felindító plakát, szenteltvíztartók és szentképek tették meleggé, kápolnaszerűvé föld alatti lakásunkat. Kedvesen elbeszélgettünk, vigadoztunk, édességet ettünk, az élelmesebbje ládákon, csomagokon fekvőhelyet készített, és le is hozta ágyneműjét. A többi visszavonult a szobákba. Éjjel 11 órakor egy szemkápráztató vörös csík nyomán irtózatos csattanás, utána percekig ablaküveg-csörömpölés, jajgatások. A sarki iskolával szemben

[31] kamerád (német): bajtárs, katonatárs

levő Zibrinyi látszerészüzlet belövést kapott. A német őr halálosan, a magyar nem oly súlyosan megsebesült. Nagy kamarás úr[32] feltételes feloldozásban részesítette a haldoklót, a sebesültet pedig kocsin elszállították. Néhányan lent az utcán segédkeztünk, a többi nővér pedig mind leköltözött az óvóhelyre. A lakók mindjárt ágyakkal jöttek, mert több helyen kisgyermek is volt. Az utcáról is kaptunk menedékkeresőket: egy fiatal tisztviselőnőt és egy Siestából[33] szélnek eresztett, erősen víz-

A nővérek kórusa

[32] Nagy Miklós (Homok, 1894 – Úny, 1973) plébános, költő, az Actio Catholica titkára, pápai kamarás. A Mindszenty per V. rendű vádlottja, bebörtönözték (1948–1952). Az ostromnaplóban *»kamarás úr«*. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/N/Nagy.html>, (2014.06.27).

[33] Siesta Szanatórium. Alakult 1921-ben a református egyház kezelésében. Budapest ostroma alatt a kórház több épületét lebombázták. Jelenleg az Országos Onkológiai Intézet működik benne (Kékgolyó utca). L. Világszínvonalú gyógyítás, *Hegyvidék*, A XII. kerületi polgárok lapja, XXXVII. évfolyam 11. szám. 2007. <http://www.hegyvidekujsag.eu/vilagszinvonalu-gyogyitas>, (2014.06.27).

kóros bácsit. Szeretettel fogadtuk és élelmeztük őket a magunk szűkös készletéből heteken át.

Karácsony első napján alakult ki óvóhelyi életünk, másodnapjára már határozott formát öltött. A két nagyobb és az egyik kisebb vészkijáratos helyiséget foglalták el a világiak, a két kisebbik rész a nővéreknek jutott. Mivel azonban itt csak 18 nővérnek jutott fekvőhely, a gyármissziósok, a szikszói vendégnővérek és a fiatalok közül többen az Országos Központ szuterénjében rendeztek be ugyan nem bombabiztos, de kedves és csendes lakosztályt. Lassanként 17-re emelkedett a számuk, a többség ágyban aludt. Honoria nővér a pénztári nővérekkel az almáspincét rendezték be óvóhelynek. Ezáltal mentesült a nyilvános óvóhely a kibírhatatlan zsúfoltságtól. Lehetővé vált több világi befogadása, és mi magunk is nyertünk, mert a fiatalabb nővérek figyelme és szolgálatkészsége, a kölcsönös gondoskodás mindvégig kellemessé tette az együttlétet a kis oázisban.

Ha nem is beszélt senki arról, hogy halálvonalba kerültünk, a bekerítési törekvések fokozatos sikerét, ha tudat alatt is, de elismerték azok, akik folyton a felmentő csapat közeledéséről kovácsolták az újabbnál újabb híreket. Kevés hitelre találtak, bár kevésen múlt, hogy amikor Esztergomot, Bicskét, Mórt elfoglalták, át nem vágtak Szentendre felől.

Karácsony másodnapján a konventmise[34] alatt nagy belövést kapott a templom, a plébánia és az August ház[35]. Fülsiketítő, szívremegtető zajban vettünk részt a szentmiseáldozaton, s mert Tisztelendő Anyánk nem mozdult, mi is a helyünkön maradtunk. Nemsokára kápolnánk ablakai is csörömpölnek, szilánkok röpködnek. A nővérek hátulról kezdenek kivonulni, az egyik arcra bukik, a többi keresztülmegy rajta anélkül, hogy felfogná, mi történik. Az egész csak egy pillanat, s már emelik is fel a vérrel borított nővért, nem lehet kivenni az arcvonásait. Püspök

[34] Az egy házban élő szerzetesek, papok közösségi miséje.

[35] A Krisztina tér és a Roham utca sarkán volt a híres Auguszt cukrászdák legkiemelkedőbb üzlete. Auguszt József – a cukrászdinasztiát alapító Auguszt Elek fia – nyitotta 1916-ban. A kétszintes épület emeletén lakott az Auguszt család. A ház 1945-ben súlyosan megrongálódott. A cukrászda helyén ma a Déryné Bisztró működik. L. Dr. Rózsa Miklós, A budai Auguszt cukrászda, *Tanulmányok Budapest múltjából*, XIX. kötet, A Budapesti Történeti Múzeum évkönyve 1972, 393–432.

Atyánk szobájában[36] elsősegélyben részesítik, lemossák a vért, kedves Szabina nővérünk sebesült meg, az állkapcsát törte el egy repeszdarab. Német autón vitte el két nővér az új Szent János Kórházba.[37]

Tisztelendő anyánk Sárközy Pál OSB főapát jobbján, egy 1947-es nővérgyűlésen.

[36] Püspök Atyánk: Prohászka Ottokár (Nyitra, 1858 – Bp., 1927) székesfehérvári püspök, katolikus egyházi író, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, a Szociális Missziótársulat lelki atyja. Arról a szobáról van szó, amelyet az anyaházban élete végéig a „Püspök Atya" számára tartottak fenn. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/P/Prohászka.html>, (2014.06.27).

[37] A régi Szent János kórházat 1710-ben építették, a mai Margit körút és Hattyú utca sarkán. Nevét az előtte álló Nepomuki Szent János szoborról kapta. A 19. század végére egyre korszerűtlenebbé és szűkebbé váló kórház helyett 1898-ra újat építettek: Budapest Székesfőváros Új Szent János Kórházát – a mai Szent János Kórházat. A régi épületben a kórház egyes osztályai tovább működtek, de 1932-től már csak szeretetotthonként használták, végül a második világháború alatt rommá lőtték. Helyén ma buszpályaudvar működik (Széna téri autóbusz-állomás). L. *A régi Szent János kórház kápolnája.* <http://archivum.piar.hu/felsovizivaros1/templomok/szentjanos-korhaz.htm>, (2014.06.27).

A Pestvidéki királyi Törvényszéki Fogház is belövést kapott az 5. emeleten, a nővérek és az ott maradt őrség a folyosón keresett menedéket. Az összes ablakot betörte a közelben felrobbant lőszeres szerelvény légnyomása. Melitta nővér karja gipszben, Regina nővér a légnyomást még nem heverte ki.

Nyíregyházi tüzérek szállásolták be magukat nálunk a régi budapestiben. Lovaikat a 127-es udvaron hagyták, ágyújuk a Vérmezőn van. Tehát a tűzvonal már a kapuk előtt van.

Hírt kaptunk, hogy dunaföldvári nővéreink elmenekültek. A Balaton és a Duna közötti nagy csatában az oroszok nyertek. Ezzel bezárult a gyűrű a főváros körül.

December 26-án az ukrán 3. hadosztály elfoglalta Esztergomot. A főváros védelmét egyenlő arányban magyar és német csapatok vették át Karl Pfeffer-Wildenbruch vezérezredes[38] és Hindy Iván altábornagy[39] vezetésével. A tüzérség és a rohamlövegek a budai tereken voltak, a nehézütegeket a budai hegyekben helyezték el. A Várhegyet SS-ütegek védték, a Citadella a magyar tüzérségé volt. Tőlünk is odamentek a beszállásolt tüzérek, akik éjfélkor jöttek vissza a nálunk főzött feketekávéért. A pilisi utak, a vörösvári vasútvonal és a bécsi országút elzárása után a bekerítés befejeződött, a tűzvonalak találkoztak.

[38] Pfeffer-Wildenbruch, Karl (1888–1971) vezérezredes, a Budapestet védő német csapatok főparancsnoka. Az ostrom végén fogságba esik, ahonnan 1955-ben szabadul. L. Illés László, Pfeffer-Wildenbruch, Karl von, *II. világháború történelmi portál*, 2007–2013. <http://www.masodikvh.hu/szemelyek/m-s/p/591-pfeffer-wildenbruch-karl-von>, (2014.06.27).

[39] Hindy Iván (1890–1946) altábornagy, 1945. február 1-től vezérezredes, a Budapestet védő magyar csapatok főparancsnoka. Horthy Miklós kiugrási kísérletének egyik meghiúsítója. Az ostrom végén szovjet fogságba esik, 1946 februárjában kiadják. A Népbíróság kötél általi halálra ítéli, augusztus 29-én kivégzik. L. Hindy Iván, *II. világháború történelmi portál*, 2007–2013. <http://www.masodikvh.hu/szemelyek/g-l/h/441-hindy-ivan>, (2014.06.27).

Az ostrom

December 27-én kialudt a villany. Egy idő múlva még felgyulladt pár órára, de azután végleg megszűnt az áramszolgáltatás. Az összes nélkülözések között ezt viseltük el a legnehezebben. Szenvedtünk helyszűke, kenyérszűke, vízszűke miatt, de ezek nem hasonlíthatóak az általános, éjjel-nappali sötétség kínjához. Kezdetben, míg volt petróleumunk, 3 lámpa is égett. Később már csak egy, s e körül igyekezett a papság breviáriumát[40] elmondani. Szentmise alatt még sokáig égett 1-1 karácsonyfagyertya, de a vége felé már ide sem jutott. Mindenki elégette már a gyertyavégeit, s kezdtünk a hulladékokból mécsest készíteni. Ez égett a tabernákulum előtt a szépen berendezett kis óvóhelyi szerszámkamránkban.

A nagyháló tetejét is belövés érte, a nővérek innen is leköltöztek, nekik már csak a szenespincében jutott hely, amely a közös előtérbe nyílt. Most már teljes volt az óvóhelyi létszám: 53 nővér, 4 alkalmazott, 5 pap, 44 idegen, 11 gyermek. Később, amikor halálkatlanná vált Krisztinaváros, és sok óvóhely beomlott, 183-ra emelkedett a polgári személyek száma. A 125. sz. ház földszinti helyiségeiben és a 127-es ház pincéjében kb. 200 harcoló vagy sebesült katona volt beszállásolva magyar és német csapattestektől.

Ma volt az első katonatemetés. Fiatal német tiszt kapott fejlövést a vérmezői postaépület körüli harcokban. A tábori konyhakocsin tolták be udvarunkba a holttestét. Nagy kamarás úr szentelte be. Mind gyakrabban hoznak sebesülteket segélyhelyünkre. Ide már nem jutott katonaorvos, szerencse, hogy van diplomás orvos, gyógyszerész nővérünk és ápolónőnk. A segélyhelyi napló adatai szerint 93 esetben nyújtottak elsősegélyt. Később a német katonákkal orvos is volt, és az utolsó

[40] Az egyház hivatalos imádsága a zsolozsma. A breviárium katolikus zsolozsmáskönyv, mely az imákat tartalmazza.

hetekben egy légó segélyhely is nálunk talált menedéket. Elég munkájuk akadt, és a mostoha körülmények ellenére is áldozatos kötelességtudással segítettek embertársaikon.

Az ostromnak fő jellegzetessége, hogy a folytonos légitámadást és állandó légiveszélyt már nem jelzik a szirénák. Ösztönösen ítéljük meg, hogy a rövid lélegzetű szünetekben mikor biztonságos a levegőzés, mikor lehet még a második emeletre felszaladni, hogy a fennmaradt holmikat lehordjuk. Mások a repeszdarabokat gyűjtik, néha még forrón, mint a sült gesztenyét. A múzeum számára teszik félre, milyen érdekes lesz az utókornak látni, mi minden esett a mi udvarunkra. De pár nap múlva felhagynak vele, kihordják a törmelékrakásra, mert a lelet gyakorisága és a lelőhely általánossága folytán a gyűjtemény elvesztette értékét.

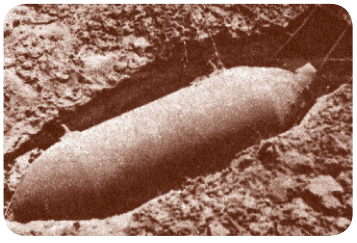

Fel nem robbant bomba (korabeli újságkivágás)

A repülők egész nap, szinte a fejünk felett hasítják a levegőt. A rendkívül ügyesen célzó szovjet mélyrepülők gépágyúval rongálják az épületfalakat, belőnek a szobák ablakain, és tönkreteszik még a bútorokat is.

28-án a szemben levő garázs telitalálatot kapott. Innen tolják ki naponta a Göring-ágyút, körülsétáltatják a 2-3 háztömbön, lőnek egyet minden sarkon, azután visszahúzzák a garázsba. Udvarunkon fel nem robbant aknát találunk. A belseje tele viasszerű foszforral. Körülkerítjük, és ráhelyezzük a feliratot, hogy életveszélyes. Ma kápolnánkban 3 tüzér gyónt és áldozott. Olyan elhagyatott benyomást tesznek ezek a szegény magyar fiúk; vajon hol maradtak el tisztjeik és papjaik? Kint voltunk egy kis friss levegőre a kertben; a két vészkijáratnál olyan sűrű páraként nyomul ki az elhasznált levegő az óvóhelyről, mintha fehér füst volna. Jaj volna nekünk, ha célpontnak használnák a repülők.

Hosszú vonat állt meg házunk előtt a villamossínen, telve innen menekülő magyar katonákkal. Mozdony húzza. Pár nappal később így szállítottak lőszert a Duna-partra, telitalálatot kapott, s az egész környék összes ablakait bezúzta a légnyomás.

Hűvösvölgy felől az éjszaka orosz tankok látogattak le a Széna térre. A Pest felé visszavonuló tüzéreknek konyhánkon meleg levest főztünk,

és csoportokban 300 embernek kiosztottuk. Hét nógrádi katona is meggyónt, megáldozott. Az egyházközségi kultúrházból viszont elvitték a szegények összes élelmét. Házunk újabb és újabb belövéseket kap. Katonáink bizalmasan megmondják, hogy 15 km-nyire vagyunk a nehézágyúktól. Tehát halálvonalban.

Ft. P. Wimmer szép eredménnyel tartott Szentlélek-napot világiak számára, de már a renovóra[41] nem tudott bejönni Remetéről.[42] Ezért drága Tisztelendő Anyánk Ft. Csaba Lajos lelkészt kérte fel erre. A szeretet isteni erénye köré fonta egyszerű, szívből jövő gondolatait.

Hangszórók útján ultimátumot intéztek a védősereghez, hogy a céltalan ellenállást hagyják abba, de a németek felelete az volt, hogy a Budaörsi úton visszatérő fehér zászlós parlamentereket lelőtték. Ez bőszítette fel Sztálint annyira, hogy ezután a magyar katonákat is hadifogolyként kezelje.

29-én a vendégpapok: Sopsich János prelátus, a szegedi püspöki jószágkormányzó,[43] Csaba Lajos tiszaszalkai lelkész, Fundelius Vilmos krisztinavárosi káplán[44] és Nagy Miklós kamarás leköltöznek a Missziósbolt alatti óvóhelyre. Emeletes ágyak szürke pokrócokkal. A légitámadások

A nagyháló belövés után

[41] Fogadalom megújítása.
[42] Máriaremete.
[43] Sopsich János prelátus, a csanádi egyházmegye püspöki irodaigazgatója.
[44] Fundelius Vilmos (Bp., 1915 – Bp., 2005) érseki tanácsos, protonotárius kanonok, főesperes. Az ostrom idején Bp.-Krisztinavárosi káplán. L. Plébániánk papjai, *Bosihiradó,* Budapest-Zugló Páduai Szent Antal plébánia honlapja. <http://bosihirado.net/plebaniank-papjai>, (2014.06.27).

ma is szakadatlanok. Sok a szilánksérült. Az egyik munkaszolgálatos a házunk előtt sebesült meg. Bajtársai udvarunkra hozzák, de még a segélyhelyig se juthatott el, elvérzett. Csaba ft. úr oldozta fel.

Miután a beszállásolt katonák szabad közlekedése miatt mindhárom kapunak éjjel-nappal nyitva kell állni, eddig Irma és Erika nővérek, parancsnokok félnapos váltással tartottak óvóhelyünk lejáratánál ügyeletes szolgálatot. A hideg, a szél és az állandó életveszély miatt ez kettő-

Imaórára bevonuló nővérek

nek felosztva túl terhesnek bizonyult, s ezért 16 nővér másodnaponként egy órát áldozott a közszolgálatra. Ha sebesülés, elszállásolás, óvóhelyigény stb. volt az ügy, azt a parancsnokok intézték el. Az óvóhelyi élet napirendje is kialakult a követezőképpen.

Reggel 6 órakor kelés, ¾ 7 órakor közös príma, konventmise, utána 3-4 szentmise aszerint, hogy hány pap volt. A második szentmise alatt volt a magánelmélkedés, utána reggeli. Rántott leves és egy szeletke kenyér a konyhán. Utána elmosogattunk. 6-6 nővér konyhás beosztása,

segédkezés a főzésnél és a déli edény elmosogatása. 12 órakor közös rózsafüzér, utána déli ima, ezen a világiak is részt vettek. Az ebédet mindvégig Tisztelendő Anyánk osztotta ki, úgyszintén a vacsorát is, hét órakor. Ő utoljára, egyedül étkezett. Este 6 órakor engesztelő ájtatosság, utána kompletórium[45] magyarul, hogy világi testvéreink is részt vehessenek rajta. A lejárat lépcsői rendszerint tele voltak katonákkal, akik szívesen részt vettek ájtatosságainkon. Drága Tisztelendő Anyánk az egész idő alatt szentségimádást rendelt el, a nővérek kettenként fél órát engeszteltek, adoráltak a közösség nevében. Ő maga járt elöl jó példával, mert gyakran fél éjszakákat ott könyörgött térden a hideg kis kamrácskában. Ha penitenciázni kellett valamiért, az egész éjszakát is ott töltötte.

30-án kedves Ágnes és Kolumba nővérek is leköltöztek a vasalóból, mert az éjszakák túl hangosak voltak a sok közeli robbanástól, és a mosókonyha ablakai is mind betörtek. A második emeleten, a balkon felől a Szent Skolasztika szoba fala és teteje találatot kapott. Gyúródeszka nagyságú nyílást vágott a falon. A spirituális úr folyosóján[46] félig robbant aknát találtunk. Az Áldássy ház[47] előtt az egész úttestet magasan elzárták tankcsapdával, csak a villamossínek maradtak szabadon.

31-e Szent Szilveszter napja. Talán sohasem éreztük át annyira, mennyi mindenért kell hálát adnunk a Jóistennek, mint éppen az idén. Ennyi veszedelem között, egy arányaiban és eszközeiben a történelem egyedülálló városostromának kellős közepén, szinte a tenyerében érezzük magunkat. Nagy kamarás úr felejthetetlen beszédében ki tudta

[45] Befejező imaóra. A napi zsolozsma utolsó része.

[46] Spirituális úr: a lelki képzést irányító atya megszólítása. A Szociális Missziótársulat nővéreinek lelki vezetője (1930–1950) Szilágyi Oszkár Aladár (Gálszécs, 1872 – Bp., 1951) bencés szerzetes. Az anyaházi szobája előtti folyosórészről van szó. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/S/Szilágyi.html>, (2014.06.27).

[47] Az Áldássy család otthonául szolgáló palotát Áldássy Antal (1790–1856) budai várkapitány építtette az 1840-es években. (A család neve néha Áldássy formában is előfordul.) Az eredetileg földszintes, majd emeletessé alakított palota a Krisztina-város egyik legjelentősebb történelmi épülete. Érdekesség, hogy 1855-től itt lakott a Lánchíd építésze Clark Ádám is, aki Áldássy lányt vett feleségül. A klasszicista jellegű épület ma (Krisztina krt. 57.) az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet otthona. L. Az épület története, *Bemutatkozás*, Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet honlapja. <http://szinhaziintezet.hu/index.php?action=tartalmak&type=bemutatkozas>, (2014.06.27).

emelni a lelkekből ezeket a kifejezhetetlen érzelmeket az *Amen*, a *Miserere*, a *Deo gratias* és *Halleluja* szavak jelentőségének a megmagyarázásával. Este kedves meglepetés érte az óvóhelyi családot. Mindenki, a világiak is egy-egy ropogósra sült, óriási gyűrűfánkot kaptak. Egyformán mosolygós volt az arc, akár adta, akár kapta a rózsás-piros fánkot. Egyszerre mindenki elfelejti a szükségadagolásokat, a zsúfoltságot, a kényszeregyüttlétet. Nagy kamarás úr verseiből, novelláiból olvas fel. Ezek az irodalmi estek fénypontok voltak az ostromélet sötétségében. Szikrákat dobott a szív és az értelem gyúlékony anyagába, és új meglátásokkal gazdagította istenszeretetünk lángját.

Az eredetileg csak földszintes Áldásy ház Anyaházunk szomszédságában, a kép jobb oldalán

Éjszaka a szomszéd iskola közepét telitalálat érte, és a hátsó udvaron a Görgényi lakást is.

1945. január 1. Repülőfőhadnagyot részesítettünk elsősegélyben. Feleségével akart kirepülni az ostromlott területről, a Vérmezőről, amit most futárgépek repülőtérnek használnak. A gép azonban a túlterhelés következtében lezuhant. Teljes erővel tombol a légi harc, új és újabb harci zajokat kell megkülönböztetnünk és megszoknunk. Az iskolánál felszerelt aknavető pukkanós, köhögős rikácsolását hamar felismerjük, de az ágyúk gránát- és bombalövedékei, a küldött és érkező belövések, a légelhárító és gépágyú golyószóróinak különféle hangjai zavarba hoznak. Kérdezzük is a mechanikában jártasabb és tehetségesebb férfiakat: ez a mi lövésünk volt-e? Mire megszületik még a bombazáporban is a szellemi embert annyira jellemző humor: „A mienk az, kedves nővér, akár adjuk, akár kapjuk."

Csepel felől Malinovszky[48] teljes erővel Pest elfoglalására törekszik. A boltok kirakatüvegei, amiket a légnyomás eddig megkímélt, ma a közeli becsapódások miatt mind betörtek. A kirakatokból mentjük, ami menthető. Dubay atya karácsony óta ma misézett először, eddig lakásán, a Pálya utcában egyedül élte át a borzalmakat. Párszor élelmet vitt neki kedves Edina nővér. Az Attila utcában egy öreg, beteg piarista tanár és nővére szenvedett nagy elhagyatottságban. Szabó Imre kanonok úr[49] kérte, hogy vegyük őket gondozásba, míg a pesti rendház tud segítséget küldeni.

Január 2. Nincs vizünk. A szentmise alatt nagy légitámadás. Reng a föld térdeink alatt. A környéken 20 óvóhelyre kérnek miséző papot, mert templomba járni életveszélyes. Ajtóink, ablakaink folyton remegnek. A bizakodók ezt újabb jelnek veszik, hogy közeledik a felmentő sereg. A németek bámulatos szívóssággal hittek a győzelmükben. Azzal biztattak, hogy ne féljünk, amíg őket látjuk. De mára eltűntek. Valami készül, de nem tudjuk, mi. Rendelet jelent meg, hogy a lehangoló beszéd, rémhírterjesztés hazaárulás számba megy. Aki este 9-től reggel 5-ig az utcán jár, felkoncolják.

A víz cérnavékonyan megindul a csapból. A leányok a Roham utcai csőrepedésből fedezik a ház napi szükségletét. A pincekútból a férfiak kimerték az iszapot, és elég tiszta vizet kaptak mosogatáshoz és mosakodáshoz. Az iskola fele bedőlt. Nagy kamarás szobája találatot kapott.

Január 4-én a mentőállomás megáldása. Egyesek ma aludtak óvóhelyen először. A Krisztina téri Radanovits patika telitalálatot kapott. A házban levő Tárkányi görög katolikus hittanár[50] és apósa nálunk találtak óvóhelyre. A templom is újabb belövéseket kapott, a bejárat nagy tölgyfa

[48] Malinovszkij, Rogyion Jakovlevics (1898–1967) a Szovjetunió marsallja, Budapest ostromának irányítója. L. Malinovszkij, Rodion Jakovlevics, *II. világháború történelmi portál*, 2007–2013. <http://www.masodikvh.hu/szemelyek/m-s/m/549-malinovszkij-rodion-jakovlevics>, (2014.06.27).

[49] Szabó Imre (Sorokújfalu, 1901 – Bp., 1976) püspök, apostoli adminisztrátor. Az ostrom idején Bp.-Krisztinavárosi plébános, kanonok. L. *MKL*. <http://lexikon.katolikus.hu/S/Szabó.html>, (2014.06.27).

[50] Tárkányi Géza (Nyírtárkány, 1910 – Bp., 1972) görög katolikus hitoktató, segédlelkész. L. *Hajdúdorogi Egyházmegye honlapja*. <http://www.gorogkatolikus.hu/dokumentum/hir/93/papisirok-adatok.htm>, (2014.06.27).

kapuját a légnyomás a templomba dobta. Szabó kanonok úr áthozza a Legszentebbet[51] a mi tabernákulumunkba. Már csak a főoltár sértetlen.

Az esti ájtatosság alatt egy kicsit elcsendesül a harc, kihozzuk az óvóhely gyermekeit egy kis játékra, a friss levegőre. Hólabdáznak, fogócskáznak, örülnek az életnek. Fogy az élelem. Az utcán az elhullott lovak lassan eltünedeznek. A lakosság hordja széjjel darabokban, szőröstül-bőröstül.

Mi tagadás, a mi ostromkonyhánkra is ráférne egy kis változatosság. A déli egytálétel főleg hüvelyesekből adódik, az utóbbi időben mind gyakrabban darálják a kukoricát kásának, különben csak leves jut vacsorára is. A zsírozással van a legtöbb gond, mert csaknem 100 személyre főzünk, kétszer annyinak, mint mi, nővérek voltunk. Kis készletünkkel takarékoskodni kellett, mert ki tudja, meddig tart még az ostrom. Ha lovat ölhetnénk…, volna mindjárt húsleves, gulyás, pörkölt, hagymás rostélyos, fasírozott, savanyú tüdő gombóccal. A lakóknak, szomszédoknak is jutna, és mindenki jóllakhatna. Kedves Edina nővér elmegy érdeklődni, s a németeknek van is egy három éves, jól táplált muraközi lovuk, szilánksérült, azt szívesen lelőnék nekünk. A parancsnok szervezésében meg is alakul a lófeldolgozó bizottság, és derekasan betölti feladatát. Délre már feldarabolva, teknőkben áll a friss hús, kiosztásra készen. 100 kg került kiosztásra a lakók és a szomszédok között.

A lóvágás izgalmában észre sem vettük, hogy ma a légi harc alábbhagyott. Mintha a repülőket elvezényelték volna a fejünk felől. Később tudtuk meg, hogy a németek ekkor foglalták vissza Bicskét, Mórt és Esztergomot, és Szentendre felől akarták a fővárost felszabadítani. Gáspár rendőr őrmester, egyik lakónk most érkezett ezekkel a hírekkel.

Hohenburger főorvosékat három bombatalálat érte. Lakásuk, főleg az orvosi rendelő leszakadt, és minden műszer és felszerelés a romok alá került. Putsay péket új találat érte, csak akkor tud kenyeret sütni, ha lisztet és vizet viszünk. A Vérmezőn egyre több az elhullott ló, a lakosság azon melegében széthordja, úgy látszik, Budán általában megszűnt a lóhús iránti előítélet. Ma volt kertünkben a hatodik temetés. A csendes időben nyugodtan tudtak sírt ásni. Koporsót úgy szereztek, hogy bemásztak egy temetkezési intézet kirakatába, kiemelték a koporsót, a

[51] Az Oltáriszentség neve.

A lófeldolgozó brigád: Czigány főmérnök úr, Petra, Blanka, Judith, Erika, Ella nővérek és Csaba Lajos főtisztelendő

Romeltakarítás

helyébe a címüket hagyták ott, hogy az érte járó összeget felvehessék. Ma kaptunk másodszor kenyeret az ostrom alatt. A plébániától a pékek kaptak gyertyát, hogy dagasztani tudjanak.

Délután ismét megindult a vízvezeték. Befűtöttünk a mosón a nagy üstbe, mindenki nagy mosakodást és kis mosást végezhetett.

Hajdu zászlós a 126-os erődből meglátogatott. A kölcsönös örvendezés után megkérdeztük, mit tud a felszabadításunkra jövő 16 hadosztályról. Mulatságosnak találta, hogy ennyire megnőtt a számuk, hiszen a háborúban fogyni szoktak a seregek. Kedves Erika nővér mindjárt megkérte, hogy vigyen egy kis élelmet a Gömbös Gyula 7. sz. otthonba, mert megszűnt a népkonyhai élelmezés. A pápai nunciatúráról[52] a szegények számára élelem érkezett a Missziósházba. Miután az ottani két nővér karácsonykor nem mert visszamenni, aggódtunk az élelmiszer sorsáért. Czigány főmérnök[53] ment el szemlére, a katonák beszállásolták magukat a házba, s az ablakból lövöldöznek.

Január 5-én reggelre nagy hó esett, közösen takarítjuk a gyalogjárót egészen az úttest közepéig. Az August házat újból telitalálat érte, az óvóhely is beomlott. Tízen jöttek át, nem tudtuk befogadni őket. A II. emeletre foszforbomba esett, cementtel oltottuk. Német katonák gyakorlottan lokalizálták a tűz továbbterjedését. A svábhegyi szállást, a Gestapo székhelyét elfoglalták az oroszok.

Nagy Miklós kamarás ma átment Pestre. Légitámadáskor lövést kapott a felső lábszárán, mert a kapuk mindenütt zárva voltak, s nem tudtak óvóhelyre szaladni. A Cukor utcai segélyhelyen kötözték be. Így a Vízkeresztre tervezett szentbeszéd és irodalmi est elmarad. Leitné öreg szüleit és beteg nővérét befogadtuk az óvóhelyre. Erős, száraz hideg volt. Lapot is kaptunk Pestről. „Ellenállunk" a címe. Néhány röpcédula is ilyen irányban lelkesíti a lakosságot.

[52] Pápai követség.

[53] Az ostromot – 13-14 éves kamaszként – szüleivel együtt a Szociális Missziótársulat óvóhelyén élte át Czigány György (1931–) zenetörténész, zongoraművész, költő, író. Számos kitüntetése közül az elsőt – a Zászlónk Szent Gellért irodalmi pályázatának első díját – Mindszenty József hercegprímástól vehette át 1946-ban. Az 1950-es években a krisztinavárosi plébániatemplom kórusvezető orgonistája volt, később filmet is készített a Missziótársulatról. Édesanyja Plachtovics Ilona (1905–1997) élete végéig, a szétszórattás idején is kapcsolatban maradt a missziós nővérekkel. Édesapja Czigány Károly (1889–1974), akiről az ostromnapló „Czigány főmérnök" néven állít emléket. Czigány György jegyzetét L. 183. o.

A környékbeli lakosság vödrökkel, lábosokkal, demizsonokkal felszerelve kutat víz után. Reggeltől estig állnak sorba, mert nem nagy a nyomás, vékonyan csorog a víz. Csaba és Fundelius ft. urak a helyőrségi kórházba mentek gyóntatni. A plébános úr is segítséget kért a templomba, de nem kapott, mert a konventmisét Sopsich prelátus úr mondta 9 órakor, a spirituális úr a tegnap eltemetett asszonyért misézett, a következő szentmise pedig görög szertartás szerint lesz. A hajnali belövés a templom szentélyét is eltalálta. A délelőtt elég csendes volt, a járdáról a törmeléket egy rakásra hordtuk, mindjárt enyhült a pusztulás borzalmas látványa. Hohenburger főorvos kérésére befogadtuk Glósz főmérnök hattagú családját a 127-es mosókonyhára. A Szikla óvóhelyről jöttek három kis gyermekkel. Hívott, nézzük meg a „Sziklát",[54] ahol 1000 ember helyén 7000-en szoronganak. Kedves Irma, Petra és Kornélia nővérek azonnal elindultak. Sötétben és elképzelhetetlenül rossz levegőben hol jobbról, hol balról, szalmán, matracon kuporogva találták az embereket. Ahol lehetett, pokróc segítségével elkülönítették magukat. Középen, a nagy üregben a rendőrség tartózkodik pár száz főnyi családjukkal. Pislákoló gyertyájuk segítségével megtalálták a három kisgyermeket. Mindenütt panasz, nincs víz, nincs kenyér, nincs világítás. Innen a Sziklakórházba mentek át a nővérek, mindenütt pótágyak, a műtőben éjjelnappal folyik a munka, az ambulánsok sorban állva várakoznak.

Kertünkben ismét sírt ásnak. Dr. Katona Kálmánnét[55] temetik a Krisztina körútról. Erika nővér földszinti irodájában a légnyomástól benyomott ablakokat szögezzük be, hogy csendesebb időben egy kicsit a világosságon és melegen lehessünk. Spirituális úr volt a törzsvendég, ő breviáriumozott a legvilágosabb helyen. A nővérek csendben

[54] A Budai Vár alatt húzódó barlangrendszer üregeit és járatait a második világháború előtt megerősítették. A különálló fülkék összekötésével a pincebarlang egy részét óvóhellyé alakították át. 1944 februárjára újabb részek kiépítésével egy bombatámadás alatt is működőképes kórházat hoztak létre. Az óvóhelyből és kórházból álló sziklába vájt objektumot a köznyelvben csak „Szikla"-ként emlegették. A kórház hivatalos neve a Székesfőváros Sebészeti Szükségkórháza volt. Napjainkban a Sziklakórház, mint múzeum funkcionál (Lovas út 4/c). L. A Sziklakórház története, *A Sziklakórház honlapja*. <http://www.sziklakorhaz.eu/b_embermentok>, (2014.06.27).

[55] A halottak névsorában dr. Katona Béláné szerepel. L. 160. o. Valószínűleg a Katona Kálmánné a helyes.

Temetés a kertben

kézimunkáztak. Ha közeledett a repülőgép búgása, az íróasztalok alá bújtunk. De ezt nem lehetett sokáig idegekkel bírni, hiszen ezek a mélyrepülők gépágyúkkal felszerelve folyton puskázták a szegény Krisztinát.

Drága Tisztelendő Anyánk elküldte Leitgébet az Irgalmas Kórházba, hogy hírt hozzon kedves Kolumba nővér szilánksérült nővéréről. Hazajövet a fogházban is volt, és hírt hozott nővéreinkről. Az ügyészségi óvóhelyen tartózkodnak. Csaba ft. úr megkísérelte kedves Szabina nővérünket meglátogatni az új Szent János Kórházban, de a János Szanatóriumon túl nem engedték a németek.

A Csobánkáról behozott kb. 60 tyúkból 8 elveszett, többet a szilánk tépett széjjel. Emiatt néhányat levágtunk, a többit pedig lehoztuk a konyhaudvarra, és ketrecbe zártuk őket. Majthényi báróékat fogadtuk be az óvóhelyre két kisgyermekkel Azt az egyetlen ágyat foglalhatták el, amelyen a Siestából kitett vízkóros ember feküdt. Ők helyezték el az illetőt a Postás Kórházban. Ma árulták az első Budán készült újságot. A templomromok eltakarításához 25 nővér és 15 világi ment. Leitgéb is megkísérelte Szabina nővérünket meglátogatni, de neki sem sikerült kijutni.

Január 6-a. Háromkirályok ünnepe. Házszentelés. A tömjénfüsttel az Egyház áldást esdő szavai szállnak a romok felett. A mai nap igazi missziós ünnep, a Megváltó kinyilatkoztatja magát a nemzeteknek. Melyik hadakozó nemzet merné azt mondani magáról, hogy Krisztus ügyéért harcol? És a Missziótársulat? Áldd meg, Mindenható Úristen szívünket, értelmünket, szavainkat és tetteinket, hogy a megélhetés és együttműködés kanyargó ösvényei mind erre a fő útra vezessenek, melyen az embereket a Megváltó megismeréséhez vezethetjük. Különösen nőmozgalmi vonatkozásban.

A repülőgépágyúk tüzelése a konyhaszolgálatot életveszélyessé teszi. Az ilyen eshetőségre az óvóhelyen felállított tűzhelyen a lakók főznek. A nővérek, bár félnek, de helytállnak. Az ügyeletes kopog be ablakunkon, ha jönnek a repülők. Akkor ők is leszaladnak.

Az új Szent János Kórháznál és a Fillér utcában házról házra folyik a harc. A lakásokat, üzleteket feltörik és kirabolják. Utána felgyújtják.

Január 7-e. Egymás után jönnek az óvóhelyet kérők. Délelőtt német katonák érkeztek autókkal és kocsikkal Pestről. A 129-es udvar is tele

van velük. A 125-ös udvarra is belöktek egy kis szekeret, a kapualjban egy trénkocsi áll. Hátrább egy lovas fogat indulásra készen, éjjel-nappal nyeregben vártak itt hetekig. Kezdetben még abrakot kaptak, később szénát, majd korpát és szalmát, azután semmit. Budán nem volt takarmány tárolva, és szegény lovak is megszenvedték a folyton szűkülő ostromgyűrűt. Az összes kapunak éjjel-nappal nyitva kellett lenni.

Egy orvos járt itt a minisztériumból, hogy a mentőállomást felülvizsgálja, és műszereket és kötszereket vigyen. Akkor vettük észre, hogy egyszerű kis segélyhelyünket mentőállomásként tartották nyilván, holott csak a mentőládánk, egy műtőasztalunk és egy kis kötszerünk volt. Az orvos és ápoló is a nővérekből került ki. Az éjszakai ügyeletre ettől kezdve az óvóhelyi férfiakat osztottuk be. Egy soproni fiú négy napja átkötetlen, erősen gennyes karját kezeltük. Ha nem jut műtéthez, elveszti a karját. Vajon mi lett vele? A 127-es udvarból az éjjel elvitték az összes lovat.

Január 9-én megelevenedik az utca. Mindenki tele tüdővel szívja a napsugaras, friss levegőt. Délig álltak sorban az udvarunkon vízért. A második emeletről eltűnt kedves Emília nővér oda rejtett 45 db tojása.

10-én a Vöröskereszt Kórház udvarán Csaba ft. úr 17 halottat temetett el, volt köztük kéthetes is. A fagyos földben, folytonos pergőtűz alatt nehéz volt megásni a sírokat. Az asztalosok csak élelemért hajlandók koporsót ácsolni. A rádió a honvédelmi miniszter üzenetét közvetíti, hogy a főváros népe még csak 24 órát tartson ki. Kantner Gizi tagunk kiszökött a gettóból, és egy éjszakát a Gömbös Gy. úti otthonban tölt.

11-én reggel, kinézve az utcára, a gyalogjárón mindenütt gépkocsikat láttunk, sűrűn egymás mellett a házfalakhoz lapulva, talán a repülők műszereit gondolták oly tökéletlennek, hogy az épületek árnyékában nem veszik észre a járműveket. Kolumba nővér öt sérültet kötözött be, a Sváb-hegyről jöttek. Rendőr és katona járt házról házra, hogy a férfiak 16 évestől 48-ig jelentkezzenek a Radetzky laktanyában, a Pálffy téren. Óbudáról az egyik bolti leányunk bátyja jött élelmet és gyertyát kérni. Kapott káposztát és burgonyát, utána Leona nővér kikísérte a Vérmezőre, ahol egy frissen elhullott lóból boldogan kanyarított ki kb. 10 kg-nyi húst. Délelőtt lepedőben temettünk el egy erdélyi menekültet, nem volt senkije, a házparancsnok gondoskodott mindenről. Erősen havazott, háromszor is lesöpörtük az utcát.

A németek ismét lovat ajánlottak fel. Kértünk néhány napi haladékot, míg az első elfogy. Délben a magyar tüzérek foglalták el lovaikkal a 127-es udvart. Az ágyút Kardhordóék elé húzták, csővel a kerítés felé, használhatatlan volt. Az Andrássy útról vonult vissza az egész üteg. Az Országos Hivatal fogadóját fűtöttük be számukra. Lovaik befogva állnak, parancsra készen. De ez késett. A lovak pedig türelmesen hagyták, hogy a hó essen rájuk, hogy gránátok és aknák csapjanak közéjük. Hallgattak, tűrtek, és elpusztultak. A 35 beszállásolt ló közül egy

Ostrom előtt folyik a munka az Országos Hivatalban

sem kerül elő élve, lelőni nem volt szabad őket, amelyek nem a bombától pusztultak el, azok éhen haltak.

A 111-es vonatépítéstől hadnagy keresett 80 embernek helyet. A Krisztina téri iskolába küldtük őket. Délelőtt Hajdu zászlós ismét a 126-os erőd hat embere számára igényelte az Országos Hivatalt. Távozáskor elvitték a kölcsönadott ágyakat, szalmazsákokat és takaréktűzhelyet. Hirtelen olvadás állott be, a szétrobbantott tető átereszti a vizet, a

tetőteraszról 100 vödör vizet hordtunk le. A harcok még a Győri útnál vannak, Pesten a Keletinél.

Délután ismét katonák kerestek minket, már minden ház tele van velük, minden földszinti helyiségbe lovat kötöttek be a németek. Azt suttogják, kitörni készülnek a napokban. A földszintes házak kitört ablakain lovak néznek ki, minden üres lakást igénybe vett a katonaság, a lakók mind lehúzódtak az óvóhelyekre.

Ismét lovat öltünk, a vízhordók közül is segített egy férfi, hogy egy kis friss húst vihessen haza a családjának. A plébánia előtt olyan hatalmas kráter tátong, hogy 16 lóhullát könnyűszerrel elföldeltek benne. Vitéz Szabóék részére kedves Zsuzsanna nővér az újoncokkal kitakarítja a mángorlót. Bihari Gyula munkásmegbízott volt itt vízért a Várból. A Dunai Repülőnél[56] közbenjárásunkat kérte, hogy mint négy apró gyermek és beteg felesége fenntartója, ne vigyék el munkaszolgálatra. Szívesen megígértük neki, és másnap 9 órára volt megbeszélve a találkozás. Burgonyát, káposztát és lóhúst adtunk neki. Elbeszélte, hogy a Várban a repülők igen nagy pusztítást vittek végbe. A Halászbástya romokban hever[57].

11-én Judith nővért Czigány főmérnökkel együtt elengedik a Lónyai utcai központba, hogy Bihari bajtárs ügyét elintézze, és egyúttal a gyárgondozó nővérek két hónapra esedékes illetményét felvegye.

A Jóisten oltalmában és a nővérközösség imájában remélve, Sopsich prelátus úr áldásával indultunk. Alig értünk a tabáni parkig, bombázók éles búgásának közeledését hallottuk, alig tudtunk a magas hóban a tabáni templomba menekülni. A bombázás már el is kezdődött a közvetlen közelünkben. Süvítettek a bombák, remegtek az ablakok, döngött a padló alattunk, amint a bomba a földet érte. Mi pedig, 12 utcáról bemenekült ember, a torony sarkában, hihetetlen kis szögletben összeszorulva vártuk a Jóisten rendelkezését felőlünk. Az egyik nő idegrohamot kapott. Jajveszékelni kezdett. Hogy az ő szegény fia otthon így

[56] Az 1941 júliusában Csepelen felépült Dunai Repülőgépgyárról van szó, amely 1942-től német licenc alapján a Messerschmitt „Me 210" kétmotoros harci repülőgépek gyártását végezte. L. Jamrik Levente, A kőbányai Pokol: titkos repülőgépgyár a mélyben, *Falanszter blog*. <http://falanszter.blog.hu/2013/03/09/a_kobanyai_pokol_titkos_repulogepgyar_a_melyben>, (2014.06.27).

[57] Az ostromnaplót korabeli képeslapok beragasztásával színesítették a nővérek. A grafikai sorozat alkotója Blaski János (Bp., 1924–) Munkácsy Mihály-díjas festőművész, tanár. A képeslapsorozatot Piatnik Nándor és Fiai adta ki 1945-ben.

meg úgy van. Mondtuk nyugtatólag, hogy örüljön neki, hogy a fia nincs veszélyben, igen, de ő van, felelte. Mi mindnyájan egyformán Isten kezében vagyunk, ha mi tudunk csendben imádkozni, vegyen ő is erőt magán, térdeljen le, és imádkozzék. Pár pillanat múlva már túl voltunk a veszélyen, s mi idővesztegetés nélkül haladtunk tovább az Erzsébet híd felé. Czigány főmérnök egy kitűnő vadászbicskát talált a hóban. Talán valamelyik repülőgépből ejtették le? Előttünk Kantner Gizi ment, kabátja gallérja telve földdel, ahogy a szerb templom bombatalálata őt a földön fekve beszórta.

A hídon itt-ott már réseket vágott a telitalálat, üres bombahüvelyek, tüskésdrótok tették utunkat félelmetessé. Mi lesz, ha újból repülők jönnek, és mi még a hídon vagyunk? Őrzőangyalaink visszatartották őket, mert még nem jött el a mi óránk. Nem kívántunk még egyszer itt átkelni, a Ferenc József hídhoz mégis közelebb vannak az épületek.

Budai Szerbtemplom 1945 tavaszán, Blaski János, grafikai képeslap sorozat, Piatnik Nándor és Fiai, 1945

A bombázók megint utolértek. Egy kapualjba ugrottunk; ahogy elhaladták a házat, folytattuk utunkat, ha megfordultak, újból fedél alá menekültünk, s így értünk el verejtékezve a Lónyayba. Ott a legnagyobb meglepetésünkre minden tisztviselőt a helyén találtunk. Az őszinte elismerés kicsengett hangunkból, amint érdeklődtünk, hogyan teszik meg mindennap ezt az utat. Kapuról kapura – volt a válasz –, mint a kedves nővér.

Először Bihari felmentését intéztem el, azután az illetményfelvétellel töltöttem el kb. két órát. A nyilvántartó lapokat ki kellett keresni, hat nővér három fizetési kategóriába tartozó illetményét kiszámítani, január hóra pedig két nővér két fizetési osztállyal történt előléptetésének összegét számfejteni. Az osztályvezető, dr. Borsodi érdeklődött, hogy mit

csinálnak a gyárgondozó nővérek; mondtuk, hogy karácsonyig dolgoztunk, családokat látogattunk, a hadiüzemi ellátás igazságtalanságait saját beszerzésünkkel enyhítettük, most pedig ellátogatnak Anyaházunkba az emberek, mint pl. Bihari. Kölcsönösen a Jóistennek ajánlottuk egymást, és lementem a pénztárba, ahol sort kellett állni, hogy az illetményeket felvehessem. Ez már az óvóhelyen volt. A repülők folyton ott szántották propellereikkel a levegőt, mintha ekével vágtak volna jégtömböket. Csodáltam, hogy az emberek nem idegesebbek.

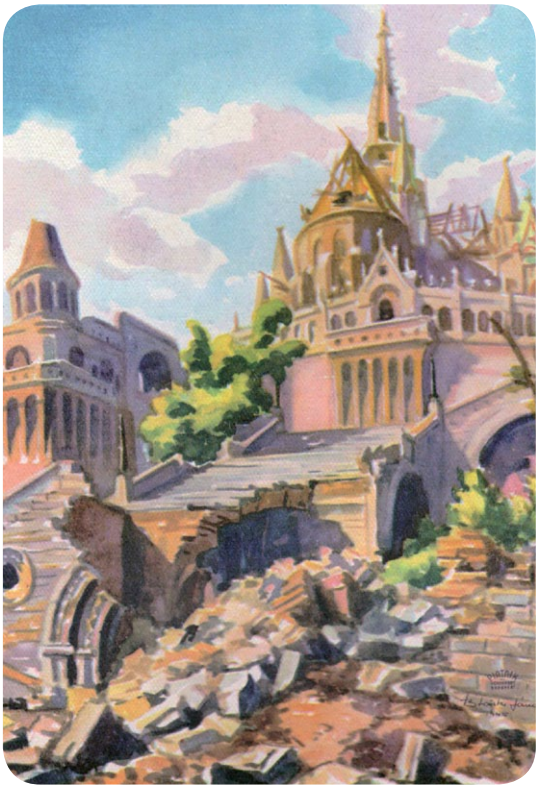

Halászbástya romjai 1945 tavaszán, Blaski János

Hazafelé a Vámház körúton mentünk, azt hittük, baj nélkül átérünk a hídon. Még el sem értük a hídfőt, midőn két repülőraj, kb. 14 gép jön velünk szemben. Visszaszaladunk, és jobb híján a Vásárcsarnok csupa üveg épületébe menekülünk. Amint elhalkul a motorbúgás, ismét az utcán vagyunk, és sietve a híd felé tartunk. Egyszerre hirtelen megfordulnak a repülők, és felénk tartanak. Be akarunk menni a hídfő kő őrházába, de a németek nem engednek. Istennek ajánlva tehát életünket, a szabad ég alatt nézzük, amint a repülők egyenként kioldják 2-2 bombájukat, és azok 45 fokos szögben távolodva a géptől, majdnem mind belehullanak a Dunába, egy pár pedig a hídra, de nagyobb kárt nem csináltak. Alig maradt néhány bombázó, amely még nem szabadult meg terhétől, mikor az egyik kiválik a többitől, és egyenesen felénk tart. Most segíts meg, Mária… Teljes nyugalom, valami

ünnepélyes várakozás vett erőt a lelkemen, ilyen szép, havas napsütésben, egy masszív kőhídon pár pillanat alatt meghalni nem is olyan rossz. A bombák már kioldva repülnek, és a másik hídfő mögött egy – kb. 15 m-nyire tőlünk – földet ér, még látjuk az aszfaltdarabok legyező alakú repülését, de ekkor a német őrség beránt a hídfő belsejébe, és egy székre roskadva dolgozom fel e válságos pár perc lelki hatásait.

Most először Czigány főmérnököt is érintette a veszély közelsége. De azért mi csak megyünk át a hídon. Innen látjuk, amint a Gellért-szobor körül a föld legyező alakban röpül a becsapódások nyomán. A hídon, az utcán senki sem jár, végre találkozunk a híd közepén egy Pestre igyekvő férfival. No, még pár perc, és a híd mögöttünk van… s akkor veszszük észre, hogy az Erzsébet hídig egyetlen ház sincs, amely támadás esetén menedéket adhatna. Az úttesten nehezen haladunk az olvadni kezdő hótól, a sok vérbe fagyott lóhullától. Az Erzsébet hídfőnél a tüzérállások körül a parkban a fölismerhetetlenségig elázott, megfagyott, rég halott emberek fekszenek temetetlenül. Még az sem állapítható meg, hogy magyarok vagy németek, mert az elázott és megfagyott katonaruha elszíntelenedett. 14-et számoltam meg, ami az úttestről is látszott. El-elakadó lélegzettel botorkáltunk a csúszós havon tovább, a tabáni templom, reggeli megmenekülésünk színhelye, újból biztonságérzetet adott, s mi boldogan siettünk haza. Észre sem vettük, hogy délután ½ 4-kor érkeztünk meg az óvóhelyre. Azt hittük, hogy ebédidő van. Csodálkoztunk, hogy annyira örül mindenki a hazatérésünknek, nem is sejtettük, hogy ők is tudták a veszélyeket, amiken átestünk. Azt hittük, hogy az óvóhelyre nem hallatszik le a távoli légi háború zaja. Mindenki hallani akarta az élményeinket, a helyszíni tapasztalatokat az újkor, de lehet, hogy az egész történelem legkegyetlenebb városostromáról, mind a romboló eszközöket, mind az emberéletek és műemlékek pusztulásait tekintve.

Halálkatlanban

Január 12-én bombatalálat érte az Áldássy óvóhely előterét. Hat katona szörnyethalt, a szakács a főzőkanállal a kezében. Szabó plébános úr beteghez vitte a Szentséget, bombatámadáskor egy üzlet üres kirakatába ugrott be.

Áldássy előtt 80 mm átmérőjű ágyút állítottak fel. Délutánonként bömböl. Úgy látszik, nincs elég munícijuk. Nagy ródlit szereztünk, hogy Nagy kamarás urat felhúzzuk a Sziklakórházba, hogy a kapcsokat kivegyék. De nem került rá sor, mert Fundelius ft. úr felkísérte gyalog. Tisztelendő Anya takarítást rendel el a házban, de mi kérjük, hogy hagyjunk így mindent romosan, mert különben még a lakószobákba is beköltöznek. Német orvos kérésére kitakarítjuk az Országos Irodát, hogy 80 sebesültet elhelyezzenek benne. De nem jöttek el, úgy látszik, jobb helyet találtak. A repülőtámadás szünet nélkül tombol. Kelet és nyugat felől egyaránt, nehéz ostromágyúkkal lőnek. 1000 német sebesültet kell Krisztinavárosban elhelyezni. Áldássy kapott 80-at, a plébánia 18-at. Közülünk hárman mentek át a kötözésnél segíteni. Mind nehéz sebesültek, a földön fekszenek, fejük alatt a véres ruhadarab bűzlött, párnájuk nem volt. Hamar annyi tollat gyűjtöttünk, hogy jutott kispárna a súlyosabb betegeknek. Egyetlen petróleumlámpa enyhítette a sötétséget, azt is mi adtuk kölcsön.

A tabáni partrészen, a Krisztina körúton az egyik bérház ötödik emeletébe fúródott egy repülőgép. Vajon mi lett a pilótával? Hol siratja az édesanyja? Az Alagút u. 1. sz. ház is telitalálatot kapott. Szalay Gizi kültagunk elmebeteg orvos fivérével is nálunk keres menedéket. Neki valahogyan csak helyet szorítunk, de fivérét Áldássyhoz próbáljuk

bekérni. A különféle katonai csoportok nem veszik be, mert civil. Áldássy pedig vonakodik. Az előtérben magas rangú magyar tisztek tárgyalják egymás között a legutóbbi belövéseket. Az óriási rombolóerő láttán lehangoltság vesz rajtuk erőt. Nem ismerik ezt az ellenséges fegyvert. Ha még sokáig tart az ostrom, itt kő kövön nem marad.

Itthon senkivel sem közöljük ezt a lesújtó hírt. Amúgy is állandó halálos rettegésben vagyunk. Ha reggel korán kimerészkedünk az utcára, alig látunk ép házat.

Krisztinavárosi részlet 1945 tavaszán, Blaski János

Kora délután, kb. 14 óra felé röpcédulát szórtak le a repülők. Feljegyzésre méltó, hogy nem érték el a kívánt hatást, sem az ellenkezőjét. Csupán a gyűjtőszenvedélyt ébresztette fel egyesekben, akik romok és kráterek szélén életveszélyes gerendázatra is felmásztak, hogy egy-egy „ritka" példányt megszerezzenek.

Súlyos sebesülteket részesítettünk elsősegélyben a Szarka Géza által hozott jó kötszerekkel.

Délután kedves Franciska nővér bábszínházat rendezett a gyermekeknek, amit a felnőttek is élveztek. Mint utolsó éves óvóképzős, rendszeres nevelésben és szórakozásban részesítette az óvóhelyre szorult gyermekeket. Sok kívánatos egészségi és lelki jó szokást gyakoroltatott velük. A kis Gáspár Jóska rendetlenkedett. Mit csinálsz, ha kiteszünk az óvóhelyről? Akkor megtámadom a házat, volt az önérzetes válasz.

Estefelé őrmesteri vezetéssel szlovák–magyar katonaszökevények leverték a segélyhely lakatját, és beköltözködtek. Felfeszítették a kötszeres szekrényt, és a környékből, főleg Augusttól lopott befőtteket helyeztek el benne. Az asztalon vederben állt előttük a bor. Később hárman házkutatást tartottak, mert állítólag valaki az ablakból rájuk lőtt. Ez az

ürügy nagyon kézenfekvő volt, szemlét akartak tartani, hogy éjszaka hová érdemes rabolni menni. Kedves Honoria nővér ment velük, két férfi kísérte az óvóhelyi családoktól. Még a bezárt szekrényeket is felnyittatták, keresvén az állítólagos tettest. A végén már mi ugrattuk őket, hogy a padlást is kutassák át, de ezt nem szívesen tették, mert féltek, hogy kelepcébe kerülnek.

15-én reggel, szentmise előtt Zibrinyi látszerész felismerhetetlenül toprongyosan állít be, jelentve, hogy Attila u. 14. sz. alatti testvérházunk az éjjel telitalálatot kapott, az óvóhely beszakadt, eddig 27 halottal számoltak.

Csaba ft. úr Hunyady grófnét most temetné, de nem volt készen a sír, mert a fagyos földet a folytonos légitámadásban nem lehetett kiásni. A velünk szemben lévő 32. sz. házat is találat érte, erre az ott beszállásolt német katonák is hozzánk jöttek át. Egy alezredes mindenáron a konyhánkat akarta lefoglalni, nehezen tudtuk megértetni vele, hogy mi is 183-an vagyunk civilek, és katonák még annál is többen. Mindhárom környékbeli pékséget üzemképtelenné tették a találatok. Tíz magyar katona jött át Pestről, három napja nem ettek főtt ételt. Levest tálaltunk nekik. Vizünk nincs. 100 katonát akartak ismét beszállásolni. Vajon hány ezer ember szoronghat már ebben a halálkatlanban? Úgy hírlik, hogy Pesten a Mária utcánál és a Nemzetinél vannak az oroszok, a felmentő sereg pedig Pomáznál.

Január 16-án. Még ma sincs víz, folytonos izgalom között készül az ebéd. Folytonosan lőnek, ha egy kicsit erősebben füstöl a kémény. Pedig a szomszédok és a lakók is itt sütötték a kenyerüket. Eddig ezt szívesen megengedtük, de most már nem tehetjük többé. A katonáknak még éjjel is dagasztottunk kenyeret. Ezentúl már főleg rózsákból fogunk élni Reményik Sándor verse szerint:

A mi mindennapi rózsáinkat
Add meg minekünk ma.
Add, hogy a kenyér mellett rózsa is legyen,
S add Istenem, hogy békében megéljünk
Több rózsán és kevesebb kenyeren!

Mindennap több rettegéssel készül az egytálétel. A repülők már a konyhaablakon is belőnek, a spaletták is leestek. Itt is sötétben kell dolgozni.

Mécsesekkel kínlódunk, lózsírból csinálják, már semmi egyéb nincs. A nővérek végig kitartottak, de volt egy nap, amikor olyan forró volt a levegő, hogy csak a kedves Blanka nővér vállalkozott óvóhelyen kívül főzni.

Alkonyatkor német ejtőernyők lebegnek Buda felett. Élelmet és muníciót hoznak. A mi területünkön összesen csak négy hullott. Kárminpiros, négy lepedő nagyságú selyemernyő. Reggel óriási foszlányokban lógnak a fákon, házakon, romokon. Láttunk egy ejtőernyőn érkezett vacsorát. Posztóvékonyságú kenyér, vajjal. Ma hoztak le három db 45 kg-os gránátot a kertünkből. Az ejtőernyő nem nyílt ki, félig befúródott a földbe a súlyos csomag, szerencse, hogy fel nem robbant, mert akkor óvóhelyünk egy része is repült volna az Áldássy sarok felől.

16-án sokan úgy látják, vörös zászló leng a Váron. Amint nézzük, kilenc gép bukkan ki a felhők közül. Nehéz, ütemes búgásuk olyan, mintha amerikai bombázók volnának. Megremegünk a gondolattól. Krisztinaváros e nélkül sem egyéb már, mint egy szomorú romhalmaz. Délután két órakor volt ma a legerősebb a tüzelés. Az Áldássy sarkon a kert felől robbant egy bomba, szétroncsolta és betemette az ottani vészkijáratunkat. A légnyomás benyomta a falat is. Estefelé felment egy tüzér, hogy a törmeléket eltávolítsa. Irma nővért a legnagyobb tűzben hívták elsősegélyt nyújtani egy súlyosan sebesült tüzérhez. A Déli vasúti pályaudvar felől sűrű füst terjed. 10 német telefonos jött szállást csinálni maguknak. Úgy tudjuk, nálunk lesz a német rádióleadó. De ezt olyan titokban csinálják, hogy bizonyosat tudni nem lehet.

Január 17-én reggel egy kifulladt férfi jön, 50 pengőt ad azzal, hogy hálaképpen megmeneküléséért adja, mert a németek a hidat felrobbantották olyan hirtelenül, hogy még az emberek is rajta voltak. Ő volt az utolsó, akinek ideje volt még elszaladni. Kiküldtük Leitgébet, s ő jött vissza mondani, hogy valóban felrobbantották a hidakat.

Ettől kezdve Buda ostroma került az egész orosz front homlokterébe. Ez volt a legnehezebb hét. Éjjel-nappal bombáztak, lőttek. A németek rombolókat küldtek a szovjet stolmovikok[58] ellen. Az SS-csapatok

[58] Stolmovik az orosz штурмовик [sturmovik]: rohamozó, csatarepülő szó elértése. Az Iljusin Il-2 Sturmovik szovjet csatarepülőgépekről van szó. L. Iljusin Il-2 'Sturmovik' csatarepülőgép, *II. világháború történelmi portál*, 2007–2013. <http://www.masodikvh.hu/haditechnika/repulogepek/szovjet-repulogepek/5-iljusin-il-2-sturmovik-csatarepuelgep>, (2014.06.27).

a környékbeli barlangokat használták fel védőterepnek. Csobánka, Pomáz barlangjai tele voltak lőszerekkel.

Dél felé ismét megindult a víz, Hohenburgeréknál az összes lakó borsómérgezést kapott. Közösen főznek az óvóhelyen, és melegen hagyták a kész ételt, amely rendkívül könnyen megposhad. Tisztelendő Anya egy üveg befőttet küldött a gyermekeknek orvosságképpen.

Megérkeztek vitéz Szabóék, kedves Norberta nővér rokonai. A 127-es mosókonyha volt az óvóhelyük, ahol egy eddig fel nem fedezett, befalazott szellőztető a légnyomás következtében három vödör törmeléket hullatott rájuk.

18-án, szentmise után Zibrinyi papot kért, hogy a kiásott 25 halottat beszentelje. Őt álomban figyelmeztette a Jóisten, hogy életveszélyben vannak, és így mindjárt reggel átmentek az óvóhelyről a saját szeneskamrájukba. Itt megmenekültek, míg a szabályszerű óvóhelyen tömegesen meghaltak. Befogadtuk őt hét-tagú családjával a 125-ös pincébe.

A Ferencz József híd romjai az ideiglenes pontonhíddal és a felrobbantott Erzsébet híd pesti oldala 1945 tavaszán, Blaski János

A szenespincét szépen kihordták, a falakat pokróccal bevonták, a szuterén ablakot gömbölyű gerendákkal elfelezték belülről is, hogy robbanástól és lángszórótól védve legyenek. Beállítottak egy tűzhelyet, és pokrócot akasztottak az ajtó elé, s rövidesen olyan barátságos, meleg otthonuk volt, hogy még a kis unokát is áthozhatták. Leitgébné szülei, Gref József harmadmagával és a Krisztina tér 2. sz. ház tulajdonosnője is itt húzódott meg, összesen tizenketten.

A németek az éjszaka kitörést kíséreltek meg, de sikertelenül. Mind visszajöttek, és a járműveket a gyalogjáróról, szorosan a házak tövéhez helyezték. A nap folyamán ismét katonák jöttek szállást keresni, és már talpalatnyi helyünk sem volt. A 127-es pinceraktárakat egymás után

Gyülekeznek a nővérek a stációfolyosón

rakták ki, a boltok raktárait nekünk, nővéreknek kellett biztos helyre hordanunk. Csapkayék holmiját Nagy kamarás úrhoz, Nánayét a varrodába, a ház zöldségét, burgonyáját a spirituális úrhoz, az évtizedek óta felgyűlt bútor- és épületfarészeket pedig az alsó kertbe, a stációfolyosó[60] elé hordtuk. A legnagyobb részét a lakók hordták el tüzelőnek.

Délutánra az ebédlőt kellett rendbe hozni, mert a németek haditörvényszéket tartottak.

19-én a régi budapesti helyiségekben a földön fekvő sebesültek közül néhányan bemásztak a világítóablakon át a varrodába, s onnan több zsák élelmet, férfialsóneműt és cérnaárut elloptak. Úgy lettünk rá figyelmesek, hogy a cérnát megvételre ajánlották az óvóhelyen.

Fundelius atya fent járt a Várban, a prímási palotát ért belövés megölte a krisztinavárosi káplánt, Richmond atyát.[59] Azt hallotta, hogy Hitler üzente, hogy Budapestet nyilvánítsák nyílt városnak, és Szálasi azt felelte, meg tudják azt a nyilasok védeni. A helyőrségi templomot a németek garázsnak használják, a templomokat istállónak. Szabó plébánosunk ellenállt, el is érte, hogy a reá bízott Isten házát szentségtelenítés nem érte. Kérte, hogy az óvóhelyünkön szentmisét hallgató híveket

Budai Vár Úri utcai részlet Kapisztrán templommal 1945 tavaszán, Blaski János

[60] A kápolna előtti folyosóról van szó. Imaórák előtt itt gyülekeztek a nővérek, majd innen vonultak együtt a kápolnába. Nevét a latin statio [stáció]: gyülekezőhely szóról kapta.

[61] Richmond a német Ritsmann név elértése. Ritsmann Pál (Torbágy, 1914 – Bp., 1945) német ajkú pap, érseki helynökségi titkárról van szó. Szentelték Bécsben 1938-ban. Szolgálati helyei: Kőszeg, Budatétény, Bp.-Krisztinaváros. 1945. január 16-án a Budai Királyi Vár légitámadásakor hősi halált halt. Szülőfalujában utcát neveztek el róla, valamint ő a Ritsmann Pál Német Nemzetiségi Általános Iskola (Biatorbágy) névadója is. L. Iskolánk névadója, *Paul Rittsmann Deutsche Nationalitätengrundschule portál*. <http://ritsmannschule.biatorbagy.hu/iskolank/nevadoja>, (2014.06.27).

buzdítsuk a plébániatemplom látogatására, mert csak akkor tudja kivédeni a templomot, ha bebizonyítja, hogy az a híveknek lelki szükséglete.

Január 21-e. Ma békebeli ebédünk volt. Továbbvonuló katonák hagytak itt egy borjúcombot, ebből lett csontleves, pecsenye darakörítéssel és savanyúsággal. Még egy pohárka bor is jutott. Német katonák azzal biztatnak, hogy már csak 1-2 napról van szó.

Plébánosunk rendszeresen látogatja híveit az óvóhelyeken, mi is szívesen látogatnánk tagjainkat, de az itt szükséges közmunkára sem vagyunk elegen. Hírt hoztak a veszprémi püspök[60] elfogatásáról. A palotában akarták a főhadiszállást felütni, ő nem engedte. A kispapok, a kanonokok vele mentek. Valaki a tömegből becsmérlő kifejezést mondott rájuk. A kísérő rendőr odament, és felpofozta.

Emléktábla a sírok helyén

Éjszaka újból foszforos bombát kaptunk. Hamar lokalizálták a katonák és az óvóhely férfiai. A lovak, az emberek foszforeszkáltak a sötétben. Homokkal dörzsölték ki a ruhákból a foszfort. Az egyik megsebesült, de a mentőszekrényhez nem lehetett éjszaka hozzáférni, mert valaki magánál felejtette a kulcsot. Ezért is a parancsnokot zavarták fel álmából.

A fogházi nővérektől tudjuk, hogy a Margit híd még használható szakaszát is felrobbantották. Az oroszok gumicsónakokon rohanták meg a szigetet. A legerősebb volt a harc a Margit körúton, itt tartották magukat a nyilasok a legtovább.

Bodrogi karnagyot[61] a kertünkben temetik el. A szertartás alatt a nővérek énekelnek. Olyan légi harcok vannak, hogy még a rántott levest

[60] Mindszenty (Pehm) József (Csehimindszent, 1892 – Bécs, 1975) hercegprímás érsek, bíboros. Az ostrom idején veszprémi püspök. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/M/Mindszenty.html>, (2014.06.27).

[61] Bodrogi Lajos (1876–1945) a krisztinavárosi plébániatemplom kántora és orgonistája. Érdekesség, hogy a világhírű karmester, Ferencsik János gyermekkori zenei pályáját ő irányította. Elhunyt Buda ostromakor. Ideiglenesen a Szociális Missziótársulat kertjében (mai utcaszámozással Krisztina krt. 61/a) temették el, helyét emléktábla jelzi. L. Várnai Péter, *Ferencsik János,* Zeneműkiadó, Bp., 1972.

sem tudjuk a konyhán elfogyasztani. Először visszük le a pincébe. Főzésről szó sem lehetett. Estére mégiscsak meleg étel volt, hála a Jóistennek, eddig még nem éheztünk. Már a második lovat fogyasztjuk. Vizünk megint nincs.

Ebéd után, egy kis csendesség után vágyakozva, lementünk az Országos Hivatal óvóhelyére. Világító hiányában épp lefekvéshez készülődtünk, amidőn irtózatos detonáció reszkettette meg az egész épületet. A befalazott ablakból kiesnek a téglák és a törmelék. Kedves Erika nővér szerencsére távol volt, különben az ágyára eső daraboktól életveszélyesen megsérült volna. Ez alkalommal az egész Krisztina körutat bombázták. A gyalogjárókra felhúzott járműveket tették tönkre. A nyilvános telefonfülkét is négy méterre tolta el a légnyomás. A gépkocsik mind tönkrementek. Az Országos Hivatal és a portaszoba ablakai, sőt még a vasredőnyök is áldozatul estek a támadásnak. Az Anyaház gyönyörű tölgyfa kapuja, a színes üvegablakok elpusztulása szinte pótolhatatlan veszteség. Az egész utcafronton ezt a részt érte a legnagyobb támadás.

Ezen a délutánon is bomba robbant a bejárat előtti gyalogjárón, a harmadik az emeleti káptalanteremben[62] két ablak között vágta ki a falat. A 4. gyújtóbomba a nagyterembe esett. A Rill-féle stílbútorok egyszerre lánggal égtek. A füst kitódulásából vettük észre, hogy égünk. Ez egy pár pillanatig bénító hatással volt mindenkire. Kedves Honoria nővér szólni sem tudott. Később tudtuk meg, hogy a nagyterem színpadja alá volt rejtve a gondnokság összes értéke, iratok, ruhaneműk, élelem. Ha az mind odaveszett volna! Egy német alhadnagy mentette meg a helyzetet. „Vödröket hozzanak a nővérek", s ezzel már szaladt is az emeletre. Csaba ft. úrhoz is eljutott a tűz híre, levetette reverendáját, s az 50 kg-os cementzsákokkal repült fel a lépcsőn. Példáját több férfi követte, s hamarosan megakadályozták a tűz terjedését. Folyó vizünk megint nem volt, úgyhogy a tartályokból merítették ki az utolsó csepp vizet. A postaszoba és a fogadó ablakai, vakolata a légnyomás következtében leomlott. Az ötödik, fel nem robbant bomba a liturgia feletti tetőn át a nagyteremben,

[62] A szerzetesek fontos kérdéseket eldöntő, elöljárókat megválasztó gyűlésének helye a rendházban.

egy ágysodrony ringásán pihent el, mert nem volt kedve explodálni.[63] Ezen a délutánon kisebb lövegek a konyhaudvarra betolt autókra is estek, ettől a konyha összes ép ablaka is betört.

A támadás után a portán és a fogadóban elszállásolt német sebesültek nem akartak tovább ott maradni, s mert máshol nem volt hely, a mosókonyhában a földön aludtak a pincéből kihozott almarácsokon.

Este, kompletórium után szuronyos nyilas járőrrel érkeznek meg fogházi kedves nővéreink, hat orosz hadifogoly hozza a csomagjaikat. Nem kell félni, hogy megszöknek? – kérdezzük az őröket. „Hamarább meglépnek az őrök, mint ezek" – volt a nevető felelet.

24-én. Magyar katonák hivatalosan jelentették, hogy kertünk kőfalát áttörik, hogy halottaikat rövidebb úton a kertünkben temethessék el. Aznap hetet. Nyilasok hoztak át egy nyilvános óvóhelyről egy erkölcsi veszélyben forgó felvidéki lányt, élelmet is adnak vele, csak vegyük pártfogásba. Nem utasíthattuk el, bár nehéz dolog volt annyiféle katona között minden lépéséről tudni. Folyton körülöttünk forgolódott, később a megszálló katonákkal is ezt tette. El voltunk rá készülve, hogy árulkodni fog, de becsületére váljék, hogy nem tette.

Ismét 120 kg friss lóhúst osztottunk szét. Ez volt a harmadik ló. Alig feküdtünk le, ismét fülsüketítő hang jelzi a közeli robbanást. Az ajtók és ablakok remegésével egy ütemben remegnek a szívek is. Hiszen folytonosan a halál torkában vagyunk. A kápolna stációfolyosó felőli sarka kapott találatot. A légnyomás a vészkijárat ajtaját bedobta az óvóhelyre. A padlás felől, az ebédlőajtóhoz közel szintén belövés látható.

A stációfolyosó mennyezete is belövést kapott, átszakította a tetőt, és megrongálta a szép, kockás kőpadlót. A légnyomás a vékony falakat is szétvetette, a közeli bútorokban, szekrényekben is kárt tett.

A német orvos ma levette kedves Irma nővér szálkától gennyesedésnek indult ujjáról a körmöt. Előbb helyi érzéstelenítéssel próbálkozott, de nem tudott elég erős adagot adni, így Rauschsal altatta el. A páciens így is erősen rugdalózott, mire az ápoló kedves Kolumba nővér megjegyzi: „Nem is csoda, hiszen már három lóerősek vagyunk" – az eddig elfogyasztott paripákra célozva.

[63] explodál (latin explodere): felrobban

Ebéd alatt ismét közeli robbanás remegteti meg a házat. A káptalanterem két ablaka között vágódott be a bomba, kivágódott a folyosóra, és a Máriás service-fülkénél megállott. Borzalmas pusztítást vitt véghez. A szép, fényezett diófa faburkolatból, a beépített szekrényből csak szilánkok maradtak meg. Érdekes, hogy a befalazott ajtók körül szedi le a légnyomás leginkább a vakolatot.

Ma a budapesti szervezeti irodában tartott ülést a hadbíróság, mert a múltkor az ebédlőben igen fáztak. Este ismét belövést kaptunk a stáció folyosónál, a falépcső is megrongálódott.

A stációfolyosó a kockás kőpadlóval

Az utca tele van trénkocsikkal, lovakkal, katonákkal. A visszavonuló tüzérek mesélik, hogy az oroszok már a Vérmező felső sarkánál harcolnak, a Postapalotánál. Erre a hírre Simon Ilonka kimegy az utcára, és megnyugtat mindenkit az óvóhelyen, hogy egy oroszt sem látott a Vérmezőn. A németek minden lovukat fedél alá akarják juttatni, az összes földszinti helyiséget igénybe veszik a környéken. Hiába szabadkozunk, házi irodánkba, fogadónkba és a lépcsőházba hozzák a lovaikat. A lovak felettünk trappolnak egész éjjel, sőt Zibrinyiék óvóhelyére még a trágya is lefolyik. Szerencsére épp látogatóba jött kedves Ella nővér százados fivére, s az ő segítségével kiraktuk a szobákból a lovakat, de a folyosón végig ott maradtak, lerágták a faajtókat, a főtitkári íróasztalt, szekrényeket stb., mert ekkor Budán takarmány nem volt.

A 127-es udvaron gránát csapott le, újabb lóhalál. A csonttá soványodott lovak amúgy is egymás után pusztulnak el. A tüzérek kihúzzák a Vérmezőre. Az elöljáróságtól hetenként látogatást tesz a tisztiorvos, ellenőrizni az egészségi helyzetet. A vízhiány és a hullák meg a temetőkert van figyelme központjában. A fagypont körüli időjárás egyelőre még

feltartóztatja a járványos betegségeket. Katonai illemhelyről nem történt megfelelő gondoskodás. A sebesültek és az ukrán betegségben[64] szenvedők gyakran csak a lépcsőig vagy az ajtóig jutnak el. Különösen reggel ajánlatos megnézni, hogy az ember hova lép.

25-én a kora reggeli órákban már röpködnek fejünk felett a gránátok, az aknák. A reggeli szürkületben az ágyúlövegeknek még a tűzcsíkos uszályát is látjuk az udvarunk felett.

A konyhaudvar

Egyszer a mosóban, hajszárítás közben éltünk át egy borzalmas támadást. A sorozatos pukkanás, csattanás, süvítés hamar eljuttatott a tökéletes bánatnak és teljes odaadásnak arra a pontjára, amidőn megbékélve, Istennek ajánlva lelkünket várjuk, hogy mit hoz a következő perc.

Egyszerre valami zuhanásra leszünk figyelmesek. Úgy látszik, az egyik repülőgép szárnya levált, gondoljuk magunkban. Az erős légsúrlódásból megállapíthattuk, mikor suhan át a nehéz tárgy a konyhaudvar felett.

A támadás elmúltával megtudtuk, hogy a királyi vár kapott bombákat, s az udvarunk felett is valószínűleg egy ilyen nagyméretű bomba suhant el, hamarabb célhoz érve, mint szánták. Nem is repülőgépből oldották ki, hanem ágyúból lőtték.

Általában a halálfélelem gyakran átsuhan a lelkünkön. Nem halálvágy, ami az egyes életszakaszokon lélektanilag akár természetes is, vagy lelki indítóokból megmagyarázható, hanem a halálfélelem, az a tehetetlen borzalom, hogy itt kell elpusztulnunk anélkül, hogy segíteni tudnánk másokon vagy magunkon. Nem az a könnyű, szinte szárnyaló

[64] Súlyos hasmenéssel és hányással járó betegség, gyors kiszáradáshoz vezet.

érzés, amely mindentől elválni s Krisztussal lenni akar, hanem a kiszolgáltatottságnak, elhagyatottságnak szorongása, amit naponként kell legyőzni azoknak, akik ebben a halálkatlanban 183 ember élelmezési, egészségi és óvóhelyszolgálatát ellátták.

Január 26-án. Rettenetes hóvihar van, hosszú sorban állnak az emberek az udvarunkon vízért. A Naphegy utcából, az Istenhegyi útról, sőt a Várból is lejönnek. A parancsnok tartja fenn közöttük a rendet. Orvosok, kisgyermekes anyák, öregek előnyben részesülnek. Katonaesküvő volt kápolnánkban. Anyakönyvi hivatal Budán nincs. Az új pár vacsorája egy darab kenyér lenne, egy hét óta nem ettek főtt ételt. Kedves Paula nővér volt a házasságrendező.

Nagy a hideg, fűtetlen helyeken mínusz 9 fok. A 127-es kapun páncélöklös, töltényszalagos, bajuszos magyarok jönnek be, s egyenesen a katonai óvóhelyre tartanak. Feltartóztatjuk, mondván, hogy ez zárda, itt ne szervezzenek fegyveres ellenállást. Az itt beszállásolt németek is erre kérték a már itt levő magyar katonákat. Az alacsony termetű, jóarcú őrmester erre azt feleli: „Nekünk az a kötelességünk, hogy harcoljunk, a kedves nővéreké pedig, hogy imádkozzanak. Ezt is, azt is a hazáért tesszük."

27-én. Irtózatos tűz a Várban. Térdig csatakosan érkezik egy ismeretlen pap, vizet kér, a mosóban egy kicsit rendbe hozza magát, és bemutatkozás nélkül továbbmegy. Egy piarista és egy bencés tábori pap misefelszerelését hagyja nálunk. Mindenki menekül, de a katlanból nincs kiút.

28-án a korai kelők a nagyháló tetején piros ejtőernyőt vesznek észre. Német katonák létrával leveszik, a tartalom átcsüngött az Áldássy udvarra.

Az este három csoport német katona továbbállott. Ők is elfelejtették a „Herr Major"-nak kölcsönkért különféle használati tárgyat visszaadni. Lehet, hogy túl gyorsan kellett a továbbvonulási parancsnak eleget tenni. Pár nap múlva az egyik kamerád meglátogat az ígért petróleummal. Bocsánatot kér, hogy nem tudott hamarabb jönni, de bevetésben voltak. Az éjszaka elvitték az összes sebesültet. Négy német katona vánszorgott hozzánk a frontról. Olyan kimerültek voltak, hogy a mosóban az üstfedélre borulva aludtak el a legnagyobb ágyútűzben.

Délben a tetőterasz kapott találatot. Romba dőlt a padláslépcső és a szomszédos II. emeleti Szent Lióba- és római Szent Franciska-szoba. A

bútorok szilánkokká szaggatva, a nővérruhák cafatokká. A könyveket a légnyomás labdaszerűvé borzolta fel.

A folytonos tűz alatt tartott Krisztinavárosban a katlanharc már a rohamozásnál tart. Félórás kölcsönös tüzelés előzi ezt meg. Egyesek már saját kertjükből is láttak katonákat rohamra menni páncélöklökkel.

Az Attila utcai iskolából már kipörkölték a légó segélyhelyet. Befogadtuk őket: Janda orvost, Péter ápolót és két ápolónőt. Szolgálatkész, kedves emberek voltak. Semmi élelmük nem volt, a 127-es pincében a katonák jó szívvel látták el őket. Megdolgoztak érte, folyton akadt munkájuk a régi és új sebesültekkel. Ők kezelték Nagy kamarás urat és Irma nővért is. Ezenkívül más segélyhelyekre is kijártak kötözni.

Belövés a Szent Lióba-szoba felett

A második emelet újból belövést kapott. A Szent Erzsébet-szoba oldalról kapott egy nagyméretű szárnyas bombát, mely nem robbant, mert az ágysodrony himbálása nem adott elég ütést a gyújtószögnek. A Boldog Jolánta-szoba előtt egy négyzetméternyi darabon bemosolyoghat a nap. A konyhaudvarra is sok cserép hullott. Mindenütt romokon, törmelékeken járunk.

Január 29-én, éjjel egy órakor nagy csattanás, robbanás veri fel a csendet, utána percekig tompa dübörgés. Mindenki felijed, imádkozni kezd, kedves Tisztelendő Anyánk megnyugtat mindenkit, csak aludjunk, nincs semmi baj. Reggel az ügyeletes tanácsos úr jelenti a parancsnok nővérnek, hogy a kápolna kapott egyszerre több találatot, úgy látszik, a sarki német iskola alagsorában felraktározott lőszerkészlet megsemmisítésének esett áldozatul. A téli reggel bágyadt világításában gyönyörű Szentlélek-kápolnánk templomnak is beillő magas vonalai helyett egymásra

omlott, alaktalan romhalmazt, itt-ott még félig álló feltöredést látunk. Tetőnek, padoknak nyoma sincsen. A kórus padlóján ott van még a harmónium, óvatosan még le is lehetne venni. Azonban a szekrény annyira összetörött, hogy csak a klaviatúrát érdemes lehozni. Sikerült még menteni a nagyböjti lila függönyöket, a szentsír korpuszát és a húsvéti kegytárgyak ládáját. Az angyalos oltárkép egyik része ott feküdt a romokon, a másik részt a falról kellett lefejteni. Egy protestáns úr segített, aki a vízért sorban állók közül jött fel. A 127-es kert felől, a stációfolyosó sarkán a leomló kápolnafal egy egész sor sírt betemetett.

Belövés előtt a második emeleti nővérfolyosó

Az elöljáróságtól egy tisztviselő Csaba ft. urat bízta meg, hogy a ház műszaki parancsnoka legyen. Mindennap helyzetképet kellett futárral küldeni. Így sebesült meg az úton Nánay nálunk rekedt inasa,[65] karján szilánksérüléssel.

Este 11 órakor német katonák és az ügyeletes légóőr erőteljes szóváltására leszünk figyelmesek. 14 embert kísértek ide a Maros utca 14. sz. alól,[66] ezeknek kér itt óvóhelyet, köztük volt kedves Blanka nővérünk édesanyja, fiatalasszony húga két kisleányával. Ők tudták a mi címünket. A nagy szerencsétlenségben az együttérzés leleményessé teszi a szeretetet, egyszerre ülőhelyeket teremtenek a vendégeknek, sőt az édesanya és két kisgyermeke még fekhetnek is. Beszédükből lassan kibontakozik a helyzetük: két hétig nem volt vizük, havat ettek, és azzal mosakodtak. Az 1. sz. ház óvóhelyét felgyújtották, már két napja parázslott körülöttük a lakók pincéiben még meglevő

[65] Nánay inasa név szerint Édes György. L. 158. o.
[66] A házszám elírás. A Maros utca 3. számról van szó. L. 159. o.

szén, ők fel sem fogták, milyen veszélyben vannak, csak amikor a füst kezdett kibírhatatlan lenni, s a kisebbik gyermek majdnem megfulladt, tértek észhez, és menekültek a szomszédos házba a vészkijáraton át. De itt sem tudtak nekik helyet adni. Az óvóhelyen maradt ruhaneműjük és élelmük, mert a vészkijárón alig bírták a gyermekeket és a legszükségesebb kiscsomagokat áthúzni. Ma még semmit sem ettek.

Éjfélkor kilenc német katona akar bejönni az óvóhelyünkre. Czigány főmérnök elvezette őket a 127-es pincébe, a többihez. Magyar sebesültek is jöttek, a régi budapestiben helyeztük el. A Vérmezőn voltak bevetve, ahogy megmozdultak, lőtték őket. Igen közel lehet már az ellenség megfigyelőállomása. Borzalmas éjszaka. Folyton jönnek a sebesültek.

A Szentlélek-kápolna az ostrom előtt…

Borzalmas éjszaka volt. Egymást követték a robbanások, már számolni sem lehetett. Pedig majdnem mind a szomszédságban vagy nálunk történt. Reggel felé irtózatos detonáció remegtetett meg mindent, eltalálták a sarki német iskola alagsorában felraktározott lőszereket. Szemtanúk mondják, hogy 300 méternyire csapott fel a láng. Már végleg nincs világításunk. Petróleumunk elfogyott, az elemlámpák a pince nyirkosságától elromlottak, gyertyánk sincs. A sötétség a legelviselhetetlenebb a megpróbáltatásaink között. Lózsírból, padlóviaszból készítünk mécseseket. A katonák is adnak mécsest, de nem égnek rendesen.

A vízért sorban állókat a sarki iskola előtt telitalálat érte. 25 halott van. Csaba ft. úr szalad ki a tüzelés alatt, általános feloldozást adni. Orvosért megyünk, aki azt feleli, hogy támadás alatt még a katonákat sem vezénylik ki, majd ha a támadás megszűnt, akkor ellátja a sebesülteket. Irtózatos látvány a romokkal teli úttesten a sok összeroncsolt test, az emberi végtagok. A nővérek sem tudnak sokat tenni. Mosókonyhánkon

a vízért várakozók közül egy ember hirtelen rosszul lett. Pislogott, szuszogott, hordágyra tettük, orvost, papot hívtunk, meghalt.

Január 30-án. Ma körülbelül 1000 ember állt sorba vízért. A negyedik lovat dolgoztuk fel közellátásunk céljaira. A ház befőttjeit is végre óvóhelyre vitték. Eddig a konyhaudvarra nyíló ablakos éléskamrában voltak.

Az éjjel a nappalink oldalról kapott belövést. Tönkretette az ablakkeretet, pozdorjává zúzta a hivatal varrógépét, és teljesen elpusztította a gyönyörű, művészi Mária-képünket az apostol fejedelmekkel. Azzal biztatjuk egymást, hogy ez az ostrom már nem tarthat sokáig. Mi nem a felmentő csapatokban bízunk, hanem egyedül a mi Urunk Istenünk jóságában, aki mindig olyan kimenetelt ad a megpróbáltatásnak, hogy erőnkön felül nem kísértetünk.

… ennyi maradt belőle

Megfoghatatlan, lappangó készülődési láz terjeng. A magyarok azt beszélik a németekről, hogy nem várják meg az ellenséget katonaruhában, hanem civilbe öltöznek. Általában nagy a civil ruha iránti érdeklődés. A spirituális úr falnak fordított szekrényeit is feltörték az éjjel, és a civil ruhákat elvitték. Egy csobánkai sváb ember kéri, hogy rejtsük el valami fáskamrában. Német ruhában van. Óvatosan leküldjük a németekhez, de azok nem fogadták be, nem árulják el a terveiket. Kedves Blanka és Henrietta nővérek szürkületkor, a tüzelés szünetelésekor felmennek a házba, hogy egyet s mást még lehozzanak, mert egymás után tűnnek el a szobákból a felszerelési tárgyak. A pénztár körül neszt hallanak, két német katona foglalkozik a Szent Prisca-szobával. Szégyelljék magukat, mondja a nővér, s azok elszaladnak a romok között. A folyosón pedig kis zsákokban volt már a még megmaradt száraz tésztánk, tarhonyánk, lisztünk. Lehozták. Drága Tisztelendő Anyánk íróasztalát, szekrényét

is feltörték, az iratokat szétdobálták. Úgy látszik, ez ragadós betegség, úgy vesszük észre, hogy házi szarkák is akadnak.

Kedves Alice nővér a magyar katonák védőangyala. Még lángossütést is vállal. A konyhában nem lehet, a szuterén kályhán sütögeti, a katonák az ajtó előtt várják türelmetlenül, s ahogy elkészül, egyenként megeszik.

Február 1-jén. Szuronyos roham, őrmester tartja fenn a rendet a vízhordásnál. A 127-es bejáratnál huszasával engedik be az embereket, és a 125-ös kapunál mehetnek ki. 9 óra tájban egy rendőr jött 30 embernek óvóhelyet keresni. Tovább kellett tanácsolnunk. A Palota mozgó óvóhelyéről üzent az orvos, hogy rövidesen szülést kell lefolytatnia, kér, hogy erre az esetre tőlünk meleg vizet kaphasson. Máskor is előfordult, hogy orvosi bizonyítvánnyal kérnek soron kívül vizet. Az egyik asszony mesélte, hogy leánya szenespincében adott életet ikreknek, a gyertyát négyéves unokája tartotta, más segítség nem volt. Hasztalan ment ki az utcára, segítségért kiabálva, az emberek vagy nem hallották, vagy nem mertek kijönni. Délután kedves Paula nővér házasságrendezésében Lukács János és Hajduk Mária megesküdtek a kápolnának előléptetett szeneskamrácskában. Az asszony hitvallást tett. Elekes bácsi, kedves Klára nővérünk édesatyja 8 órakor szép csendesen elszenderült az Úrban. Utolsó szava az volt, ne bánjátok, nektek majd jobb lesz. Elmentünk a tüzérek hadnagyát megkérni, hogy ásassa meg a sírt. De a katonák, akikért mindent megtettünk, akiknek saját szűkös élelmünkből is nemegyszer juttattunk, megtagadták ezt a szeretetszolgálatot azzal, hogy ők nem sírásók. Estefelé, a tüzelés szünetelésekor magunk ástuk meg a sírt. Koporsó hiányában az egyik patikaszekrényt áldoztuk fel e célra, kibéleltük fehér krepp-papírral, még

A nővérnappali belövés előtt

szemfedőre is jutott. Kis koszorút is készítettünk, aranypapírból kivágott betűkkel díszítettük a krepp-papírszalagot. Ez volt az ostrom alatt kivihető legnagyobb végtisztesség. Mire temetésre került sor, már másik halott is volt, úgyhogy ugyanazt a sírt szélesítettük ki, és lett belőle ikertemetés.

A rohamtüzéreket a Citadellába vezényelték, ez volt a magyarok utolsó védelmi pontja. Innen jöttek vissza az emberek, hogy közben a részükre megfőzött feketekávét elvigyék.

Február 2-án. Gyertyaszentelő ünnepe.[67] Az énekes szentmisét Sopsich prelátus úr mutatta be. Fájlaljuk, hogy nem elmélkedhetünk nyugodtabban az ünnep titkán. Az óvóhely sem időben, sem térben nem tudja megadni azt a távlatot, amely a mindennapi gondok és a lélek feleszmélése között megkívántatik. Alig tudjuk a folytonos helycsere és zsúfoltság között a szentmise áldozati bűvkörében tartani lelkünket. Ebben segít a mindennapi közös ének a szentmisén.

A katonák látták, amint kedves Kolumba nővér fakeresztet ácsolt Elekes bácsinak, Alfonza nővér pedig ráégette a feliratot. Ők is kérték, hogy a nővérek csináljanak egy ugyanolyat Bicskey János[68] bajtársuknak. Sopsich prelátus úr szentelte be. Az Országos Hivatal lépcsőházában mára megelégeltük az alom nélkül a kövön álló és hetek óta éhező német lovak szenvedését látni, s mivel többféle katonánál érdeklődtünk a ló gazdája iránt, és senki nem tudott felvilágosítást adni, egy szép, napos délután kiengedtük őket az utcára. Egyszerre itt voltak a németek a szemben levő házból, hogy igen nagy baj lesz abból, ha ez még egyszer megtörténik. Visszakötötték szegényeket, már alig tudtak lépni, kettő rövidesen ott pusztult el.

A szemben lévő bérház tulajdonosának, Márkus doktornak a veje, Nádszeghy Ödön[69] harci szünetben kinézett az utcára. Repeszdarab fején találta, szörnyethalt, fiatal házas volt, a kertünkben temették el.

[67] Gyertyaszentelő Boldogasszony ünnepe: Jézus bemutatása a jeruzsálemi templomban, egyben Szűz Mária tisztulásának napja. Ekkor nevezi az agg Simeon Jézust a nemzetek felragyogó világosságának. Innen ered a gyertyaszentelés szokása, és az ünnep elnevezése. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/G/Gyertyaszentelő Boldogasszony.html>, (2014.06.27).

[68] A halottak névsorában Bicskey Sándor honvéd szerepel. L. 160. o.

[69] A halottak névsorában Nádszegi. L. 160. o.

Február 3-án. Az ebédlőtető a tálaló felett találatot kapott. A padlásra akasztott lócombok az udvarról láthatók lettek. Esténként hóköpenyes, sisakos járőrök jönnek be melegedni, és kutatnak – valószínűleg rejtekhelyek után. Tegnap mindenáron a 125-ös szuterént akarták kikémlelni, de mi ellenálltunk, mert amúgy is féltünk az utcai harcoknál a lángszóróktól, másrészt pedig összes értékeink ott voltak a légócsomagokban. A vízért sort állók közé keveredve órákig figyelték, kik jönnek és mennek le. Ha légitámadás volt, akkor ide szaladtak le a lépcsőkön. Hiába mondtuk, hogy a katonáknak a 127-es pince szolgál óvóhelyül. Zibrinyiék is panaszkodtak, hogy az óvóhelyük előterében találtak egy sváb katonát. Ezek után nem kis ijedtséget okozott, hogy a lépcsőlejáratban, bejáratunk ajtajához támasztva két szép tölgyfa agyú puskát találtunk egy lábtörlő mögé rejtve. Élénk képzelettel arra gondoltam, hogy valaki ide rejtette a fegyvereket, hogy házkutatás címén legyen okuk ide befészkelődni. Felszaladunk Leitgébért, aki bizony aggódva viszi fel a két fegyvert, és csak a napvilágon derül mosolyra, amikor sikerül a villanyelemet kicsavarni a rakétapuskákból. Nevetünk egyet, és feltesszük az óvóhely előtti szekrény tetejére, ahol a másik csoport ugyanolyan aggodalommal fedezi fel, míg odaajándékozzuk az óvóhelyi két kisfiú apáinak, s ők elvitték.

Az ebédlő belövés előtt

Február 4-én. A 127-es gyönyörű kapuszárnyat az utca közepére repítette a légnyomás. Behozzuk, megkeressük a darabjait is. Azt beszélik, hogy Budapestet megkerülve Pozsonynál és Bécsnél vannak már az oroszok, de azokat nem tették tönkre, mert nyílt városnak nyilvánították a németek. Ma nincs a kapunk előtt rendfenntartó katona, iszonyúan tolonganak a vízért.

Péter, a 10. sz. légósegélyhely ápolója attól fél, hogy ha katonák között találják az oroszok, hadifogolynak elviszik őket is. Ajánlottuk, hogy a két

ápolónő szaladjon át ez esetben a civilekhez, a két férfi pedig jöjjön át a közös óvóhelyre. Szentmise alatt a házfelügyelő ajtaját szakította ki egy gránát, átütötte a falat, tönkretette Nagy kamarás fürdőszobáját és a vasrácsot. A kertben csak úgy röpködnek a kis szárnyas aknák. Kráter kráter mellett van. A bokrok mind elpusztultak, a fáknak a felét ki kellett vágni, annyira sérültek voltak. 11 órától szünet nélkül lőttek bennünket, a reggelit is lent fogyasztottuk el, ebédre pedig egy szeletke kenyér és szalonna volt. A 127-es udvaron a lovak között nagy pusztítás volt ma délelőtt. Két német katona kérte, hogy levehessék az ejtőernyőt, amely a 127-es ház sarkán fennakadt. Csak a tartalmát vitték el, az ernyőt ott hagyták nekünk.

Éjjel két órakor a 125-ös szuterén mennyezetéről kezd csorogni a víz. Felmennek megnézni, az előszoba tele van vízzel, úgy látszik, csőrepedés van. A házfelügyelő megállapítja, hogy a befagyott cső éjjel kiengedett, és a vizet kereső katonák által nyitva hagyott csapon órákig folyhatott a víz, míg a mennyezet annyira átázott, hogy lecsorgott a pincébe.

Elpusztult fák az udvaron

A múlt napokban az iskola előtti belövésnél megsebesültekből a legsúlyosabbakat a Krisztina körút 34. sz. alatti katonai lazarettbe[70] vitték. Az iskolakapu gránátbelövést kapott, a nagyobb robbanóerő az utca felől pusztított. A sebesülteket hozzánk hozták, egy férfi közben meghalt. Napokig nem bírtuk eltemetni az erős tüzelés miatt, az udvaron feküdt hordágyon, papírral letakarva. Kerti kőfalunk a sok belövéstől teljes hosszában beomlott. Eltakarta a tövében levő sírokat.

Délután ismét irodalmi estet tartott Nagy kamarás úr. Az orvost és az ápolókat is meghívtuk. Egészen felvidultak, bár az orvost akkor is elhívták elsősegélyt nyújtani.

[70] Lazarett (német): kórház, katonai kórház

Február 6-án csendesebb volt az éjszaka. A vízért jövők azt suttogták, hogy ha 6-áig nem érkeznek meg a felmentő seregek, feladják Budát. A Bors utcába már nem lehet menni. Férfiak nem mernek mutatkozni, a vízért jövők között alig van férfi. Partizánok érkezéséről beszélnek. Már a torkunkon feszül a hurok. A nyilasok utolsó erőfeszítésként röpcédulát osztogatnak: „TE, aki ma azt híresztelted, hogy Budapestnek át kell esnie egy BOLSEVISTA MEGSZÁLLÁSON, hajlandó leszel-e bevallani tévedéseidet, és bocsánatot kérni megriasztott polgártársaidtól, ha az ellenkezője válik valóra?"

A sekrestye bejárata

Szomorúan feleltük az ilyen, szalmaszálba kapaszkodó hiszékeny embereknek, hogy bátran ácsolhatják a Vigadó előtt az emelvényt, onnan fogjuk bocsánatkérő szózatunkat a négy világtáj felé hallatni, azonban sajnos nem került rá sor.

A sekrestye kapott újból találatot az éjjel: egyik gyönyörű szekrényünk is tönkrement. Általában igen nagy lesz a szekrényszegénység nálunk, mert ezeket nem tudtuk helyükről elvinni, és amit a mélyrepülők gépágyúval nem lőttek össze, azt az éjjeli látogatók feszítették fel, többet pedig szilánkká téptek a gránátok.

Este katonák kérték, hogy a bajtársukat a kertünkben temethessék el. Már 30 halott nyugszik itt. Állítólag rádión hallották, hogy Anglia és Amerika Németországgal fegyverszünet előkészítésével foglalkozik, mások szerint Berlintől 70 km-re vannak az oroszok. Dél felé ismét erős belövéseket kapunk, az egyik a kertben felhalmozott régi falomok közé vágott. Tetőnk már csupa megrongált léc, a cserepek nagy része összetörve hever a padláson. Most már a kéményeket célozzák, mert ahol füst van, ott élet van. Megmondtuk a katonáknak, hogy nem süthetünk nekik sem többé. Arról van szó, hogy mi is csak kétszer fogunk étkezni napjában.

Dél felé egy rendőrhadnagy két altiszttel jött a közegészségügyi helyzetről meggyőződni. Ismét öt lóhulla van az udvarunkon, elmozdíthatatlanul, vérbe és jégbe fagyva. Az utcán sok a feldarabolt lóból otthagyott bendő és pata. Az óvóhelyhez túl közel hevenyészett latrinák sem megfelelők. A lovak egy részét a tüzérek vállalják, de a többit nekünk kell elföldelni. Felváltva ássuk az iskolakerítés mellett a nagy gödröt. Ide földelünk el három lovat és lórészeket. A fel nem robbant lövegekről is jegyzéket vettek fel. Nálunk 18 ilyen bomba volt, némelyik oly nagy, hogy négyen sem tudták megmozdítani. A 127-es vízóránál csőrepedés keletkezett, most már onnan visznek az emberek vizet, sokkal gyorsabban megy, mert csak meríteni kell.

A tető

Az óvóhelyen kis, szám nélküli gyapjúkendő gazdáját keresik. Ki volt a novicmestered,[71] kérdi Tisztelendő Anya a jelentkező nővért. Kedves Tisztelendő Anya – volt a válasz. Ekkor mindketten letérdeltek, és így varrta be a nővér a számot. A krónikásbecsület el kell hogy ismerje, ilyen hamar kétjegyű számot még nem varrtak be.

Február 7-én nagy belövés, az apostoli terem ajtaját vágta be, a bent tartózkodó katonáknak nem történt bajuk. Míg odaszaladtunk megnézni, hogy nincs-e szükség segítségre, újból repülők jöttek, s a mi kertünkben először láttuk szabadon a lecsapódás után legyező alakban repülő földet.

A lecsapódó gránátok délután az utolsó öt lovat is megölték. Összesen 28 ló pusztult el az udvarunkon, és ebből csak négyet tudtunk élelmezésre felhasználni. A szemben lévő 34. sz. házban berendezett német katonai lazarettbe nővéreink rendszeresen átjárnak kötözni, lelki vigaszt

[71] Novicmester: a szerzetesjelöltek elöljárója.

nyújtani. Magyar sebesültek is vannak. Ma reggelre meghalt négy. Ezeknek kell a kertünkben sírt ásni. Ha nem jönnek férfiak, jöjjenek a nők. Erre a vezérigazgató felesége jelentkezett, de megemberelte magát a két Görgényi fiú is. Pestről áthallatszik a harangszó. Ez csak csalétek, mondják a borúlátók. A lelket megüli az eljövendő borzalmak súlya. „Mit hoz a holnap?" – Ezt kérdezzük egy meghitt pillanatban a lelki testvértől. „Az történik, amit a Jóisten megenged" – hangzik csöndesen a mély hitből fakadó megnyugvás.

Február 8-án Csaba ft. beszenteli a négy halottat. Több szilánksérültet kötöztek be a légó segélyhelyen. A régi budapesti szervezeti hivatalunkban most 11 honvéd tartózkodik. Konyhájuk a Vérmezőn, ha a tüzelés túl erős, nem mennek ki az ételért, tőlünk kéregetnek. Állandóan az óvóhely lépcsőjén tartózkodnak. Rántott levest adunk nekik.

A mosókonyhából mindenki hordja a meleg vizet. A nővérek nem győzik a fát szedni és fűrészelni a tüzeléshez. Kedves Kolumba nővér erre lelakatolja az üst fedelét. A katonák még megmaradt kis élelmüket veszik számba. Osztogatják. Ne tegyék, még szükség lehet rá – figyelmeztetjük őket. „Nekünk már aligha, mi innen már csak fogságba megyünk" – mondják csüggedten. Keveset aludtunk az éjjel az állandó belövések miatt. Sokan felöltözve, ágyukon várják az elkövetkezendőket. Az óvóhelyi családok élelme már elfogyott, napjában csak kétszer, sokan csak egyszer esznek valamit. A katonáktól kaptam egy kis zöldségfélét, konzervet, szappant. A kapuhoz szegények jönnek egy kis élelemért. Napok óta nem ettek. Érződik a leheletükön. Mi sem adhatunk már senkinek, az irgalmas nővérekhez küldjük őket, kérve a Jóistent, hogy szaporítsa meg a sareptai özvegyéhez hasonlóan lisztjüket és olajukat.[72]

A kis négyéves Majthényi Albi kapott valakitől egy ócska zseblámpatokot. Szeretett volna elemet szerezni bele. Kérj Tóth bácsitól, a házfelügyelőtől. És a gyermekszerető, szolgálatkész Tóthnak sikerült is egy nedvességtől tönkrement elemet annyira felmelegíteni, hogy rövid ideig ég a lámpa. „No, de mit kapok érte?" – kérdi mosolyogva, amint a kisfiúhoz lehajol. „Nekem nincs semmim, csak egy puszim" – s azzal megcsókolja a kis báró a jó kéményseprő bácsit. Így hódít a demokrácia. Albi különben ma

[72] A liszt és olaj csodája: 1Kir 17,7–16.

Cserepek nélkül

kikapott. Az óvóhely azon részén az itt rekedt idegenektől elszaporodott a tetű. Édesanyja mindjárt kifésüli nővérkéjét, Klárikát, talál is kettőt, azután sorra veszi Albit, akinek rövid haja lévén, tiszta maradt a feje. „Igen – mondja sírva –, mindig Klári kap mindent, én is kérek egy olyan tetűt."

9-én. A repülőgépek elmaradtak, ellenben a sziréna Pestről áthallatszik. Ilyenkor a németek szállnak fel Pestet bombázni – mondják. A gránátbelövésektől azért sebesülnek meg, mert hirtelen, búgás nélkül csap le, s nincs ideje az embernek menekülni. Valaki hozott egy „Összetartást",[73] amely szerint az angolok nyugaton jelentéktelen tért nyertek. Körülöttünk az oroszok térnyerése nem mondható éppen jelentéktelennek. A német felmentő csapatokat a Garamnál oldalba támadták az oroszok.

A 127-es lépcsőház a belövés előtt

A plébániatemplom tornya ismét találatot kapott. A toronygomb a kereszttel lecsúszott, de a kereszt sértetlen. Vigasztaló jelképnek tekintjük. Az erőszak csak részlegesen és rövid ideig győzedelmeskedik, a kereszt ismét dicsőségesen fog fényleni. Reméljük, nem bizonyulunk méltatlannak ehhez az emelkedett világfelfogáshoz. Csodálatosan készítgeti a lelkeket az Úristen!

Alig járnak már templomba a hívek. Az utcák kietlenek, a házak csupa romok. A harci zaj megélénkült, erősen lövik a Várat. Napok óta csak fél ostyával áldozunk. Nem tudunk utánpótlást kapni. Az ostyasütést még csak meg tudnánk oldani, de nincs ostyavágónk. A tanári szoba és a balkon a nappali felől belövést kapott újból. Czigány főmérnök mondja meg, mikor és meddig lehet feljönni az óvóhelyről. Ő maga homlokán és lábán kapott szilánkokat. Az orvos mondta bekötözésnél, hogy mind el fog gennyesedni,

[73] A Nyilaskeresztes Párt-Hungarista Mozgalom (1939–1945) hetilapja.

nem tudja ezt megakadályozni. Pedig elméletben a forró szilánknak sterilnek kellene lennie.

Február 10-én. Reggelre a leöntő csatornában egy fel nem robbant gránátot találtunk. Szentmise alatt az udvari kisszobába, ami kedves Tisztelendő Anyának volt fenntartva, 10 honvéd nyomult be, estig itt akarják kipihenni magukat. Állásokat építettek a németeknek, most visszaküldték őket a csapatjukhoz, de nem tudják, hova menjenek. Pécsi fiúk. A 127-es udvaron a belövések már csak hullákat találtak. Udvarunkon elviselhetetlen a látvány. Több napos lóhullák, levetett, férges katonaruhák, omladék, szemét, latrina szennyes hólébe fagyva. A konyhaudvaron is sok gránát robbant. A cserepek hullása az óvóhelyen is hallható volt. A tetőn és a Missziósboltban is voltak becsapódások. Kedves Franciska nővért az udvaron földhöz vágta a légnyomás. Semmit sem hall egy darabig. Sáros ruháit leszedték róla a nővérek. A Gellérthegy utcai nővérekhez Gönitz vezérezredes és tisztjei szállásolták be magukat. Tehát itt a katlan közepe, mert itt van a főhadiszállás. A nővérek egy kisebb óvóhelyen zsúfolódtak össze. A plébánia épülete és a bútorok is teljesen tönkrementek. Azt rebesgetik, hogy a védősereg megadja magát. A németek burgonyát kértek. Felkantározták a lovakat, és az éjszaka csendjében továbbálltak. A kocsit itt hagyták, mert ahhoz nem volt ló. A 127-es pincéből is mind eltűntek a németek. Katonaruhájukat csomóban hagyták. A szegény pomázi svábnak sem árulták el a tervüket, tényleg tudnak titkot tartani. A Szikszóról menekült Kurucz főjegyzőnek mondtuk, foglalja el a család az óvóhelyet, de ők a tüzelő és világító hiányában vonakodtak. Így a 102. Gazdasági Hivatal tisztjei költözködtek be. A délután csendes feszültségben telt el. Az utcai harcok közeledtek. Térképen néztük, hogyan nyomulnak az oroszok előre.

Az ágyúlövéssel tönkretett ablakok

A Helyőrségi Kórházban már ők vannak. A Siestában feküdt combsérüléssel Stettner Andrea, Luczenbacher Rita ápolta.[74]

A sebesültek élelem, fűtés és ápolás hiányában meghaltak. Napokig hallottuk fájdalmas üvöltésüket, azután mind erőtlenebbek voltak, végül elhallgattak, mind megfagytak. A Déli pályaudvar hídját is felrobbantották. A Bors utcában óvóhelyről óvóhelyre folyik a harc A vészátjárókon menekülnek. Újból lángszórókkal ijesztgetnek. Ha utcai harcok lesznek, mindenkinek át kell jönni a fő óvóhelyre. Délután Csaba főtisztelendő úr tartott szentbeszédet. Új vonások jelennek meg lelkünk arculatán: a szomorúság, a fájdalom, de a bizakodás és a reménység is. Bármit tartogasson is számunka a Jóisten, egyet biztosan tudunk, mert Ő mondta: elég neked az én kegyelmem.

Február 12-én. Csendes éjszaka volt, a szentmisén is zavartalanul vettünk részt. Utána az élelmező őrmester kéri a kulcsot. Csodálkozunk, hiszen az adagolást később szokták elvégezni. Ami kis készletünk volt, azt elosztották. Cukrot, cigarettát maguk között, szappant, konzervet a gyermekes anyáknak, a babot, kevés lisztet stb. kérték, hogy tartsuk meg, s ha négy napig nem történik semmi – használjuk el. 9 órakor magas, hóköpenyes és sisakos magyar katona jön. Övében kézigránátokkal, gomblyukában nemzeti szalag mellett keskeny vörös csík. Egri fiú volt, két éve van az oroszokkal, szeretne már a családjához visszatérni. Kikérdezzük, mi lesz a közeljövőben a sorsunk. Kedves, szelíd hangon nyugtatott, a sötét foltokat nem kendőzte, feltárta, még a meggyalázásokra is előkészített, csak mi azt akkor nem értettük meg. A zabrálást sajnos nem lehet megakadályozni, mert a sorkatona különben nem harcolna lelkesen – de ez csak pár napig tart. Az élelmezés jobb lesz, mint az ostrom alatt, az oroszok csak átmenőben vannak, továbbmennek a harcos csapatok. Utána jön az orosz közigazgatás, azután átadják a magyar polgári hatóságnak. Attól kezdve újból békés polgári életet lehet élni.

Atyám, ha nem lehetséges, hogy a kehely elmúlnék anélkül, hogy kiigyam, legyen meg a Te szent akaratod.[75]

[74] Luczenbacher Rita (1909–1986) grnő és Stettner Andrea (1905–?) szociális testvér a Katolikus Leánykörök Szövetsége (KALÁSZ, 1935–1946; 1982–) alapítói. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/K/Katolikus Leánykörök Szövetsége.html>, (2014.06.27).

[75] Vö. Mt 26,39; Mk 14,36; Lk 22,42.

A 127-es udvar

Vörös csillag és kék kereszt

Drága Tisztelendő Anyánk már napokkal ezelőtt kijelentette, hogy ő óhajt Simon tanácsossal, az oroszokkal először találkozni. Valahogyan ezt olyan ünnepélyes pillanatnak és sorsdöntő fordulatnak tartottuk, amelytől igen sok függ. Mintha annak az egész emberiséget pusztító vérzivatarnak befejezéseképpen szivárványhídon állnánk. Ők a győző vörösek az ív felső részén, mi az ember rendeltetését valló, Krisztushoz hű, a Szűzanya színébe öltözött kékek a szivárvány színskálájának másik végletén. Ha a szellem síkján ilyen ünnepélyesen történhetne is meg a két szélsőséges világnézet találkozása, a februári reggel és 48 napos ostrom romjai nem szolgáltattak ilyen drámai alkalmat és díszleteket.

Erőteljes, fiatal orosz szőke fején, prémsapkáján találkoztunk magányosan a vörös csillag sarlós kalapács jelvényével. Az a pillanat, míg Simon tanácsos tolmácsi minőségben előkerült, elég volt arra, hogy a két jelvény farkasszemet nézzen egymással. Az embermilliók államilag kisajátított verejtékes munkájából tartalékba gyűjtött háborús nyerserő diadalától ittasan vöröslött a kis csillag, az emberi szív dobogásától meleg kék kereszt az istenfiúság méltóságával mindenre elszánt, mindent elviselni kész szeretetével tündökölt. A jelvények eszmét sugároztak, megértették egymást, hordozóik nem tudtak értekezni, nemcsak azért, mert egymás nyelvét nem ismerték, hanem mert az egyik oldal én feletti értékszolgálatával szemben a másik oldal primitív önzése csak egy vágyat tudott szembeállítani, amit így fejezett ki, hogy CSASZ![76]

Simon tanácsos megértette óhaját, kivette külön e célra hordott zsebóráját. A katona kezéhez tartotta a fülét, hogy dobog-e az óra szíve, s megelégedve vágta zsebre a zsákmányt. Boldogan távozott, le sem ment az óvóhelyre. Ettől kezdve 5 percenként jöttek a katonák kettesével, hármasával, később nagyobb csoportokban. A tolmács Simon tanácsos

[76] Az orosz час [csasz] szó magyarul órát jelent.

fáradhatatlan volt annak ismétlésében, hogy ez itt szerzetház, a fekete ruhás asszonyok Krisztusnak tettek fogadalmat, és szegényeket, betegeket, foglyokat, árvákat gondoznak. Miért van itt akkor ennyi férfi? – kérdezte az egyik. Ezek az ide menekült családokhoz tartoznak. Az első napokban nem voltak erőszakosak, német katonák keresésének ürügyén jöttek, ha volt még némi fegyver, azt boldogan elvitték, akármilyen rossz volt. Sokkal jobban tudott a nyelvükön beszélni felvidéki hentesünk, aki a lónyúzásnál és később a tetőfedésnél olyan kitűnő segítségnek bizonyult. Orosz fogoly korában elsajátított nyelvtudása jobban hatott ezeknél az egyszerű embereknél.

Minél több megszálló katona látogatott meg, annál erőszakosabbak voltak. Különösen a férfiakat háborgatták. Órát, pénzt, aranyat kértek. A konyhában fitymálták a lóhúst, a drága Főnöknő Anyánk születésnapjára[77] készült süteményeket mind elvitték. Egész idő alatt egyszer sem ettünk az óvóhelyen főtt tésztát, mert féltünk, hogy kifogyunk a lisztből. Most pedig meg sem kóstolhattuk az aprósüteményeket. A kedves nővér éppen az éléskamrát takarította. Elvitték az ott talált 2 zsákban levő lisztet és babot. A fent levő befőtteket is mind. Reszketve vártuk a 72 órai szabad rablás leteltét, de csalódnunk kellett, mert még hetek múlva sem tudtuk meggátolni a rablást.

A Missziótársulat jelvénye – Hátoldalán a felirat: „Amit egynek tesztek a legkisebbek közül, azt nekem teszitek.” Vö. Mt 25,40

Falragaszok jelentek meg, hogy az óvóhelyet mindenkinek el kell hagynia, és a lakásokat rendbe kell hozni. Utasítottak, hogy akadályozzuk meg a ragályos betegségek terjedését. Kötelező oltásokat rendeltek el. A plakátokat főleg a kommunista párt terjesztette.

Az oroszok csapatostól jönnek, átmásznak a romokon, felmennek a kertbe, meg az emeletekre, megnézni, mit lehet elvinni. Bort, pálinkát követeltek. Ha ének alatt tévedtek be, a legtöbb tisztelettel megállt, leült, sőt olyan is volt, aki keresztet vetett, és szó nélkül kiment. Hárman betévedtek a Missziósbolt pincéjébe. A papoktól aranyat kértek, kedves

[77] Február 16.

Petra nővér fogadalmi gyűrűje esett itt áldozatul. Nagy kamarás úr ünnepi reverendáját vitték el, de hagytak helyette egy albát.[78] Este későn két katona követelte, hogy a szuterénbe engedjük be őket. Barkó jött velük tolmácsnak, sokáig időztek, a beszélgetésnek nem volt se vége, se hossza. Másnap kevésbé rokonszenves társa hatodmagával rugdalta az ajtót bebocsátásért. A szuterénben két mécses égett, az oroszok eloltották, a nővérek meggyújtották. A katonák dühösen vetették magukat a nővérekre. Mint a gazellák ugrottak a nővérek ágyakon, asztalokon át. Kedves Gizella nővér még a cipőjét is odahagyta, egyedül kedves Blanka nővért sikerült a sarokba szorítani. Barkó igyekezett lecsillapítani őket, Blanka nővér édesanyja nem bírta idegekkel, kivezették. Kedves Tisztelendő Anya is lejött, kérte, hogy engedje el a nővért, gondoljon a családjára. A zordon ember azt felelte, hogy neki nem maradt senkije, a németek megölték a családját, sem anyja, sem nővére nincs. Közben a nővért megfenyegette, hogy ha nem lesz az övé, lelövi. Blanka nővér kikiáltott nekünk, hogy inkább haljon meg? Karban feleltük, hogy igen. Ez megrémítette az oroszt, és leszegett fejjel ment el, nem mert ránk nézni, és mi is féltünk ránézni, nehogy megvaduljon. Ez a menekülés csodával határos volt, de hogy egyikünknek sem lett bántódása, talán még nagyobb csoda volt. Ez az eset mély nyomot hagyott a lelkekben, ilyen közel senki sem érezte a veszélyt. Később egy fiatal hölgy jött felvételre jelentkezni, hogy Istennek tett fogadalmát beváltsa tisztasága megőrzéséért.

A lakók kimentek a környékre, mert hallották, hogy a katonák által elhagyott készleteket az oroszok kiosztják a nép között. Az Alagútnál kaptak is egy jó kosárnyi szappant, de egy orosz mind elvette. Az Áldássy házból nagy mennyiségű nyersvásznat hoztak, figyelmeztettünk mindenkit, hogy ide ne hozzák, mert ezt számon tartják, és majd házkutatást tartanak miatta.

Február 13-án. Még mindig sokan jönnek vízért, de az asszonyok, leányok úgy eltorzítva, hogy nem lehet rájuk ismerni. Kifordított kabátokban, derékban zsineggel átkötve, ágyterítővel a hátukon jönnek.

[78] Az alba bokáig érő, szűk ujjú, fehér színű liturgikus ruha. Nevét a latin alba: fehér szóból kapta. Magyarul miseing. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/A/Alba.html>, (2014.06.27).

Romok és keresztek a kertben

Ismerősökkel beszélgetünk. Rémtörténettel van mindenki tele. Egy asszony 12 éves lányát akarták elhurcolni az oroszok. Ő, miután hiába könyörgött, magát ajánlotta fel helyette. Reggelre nem tudott megállni a lábán a sok szenvedéstől. Ma reggel ástuk meg a sírját utolsó halottunknak, Orbán Ferenc zalai fiúnak, ott feküdt két napig a portán hordágyon, nem tudjuk, kik és mikor hozták ide. Az oroszok le akarták húzni a lábáról a csizmát, de nem sikerült nekik. Délután kezdték el az üzleteket fosztogatni. Irodalmi délutánunk volt, de folytonos járkálásukkal az oroszok nagyon zavartak. Napközben autókkal, kocsikkal álltak be az udvarra, estére elmentek. Megállt egy autó a ház előtt, bejött egy orosz, kért egy tál ételt, kivitte a gépkocsihoz, a tiszttel együtt megették, megköszönték, és továbbhajtottak. Éléskamránkból egy bödön zsírt és aszalt almát vittek. A nagy óvóhelyen a fájdalmas rózsafüzért imádkozzuk.

„Mária, jó tanács anyja" kegykép a Szentlélek-kápolnában

14-én. Az éjszaka sokat zaklattak az oroszok. Mindenáron nőket követeltek. Sikerült valahogy kituszkolni őket, de a 127-es óvóhelyen az egyik ápolónő, egy tiszti asszony áldozatul esett. A Mártonhegyről Szabó Kornél vezérigazgató kérte, hogy leányai visszajöhessenek, mert ott folytonos veszélyben vannak. Üzentünk, hogy szeretettel várjuk őket, de sajnos itt sem vagyunk veszélytől mentesek. Több fiatal leány és asszony tölti az éjszakát óvóhelyünkön, itt biztonságban érzik magukat. Újra oroszok jönnek, lámpával mindenkinek az arcába világítanak, de a fiatal nővérek mind ideát vannak a szuterénben, ide nemigen botlanak be, különben is szekrénnyel álcázzuk a lejáratot. A keresztutat végzik az óvóhelyen, és kérik a Szűzanya különös pártfogását.

15-én lassan elszélednek az idegenek az óvóhelyről. A lakók is felköltöznek. A Krisztina tér 2. sz. alatti ház egész nap égett. Az ablakokon csap ki a láng. Majthényi báróék is elmennek, hátha valamit még meg tudnak menteni odarejtett holmijukból. Az asszony egész kelengyéje, ezüstneműje a lakásban maradt. Visszajönnek egyetlen égett villával. Ennyit találtak a pincében. Most legalább megbizonyosodik a férjem, ha eddig nem tudta volna, hogy szerelemből nősült – volt a fiatal mágnás hölgy mosolygó megjegyzése. Általában minél kulturáltabbak az emberek, annál jobban tudnak egyéni veszteségeiken felülemelkedni és törődni mások bajával. Fundelius atya a környéken halottakat szentel, romokon, kráterekben, lakásokban sokszor csak testrészeket.

Ma délelőtt egy kapitány jön, elviszi a házfelügyelő motorbiciklijét, egy nála letétben levő írógépet, és a Missziósbolt raktárát kezdi fosztogatni. A nővéreket kiküldi, s Barkót is lelövéssel fenyegeti, ha folyton lábatlankodik. Csomagszámra viszi a füzeteket, írószereket. Még nekünk kell kihordani az autójához. Bosszankodva megjegyzi, hogy nem érti, hogy a nővérek miért vannak annyira oda, hiszen a jövőben úgysem lesz szükségük írógépre vagy írószerekre, csak arra az egy szál ruhára, ami rajtuk van, ezentúl úgyis csak a földet fogják túrni. Hétszer jöttek a Missziósboltot fosztogatni, míg végre mi magunk is sorba álltunk, és a járókelőknek osztott holmikból jó csomót megmentettünk.

Mária az eszmék útvesztőiben is utat mutat anyai jó tanácsaival.

Legjobban félünk az éjszakai szállást keresőktől. A 129-es udvart szeretik, mert oda be lehet hajtani a lovakat vagy a gépkocsikat. Néha úri módon viszonozzák a vendégfogadást, étolajjal vagy egy nagyobb összeggel. Egyszer egy GPU-hoz[79] tartozó tábori csendőr altiszt jött ide lakni. Azonnal észre lehetett venni, hogy más, mint a többi. Neki

[79] GPU az Állami Politikai Igazgatóság (Государственное политическое управление) orosz rövidítése. L. A P.R.O. *Múltunk történelmi portál*. <http://www.multunk.x3.hu/html/pro.html>, (2014.06.27).

elmeséltük a sok méltatlanságot, és kértük, hogy segítsen, ha újból zaklatás ér. Azt felelte, hogy neki ehhez joga nincsen, csupán ha szép szavára hallgatnak, akkor tud megvédeni. Az éjszaka saját kezűleg kidobott, s amikor ez sem használt, felpofozott egy részeg katonát.

Február 15-én kisütött a nap, és mi óvatosan néhány felvételt készítettünk. Az óvatosság azért volt szükséges, mert az összes fényképezőgépet a rádiókkal együtt le kellett adni. Szarkáék egy súlyos sebesültnek civil ruhát szereznek, a lakók felváltva élelmezik. Kérik, hogy viseljük gondját. Átvisszük a szemben levő 34. sz. alatti lazarettbe, ahol még több fekvő beteg van, a nővérek átjárnak gondozni őket. Délután három katona jött a nagy óvóhelyre, egy fiú is volt velük. Ez a férfiakat és az aktatáskákat kezdte motozni. Nagy összegeket és kedves Melitta nővér új töltőtollát és egyéb értékeit is elvitte. Ugyanezek estefelé egy teherautóval a 125-ös udvarra beálltak. Rögtön átláttuk a helyzetet, ezek most a sötétség leple alatt kirabolják az egész óvóhelyet. Átszaladtunk a 127-es udvarra ahol a mi lovagias, sötétzöld kabátos GPU-kapitányunk éppen levegőzött. Jellel mutatjuk, hogy jöjjön, tolmácsért szaladni nem volt idő. Ekkorra a négy zsákmányoló már az óvóhelyünk ajtajához ért. A kapitány terpeszállásban elzárja a lejáratot, és elkezd kedélyes megjegyzéseket tenni. Azok kötélnek állnak, élénk eszmecserét folytatnak, végre megunják, és folytatni akarják az útjukat. De a kapitány nem ad helyet. Még kétszer próbálkoznak, míg végre azt mondja nekik, hogy inkább siessenek haza, mert sötétedik. Azok végül akarva, nem akarva, elhajtanak. A kapitány megkönnyebbülve nézi a gépkocsi kigördülését, és erélyesen ránk szól, most pedig minden bejáratot elreteszelni, és többet senki idegent be nem engedni. Férfiaink boldogan hordják össze a gerendákat, a kocsikat, a

Az Anyaház az ostrom után

föld alól is szögeket kerítenek, s egy óra múlva mindhárom bejárat készen áll. Igaz, csak egyet lehet bejáratnak használni, és ez a 129-es vaskapu. Ezt lánccal, lakattal kezeljük. Micsoda megkönnyebbülés volt újból elzárva lenni a világtól. Négy erélyes nővér váltotta egymást a portaszolgálatnál. Megnehezítette a dolgot, hogy három család is idehordta összes megmaradt holmiját, bútorait. Tehát folyton kellett a kaput nyitni. Ezalatt oroszok is beerőszakolták magukat. Kitűnt, hogy kedves Henrietta nővér szerbtudásával és főleg modorával nagyszerűen kezeli őket. Sok esetben megmentette a házat a csoportos beszállásolástól.

A 127-es udvar, jobb oldalán a Missziósbolttal

Az éjszaka ismét oroszok zaklattak. A nővérek felöltözve, kettesével-hármasával szorongtak az ágyakon. Csaba és Fundelius atyák voltak az ügyeletesek. Nagy kamarás úr átlőtt lába miatt fekvőszékben pihent. Az oroszok fegyverrel a kezükben ugrottak be az óvóhelyre a sötétben. Erre a fiatal lányok átszaladtak a nővérrészbe. Az ügyeletesek és még néhány férfi is velük volt. Egy hang a sötétben megszólalt: ide nem jöhet be senki, legkevésbé férfi. Az oroszok kétszer a levegőbe lőttek. A férfiak mind elrejtőztek, mert az életük veszélyben forgott. Végre Gyarmathynét akarták elhurcolni pár hetes csecsemője mellől, és Annust, a

báróék cselédjét. A férfiak ökölbe szorult kezekkel hallgatták, mint püfölik tehetetlen dühükben a kis hős székely leányt, de közbelépni nem mertek, mert hasonló esetekben lelőtték a férfiakat.

Február 16-án boldogemlékű drága Főnöknő Anyánk születése napján csak a szentmisén tudtunk ünnepelni. Az utcamegbízott korán jött megmondani, hogy az úttesteket és gyalogjárókat sürgősen rendbe kell hozni. A nyilvános tereken levő sírok jeleit le kell szedni, s a horog- vagy nyilaskeresztes jelvényeket eltüntetni. Márkus doktor, a szemben levő háztömb parancsnoka tette magáévá ennek a résznek a rendbehozatalát. Saját udvarunkról 16 lovat, az iskolából hatot, Augusttól nyolcat húztunk ki. Sajnos nem sikerült megörökíteni ezt a műveletet, a nővérek közös erőfeszítésének egyik jellegzetes emlékét. Erős kötelet hurkoltak a lovak hátsó lábaira, s ezt 12-15-en húzták. A plébániatemplom rendbe hozására 15 nővér több napot szentelt, azután a templomtér romtalanításához fogtak, kb. 25 nővér és 15 világi. Emberfeletti munka volt. Az elhullott tüzérlovak szerszámait, járműveket, ágyúkat, katonaruhákat, fegyvereket, tábori konyhákat az oroszok szedték össze és vitték el. A többit, a törmelékekkel együtt mi, nővérek húztuk ki egy itt hagyott szekéren a Vérmezőre. 200 lovas szekérrel raktak fel és húzták ki nővéreink, és a tetőről lehullott cseréptörmelék, kb. 50 szekérnyi, még ma is elhordásra vár.

10 órakor kedves Szabina nővér, szilánksérült nővérünk gyalog hazaérkezett az új Szent János Kórházból. Elmesélte, hogy a pincében voltak öt napig, ezalatt senki át nem kötözte. Élelmezésük nem volt, ő főzött abból, amit a fennjáró betegek a raktárakból megszereztek.

Kasics Gitta néni[80] is megérkezett, kimerülve, elhanyagolt külsővel. Szegény jó édesanyja másodikán szenderült el, tehetetlen holttestén katonák gázoltak át az óvóhelyen. Mindenük odaégett, amikor az óvóhelyről kivonultak, akkor csapott fel lakásuk ablakából a láng.

Kerényi Teréz munkatársunk a szomszédból kérte, hogy néhány éjszakát itt tölthessen, mert az éjjel majd megfojtották az oroszok. A nyakán véres horzsolások mutatták a viaskodás nyomát. A sürgős közmunka és

[80] Kasics Margit az Országos Szervezet alelnöke. Farkas Edith mondta róla: „Nincs talán barátnőm, aki gyermekkorom óta mindent annyira átélt volna velem, mint ő." L. *Farkas Edith önéletrajza képekkel*, 36. o.

a folytonos orosz látogatások miatt a délutánra tervezett kis ünnepség elmaradt, de a katonakávé és katonakalács nem.

17-én az udvaron égettük az itt hagyott szalmazsákokat, fertőzött ruhákat és a szemetet. Napokig hordtuk a máglyára az égetnivalót. Az oroszok az utcán levő ágyúkat és autóroncsokat elvontatták. A kirakatokat és ablakokat beraktuk téglával, hogy többé ne lehessen a nem működő redőnyök miatt bemenni az üzletekbe az utcáról. Este ismét öt orosz jött, a férfiakat kirendelték a 127-es óvóhelyet rendbe tenni. Délután telefonosok átutazóban.

Emlékfal az órásbolt helyén

A plébániát minden éjszaka felkeresi egy orosz gárda. Az egyházi ruhákból kihasítják a piros bélést, és az összes értékes tölgyfa szekrényeket csákánnyal feltörték. Szabó kanonok urat arcul ütötték, és kardlappal bántalmazták. Janda doktort, légós segélyhelyünk orvosát az utcán elfogták, és a gödöllői fogolytáborba vitték. Beteghez ment, és civil állományban volt, azért mozgott ilyen szabadon. Nem tudta, hogy az oroszok, ha egy hadifogoly megszökik, az utcán egyszerűen mást fognak meg helyette, tekintet nélkül arra, hogy milyen iratai vannak. Ilyen jelenetnek Csepelre menet mi is tanúi voltunk.

Február 18-án. A gyalogjáró romtalanításának nehéz munkája közben halad el házunk előtt a nyíregyházi ferencesek gvardiánja. Örömmel üdvözli a nővéreket, és fiatalos derűlátással megjegyzi: szabad a vallásgyakorlat, és biztos a magánvagyon! Lelkünk visszhangja nem ilyen, az Egyházra váró nagy küzdelmek megsejtésétől sóhajt. Ma vettük észre a Rill üzletben[81] fekvő ló-hullát. Gerincre fordítva, nehezen

[81] Az 1850-ben született Rill Ágoston alapította órásdinasztia több mint 100 évig működő műhelyéről van szó. Az órásbolt helyén ma a Csészényi Kávézó (Krisztina krt. 34.) található, amelyben emlékfal őrzi a Rill család emlékezetét. L. S. Boda András, Tabáni tárlat az öreg órásműhelyben, 1996. július 23., Berkó Pál (szerk.), *Budapesti Negyed,* XIII. évf. 4. (50.) sz., 2005.

húztuk ki a keskeny ajtón, míg az elromlott vasredőnyt kézzel tartották. A cukrászdai lovak kihúzása is ilyen nehéz volt.

20-án az Ottokár árvaházról[82] egy pomázi asszony útján kaptunk hírt. A fiatalabb nővérek a faluban családoknál vannak. Főznek, mosnak az oroszoknak. Az árvaház egész állatállományát elvitték. Az egyik tehén estére visszaszökött. Az oroszok mindent felfedeztek árulás folytán, még a befalazott és elföldelt élelmet is. Az intézeti egyenruhák darabját egy deci pálinkáért adták. Az összes almát elvitték, az el nem használt lekvárokat, befőtteket összetörték, és a nővér ruhaneműt ingnek, kapcának széjjeltépték.

Ottokár Hadiárvaház, Csobánka

22-én a sötétség leple alatt a két Görgényi fiú a Sziklakórházból lehozta százados nagybátyjukat. Az Alagút égésénél kapott súlyos sebeket. Félt ilyen legyengült állapotban hadifogságba menni. A nyáron meghalt.

23-án a lakók mind felköltözködtek. A kerületi elöljáróság leköltözött a Várból. A polgármesteri hivatal és a rendőrség a Szilágyi Erzsébet Gimnáziumban lesz. Ebből látszik, hogy Budának van kezdeményező ereje, nem várja tétlenül, míg Pestről ideér a közigazgatás.

A nagyháló tetejét meg kell javítani. A mi ezermester Barkónk az egész cserepet átrakja. Kedves Alice és Alexandra nővérek segédkeznek. A légó tűzoltók fehér ruháját használják. 2 nap alatt elkészül az új

[82] Ottokár Hadiárvaház (1918–1948): A Szociális Missziótársulat vezetésével adományokból és Prohászka Ottokár 60. születésnapja alkalmából rendezett országos gyűjtésből Csobánkán nyitott árvaház. 90 árva gyermekről gondoskodtak benne. Prohászka püspök több nyaratis itt töltött, halála után róla nevezték el. 1948-ban az intézményt államosították. A rendszerváltás után visszakapott épületegyüttest a Missziótársulat a Böjte Csaba testvér által vezetett Dévai Szent Ferenc Alapítványnak ajándékozta. Jelenleg „Prohászka Ottokár Élet Háza" néven nevelőotthon és lelkigyakorlatos ház. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/O/Ottokár Hadiárvaház.html>, (2014.06.27).

cserepezés, és a nővérek örömmel felköltöznek. Nekik volt a legkevésbé kielégítő óvóhelyük. Másnap az ebédlő és a nappali cserepezéséhez kezdenek. Itt már léceket, sőt egy gerendát is pótolni kell. A kémény kijavításához kedves Kolumba nővér János bátyja jön kőmíveskedni.

24-én. A II. emeletet még nem hozzuk rendbe. Az elöljáróságtól rekvirálni jöttek. Népkonyhát szeretnének felállítani az éhező lakosságnak. Mosolyogva feleljük, hogy a közellátást már mi is nagyon várjuk. A

Javítjuk a nagyháló tetejét

népkonyha vezetését a nővérekre bízták. Kedves Erika nővér tárgyalt, Ella és Blanka nővérek, gazdasági szaktanárnők fognak főzni.

25-én. Tífusz és vérhasjárvány fenyeget. Oltásokat rendelnek el, és a köztisztaságot sürgetik. Fiatalember cirill betűs idézéssel keresi Szecs Annát a fogházban. Felfogjuk, hogy fogházmissziónk vezetőjét, kedves Melitta nővért[83] keresik, de nem áruljuk el. Azt mondjuk, hogy a kedves nővérek a fogházban vannak most is. A detektív visszamegy, megtalálja, és felkíséri Melitta nővért a Gellért Szállóba. Délután már ki is

[83] Melitta nővér anyakönyvi neve: Szeőts Gizella.

engedték az oroszok. A kihallgatás a bírák és őrök kommunistaellenes magatartására nézve terhelő adatok gyűjtésére vonatkozott. A semleges felelettel nem voltak megelégedve, és azzal bocsátották el, hogy három heti gondolkodási időt adnak a részletesebb feleletekre. Az ügynek folytatása nem lett.

Ostrom óta ma volt az első szentmisénk a föld felett. Az ebédlőt hoztuk rendbe, itt van az oltár. A helyiséget napközben ebédlőnek használjuk. D. Gy. pasaréti villáját úgy akarja megmenteni, hogy felajánlja a Társulatnak nővérüdülő céljára. Halmyné lelkesen pártolja a ft. úr ajánlatát. Mi, nővérek azt valljuk, hogy egyelőre nem érünk rá pihenni, míg tető nincs a fejünk felett. Maradék erőnkkel az Anyaházat akarjuk megmenteni a romház sorsától. Ha a tavaszi esők átszivárognak a falakon, egymás után földcsuszamlás lesz. Felhívás érkezett, hogy másnap a Krisztina körúti vásárcsarnokot kell rendbe hozni az összes munkaszolgálatossal. A férfiak itthon maradtak, mert félnek a hadifogolyszedő oroszoktól. A fiatal lányoknak sem volt jobb a helyzetük, mert a munkafelügyelők tehetetlenek voltak az erőszakoskodókkal szemben. Másnap nem mentünk vissza. Rettegéssel teli napok voltak ezek. Megkaptuk az első közellátási kenyéradagot. 166 embernek 8,60 kg. Ezért is két kanna vizet kellett vinni a Naphegy utcai péknek. Mikor sütnek legközelebb, senki sem tudja.

Nem érünk rá pihenni, míg nincs tető a fejünk felett

26-án. Kedves Christa, Emília és Rafaela nővérek élelembatyuval elmennek Pasarétre pihenni. Kedves Cecília nővért pedig egyetemi tanulmányainak folytatása ügyében fel kellett kísérni a Várba. P. Wimmer

Marcella nővér, Saliga néni, Mathea nővér a tetőn

megjött Máriaremetéről, érdeklődni hogylétünkről. Rendházuk teljesen ép, a kegytemplom is alig sérült. Csobánkáról két veszélyeztetett fiatal újoncot behoztak.

27-én Sopsich prelátus urat papi civilben reggel ¾ 5-kor kiengedtük a kapun hátizsákkal. Este fáradtan érkezett vissza. A Margit hídnál robotba fogták, és egész napi deszkahordásért 10 pengőt fizettek.

28-án drága Tisztelendő Anyánk Csaba és Fundelius ft. urak útján a Manrézából[84] lelkigyakorlatos pátert kért. Kaszap István életrajzíróját kaptuk.[85] Kedden és pénteken Nagy kamarás tart böjti szentbeszédet. Tiszaszalkára visszatérően Gáspár földbirtokosék voltak itt, Csaba ft. úr és Panni mosólányunk is velük mennek. Gáspár Gabi esküvőjén tegnap az anyakönyv-vezetői díjat borsó és bab alakjában rótták le. Glósz főmérnök útján ma ácsokat kaptunk a 127-es lépcsőház feltámasztásához. Négy gerendát ácsoltak össze, s máris elvitték őket. Kőmívest később kaptunk. A napszámosmunkát nővéreink és alkalmazottaink végezték.

Korabeli 10 pengős – az ostromnapló végére befűzve az 1926-1946 közötti magyar pénznem, a pengő különböző címletű bankjegyeinek 1-1 példányát is megőrizték az utókornak a nővérek

[84] Jezsuita lelkigyakorlatos ház. Nevét Manresa spanyolországi településről kapta, ahol Loyolai Szent Ignác a jezsuiták lelkigyakorlatainak szabályzatát megírta. Az első magyar Manréza Budapest-Zugligetben épült 1927-ben, ahol jezsuita noviciátus is működött. A szerzetesrendek föloszlatásakor államosították. Helyette a rendszerváltozás után Dobogókőn kapott a jezsuita rend egy épületegyüttest. Itt működik jelenleg a Manréza Lelkigyakorlatos és Konferenciaközpont. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/M/Manresa.html>; <http://lexikon.katolikus.hu/M/Manréza.html>, (2014.06.27).

[85] Valószínűleg Endrődy Lászlóról van szó: Endrődy (1935-ig Jambrekovich) László (1905–1975) jezsuita pap, teológiai tanár, lelki író. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/E/Endrődy.html>, (2014.06.27).

Kaszap István (Székesfehérvár, 1916–1935) jezsuita novícius. 19 évesen általános vérmérgezés következtében halt meg. Halála után életszentségének híre nagyon hamar elterjedt. Boldoggá avatási eljárását megindították. L. Endrődy László, *Életet Krisztusért*, Bp., 1936.

Márc. 1. A 129-es kapu vasrácsát bádoggal béleljük, hogy ne lehessen belátni. Régi postásunk, Károly bácsi ma először kézbesített levelet, már működik a posta. A nővérek bútorszállítás fejében szmirnaszőnyeget szereztek a kápolnának. 2-án itt volt Áldássy, és kérte, hogy kirabolt lakásában a családi iratokat rendezzük, antik bútort, ezüstöt, képeket és az összes szőnyeget. A ferencesek a Belvárosban utcát tisztítottak. Az arra menő oroszok megkérdezik: Pópa? Mire igenlő feleletet kapván így szólnak: Jézus Krisztus nye roboti. Meg ne lássák őket, mire visszajönnek. Az egyik forgalmas megállónál nem tudnak a nővérek a villamosra felszállni. Az egyik jó érzésű orosz felugrik, helyet csinál, s nevetve int nekik: Davaj, davaj Száz Mária.

Szentmise után aknaszedő oroszok járnak hosszú, hegyes végű botokkal és kutyákkal. Mi akkor elhittük, hogy aknát szednek, később megtudtuk, hogy elásott holmi után kutattak. Nálunk ugyan hiába, nem ástunk el semmit.

Március 4-én. A háztömbmegbízott a bejelentőlap mintájára az összes személy jegyzékét kéri. Ma főzték a népkonyhán az első bablevest. A nővérek főznek, Zombor Feri jogász vágja a fát.

5-én. A Közellátási Minisztérium budai kirendeltsége nálunk talált hajlékot. Orosz tisztek újból teherautókkal jöttek az Áldássy-berendezésért. A nővéreket kiküldték. Elszaladtunk az elöljáróságra, a polgármester telefonált az orosz parancsnokságra, de nem érkezett senki megakadályozni a rablást. Már a harmadik autót is megrakták. Azt a tanácsot adták, zárjuk rájuk a kaput, de ezt nem lehetett kivinni. Az újságban azt olvastuk, hogy az 507 m hosszú Horthy Miklós hídból 398 m, a 331 m hosszú Ferenc József hídból 148 m, a 374 m hosszú Erzsébet hídból 352 m, a 367 m Lánchíd egészen, a 607 m Margit hídból 288 m vált a robbanás miatt használhatatlanná. A helyreállításhoz 37 ezer tonna vasra volna szükség.

6-án. Az Országos Szervezet Hivatalának ablakait a képkeretekből kiszedett üvegekkel raktuk be. A Vérmezőn dolgozó orosz tűzszerészek működése folytán a légnyomás másnap mind bezúzta. A Népkonyhán már 300 személynek főznek. Kedves Edina nővér Simon Ilonával kiskocsin költöztette ide Dubay atyát. Kedves Alice, Alexandra és Kolumba nővérek két bombát, négy gránátot és több kisebb aknát hordtak ki a Vérmezőre.

9-én személyenként ismét kapunk 5 dkg kenyeret. A népkonyhán már 500 személynek főznek.

10-én Dubay atya szobája elkészült. Hohenburgerék házában egy fel nem robbant bomba a két kis Rédly leányt és Mezey Ilona kültagunkat megölte. Közös sírban nyugosznak kertünkben.

11-én. A lelkigyakorlat befejeződött. A páternek a közös reggelinél szépen megköszöntük a fáradságát. Ebédre libacombot és almás rétest kapott. Reméljük, felfogta, hogy ez milyen nagy dolog volt, s nem fogja azt gondolni, hogy a missziós nővérek így élnek.

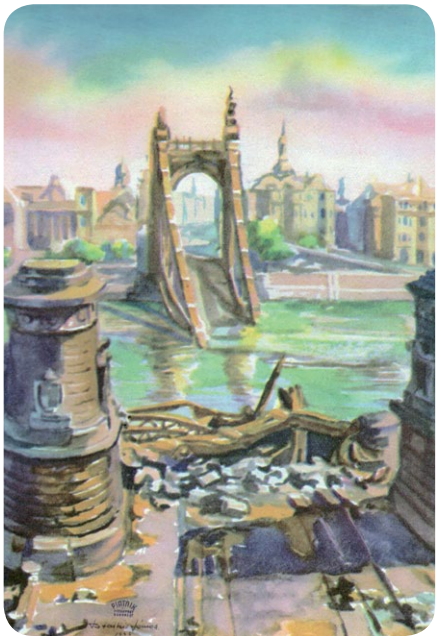

Erzsébet híd romjai, budai hídfő 1945 tavaszán, Blaski János

12-én. Civil ruháinkat beszedték azzal, hogy élelemért fogják becserélni.

13-án. Judith nővér meglátogatta Budafokot és Csepelt. Gyalog, hátizsákkal ment 23 km-t. Metzgár prépost úr[86] kérte, hogy maradjon ott nővér legalább egy hónapra, csak ez segítene rajta. Tisztelendő Anya kedves Ladiszla nővért küldte ki. Később kedves Alexa váltotta fel. Az Anyaházban kocsira raktuk az összes rádiót, és bevittük az elöljáróságra. Stoffer Berczi bácsi teljesen elhagyatva és elöregedve a népkonyhán étkezik, utána néha ide is bejön egy kis pótlásra. Szegedről a püspök úr[87] egy teológust küldött, hogy Sopsich prelátus hazautazását megsürgesse. Elkerülték egymást. Szegeden már rendezett viszonyok vannak, nem igaz, hogy a férfiak fülére bélyeget sütnek, és az sem, hogy a gyermekeket a Szovjetbe viszik.

[86] Mezgár Lajos (Nagykanizsa, 1891 – Nossa, Brazília, 1970) plébános, pápai kamarás. Az ostrom idején Budafok-Belváros plébánosa. 1951-ben külföldre távozott. Neve a naplóban (Metzgár) elírás. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/M/Mezgár.html>, (2014.06.27).

[87] Hamvas Endre (Piszke, 1890 – Kalocsa, 1970) érsek, csanádi püspök. 1923-tól a Csanádi Egyházmegye székhelye Szeged volt, ezért szegedi püspöknek is nevezték. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/S/szeged-csanádi püspökség.html>; <http://lexikon.katolikus.hu/H/Hamvas.html>, (2014.06.27).

Március 14-én. Holnap nagy ünnep lesz a plakát szerint. 1848–1945, tehát szabadságünnep. Nálunk is ötféle kommunista falragaszt kellett kifüggeszteni. Szegény Kossuth apánkat és Petőfit gyakran idézik. De Krisztina, az idős dáma csak nem akar lelkesedni. Nem akar tudomást venni a változásokról, nem akar felébredni. Néha ki-kinyitja szemét, de bántja őt a sok vörös folt, az élénkpiros, megborzad, mert vérre gondol. Fülét bántják az idegen zajok. Ezt a gondolatot öntötte szellemes jelenet formájába az egyik elvtársnő a mi öreg Krisztinavárosunkról. Az I. kerületi pártiroda többször járt nálunk szívességet kérni. Viszont Pécsy elvtárs is szolgálatkész volt, amikor Csapkay kiszabadításához kellett kommunista ajánlás. Leszögezte ugyan, hogy csak azokat tudják vörös csillagos pecséttel igazolni, akik párttevékenységet fejtettek ki. Mi pedig feltételeztünk annyi emberi és hazafias érzést bennük, hogy egy tisztességes családapát és itteni kereskedőt kiszabadítsanak a hadifogságból, ha módjukban áll. Talán, ha biztosítékuk volna arra, hogy az illető beiratkozik párttagnak, mire a nővér azt felelte, azt nem fogja tenni. És Pécsy mégis kiállította az igazolványt.

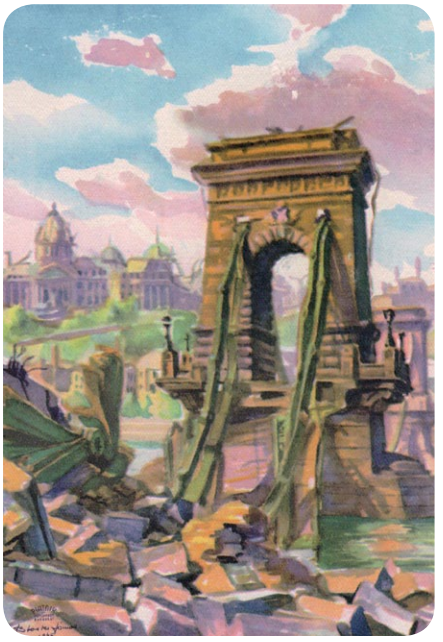

Lánchíd romjai 1945 tavaszán, Blaski János

15-én, Csepelen Eisner tanácsossal és Angeli gyári lelkésszel[88] Judith nővér gyármissziós ügyben tárgyalt. Szükséges volna ez a munka, azonban várni kell, amíg a helyzet tisztul. A Lónyai utcai központban beadtuk a hat gyármissziós nővér igazolásához szükséges adatokat. Az angolkisasszonyoknál aludtunk, akkor

[88] Angeli András (Isztimér, 1913 – Solymár, 1983) plébános, kanonok. Az ostrom idején csepeli káplán, a Weiss Manfréd gyár lelkésze. Biatorbágyon – ahol közel negyedszázadig volt plébános – utcát neveztek el róla. L. Palovics Lajos, 90 éve született Angeli András, *Biatorbágyi krónika,* XIII. évf. 9. sz. 2003. Szeptember, 21. o.

készítették a nuncius úr[89] lakosztályát az első emeleten. A Várban az oroszok teljesen kifosztották, még főpapi gyűrűjét és keresztjét is elvették, elrabolták a kórházak részére ott levő milliós értékű gyógyszereket. Az angolkisasszonyok is sokat szenvedtek az ostrom alatt, többször veszélyben is voltak, de az épületek állapota, sem az ostrom hosszúsága nem volt olyan borzasztó, mint a mienk. Elolvastam az egyik tanárnő pontos naplójegyzeteit. Náluk még hordóval állt a paradicsompüré és a lekvár, amikor ott voltunk. A Központi Papnöveldében Marczell Mihály atyánál voltunk, szívesen átengedi az idén is az egyetemi templomot lelkigyakorlatnak. A budai részen a Krisztina-templomban lesznek a nagyhéten a párhuzamos konferenciák, amelyeket P. Wimmer fog tartani.

16-án kedves Erika és Franciska nővérek többnapi tartózkodásra Pestre mentek, hogy a lelkigyakorlatot előkészítsék.

18-án a vasárnap csendesnek ígérkezik. A Ferenc József hídon még kockázatos az átkelés, a civil lakosság részére gyakran lezárják a forgalmat, és csak orosz járművek közlekedhetnek. Elmentünk a Déli vasút és a Győri út mellett a Lejtő útra. Irtózatos kép tárult elénk. A fényképezőgépet magunkkal vittük, de nem mertük használni. Újból be kellett adnunk a házban lakók jegyzékét. 97 nő és 23 férfi a létszám. A tisztiorvos a halottak névsorát és helyrajzát kérte.

19-én a plébános úr kihirdette, hogy jöjjenek a hívek a templomteret rendbe hozni a lelkigyakorlatokra. Most is a nővérek voltak túlsúlyban. Két szekér kocsialkatrészt, 1 szekér vasalkatrészt toltak ki a Vérmezőre. Menekülő család érkezik éjjeli szállásra kocsival, lóval. 4 kg lisztet ígértek egy alom szalmáért, de nem tudtunk adni. Valaki a csobánkai szalmazsákokat fosztotta ki, és megkapta a 4 kg lisztet. Este rakétákat eregettek, és sok orosz bombázó volt elvonulóban.

20-án kedves Ladiszla nővér Szikszóra ment szülei meglátogatására, és kedves Klára nővér pedig Szalkára, hogy a házfőnökséget átvegye. Együtt mentek fel Ungvárra.

21-én. Ezentúl a házmegbízottnak kell a férfiakat reggel 7 órakor a parancsnokságra kísérni közmunkára. A Horthy hídon viszik őket.

[89] Nuncius: pápai követ. Az ostrom idején Angelo Rotta (1930–1945) töltötte be a tisztséget. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/N/nuncius.html>, (2014.06.27).

Erna nővér élelmet hozott Csobánkáról, Blanka nővér kis húgainak is hozott 1 liter tejet. Szegénykék csak egy kis teát szoktak vacsorázni, mert élelmük az előző óvóhelyen elégett. A kis csöppségek pedig sokszor sírnak, hogy éhesek, hogy az a kis tea csak víz, cukor sem volt benne. A nővérek itt-ott egy kis lekváros kenyérrel, keksszel igyekeztek a helyzetet enyhíteni. A kis hároméves Kató egyszer meg is kérdi: „Anyukám, nem hozott az a kedves Erna nővér megint egy kis tejet?"

Március 22-én. Az utolsó lórészeket is elföldeltük. Kedves Angela nővér átjött Pestről, hogy a behozott élelmiszereket átvigye. Bohn gyári munkáscsalád jött szekerekkel, de nem jutottak át a hídon, visszatértek ide éjszakára. Kedves Genovéva nővér megérkezett hazulról, jól felpakolva tápláló élelemmel, vajjal, tojással. Kedves Edina nővér ruhaneműért a környékbeli sváb falvakban élelmet cserélt, 10-15 kmeket gyalogolt nehéz hátizsákkal.

24-én Békéscsabáról levelet kaptunk. Örömünk azért volt a szokottnál nagyobb, mert ezek a kedves nővérek voltak az elsők, akik nem menekültek, hanem a helyükön maradtak. Domanek Pál apát[90] is él, pedig az újságok még halálának részleteit is hozták – irányítja a munkát. A napközi otthon élelemhiány miatt szünetel, de annál több gondot és időt fordítanak családgondozásra.

Szikszóról is jött hír. Az állatállomány megcsappant, két malacuk maradt, 20 angóra és két kotlós. Sokat szenvedtek, kedves Mercedes nővér a nővérholmik védelmében még ütlegeket is szenvedett. Kezdődik a mezei munka, kedves Ella és Blanka nővérek másnap utaznak haza.

A lelkigyakorlathoz a templomot rendeztük be. A betört ablakok miatt nagy lesz a légvonat, de különben a padok tiszták, sőt a székeket is ide hozták a nővérek kocsin, és a Koronaőr utcai iskolából a harmóniumot.

A lelkigyakorlatra olyan zsúfolt volt a templom, hogy el nem hittük volna, hogy ennyi ember maradt Budán. A statisztika szerint csak négy ház maradt épen.

A Vérmező a vesztett csata festői harctere. Ameddig a szem ellát, milliárd értékű repülőgépek, ágyúk, harckocsik stb. roncsai.

[90] Domanek Pál (Mezőberény, 1887 – Békéscsaba, 1953) plébános, apát, pápai prelátus. L. Életrajzok, Névtár, *Történelmi Tár digitális adatbázis*, <http://www.tortenelmitar.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=3908&catid=45%3Ad&Itemid=67&lang=hu>, (2014.06.27).

25-én reggel 5-kor kedves Blanka és Ella nővér utaztak Szikszóra. Gizella nővér haza. Panni visszaérkezett Szikszóról Csaba ft. úr levelével. A missziósház kifosztva, a lakosság fájlalja, hogy a nővérek elmenekültek. Sokkal többet meg tudtak volna menteni, ha ott maradnak. 10 órakor a mi kedves tolmácsunk és hentesünk, Barkó is elment. A hídnál leállították, az oroszok megverték, kivallatták, végre sikerült sok veszedelem között hazajutnia. Most jött hír róla, hogy két kis gyermekét is eltemette, és négy hónapig elzárva volt. Bánáss László prépost úrtól[91] is levél érkezett, hogy őket is teljesen kirabolták, a nővérholmik egy részét sem tudta megmenteni. A missziós hölgyek dolgoznak, és várják vissza a missziós nővéreket.

A Vérmező az ostrom után (korabeli újságkivágás)

Oroszok jöttek magyar tolmáccsal, és a Nánay villanyszerelő üzletéből biciklialkatrészeket akartak.

Múlt héten meglátogatta drága Tisztelendő Anyánkat Zichy Rafaelné, a Nőszövetség elnöke.[92] Háromnegyed részben palotája kirabolva, birtokai felosztva, két fiát internálótáborba vitték Kiskőrösre. Őt magát igazolták. Megkérdezték, hogy miből és miért végzett szociális munkát, tartott fenn napközi otthonokat.

– Mert engem otthon úgy neveltek, hogy annak, akinek jobb életkörülményeket adott a jó Isten, kötelességei vannak a szegényekkel szemben. Barátaim és saját vagyonomból fedeztem a költségeket.

– Méltóságos grófné nem vezetne ilyen otthonokat most is?

– Először azért nem, mert most demokrácia van, és így neki sincs

[91] Bánáss László, nemes (Pozsony, 1888 – Bp., 1949) veszprémi püspök. Az ostrom idején plébános Debrecenben, nagyváradi prépost. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/B/Bánáss.html>, (2014.06.27).

[92] Pallavicini Edina, gr. Zichy Rafaelné, őrgrnő (Bp., 1877 – Madrid, 1960) a Magyar Katolikus Nőegyesületek Országos Szövetsége elnöknője, a Magyar Vöröskereszt helyettes elnöknője. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/P/Pallavicini.html>, (2014.06.27).

többje, mint másnak, másrészt pedig most ők vesznek védelembe minden gyermeket egyformán.

– De grófné irodalmilag is tevékeny. Nem hozta el véletlenül valamelyik cikkét?

– Cikkeimet nem szoktam magammal hordani, de az internálás ellen írtam.

– Tehát az oroszok és kommunisták ellen?

– Azok ellen, akik több ezer magyar embert tartanak internálva ahelyett, hogy építő munkát végeznének.

Az igazolóbizottságban egy zsidó nő erre megjegyzi: a grófnő bátor és szókimondó asszony, csak maradjon ilyen ezután is.

Ma egy évvel ezelőttre tervezte ifjúságunk boldog emlékű Főnöknő Anyánk emléktáblaünnepségét. Ezt is a német megszállók hiúsították meg. Még a rádióközvetítés szövege is készen volt. Az Úri utcai ház ugyan áll, de azért renoválásra szorul. Három éve, hogy a Jóisten elszólította tőlünk drága alapító Anyánkat,[93] mennyi mindenen mentünk keresztül azóta.

Főnöknő Anyánk emléktáblája

Kedves Irma nővér megkezdte a kert rendbe hozását. Kolumba nővérék a kerítést állították helyre, kedves Leona nővér a sírokat. Zombor Feri, Barkó a sérült fákat vágták ki, kedves Ottilia nővér is segített. Almásy Dénesné, társulatunk

[93] Farkas Edith 1942. március 24-én halt meg.

nagy jótevőjének és védnökének[94] temetésén hárman vettünk részt. Régi deszkákból ácsolták koporsóját, mi, nővérek gondoltunk a feliratra. Gyászdrapéria helyett mi terítettünk sebtében egy értékes terítőt a deszkakoporsóra, amíg a kapucinusok előtti térre érkezett a gyászkíséret. A valaha dúsgazdag mágnásasszony most szükséget szenvedve halt meg. Tisztelendő Anya küldött neki kenyeret és lekvárt, míg beteg volt.

A Missziósbolt takarítását is elkezdték. Üvegcserepek, törmelék és nem robbant bombák kihordása.

Csobánkáról hírt kaptunk, hogy már csak 16 orosz van a telepen, a muníció nagy részét továbbszállították. Emiatt nem engedtek még nővért sem a telepen szabadon ki- és bejárni, s ha árulás történt volna, főbelövés lett volna a sorsuk. Hírt kaptunk Mindszenty püspök úrról, Sopronkőhidán tartják fogva a nyilasok. Napokig elfelejtettek neki enni adni, úgyhogy a foglárőrök feleségei osztották meg szűk falatjukat vele.

Március 27-én nagy csoport amerikai és orosz nehézbombázó vonul el a fejünk felett, mennyi pusztulás, nyomorúság, halál jelzi útjukat. Győrből azt a hírt kaptuk, hogy Apor püspök,[95] híveinek hősi védelmében, haslövés következtében meghalt. Nővére, Apor Gizi[96] vöröskeresztes országos főnökasszony vele volt. Őt a nyilasok internálták a püspökvárba, mert mindenben a keresztény és magyar érdekek gerinces védőjének bizonyult. Ő közölte velünk részletesen fivére halálának körülményeit. Úgy tudja, hogy megindítják a boldoggá avatási eljárást, és ezért kéri, hogy a püspök úrnak a Missziótársulathoz való kapcsolatáról írjunk néhány oldalt. Ezt készséggel meg is tettük, kiemelve az ál-

[94] Károlyi Gabriella (más néven Ella), gr. Almásy Dénesné, grnő (Pest, 1869 – Bp., 1945) Tisza István gróf unokahúga, több jótékonysági szervezet elnöknője. A fővárost nem számítva, az ország első gyermekmenhelyének (Békés vármegye Fehérkereszt Egyesülete Ella Gyermekmenhely, Gyula, 1899.) alapítója. L. *Gyulai ki kicsoda adattár*, <http://gyulai-info.extra.hu/elet/adattar/gyki.htm>, (2014.06.27); Történeti áttekintés, *Harruckern János Gyulai Egységes Gyógypedagógiai, Módszertani Intézet és Diákotthon honlapja*. <http://www.panczeli-gyula.sulinet.hu/int.htm>, (2014.06.27).

[95] Apor Vilmos, Boldog, altorjai, báró (Segesvár, 1892 – Győr, 1945) győri püspök, vértanú. A második világháborúban félelmet nem ismerve pártfogolta az üldözötteket, a püspökvár pincéjében közel 400 menekültről gondoskodott. Az itt bújtatott nőket szó szerint saját testével védte meg az orosz katonák erőszakoskodásától. Boldoggá avatták 1997-ben. L. *MKL*. <http://lexikon.katolikus.hu/A/Apor.html>, (2014.06.27).

[96] Apor Gizella, bárónő (Sepsikőröspatak, 1886 – Bp., 1971) ápolónő, a Magyar Vöröskereszt országos ápolónői főnökasszonya. L. uo.

dott emlékű főpap rendkívüli vonzerejét a világi apostolok toborzásánál és képzésénél. Ő indította el a magyar misenaptárt, és a Liturgia 1946. évi kiadványa[97] megemlékezik e tényről.

Budán, Pesten, Erzsébeten és Újpesten néhány családlátogatást kellett végeznünk pécsi, csepeli és debreceni szervezeteink kérésére. Másnap kora reggel indult a vonat Üllő felé. A Nyugati pályaudvarhoz közel kellett tehát egy éjszakára szállást keresni, de ezen a környéken nincsenek sem zárdák, sem ismerősök. Amíg ezen gondolkoztunk, az újpesti villa-

Apor Vilmos püspök úr gyulai plébánossága idején helyi szervezetünk moderátora volt. A képen a Szociális Missziótársulat Országos és Budapesti Egyesített Közgyűlésén (1941) Farkas Edith-tel beszélget.

mos megállójánál a Jóisten utunkba vezeti Szarka Gézát, aki nővérének Andrássy úti címét adja meg. Itt ugyancsak kellő igazolás után engedtek be, de azután annál szívesebben láttak. Romlakásukból csak a konyha maradt épen, ide húztak be egy ágyat, ők pedig, a méltóságos asszony, a férje és a cseléd, egy fűtetlen szobában, óvóhelyszerűen aludtak. Még szűkös vacsorájukat is megosztották velünk. Mint MÁV osztályvezető igazgató, megígérte, hogy hat szabadjegyünket továbbra is érvényesíttetni

[97] A Szociális Missziótársulat Liturgia Kegytárgy és Könyvkiadójának 1946. évi katalógusáról van szó.

fogja, de mire visszaérkeztem, hallottam, hogy ezt a kiváló szakembert sem igazolták, mert az előző éra alatt kiszolgálta a németeket.

Reggel 6 órakor már a Nyugatinál voltam, és a vonatlépcső is zsúfolva volt. Ezek a szegény emberek az egész éjszakát itt töltötték. Végre mégis közéjük szorultam, de elhatároztam, hogy visszafelé inkább gyalog jövök. Üllői elnöknőnk, a község első asszonya, szinte cselédsorban, egy rokonuknak házmesteri konyhájában főzve fogadott. Órákig sírta panaszait, hogyan lakoltatták ki őket otthonukból hétszer, hogyan kellett

Prohászka Ottokár Püspök Atyánk az első világháború idején Székesfehérváron ápolóként dolgozó nővéreink körében

menekülni a kiürítési rendelet folytán a községből mindenkinek, s mire visszajöttek, az összes sertést leölve találták. Csak a combokat vágták le, mint itt Budán a lovakról. Nincs élelem a faluban, csak szappan, mert a tönkretett és használhatatlan disznókból mindenki azt főzött. Meglátogattam az esperes urat, igen lehangolt volt. Felvillanyozta a központból áradó munkakedv és bizakodás. Valóságos missziónak tartja ezeket a látogatásokat, mert a vidék teljesen tanácstalan. A szervezet munkáját nehéz lesz beállítani, amíg annyi orosz van itt. Tartottunk egy kis munkamegbeszélést, amely főleg a missziós összetartás és apostoli buzgóság

felszítására vonatkozott, és az egyházközségi munkát szorgalmazta. A jó asszonyok összeadtak 10 kg lisztet, fél kiló sóskát és 4 db tojást. Hátizsákban könnyen vágtunk neki a nagy útnak. A határ húsvéti üdeségben zöldült, a nap ragyogott, a levegő tiszta, a hosszú óvóhelyi sötétség után szárnyaló lélekkel tettük magunkévá drága Püspök Atyánk gyönyörű szabad versét, mint túláradó boldogságunk kifejezőjét:

A Mindenség érzelmeivel

Mennyi szeretet ömlik el a tavaszon,
mikor a tél merevsége lazul,
ébrednek a természet titokzatos erői
s mindenütt új élet fakad. […]
És az érzések, szent szenvedélyek
minő túláradása a boldogok csarnokában,
az egek magasságában,
hol „a folyó rohama felvidítja az Isten városát”.
A teremtésnek mind ezt a lendülését, reszketését
magunkba kell ölelnünk, magunkba kell szívnunk,
magunkba olvasztanunk, megélnünk,
és szeretetünket, imádásunkat
„ex affectu aeternitatis”
a világegyetem minden teremtményének
érzelmeivel vinni az Úr elé.

Ekkor és ezen a szépen kövezett üllői úton oldódott fel lelkünkben mindaz a kötöttség, lesújtottság, tehetetlenség, amit a hosszú ostrom, a föld alatti tartózkodás, a korlátozott mozgás halmozott fel. Jobbra és balra, ameddig a látókör elért, zöldülő vetés, rügyező fák, madarak… romok, emberek sehol. A 10 kg-os hátizsák rugalmassá tette a különben fáradt lépést egészen addig, míg a következő községet, Vecsést el nem értük. Innen egy kézikocsi szívességből hozta a csomagot, de a 33 kilométert gyalog, 9 óra alatt tettük meg.

A pesti üzletek kiégett és ablaktalan kirakataiban egymás után asztali árusok jelennek meg. Süteményeket, lámpaüveget és más használati tárgyakat árulnak. Jó forgalma van a cigarettának. A műhelyek is egymás

után nyílnak meg. Ötletes plakátok sugározzák a humort. A legkitűnőbbet egy köszörűsnél láttam. Beomlott fal, petróleumlámpa, törött liszt zacskóban. A legnagyobb forgalom a Király utcában van. Zsír, szalonna, sajt, tojás stb. szinte békemennyiségben. Az árak naponként emelkednek.

27-én a kertben, falrakás közben négy ismeretlen sírra bukkannak nővéreink. Egy rendőr, két pótcsendőr és egy munkaszolgálatos fejfáját találjuk meg a romok alatt. 9 órakor a detektív keresi Vasdinnyey rendőrtisztet, elfogatási parancs van ellene mint a kistarcsai tábor vezetője ellen.[98] Feleségét, kedves Helén nővérünk nővérét is elviszik, de két nap múlva szabadon bocsátják.

28-án első szentmise drága Főnöknő Anyánk szürke szobájában. A Szentlélek-jelvény, az oltárkép, a kávébarna brokátfüggöny meleggé teszi a sugarak óarany ragyogását. Nagyon szép a mécses ezüsttalpú bíborkelyhe. Az olajjal táplált élő, lobogó lángocskában mennyivel könnyebb a mi hű szívünk őrködését látni, mint a villanykörte izzó drótjában.

Ma ismét öt fát döntöttek ki a nehezen dolgozó kertesek. A végén olyan sok napsugár fog kertünk talajára esni, hogy megnő a zöldség és vetemény is. Délután Mihalovics prelátus úr jött hátizsákkal Nagy kamarás urat meglátogatni, a Jó Pásztor Nővérektől jött.

29-én az élelemhiány miatt egymás után kérik ismerőseink, hogy gépünkön búzát vagy kukoricát darálhassanak kásának.

Kedves Alexa nővér Regina nővérrel Tahiban 3 mázsa élelmet gyűjtött. Kedves Erna nővér a két újonccal ment értük a Filatori-gáthoz kiskocsival, és már záróra után értek vissza. Magyar és orosz őrök megállították, és azután mégis elengedték, mert már közel voltak hozzánk.

Nagypénteken a hatóság nem kívánt robotot, de az egész nap fafűrészeléssel telt el. Húsvét szombatján vacsoránál ültünk először terített asztalnál. A Szőllősy házról a tetőcserepeket a miénk pótlására leszedtük. A

[98] Vasdinnyei a Vasdényei név elértése. Vö. „Az internálótábor parancsnoka egy tisztességes rendőrfelügyelő, Vasdényei István volt, aki minden lehetőt elkövetett a táborlakók sorsának enyhítéséért. A MIPI-vel és más zsidó szervekkel működött együtt a táborélet elviselhetőbbé tétele érdekében. A táborlakókkal szembeni bánásmód azonban nem volt egységes, és az első és utolsó deportált csoport tulajdonképpen innen indult el; ezeket azonban Vasdényei tudta nélkül, illetve akarata ellenére indították útnak." Braham, Randolph L., *A népirtás politikája – A holocaust Magyarországon*, Belvárosi Könyvkiadó, Bp., 1997, 492. MIPI: Magyar Izraeliták Pártfogó Irodája, zsidó segélyszervezet.

feltámadási körmenetben vonultunk ki először kalapban, eddig sálban és kendőben jártunk. A nővérek énekeltek a plébániatemplomban a körmenet végén és húsvétkor a nagymisén. Ma tudtuk meg, hogy Serédi Jusztinián hercegprímásunk nagycsütörtökön meghalt. Szívszélhűdést kapott. Hárman mentünk Esztergomba a temetésre. Külön vonattal mentünk. Legszebb emlékünk az Esztergom város által kiadott búcsúztató plakát volt, amely kiemelte hősi önfeláldozását és ellenállását a német megszállók iránt.

Körmenet az ostrom előtti időből

A kerttakarítás újabb két sírt hozott napvilágra, amelyekről nem tudtunk, mert a kerítésen keresztül hozták, és nem jelentették be a temetést. A lakásokat és az üzleteket az elöljáróság összeíratta. A törmeléket is hordjuk, napi öt lovas kocsi, nővérek által húzva az átlagos teljesítmény. A községiben ma jegyre lisztet adtak. A villamossíneken pályamunkások dolgoznak, ma az első szerelvény gőzmozdonnyal áthalad. Borbély jött a Hajléktalanok Menhelyéről hírt hozni. Öt napig élelem nélkül voltak, a tisztviselők elszéledtek, most 93 gondozott van. Mindent kiraboltak, a missziós szobából is mindent elvittek, az oltárgyertyákat elégették, a kelyhet és a miseruhákat megmentették.

Április 5-én négy munkaszolgálatos nőt kellett a parancsnokságra küldeni, a házat részükre rendbe hozni. Semmi bántódásuk nem volt, ebédet is kaptak. Kedves Szabina nővért megoperálták. Egész nap a kertben dolgoztak a „fakitermelésnél" a férfiak. Kárpátaljáról hírt hoztak az asszonyok Simon tanácsoséknak, és ruháért élelmet cseréltek.

6-án a könyvkötészetben is elkezdtek nővéreink dolgozni. Ez az örvendetes esemény a törmelékhordást hátravetette, mert két buzgó lapátolónkat veszítettük el. Kedves Leona és Ottilia nővért, akik ezután csak a kitolásnál segédkeztek. Sok vesződséget okozott a szekértoláshoz szükséges 9 nővér toborzása. Csengővel jártunk körül, mint Xavéri

Lapátolás…

Szent Ferenc, de a mi egyéniségünk nem volt olyan vonzó, főleg, mert a nővérek napi beosztása is fontos és sürgős volt. A lovas járműveket még mindig nehezen engedik át a hídon, azért csaknem naponként állnak be fogatok a 129-es udvarra. Hírt kaptunk Bubnics Mihály[99] rozsnyói püspök haláláról. Shvoy püspök halálának is hírét keltették, de hála Istennek ez nem volt igaz, egy este 10 óra felé az utcáról kiabált fel,

[99] Bubnics Mihály (Borostyánkő, 1877 – Rozsnyó, 1945) rozsnyói püspök. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/B/Bubnics.html>, (2014.06.27).

hogy: „Halló, nővérek, itt Székesfehérvár, kérek egy éjszakai szállást!" A körülményes kulcskeresések és kapunyitások miatt eléggé megvárakoztattuk. A pénztárt hamar elkészítettük, egy kis limonádét és kekszet kerítettünk, és magára hagytuk. Másnap kora reggel indult, mert a Marianumban misézett.

7-én Bécs ostromáról jött hír. A Múzeum kertben felszabadító ünnep volt, mert nincs német hadsereg Magyarországon.

Április 10-én Eleonóra nővér írt, hogy Csanálos község férfinépét elhurcolták, édesatyját fuvarral elvitték, nem jött vissza. Édesanyja teljesen egyedül van.

… és törmelékhordás

11-én Beáta nővér édesanyja Komáromból megjött. Férjét lekapcsolták, és csak később fogják szabadon bocsátani. Fia megmentett ruháit a hátán akarta elhozni, de nem bírta, összeesett, ott hagyta egy gazdánál. Később kedves Ilona nővér érte ment. A gazda csak a plébános felszólítására adta vissza egy részét a dolgoknak. Rendelet jött, hogy a robotot pénzzel meg lehet váltani. A Misszióshoz megnyílt, a hátsó vasajtónál polcokon van néhány füzet, irón, szentkép. Zombor Ferinek utazási igazolványt szereztünk. Franciska nővér iskolába jár, de hazajár aludni, ami három órai gyaloglást jelent, mert a bentlakást nem tudja megfizetni.

13-án Teréz nővért Csobánkára helyezték. Nagyon szívesen beletalálta magát a kertészkedésbe. Az új gyümölcsös sérült fáit gyógyítgatja. Komáromból kedves Johanna nővér jött fel, mert nem kaptak még semmi hírt az Anyaházból. Sokat szenvedtek a megszállóktól, zaklatásaik miatt a templom toronyszobájában laktak. Értékeiket a virágágy alá ásták, s azonnal borsót vetettek, ami szépen kizöldült, és nem kelt gyanút. Kedves Hedvig és Ida nővérek Kőszegen vannak, úgy tudják, hogy nekik nincsen hová jönniük. Szirmay Anna néni Zalaegerszegen meghalt, és kedves Mihaela nővér intézkedésére nővérek vették át a Szent József Otthont.

14-én kedves Norberta vikária nővér[100] ma elmélkedett először, utána kiment Csobánkára. Mintagazdaságot kell beállítania, hogy pár holddal többet hagyjon meg nekik a földosztó bizottság.

15-én. A legszebb tereken szovjet katonai emlékoszlop készül. A gépesített haditechnika és a tömegerő jelen diadalát fogják hirdetni. Szép, hogy nem a győztes hadvezérek homlokára fonják a babérkoszorút, hanem a Budapest ostrománál életüket vesztett katonák emlékét örökítik meg. Ugyanakkor a mi hősi halottaink sírkeresztjeit el kellett tüntetni a közterekről és utcákról. Lázasan dolgoznak, hogy május elsejére az új jelleget viselje fővárosunk arculata.

16-án kedves Fidélia és Katalin nővérek családi ügyben Pécsre utaztak. Megkezdjük a budai missziós tagok meglátogatását. Drága Tisztelendő Anya felkereste az összes kültagot, mi pedig a szervezeti tagokat. Romházakban, ablak nélküli szobákban, konyhákon találtuk meg őket. Sokhoz a romokon keresztül csak létrákon lehetett bejutni. Nagyon sokan elutaztak vidéki rokonaikhoz. Mindenütt, kivétel nélkül, örültek a missziós nővérnek, ismeretlen emberek is behívtak, leültettek, elpanaszolták bajaikat, és hálásan fogadták a szívből jövő, új reményt keltő szavakat.

18-án. Az utazás hihetetlenül nehéz, a nővérek csak három nap múlva tudtak Szikszóra elindulni. Kedves Ladiszla és Klára nővérek visszaérkeztek Ungvárról. Az utcák és üzletek feliratai cirill betűsek, oroszországi tanfelügyelők[101] vették át az iskolák ellenőrzését, a tanerők temp-

[100] Az általános főnöknő helyettese a vikária nővér. Vö. vicaria (latin): helyettes, megbízott.
[101] Pontatlan megnevezés, helyesen szovjetunióbeli (1922–1991).

lomba járását nem nézik jó szemmel: rossz példa. Tehát mégsem annyira magánügy a vallás, mint azt hirdetik.

19-én. A *Keresztény Nő*[102] megjelenésének ügyében eddig reménykedtünk, mert a felelős államtitkárral többször személyesen is beszéltünk, ma azonban már új emberek fogadnak az előszobában; erős faji akcentussal kijelentik, hogy egyedül a *Szív* újság[103] kap megjelenési engedélyt, több egy sem, mert kell a papír a pártlapoknak. „Hol van akkor a sajtószabadság, a demokrácia nagy vívmánya?" – kérdi a nővér. – „Elvben megvan, csak a papír hiányzik hozzá" – felelik ők.

22-én fáradtan ébredünk, mert a tavaszi szél egész éjjel zörgeti a papírral beragasztott ablakokat. Ma nagy ünnepünk lesz, mert elöljárósági utalványra hat kocsi homokot és meszet hozhatunk a német iskolától. A hepehupás földön nehéz a tehercipelés. Délután meg nyolc mázsa élelmiszert kell a népkonyhának szállítani, ezt is nővérerővel. Bizony hiányzik a lóerő úgyis mint igavonó, úgy is mint élelem. A vitaminhiány és a csökkent tápérték miatt gyakran érezzük erőink fogytát. Kedves Genovéva nővér Héhalomról és kedves Johanna nővér Komáromból csomagokkal érkeznek.

A Keresztény Nő ostrom előtti példányaiból

23-án Budafokon és Csepelen a missziós munka újjászervezése ügyében látogatásokat végzünk. Értékes tagok népes gyűlése. Az évi munkaterv ismertetése után felosztjuk a tennivalókat az egyesületek között. Cél az egyházközségi családnyilvántartó felfektetése, a híveknek az

[102] *Keresztény nő:* katolikus egyesületi lap, a Szociális Missziótársulat hivatalos közlönye a nőmozgalom számára. Megjelenik havonta (1922–1944). L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/K/Keresztény Nő, A.html>, (2014.06.27).

[103] A Jézus Szíve Szövetség heti értesítőjéről van szó. Megjelenik szombaton reggel (1912–1951). L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/S/Szív, A.html>, (2014.06.27).

egyházközség életébe való szorosabb bekapcsolása, az egyesületek révén a csoportrendszer, utcamegbízott erős kiépítése. Térkép szerint felosztják egymás között az utcákat.

27-én Szabó kanonok úr felkérésére lovas kocsival felmegyünk a Zsigmond-kápolnába,[104] hogy az oltárképet és a még el nem rabolt felszerelést megmentsük. Szörnyű látvány tárul a szemünk elé. Az utcák kihaltak, alig találkozunk emberrel, a házak előtt magasan tornyosul a belövésekkel okozott cserép- és téglatörmelék. Igazság szerint ide kellene építeni a bombázórepülők emlékművét, ide, ahol egy nemzet történelmének színterén, Európa egyik legszebb városrészén az ő működésük nyomán alig maradt kő kövön. A kápolna a kórus felett kapott belövést, amely leszakította az orgonát, a klaviatúra a földön feküdt. A padokból alig egy pár maradt. A gyertyatartók a földön hevertek, az oltárok általában sértetlenek maradtak. A csillár leszakadva, a sekrestyeszekrények feltörve, üresen, jórészt lovak által megrágva tátongtak. A Szent István-kápolna, ahol a Szent Jobbot őrizték, sértetlen, az ablakokat törte be a légnyomás. A kriptában lószerszámok, katonai ruhák, felszerelések és egyéb hulladékok szerteszéjjel. Néhol égések nyomai, amit a világító szerszám hiányában gondatlanul használt égő papírtekercsek okoztak. Az oltárkép oly nagy volt, hogy szekérre nem

Királyi Palota, belső udvar
1945 tavaszán, Blaski János

[104] Az 1769-ben felszentelt Vártemplomot nevezték népiesen Zsigmond-kápolnának. A templom a Budai Királyi Palota „Oroszlános udvar"-ában állt. 1990-től a főoltár mögötti kis kétszer két méteres Szent István-kápolnában őrizték a Szent Jobbot. A Vártemplom a második világháború alatt annyira megsérült, hogy le kellett bontani. Helyén ma a Magyar Nemzeti Galéria kiállító termei vannak. L. <http://egykor.hu/budapest-i--kerulet/budai-var-varkapolna/3259 (2014.06.27); Fónagy Zoltán, A budai vár története 1686 után, *A budai vár internetes adatbázis*, <http://budavar.btk.mta.hu/hu/helytortenet/a-budai-var-tortenete-1686-utan.html?showall=&start=7>, (2014.06.27).

fért, nyolc munkaszolgálatos férfi kézben hozta le, a többit három nővér és két pap hozta el a Mátyás-templom alagsorába: 54 db gyertyatartót, köztük 80 kg-os karos bronz gyertyatartót, a szentsír korpuszt, zászlókat és zászlórudakat és a Szent Jobb piros plüssállványát. Utána Hamvas Endre püspök úr lakásából hoztunk el egy úriszoba garnitúráját, jó részét megskalpolva, ezt a krisztinavárosi plébánián helyezte el Szabó kanonok úr.

A Vár udvarán harckocsi- és autóroncsok, katonai felszerelési tárgyak és a Vár égésénél tönkrement, félig égett bútorok hevernek. A trónterem teljesen kiégve, a parkettának csak a darabjai láthatók, két szobor kisebb szilánksérülésekkel még talapzaton állt. A palota több helyén a bombatalálat és a tűz következtében az emelet leszakadva. A kormányzósági előcsarnok katonai felszerelésekkel, levetett egyenruhákkal, abrakos tarisznyákkal, konzervdobozokkal, otthagyott lőszerekkel, dísznövények és bútorok roncsaival volt elektelenítve. A palota egyik szárnya teljesen kiégett, a bútorok és a képek egy részét a németek, másik részét az oroszok hurcolták el. A várkapitány a helyén maradt. A rombolást, rablást megakadályozni nem tudta, de hűségesen őrzi, ami még értéknek mondható. A Zsigmond-kápolna felszerelését is leltár szerint, elismervény ellenében adta ki. Ahol az erőszak tombol, ott a hűség virraszt.

Budai Vár, Koronázó templom
1945 tavaszán, Blaski János

30-án este fáklyás toborzó csoport kiabálta végig az utcát. Néhány férfi nagy vörös csillagos zászlót vitt, utána lepedő nagyságú festett arcképeket, Marx, Lenin és Sztálin jellegzetes fejét sétáltatták így meg. Néhány munkásifjú két rúd közé feszített feliratokat hordozott: Föld, Szabadság, Kenyér jelszóval.

Május elsején a Vöröscsillag vezetői zenével ébresztik a várost, 9 órakor kezdődik a felvonulás. Az összes gyár, üzemek, szakszervezetek munkásai részt vesznek, mert így megkapják a napi bért, mintha dolgoznának. Egész csinos összeget keres az a család, ahol apa, anya és néhány nagy gyerek is dolgozni jár. Hullámzik a tömeg, lengenek a zászlók, az előre kinyomtatott plakátok és jelmondatok hirdetik a felvonulás propagandajellegét. A lepedő nagyságú arcképek között olyan is van, amit nem vászonra festettek, hanem bársonyra égettek. Az iskolás gyermekek kezében apró vörös zászló, vannak, akik nemzeti színűt kérnek. Hiszen elvétve az is akad a lobogók között is, különben nem tudnánk, hogy Magyarországon vagyunk.

Székházunk tetőhomlokzatán messze lát a kereszt

Székházunk tetőhomlokzatán messze lát a kereszt. Látja, amint a Ferenc József híd átadási ünnepségére pazarul használt vörösszászlódíszeket hogyan halványítja, színteleníti az eső és a nap. Esténként a csillagokat nézi. Kedves ismerősei, hiszen a betlehemi csillag fénye ragyog neki is. Megszokta, hogy az emberek a csillagok után menjenek, ezért idegen neki ez a csillag, amelyet emberek visznek. Nézi a ma előtte hullámzó tömeget, az élénkvörös színfoltokat, de nem ijed meg, hanem szánja a tömeget, mert olyanok, mint a pásztor nélküli nyáj. A kék kereszt híveire nagy feladat vár. A lélek uralmát biztosítani az anyag felett. Új korszak következik új küzdelmekkel, új kegyelmekkel, új eszközökkel és új építéssel. Először a Szentlélek uralmának áhítatos szentélyeit kell kiépíteni a lelkekben, naponta levetni az emberi vonásokat és felépíteni Krisztust, és azután lehet szó arról, hogy az Úristen megtiszteli a kék kereszt viselőit azzal, hogy közös erővel és áldozattal építik fel a romba dőlt Szentlélek-kápolnát, apostoli tevékenységük kiindulópontját.

Az élet törvénye

Május van, a Szűzanya hónapja. A nehezen rügyező, sok sérüléssel meggyötört fák, a friss levelek üde zöld fátyolával feledtették el az ostrom borzalmait. Anyaházunk kertje is tavaszt ünnepel. A 127-es részen 62 halottunk sírján nyílnak a virágok, a 125-ös részt pedig konyhakertnek osztottuk be. A meleg, párás anyaföldbe temetett mag-

Május van

vak, gumók és gyökerek teljesítik hivatásukat, hogy rejtett erőfeszítések eredményeképpen a nyár és az ősz harmincszoros vagy százszoros termést hozzon.

A Missziótársulat anyai szíve is arra készül, hogy sok áldozattal nevelt szellemi gyermekeit, a kültagokat és világi munkatársait kedves családi körben magához ölelje. Szabó kanonok úr mondja el az üdvözlő beszédet, kedves Erika nővér, a budapesti szervezet vezetője pedig

Május a kertben

közvetlen szavakkal a gondviselő Isten szerető jóságáról ad életképeket. A megilletődés, a missziós testvériség mély érzésével van telítve kedves nappali szobánk, egymásnak örülünk, a Jóistennek hálálkodunk a boldog viszontlátásért. Megkezdődik a csevegés az illatos, párolgó tea mellett. Még keksz is jutott az óvóhelyi csomagból. Az ideiglenes kápolnában szentséglátogatáson vagyunk, titokzatos erők áramlását érezzük. A megmaradt gárdának is földbe kell jutni, mint a magnak, és meg kell semmisülnie önmagának, hogy élet sarjadjon belőle.

Budapesti szervezetünk 9 egyházközségben volt a ft. plébános urak segítségére a triduum megrendezésében. Ez is rejtett munka, a nyáj összegyűjtése a pásztor köré.

Drága Tisztelendő Anyánk a pünkösdi lelkigyakorlatra összes vidéki házfőnökünket felrendeli. Társulatunk fejének nagy gondja van arra, hogy sokat szenvedett elöljáró nővérei az Anyaházban kegyelemmel telítődve, újult erővel álljanak be a lélekszolgálat nagy munkájába. Pécsről kedves Gertrúd és Beatrix nővérek, Csobánkáról Lujza és Szilvia nővérek, Dunaföldvárról 1 napra kedves Gabriella nővér, Boglárról nem voltak, Kanizsáról kedves Felicitas, Magdolna és Vincencia nővérek, Komáromból kedves Mihaela és Laurencia nővérek, Szikszóról kedves Ella, Blanka és Erna nővérek, Győrből kedves Renáta nővér, Göncről kedves Bernadett nővér. P. Wimmer beszédei mély hatást gyakoroltak a nővérekre, aminek meglepően tiszta visszhangjai voltak kedves Erna nővér benső áhítattól és őszinteségtől átjárt szavai. Drága Tisztelendő Anyánkat megválasztásának harmadik évfordulója alkalmából kedves Alexandra nővér köszöntötte fel.

A lelkigyakorlat napirend szerinti szabad idejében a nővérek a kápolnaromokból Tisztelendő Anyánk vezetésével téglákat szedtek ki. A kedves, családias légkört egy írásbeli feljelentésre kiküldött katonai házkutatás zavarta meg. Kincstári holmik után kutattak, amit állítólag a gazdasági hivatal hagyott nálunk, pl. gumicsizmákat, lepedőket,

pokrócokat. Ezekből nálunk semmi sem volt, de néhány elszakadt takarót, hátizsákot, kulacsokat, ejtőernyődarabot, amit a nővérek a Vérmezőn vagy az itteni óvóhelyeken találtak, egy zsákba gyűjtve adtunk át. Ugyanakkor a lakóktól végvásznakat és ejtőernyőselymet is elvittek, amit nem vettek leltárba. De ezzel nem voltak megelégedve, és midőn harmadszori kutatásnál sem találtak mást, s az egyik vészátjáró falát is áttörték dühükben, hogy hátha ott van befalazva a keresett holmi, akkor nem restelltünk gyalog kimenni a Daróczy útra jogorvoslást kérni a feletteseiktől. Alig értünk haza, már itt is volt a felelős házkutató egy fiatal őrmesterrel. Két lakónkat ügyesen meg tudta nyerni észrevétlenül, hogy tagadják le, hogy végvásznakat is elvittek, azzal fenyegetve őket, hogy főbe lövik, ha rábizonyítják. De a felső udvaron lakó Gáspárné erről mit sem tudott, s mikor lehívták kihallgatni, az őszinte rémület hangján mondta, hogy nála semmi sincs, hiszen tegnap mindent odaadott. „Mi volt ez a minden?" És akkor kiderült a vászonügy. Erre a tiszt vigyázzba állította az őrmestert, iratait, fegyverét elvette, s letartóztatottnak nyilvánította. „Csak az fáj, kedves nővérek, hogy neki jobban hittem, mint önöknek." Felmentünk Gáspárékhoz az esetről jegyzőkönyvet felvenni. Kifelé jövet úgy éreztük, hogy az igazságnak eleget tettünk, most jöhet az irgalom. Hárman is körülvettük a nagyon kemény, katonás tisztet, hogy most pedig ne bírája, hanem atyja legyen a kis könnyelmű őrmesternek. Ha a törvény szigorával sújtja, feleségét és kisfiát is bünteti. Látszott rajta, hogy erre a „szívtámadásra" nem volt felkészülve. Végtelenül jólesett neki az irgalmas atya szerepe, s valóban olyan kedvesen, atyaian bánt ezzel a rajtavesztett kópéval, hogy kedve telt benne az angyaloknak is. Visszaadta iratait és a derékszíját – a revolverét nem – azzal, hogy holnap majd elintézi a dolgot. Később tudtuk meg, hogy egy hétig volt bezárva az őrmester, de más baja nem történt.

Zalaegerszegről Galambos Miklós plébános[105] tette tiszteletét kedves Tisztelendő Anyánknál. A nővérek letelepedésének részleteiről és a munka fejlesztésének módozatairól tárgyaltak.

[105] Galambos Miklós (Bánokszentgyörgy, 1906 – Szombathely, 1970) címzetes apát, közíró. Az ostrom idején zalaegerszegi plébános. L. Nevezetes Zalaiak, Tudástár, *A Deák Ferenc Megyei Könyvtár helyismereti adatbázisa*, <http://tudastar.dfmk.hu/zalaiak?p=309>, (2014.06.27).

Ft. P. Wimmer az anyaházi vezető nővérek közül kilencet látott vendégül. Felejthetetlen kedves nap volt, a Szűzanya szépen gondozott kegyhelyén elmélyítettük a szép szervita lelkigyakorlat gondolatait, és kedvünkre kiimádkozhattuk magunkat. A vendéglátás fénypontja a meglepetésnek tartogatott, a Ft. Páter által saját kezűleg főzött illatos kávé és kedves Edina nővér által küldött aprósütemény volt.

Az utazási és gyülekezési akadályok, a sajtó útján való eszmeterjesztés nehézségei a külső munkát jó ideig megbénítják, de a lelkek mélyén az apostoli élni akarás és életkedv itt is, ott is kikezdésekben mutatkozik meg. A csepeli látogatások eredményeképpen 15 középiskolás leány tölt egy napot Anyaházunkban, hogy az ifjúsági vezetéshez alkalmas lelkület kialakításához az alapokat lerakják.

Szervezeti beindító munkaórákra központi kiküldött ment Győrbe, Komáromba, Magyaróvárra, Kiskőrösre és Szolnokra. Szombathelyen kétszer átutazóban voltunk, Kőszegen pedig Tisztelendő Anyánk megbízásából azért voltunk, hogy kedves Hedvig és Ida nővéreket hazahozzuk. Ott tudtuk meg, hogy a Tisztelendő Főnöknővel már elindultak előtte való este.

Szegeden Hamvas püspök urat látogattuk meg. Elbeszéltük az őt érintő eseteket, ő viszont a szegedi katolikusság helyzetéről tájékoztatott. Tőle tudtuk meg, hogy Csikósnét, az ottani Nővédő elnökét is lezárták, vallatták, s most is rendőri felügyelet alatt van. Csikósnéval több ízben személyesen is találkoztunk. Az volt a bűne, hogy valami külföldi megbízólevelet kapott a népjóléti szervek ellenőrzésére. Ezt a jelen kormány reakciónak tekintette, lefogatta, és azzal vádolta, hogy Szálasinak 200 terítékes bankettet adott. Kezdetben mosolygott ezen a badarságon, hiszen fiát Szálasi ítélte halálra, később a kínvallatásnál eszébe jutott, hogy a szabadságvesztésre ítélt Szálasi is ott volt a fogházmisszió által rendezett karácsonyi megvendégelésen, ami ugyan távol állt a bankett fogalmától, de ürügynek elég volt. Zsámolyhoz kötözték, térde alá rudat vertek, ennél fogva akasztották fel, hogy a négy pribék korbácsának minden oldalról ki legyen téve. Mindkét kezében rózsafüzér volt, de rövid időn belül a fájdalomtól ordított, mire selyem nyaksálját tömték a szájába, és tovább verték. Még ennél is elviselhetetlenebb volt az erkölcsi kínzás. Borzalmasan csúf nevekkel illették, combjába fájdalmas

injekciót adtak azzal, hogy attól majd meg fog vakulni. Háromnegyed óra múlva elájulva hagyták ott. Nyolcszobás, gyönyörű lakását kifosztották, összes műértékét elvitték, iratain gázoltak. Cselédnek egy kémnőt tettek oda, aki minden mozdulatát figyeli.

Úgy vettük észre, mintha ez a mártírokra emlékeztető kínzás megviselte volna ezt a derék asszonyt. Elhagyatottnak érezte magát, és az volt a vágya, hogy külföldre menekülhessen férjével és családjával. Szívesen adtuk neki azt a lelki támaszt, ami tőlünk tellett. Végtelenül kedves és hálás volt, de hiányzott belőle az a törhetetlen életerő és tenni vágyás, ami őt azelőtt jellemezte.

Sopsich prelátusnál is tisztelegtünk. A társulatnál élvezett ostrom alatti vendéglátásért cserébe, meghívta a spirituális urat. Nagyon elemében volt az atya, a régi lendülettel prédikált és gyóntatott, mindenütt nagyon szerették, a papság és a világiak is.

Július 29-én nagy aratóünnepélyt rendeztek Szegeden. Rangrejtve, a tanyai emberek közé vegyülve vettünk részt, hogy szemtől szemben lássuk az új fordulat vezető egyéniségeit. Ugyanaz a felvonulás, mint május 1-jén volt a Krisztinában. Ugyanazok a nyomtatott plakátok, hordozható óriás arcképek, vég nélküli tömeg vörös zászlókkal, jelvényekkel. Újdonságot jelentettek az egyes iparágakat jelképező díszes autók. A városháza elé, a Széchenyi térre vonult a tömeg. A demokráciát a szónokok ingujjal és nadrágtartóval fejezték ki, ezt olyan kötelezőnek tekintették, mint régebben a frakkot vagy a szmokingot. Egyetlen szónok volt kivétel, egy katonatiszt. Az orosz parancsnokságnak az emelvényen külön asztala volt, igen unatkoztak, mert egy szót sem értettek. Legfeljebb a tánc és zene műsorszámaiban gyönyörködhettek. Azt hittük, hogy egy ellentétes világnézet eszmevilágát fogjuk a propaganda és szellemi kiválóságok személyeiben sugározva megismerni. Érdekelt is ez a találkozás. Azonban csalódtunk. Nem volt ott egy szikra idealizmus vagy szellemi síkra emelkedés, nem ragyogott ott semmi, csupán a júliusi nap, de aztán az oly kegyetlenül, hogy nem vártuk be Rákosi beszédének a végét, hanem elmentünk a könyvsátrakat megnézni, és megvettük *Budavár ostromát*.[106]

[106] A következő könyvről van szó: Kőszegi Imre, *Budavár ostroma 1945-ben*, Müller Károly Könyvkiadóvállalat, Bp., 1945.

Augusztus 5-én ismét bementünk Szegedre a Havas Boldogasszony búcsújára. Sok ezer ember volt kint, ember ember hátán tolongott. A páter hála zarándoklatnak fogta fel az idei búcsújárást a vett sok kegyelemért, hogy életben tartott meg a Jóisten, bizonyára azért, mert terve van velünk. Akármennyit vesztettünk is, a legdrágább megmaradt: életünk. Akik pedig gyászukat hozták el a Szűzanyának, azok vigasztalódjanak meg azzal, hogy tőlük fogadta el a Jóisten az áldozatot Magyarországért.

Augusztus 30-án részt vettünk a fogadalmi templomban Glattfelder püspök lelki üdvéért bemutatott rekviemen.[107]

Látogatjuk a betegeket (az ostrom előtt készült filmből kivágott képek)

Szeptember 3-án foglalják el új állomáshelyüket kedves Felicitas, Alice és Teodóra nővérek. A Vakok Országos Intézetében a leányok felügyeletét végzik, a konyhát és a mosodát vezetik. Az igazgató, aki maga is vak, és teljesen szerencsétlen sorstársainak él, boldogemlékű drága Főnöknő Anyánk első szombati rádióelőadásaiból ismerte meg szellemünket, s ezért fordult kérésével drága Tisztelendő Anyánkhoz.

A Kórházmisszió, bár erősen megcsappant létszámmal és közlekedési nehézségekkel küzd, rendszeresen végzi a munkát. A vezető kedves

[107] Glattfelder Gyula szegedi püspök halálának (1943. augusztus 30.) második évfordulóján bemutatott gyászmiséről van szó. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/G/Glattfelder.html>, (2014.06.27).

Christa nővér, aki a központi Szent Erzsébet Karitász Iroda[108] egyik szervezője. A pesti kórházakat kedves Paula nővér látogatja munkatársaival, a budaiakat pedig kedves Rafaela nővér.

Augusztus óta a pályaudvari fogolyszolgálatot is végezzük, a Keleti, Nyugati, Déli és Kelenföldi pályaudvarokon. A hadifoglyok és hadirokkantak családjainak környezettanulmányát a Vöröskereszttel karöltve, a budai részen a Missziótársulat végzi.

A fogházmisszió a kedvezőtlen körülmények ellenére is működik. Nővéreink naponként hazajárnak, mert ottani lakásukat elvették, az élelmezés tekintetében is folytonos zökkenők vannak, a politikai foglyok lelki gondozását sem engedélyezik. Ennek fele is elég volna, hogy feladják a küzdelmet. De ők fájós lábbal és fagyos kézzel tovább dolgoznak, és hűségüket az Úr azzal jutalmazza, hogy sok alkalmat ad nekik a jóra. A nyilas éra alatt teljesített lélek-szolgálatért két angol nyelvű elismerő levelet is kaptak.

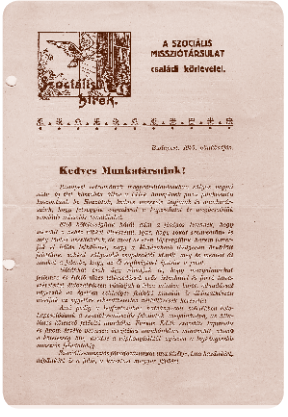
A SZOCIÁLIS MISSZIÓTÁRSULAT
családi körlevelei.
Kedves Munkatársunk!

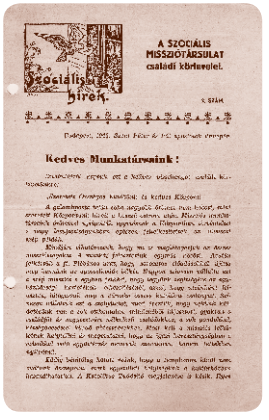
A SZOCIÁLIS MISSZIÓTÁRSULAT
családi körlevelei.
Kedves Munkatársunk!

Családi körlevelek (a függelékben olvasható méretben)

A városmajori egyházközség plébánosa beteg, világi elnöke vagyonilag tönkrement, de az egyházközségi nővér szívósan kitart beosztása mellett.

Ezekben mutatkozik a Missziótársulat kifelé ható tettereje, mely egy letiport és kifosztott ország áldozatain akar és tud is segíteni. Ez a talpraesettség természetéből folyik, mert arra kapott a Szentlélektől küldetést. A kibontakozás, fejlődés, haladás a teremtett élet törvénye, s a bennünk rejlő apostoli szeretet keresztülvágja magát a külső akadályok májusi fagyán.

[108] Magyar Karitász: a Katolikus Egyház hivatalos magyarországi segélyszervezete, az egyházi szeretetszolgálati formákat összefogó intézményrendszer. Védőszentje Szent Erzsébet. Működését 1945 után betiltották, a rendszerváltozás után újraindult. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/M/Magyar Karitász.html>, (2014.06.27); Történetünk, *A Katolikus Karitász honlapja.* <http://www.karitasz.hu/rolunk/tortenetunk>, (2014.06.27).

Országos szervezetünk vidéki csoportjainak a látogatása a posta és a vasúti közlekedés megbízhatatlansága folytán nem kielégítő. Ezért központunk a megszüntetett *Keresztény Nő* helyett négy ízben küldött szét családi körleveleket, korlátolt számban. A beérkezett kedves visszhangok mutatják, mennyire szükség van a központ tájékoztató, irányító és összefogó tevékenységére még most is. Egyik bácskai csoportunkból azt írták, hogy a tagok között házról házra járt az odaküldött egy példány.

Október 21-én véglegesen bejön az Anyaházba kedves Denise nővérünk, akit a Jóisten intézkedése felmentett eddigi gyermeki kötelességétől azáltal, hogy 91 éves édesatyját magához hívta.

Az Anyaház téli beszerzési gondjait a közösség testvériesen megosztotta. Egyrészt felesben művelt meg egy gyümölcsös- és veteményeskertet, másrészt Héhalmon, kedves Genovéva nővér falujában, egy hold földön kapásnövényeket termesztett. A szociális beosztású nővérek pedig júliustól októberig gyűjtőúton voltak, kedves Erika, Kornélia, Andrea nővérek Békés megyében, kedves Ladiszla, Szalézia nővérek Tolnában és Baranyában. Vincencia és Dominika nővérek, Erika, Melánia, kedves Paula nővér és Magda újonc hetekig fáradoztak az élelemgyűjtéssel.

Kedves Ladiszla főtitkár nővér kedves Szalézia nővérrel augusztus 17-től október 27-ig volt távol, és a gyűjtésen kívül csoportszervező munkát is végeztek a meglátogatott községekben.

Október 22-én kezdte meg kedves Alexandra nővér az egri egyházmegye asszonyszövetségi beszervezését. Áldozatos munkáját a Jóisten látható kegyelme kíséri, mert rövid idő alatt jelentős rétegeket nyert meg a missziós gondolatnak mind az intelligencia, mind a nép asszonyai között. Nemcsak számos csoportot szervezett, hanem asszonynapok révén egész körzeteket megmozgatott, és lelkigyakorlatok révén egész községeket segített a hithű és öntudatos kereszténységre.

Ugyanezt a munkát rövidesen a pécsi egyházmegyében is elindítja kedves Tisztelendő Anyánk.

Mindenszentek ünnepén a hagyományos közös névnapot ünnepeltük házainkban. A szeretet és együttérzés látható módon növekedett bennünk az elmúlt nagy megpróbáltatások kiegyenlítő hatásának eredményeképpen. Mindenki nélkülözött, mindenki robotolt, mindenki fázott. Mindenki segített a romház sorsához közel álló drága Anyaházunkat

lakhatóvá tenni. Kedves Benedikta nővérünket Bogláron ezen a napon vette magához a Jóisten.

Ősz óta a Krisztina-templom beteg sekrestyése helyett kedves Paula nővér állt be, megfelelő tiszteletdíjazás ellenében.

Az I. számú Krisztina téri népkonyhán állandóan hat nővér dolgozik, a kötelező munkaszolgálatot az egész társulat nevében így rójuk le. A népkonyhát igénybe vevő közösség jelentős része a legjobban sújtott középosztályból tevődik ki. Ezenkívül naponta 120 nyilas internáltnak is főzünk, akik az Országos Levéltárban, a Gázműveknél, a Naphegyen

A Krisztina-templom kórusa, 1947 – Az első sorban középen Szabó Imre plébános úr, a hátsó sor jobb szélén a kórus orgonistája, a 16 éves Czigány György

stb. takarítják a romokat. Sok alkalom nyílik a lélekszolgálatra. Napi adag 850. Ugyanaz a munka folyik kisebb arányokban Pasaréten, ahol nővéreink a ferences rendi páterekkel együtt dolgoznak, megszervezték a népkonyha baráti körét, és hetenként egyszer előadást tartanak nekik.

Szép missziónak tekintik a népkonyhai személyzet lelki és testi kedélyápolását is. A Mikulás és a karácsonyest erre jó alkalom. A szépen terített asztal, a kedves beszéd, a kis emlékképek stb. különösen a más vallásúaknak volt nagy meglepetés és felejthetetlen élmény.

Karácsonykor általában mindenütt, a pályaudvarokon, kórházakban, népkonyhákon és központunkban a liturgikus szöveg felolvasásával ünnepeltük méltóan és családi légkörben az Úr Jézus születését.

Az Anyaház nővérkarácsonya is felejthetetlen volt. Előkerült az évek óta féltve őrzött és jobb időkre rejtegetett csokoládé, makaróni és egy-egy kötött alsóneműű. Másodnapján a legtöbb nővér családlátogatáson volt. Az engedélyt még tavaly megkaptuk, de közlekedni az ostrom miatt már nem lehetett. Hálatelt szívvel mondtunk köszönetet a Jóistennek, hogy annyi baj és veszedelem közül kivezetett, és alkalmat ad az Ő nevéért még sokat tenni és szenvedni.

Ft. Páter Wimmer dec. 10–16. között tartotta központunkban népes adventi délutánjait.

17-én kedves Natália nővér érkezett haza egyévi távollét után Nyugatról. Katonai kórházban ápolt a Dunántúlon, és így hagyták el az országot. Ő beteg lett, s ezért az úton kórházba helyezték. Ez volt a szerencséje, mert a kórházi ápolónők ma is orosz fogságban vannak.

25-én látogatta meg Hercegprímás urunk[109] Csepelt, ahol nővérotthonunkban volt az ünnepi ebéd. Ezt a gyönyörű missziót is drága Tisztelendő Anyánk állította be. Két nővér dolgozik egyházközségekben, a harmadik pedig a bencés gimnáziumba járó leányoknak tanít tornát és kézimunkát.

Karácsonyfák és Betlehem

A renovót az idén a Ft. Páter tartotta, 30-án pedig Szentlélek-napot a világi munkatársaknak.

1946. január 2-án kedves Antónia nővérünket hívta magához váratlanul az Úr.

4–11-e között P. Siska S. J.[110] tartotta Csobánkán a lelkigyakorlatot. Jézust, a nagy tékozlót állította gondolatai központjába, aki érettünk

[109] Az 1945. március 29-én elhunyt Serédi Jusztinián hercegprímás utóda Mindszenty József.
[110] Siska István Árpád SJ (Bp., 1896 – Győr, 1959) jezsuita szerzetes, hithirdető. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/S/Siska.html>, (2014.06.27).

teljesen kiüresítette magát, mindent odaadott csak azért, hogy mi viszont semmit se sajnáljunk tőle, keresztünket örömmel hordozzuk.

9-étől szombatonként Nagy kamarás elmélkedik a szemináriumi nővérközösségnek. A legnagyobb, a legboldogítóbb igazságok telítik életét, teszik minden szerény szavát súlyossá, életre szólóvá. Az istenfiúság, a fogadott gyermekség méltóságától, mint röntgenbesugárzástól szabadul meg a lélek a kórokozóktól. Ezt ő nem mondta, ezzel csak jelezni szeretnénk elmélkedésének hatását.

A januári jégzajlás elsodorta a Margit híd ponton közepét, szétrombolta a Ferenc József hidat, a pesti oldalhoz lapította a Petőfi híd egyes részeit, és elvitte az épülő Kossuth híd állványzatát. A természet elemi ereje inkább kihívja, mint csökkenti az ember ellenálló képességét. Plakátok jelennek meg: ÉS MÉGIS LESZ KOSSUTH HÍD. A küzdő, törtető, haladó élet törvényét látjuk ebben is.

Most halljuk, hogy az irredenta szobrokat mind ledöntötték. Ez a gyűlölet erőszaka, ami legfeljebb sziklán, ércen, anyagon tudja kiönteni bosszúját, a lelkekben a történelmi Magyarország határai továbbélnek, az elszakított magyar testvérek millióinak sóhaja hozzánk talál. A szeretet törvénye ez.

Nagy öröm érte társulatunkat. Hercegprímás urunk – akinek gerinces, mindenre elszánt, saját életét és biztonságát semmibe vevő hősies magatartása máris összekovácsolta a katolikusokat – fogja az idén tartani az Egyetemi-templomban, virágvasárnapon kezdődő lelkigyakorlatunkat.

Ez ügyben 24-én fogadott a prímási palotában. A részletek megtárgyalása után hosszan elsorolta a zalaegerszegi kültagunk, Szirmay Miksáné kivételes életének érdemeit és erényeit, és kifejezte óhaját, hogy a Missziótársulat nekrológ formájában – buzdításul többi tagjainak – adja ezt ki. Másik óhaja Fatér Endréné kültagunk kórházi meglátogatása volt, amit még aznap meg is tettünk.

Őeminenciájának nagy összefogó és áttekintő akaratának visszhangja az a három ankét, amelyben a katolikus élni akarás erőteljes kiindulását lehet észlelni. Az egyik a Ranolder Intézetben[111] tartott Ka-

[111] Ranolder János (Pécs, 1806 – Veszprém, 1875) veszprémi püspök több nevelőintézetet

ritász-tanfolyam, ahol gyakorlattal és tudással rendelkező szakemberek világították meg a feladatokat, vagy adták elő a kiviteli módozatot. Utána egyházközségenként tervezték ezt a rendezést, amit a Krisztinaváros a mi nappalinkban meg is tartott. Három missziós nővér is előadott.

A második a katolikus nőmozgalmak vezetőivel Hűvösvölgyben zajlott le. Két napig tartott ez az ankét, amelynek eredménye az Actio Catholica Katolikus Nőbizottságának a megalakulása, ügyrendjének kidolgozása volt. Az alakuló gyűlés január 30-án lesz az AC központjában.

A harmadik ankét már kétszer ült össze, először a mi nappalinkban, másodszor az AC-ban, és az összes ifjúsági mozgalom hitvallásának megszövegezésén dolgozik. A leányifjúság a szentatya[112] 1949. karácsonyi szózatának öt pontját veszi alapul, a férfi mozgalmak a KALOT[113] öt síkját.

alapított, melyeket az Irgalmas Nővérek vezetésére bízott. Közülük leghíresebb a naplóban említett pesti Ranolder Intézet 1875-ben nyílt meg a Ferencvárosban. 1948-ban államosították, mai neve Leövey Klára Gimnázium. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/R/Ranolder.html>; <http://lexikon.katolikus.hu/R/Ranolder Intézet.html>, (2014.06.27).

[112] Piusz, XII., Eugenio Pacelli (Róma, 1876 – Róma, 1958) pápa (1939–1958). L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/P/Pius, XII..html>, (2014.06.27).

[113] KALOT: Katolikus Agrárifjúsági Legényegyesületek Országos Testülete (1938–1946), magyar alapítású katolikus lelkiségi mozgalom. L. *MKL.* <http://lexikon.katolikus.hu/K/KALOT.html>, (2014.06.27).

A torony árnyékában

Január 25-én. Ma itt járt Thaiszné,[114] Székesfehérvár volt alispánjának a felesége, a Magyar a Magyarért mozgalom megszervezője és az ONCSA[115] volt országos felügyelője. Az öröm, hogy kölcsönösen megőrzött bennünket a Jóisten, enyhe fájdalommá csendesül, amikor veszteségeinkről beszélünk. A következő öt percben már összefogásról, tervekről, új kezdésről tárgyalunk. Ez a fő téma ma mindenütt, ahol lelki életet élő emberek találkoznak. A körülöttünk elterülő pusztulás élesebben váltja ki belőlünk hitünk építő értékeit, az alkotási vágyat, hogy ne nézzük tehetetlenül és tétlenül embertestvéreink vergődését.

Az épségben maradt „szürke szoba”…

Schütz tanár úr[116] mondja, hogy Isten minden pusztulásban meghagy egy szent tömböt, ahonnan a jelen idők lelkiismeretének képviselői kiindulhatnak. Anyaházunkban is van egy épületrész, mindösszesze két szoba, amit a bomba és belövés megkímélt. Áldott emlékű drága

[114] Thaisz Andorné. Magyar a Magyarért mozgalom: Magyarországi kezdeményezés az első bécsi döntés által visszacsatolt területek lakosságának megsegítésére (1938–1939). L. Simon Attila, Magyar a Magyarért mozgalom, *A (cseh)szlovákiai magyarok lexikona 1918-tól*. <http://adatbank.sk/lexikon/magyar-a-magyarert-mozgalom>, (2014.06.27).

[115] ONCSA: Országos Nép- és Családvédelmi Alap (1940–1944), a nagycsaládos falusi nincstelenek támogatására, a születések számának emelésére és gyermekvédelmi célokból alapított állami szociális szervezet. L. *MKL*. <http://lexikon.katolikus.hu/O/Országos Nép- és Családvédelmi Alap.html>, (2014.06.27).

[116] Schütz Antal SchP (Kistószeg, 1880 – Bp., 1953) piarista szerzetes, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. L. *MKL*. <http://lexikon.katolikus.hu/S/Schütz.html>, (2014.06.27).

Főnöknő Anyánk lakosztálya ez, ahol most a Legméltóságosabb Oltáriszentség van velünk egy tető alatt. Nekünk ez az a szent tömb, ahonnan kiindulnunk kell. Ma, az ő születésének 69. évfordulóján[117] ide gyűlünk mindnyájan, akik készek vagyunk életünket a missziós gondolat hódítására feltenni. Társulatunk, édes hazánk súlyos helyzete szinte kényszerít, hogy minden erőnket összeszedjük, ha az árral úszni vagy elmerülni nem akarunk.

Fejlődést szolgáló bizalommal, testestől-lelkestől újra felajánljuk magunkat mint egyszerű építő munkásokat. S ebben az ihletett pillanatban ostrom utáni nehéz testi munkánk szent szimbólummá magasztosul. A malterhordás, téglatisztítás, tetőcserepezés jelképesen a mi személyes részvételünket fejezi ki a Missziótársulat újjáépítésében. Ez a felfogás a Szentlélek Úristen felvilágosító kegyelmében Isten velünk való szándékát is megsejteti: atyai megfenyítés, mert drága Főnöknő Anyánkat túlságosan magára hagytuk az alapítás erőfeszítésénél. Végtelen jósága most alkalmat ad mindenikünknek, hogy helyrehozzuk ezt a mulasztást, hogy sajátos egyéniségének szerény értékeit beleépítse a Szociális Missziótársulat szellemi épületébe. Most nem arról van szó, hogy jó szándékunk egy-egy téglájával járuljon hozzá a szellem kialakításához, amint ezt egy alkalommal album alakjában megörökítettük, hanem arról, hogy több felelősséget vállaljunk a társulat munkájában.

…a Szentlélek-kápolna romba dőlése után az istentisztelet helyszínévé alakítottuk

Új korszakot kezdünk, új kegyelmekkel, új lendülettel. Lelkünkben megújult nemzedék vagyunk, akiket a közös alkotás, közös építés öröme kovácsol erős közösséggé a szeretetben.

Az Új Jézusból a nagy küzdelmek előtt álló Egyházba áradó nagyfeszültségű életerő minket, missziós nővéreket is átjár, és nagy

[117] 1946. február 16. (Farkas Edith 1877. február 16-án született.)

dolgok véghezvitelére serkent. Érezzük azt az érdemünk nélkül kapott lelkiségi többletet, mely megduzzasztja a missziós gondolat hajtóerejét.

A Szentírás figyelmeztet: aki tornyot akar építeni, az előbb üljön le, és tartson számot magával, hogy van-e elég hozzávalója. Mert különben az építés félbemarad, és az emberek kinevetik.[118]

Tehát leültünk a torony árnyékában… Számba vesszük összes kegyelmeinket, a kapott jó példát, nagy egyéniségek lelkünkre hatását, képességeinket. Azután az önlegyőzés és fegyelmezés alkalmait, a nagyobb igénytelenség és nagyobb munkabírás kötelességét, kinek-kinek mértéke szerint. A szerzetesi élet, a fogadalmak világot legyőző erejét, szeretetközösségünk családiasabb kiépítését, a liturgikus imaközösség ápolását. A bensőséges imaélet, emberszeretet és harmonikus élet áldásait.

Ezeket vegyük számba, de azután adjuk is össze. A teljesen Istennek szentelt életek téglaköveivel elegendő van még ma is társulatunkban ahhoz, hogy felépítsük a szellemet drága Főnöknő Anyánk stílusa szerint.

Ha mindenikünk vállalni fogja ezt, akkor mellékes, hogy milyen szerepben, de mi is építői leszünk annak a világítótoronynak, amely az emberlét óceánjában hajótörést szenvedőknek fogja mutatni a biztos kikötőt. De hogy ennek a világítótoronynak milyen nagy lesz a hatósugara, az ezek után kinek-kinek odaadásától függ.

[118] Vö. Lk 14,28–30.

Névjegyzék [119]

- 1 -

A Szociális Misszió társulat Budapest I., Krisztina krt. 125-127-129 sz. házak nővérek részére kijelölt óvóhelyein tartózkodtak az 1944-45 évi ostrom ideje alatt:

Az Anyaházba beosztott nővérek:

Vormair Kamilla S.M. általános főnöknő

K. Norberta nővér
" Kriszta "
" Honória "
" Matild "
" Erika "
" Rafaela "
" Ladiszla "
" Teréz "
" Paula "
" Judith "
" Pétra "
" Kornélia "
" Alice "
" Katalin "
" Theodóra "
" Daniela "
" Irma "
" Majola "
" Ágnes "
" Mariann "
" Szalézia "
" Klaudia "
" Ignácia "
" Alexa "
" Fidélia "
" Gizella "
" Franciska "
" Alexandra "
" Maura "
" Eleonóra "
" Alfonza "
" Henriette "
" Beata "
" Mathea "
" Helén "
" Alberta ujonc
" Magda ujonc

" Leona nővér
" Borbála "
" Alojzia "
" Márta "
" Ottilia "
" Hermina "
" Stefánia "
" Kolumba "
" Erzsébet "
" Mária "
" Genovéva "
" Éva "

Fogházba beosztott nővérek /1945.jan.végétől./
K. Melitta nővér
" Adél "
" Marcella "
" Regina "

Városmajori Missziósházba beosztott nővérek egész ostrom ideje alatt:
K. Emilia nővér
K. Virginia "

Szikszóról:
K. Blanka nővér
" Ella "

Kolozsvárról:
K.Cecilia nővér
" Zsuzsánna "

[119] A felsorolás 1. oldala, a nővérek jegyzéke hiányzik az ostromnaplóból, valószínűleg a megtorlástól való félelemből nem került bele. A hiányzó oldalt Daniela nővér hagyatékából közöljük.

120

A Szociális Missziótársulat Budapest,I., Krisztina krt.125-127-129 sz. házak óvóhelyén a világiak részére kijelölt helyiségekben tartózkodtak az 1944/45 évi 7 hetes ostrom alatt:

A 21 személyes részben:

Gáspár Józsefné
ifj. Gáspár József 4 é.
Görgényi Béláné
Kardhordó Rezsőné
Pálffy Etelka
Jászai Ibolya /Alagut u.1./
Simon Ilona /Attila u.55./
Vazsdinnyei Istvánné
/Szent János tér 2./
Dr. Simon Lászlóné
/Krisztina tér 9./
Edina nővér
Marianna nővér
Helen nővér
Zombor Lajosné
/Attila u.14./
Zombor Antal 2 éves
Kurucz Katalin

A 40 személyes részben:

Eitler Matild /Krisztina krt.34./
Eitler Emilia / - " - /
Czigány Károly/Krisztina krt.119./
Czigány Károlyné - " -
Czigány György - " -
Palincsár Erzsébet
Elekes Gyula
Elekes Gyuláné
Tárkányi Géza /Krisztina tér 9./
Dr. Simon László - " -
Hollé Irén Hüvösvölgy
Leitgéb János
Leitgéb Jánosné
Leitner Józsefné /Attila u.14./
Leitner Julia 3 hónapos
Leitgéb Edith 11 éves
Leitgéb Mária 3 "
Szilágyi Oszkár OSB
Gyarmaty Lászlóné
Gyarmaty Zsuzsa 5 éves
Gyarmaty László 2 "
Gyarmaty Mária 5 hetes
Molnár Margit,
Molnár Rózsi
Domán István
özv.br.Majthényi Istvánné
br.Majthényi Istvánné
br.Majthényi Klára 7 éves
br.Majthényi Albert 5 éves
Jób Ignácné

A 41 személyes részben:

Tóth Margit
Tóth Erzsébet
Monszport Edith 13 éves
Dózsai Margit
Tóth István
Tóth Istvánné
ifj. Tóth István 4 éves
Fehérvári Auguszta
Bogáti Anna
Mudris Emma
Praxl István
Praxl Istvánné
Szalay István
Szalay Istvánné
Juhász Teréz
Müller Gizella Krisztina Krt.155.
dr.Fröhlich Gyula /Mikó u.14.
Fröhlich Gyuláné - " -
Fröhlich Márta - " -
dr. Roska Miklósné - " -
v.Szalay Antalné - " -
Szalay Márta 2 éves
Szöllössy Margit
Csapkay Ervinné
Csapkay György 11 éves
Deli Eszter
Molnár Rózsi
Lenek Ludmilla
Édes György /Nánay inasa/
Kurucz Tivadar /Attila u.14./
Zombor Lajos -"-
Pászersick Antónia-"-

---

[120] A lista nagy valószínűséggel elírásokat is tartalmaz, lásd pl.: Molnár Rózsi a 40 és a 41 személyes részben is szerepel.

A 125.sz.ház szenespincéjében:

Szlabon Károly /Krisztina tér 2./
Szlabon Károlyné - " -
özv. Büsthof Frigyesné " -
özv.Róm Pálné
Zibrinyi Kálmán /Attila u.14./
Zibrinyi Kálmánné - " -
ifj.Zibrinyi Kálmán - " -

Haszonits Mária /Attila u.14
Kerényi Lászlóné - " -
Graeff Józsa - " -
Czöndör László - " -
Czöndör Lászlóné - " -
ifj.Czöndör László - " -

A 127-es mosókonyhán:

Glósz Lajos /I.,Krisztina tér 2./
Glósz Lajosné
Glósz Mária 4 éves
Glósz Éva 2 éves
Glósz Erzsébet 18 hónapos

Kormány Imréné
vitéz Szabó Sándor
vitéz Szabó Sándorné
ifj. Szabó Sándor
Szabó Mária /Márvány u.3./

A Missziósbolt pincéjében:

Sopsich János prelátus Szeged
Nagy Miklós kamarás
Csaba Lajos Tiszaszalka
Fundéliusz Vilmos krisztinai káplán

3 nővér

Február 1-től kezdve a Maros u.3.sz.alól:

özv.Tárczy Árpádné a hivatal szuterénjében
Rácz Jánosné - " -
Rácz Mária 6 éves - " -
Rácz Kata 3 éves - " -
özv. Kaán Károlyné a nyilvános óvóhelyen
Szabó Kornél vezérigazgató - " -
Szabó Kornélné - " -
Szabó Margit - " -
Szabó Erzsébet - " -
Szabó Éva - " -

A Szociális Missziótársulat Budapest,I.,Krisztina körut 125-127-129.sz,házainak kertjében az ostrom alatt eltemetett halottak névsora:

1. 1944.dec.31. Götz német hadnagy
2. 1945.jan. 3. özv. Bosnyákovits Jánosné szül. Szedlacsek Julianna
3. " " 4. özv.dr.Katona Béláné szül.Bakody Etelka
4. " " 8. Fialka Viktorné szül. Ábrahám Ilona
5. " " 8. Bölcskévy Ilona
6. " " 15. Nemes József
7. " " 17. Piros István
8. " " 23. Parti József
9. " " 23. Gál Lajos
1o. " " 23. Kósa Imre
11. " " 23. Molnár Gábor
12. " " 23. Boné Lajos
13. " " 23. Molnár István
14. " " 23. Pósalaki Mihály
15. " " 23. Romády Károly
16. " " 23. Bujdosó János
17. " " 23. Csató Sándor
18. " " 25. Varga 9.Imre rendőr
19. " " 25. Péter Lajos
2o. " " 25. Világosi István
21. " " 25. Nagy Márton
22. " " 25. Smetka György
23. " " 25. Szőke Gábor
24. " " 25. Horváth Ferenc főhadnagy
25. " " 25. ismeretlen középkoru nő
26. " " 25. Schwager József
27. " " 25. Bodroghy Lajos
28. " " 26. özv.Jaskovits Ferencné, Reinbrecht Jolán
29. " " 31. Goschi János
3o. " febr. 2. dr.Mulin Gábor
31. " " 2. Nagy Imréné szül.Zenovits Aranka
32. " " 3. Nádszegi Ödön
33. " " 3. Bicskey Sándor honvéd
34. " " 5. szentkatonai Elekes Gyula
35. " " 8. Beliczai Pavlik András
36. " " 8. ismeretlen 5o év körüli nő
37. " " 8. özv.Vomaszta Ferencné
38. " " 8. Lexman Miksa honvéd
39. " " 5. Rakonczai Imre
4o. " " 5. Dőczy Miklós

[121] A lista nagy valószínűséggel elírásokat is tartalmaz, lásd pl.: febr. 15. szül. Bauschek Ilona két különböző férjezett néven.

41. február 5. Biró Péter
42. február 5. Mách Gusztáv
43. " 8. Ékes Móritz
44. " 13. Esztergomi Mihály
45. " 13. Orbán Ferenc
46. " 15. özv. Schottner Ferencné
sz. Guntz Erzsébet
47. " 15. Kövér Imréné
sz. Riedl Erzsébet
48. " 15. özv.Kardos Dezsőné
sz. Bauschek Ilona
49. " 15. Boros Ferencné
sz. Bauschek Ilona
50. " 18. Jurák Károly
51. " 26. Kell János
52. " 27. Ajtay Endréné
sz. Kardoss Ilona
53. március 3. Hinaus István
54. " 10. özv.Nemák Imréné
sz.Novák Blanka
55. " 10. özv, Novák Nándorné
sz. Paluga Anna
56. " 11. Mezey Ilona
57. " 11. Rédly Mária
58. " 11. Rédly Éva
59. " 15. Sohár Károly
60. Garamszegi József honvéd II.9.
61. Ismeretlen férfi II.10 körül.

Néhány adat és dokumentum

Egy nővérlevél

Kedves jó Honoria nővér!

A gyalog utat szerencsésen megtettük. Sötétben krátereken, gödrökön, síneken át elértünk a pesti vonat indulási pontjához kb. 5 órakor. Most itt táborozunk igen sokan, várjuk a vonatot. Késik. Egy német katona felajánlotta Vali mamájának a bőröndjét, üljön rá. Nekem meg a másik. – Elbeszélgettem velük. Az idősebbnek 22 éves fia van az orosz fronton. Már 12 hónapja nem látta. A másiknak három kisgyereke van. Biztos azért volt olyan megértő, mert eszébe jutottak az övéi. Majd megírom, mikor megyünk tovább. – A vonat ½ 7 előtt 5 perccel indult tovább. Azért olyan csúnya az írás, mert reszket a kezem a csomagcipeléstől. Egy darab menetelés után a kiindulás helyére szerencsésen visszaérkeztünk, és lessük, mikor tolják be elénk a mozdonyt. – Egy óra várás után mozdonyt kaptunk. Szerencsére mindnyájunknak van ülőhelye. – Most kiabálnak: Indulunk! Beszállás! (Ugyanis sokan a füvön heverésznek kint, és napraforgót esznek.) Végre! ½ 8 után 10 perccel megyünk előre. – 9 óra előtt öt perccel távrohanást rendeztünk a kukoricásba. Most egy nagy

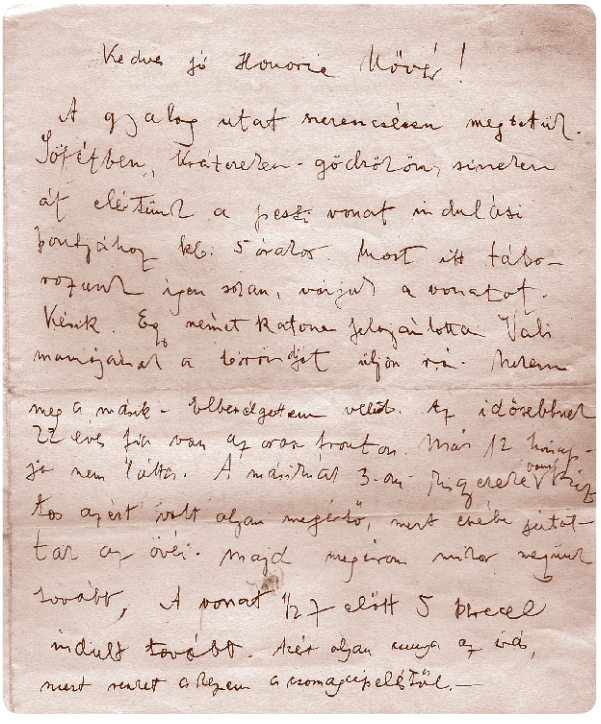
Kedves jó Honoria Nővér!
A gyalog utat szerencsésen megtettük. Sötétben, krátereken - gödrökön, síneken át elértünk a pesti vonat indulási pontjához kb. 5 órakor. Most itt táborozunk igen sokan, várjuk a vonatot. Késik. Egy német katona felajánlotta Vali mamájának a bőröndjét üljön rá. Nekem meg a másik - Elbeszélgettem velük. Az idősebbnek 22 éves fia van az orosz fronton. Már 12 hónapja nem látta. A másiknak 3-an kisgyereke vannak. Biztos azért volt olyan megértő, mert eszébe jutottak az övéi. Majd megírom, mikor megyünk tovább. A vonat ½ 7 előtt 5 perccel indult tovább. Azért olyan csúnya az írás, mert reszket a kezem a csomagcipeléstől.—

napraforgó alatt a gallérunkon ülünk, és várjuk sorsunkat. Gépzúgást még egyelőre nem hallunk! – Ez a napraforgó olyan erős, hogy a hátamat nekitámaszthatom! Valami gyenge gépzúgás már észlelhető. – Az emberek elég fegyelmezettek! – Egy kislány guggol közelünkben. Oly édesen mondja: Jaj, édes Anyukám! Ha bombatalálat jön, akkor mit csinálunk? – Tulajdonképpen Emőd után állították le a vonatot – de. ½ 10-kor egy gép egészen a fejünk felett, olyan közel, hogy a gépről lelát-hattak. Vártuk a géppuskát. Én mondtam, hogy a mi gépünk, de azért egy percre összebújtunk félve! – Csak a vonaton tudtuk meg, hogy tényleg magyar vadász volt. ¾ 10-kor mentünk tovább. Füzesabonyba alighogy befutottunk, megszólalt a légi veszélyt jelző első sziréna. Alig két perc után már a háromszoros légiriadó. – Sok készülődés után végre kiindultunk a pályaudvarról. – Egy darabot mentünk, újra leálltunk. De itt nem kellett kiszállni. Valószínű itt kell bevárni valami vonatot, amit Füzesabonyban nem vártunk meg. Egy csomó ember, szegény legény bement a dinnyeföldre, a csendőrök puskatussal kikergették őket. Igazán nem lehet unatkozni, olyan változatos az út. – Másfél órás várakozás után végre továbbmegyünk újra! Már ¼ 2-től úgy reméljük, hogy már légómentesen haladunk tovább, és érjük el Pestet. – A kalauz szerint fél 5-re beérünk. Majd meglátjuk! – Megérkeztünk 5 előtt egy pár perccel. Hála Istennek, minden baj nélkül. Mindenkit szeretettel üdvözlünk. K[edves] Honoria nővért sok tisztelettel köszöntjük.

944. X. 1.

Rafaela n.

Ladiszla n. Szalézia n.

Két körlevél

A SZOCIÁLIS MISSZIÓTÁRSULAT

családi körlevelei.

Budapest, 1945. pünkösdjén.

Kedves Munkatársaink!

Budapest ostromának megpróbáltatásokban súlyos napjai után, új élet küszöbén állva a Lélek ünnepének piros pünkösdjén köszöntünk be Hozzátok, kedves missziós tagjaink és munkatársaink, hogy felvegyük egymással a kapcsolatot és megbeszéljük szociális missziós teendőinket.

Első kötelességünk hálát adni a jóságos Istennek, hogy sikerült a nehéz időket átvészelni. Igaz, hogy sokat szenvedtünk és még többet vesztettünk, de most ne ezen töprengjünk, hanem ismerjük el hálás lelkülettel, hogy a Mindenható jóságosan őrködött felettünk, sokkal súlyosabb csapásoktól kímélt meg és mentett át minket a jelenbe, hogy az Ő segítségével építsük a jövőt.

Hálánkat csak úgy róhaljuk le, hogy mozgalmunkat jellemző és éltető tüzes lelkesedéssel, erős istenhittel és forró hazaszeretettel áldozatkészen vállaljuk a jelen minden baját, odaadással végezzük az égetően szükséges felépítő munkát és áldozatkészen viseljük az egyelőre elkerülhetetlen nélkülözések keresztjét.

Ami pedig a legfontosabb: hatványozott mértékben belekapcsolódunk a szociális-missziós feladatok megoldásába, az általános kötelező felépítő munkába. Farkas Edith szociális tapintata és finom érzéke vezessen verejtékes munkánkban mindenütt, ahová a kötelesség hív, kezdve a népkonyháktól egészen a legkényesebb missziós feladatokig.

Szociális-missziós fáradozásunkat ima kísérje; ima hazánkért, népünkért és a jobb, a krisztusi magyar jövőért.

Üzen a Központ

Addig is míg a Keresztény Nő ismét megjelenhetik, ezúton fogunk felkeresni kedves Missziós Elnöknőink és Munkatársaink, hogy azt a szeretetkapcsolatot, amit az ostrom alatti imaközösségben még szorosabbá tettünk, a gondolatok kicserélésével is továbbápoljuk.

Istenben boldogult Alapító Főnöknőnk irányító szavait írjuk Egység, Hűség, Fegyelem viharedzett zászlajának 1945. évi szalagjára:

«A létért való küzdelemnek ilyen soha nem is sejtett kiadása, ez a kegyetlen kenyérharc nem fog-e végre is egészen elanyagiasítani bennünket? A veszély meg van és menthetetlenül elveszünk, ha szüntelenül nem forgatjuk eszünkben és szívünkben, hogy mit ér, ha az egész világot megnyerjük, lelkünknek azonban kárát valljuk ... ragaszkodjunk minél jobban és az eddigieknél még nagyobb hűséggel ahhoz, ami lényünk, irányzatunk, csillagzatunk: a lelkiekhez.»

Az Egység, Hűség, Fegyelem jegyében közölni fogjuk Központunk missziós híreit, viszont kérünk, küldjetek híreket magatokról, munkatársaitokról, a misszióshelytállás szép példáiról, imameghallgatásokról, az időszerű szociális munkákról és terveitekről.

Becsüljük meg a társadalmi küldetés alkalmait, amikor a jelen nemcsak az egyéneket, hanem a nagy tömegeket is vallásos elhatározás elé állítja. Tegyük meg a magunkét, mint akiknek küldetésük van e páratlan történelmi fordulóban az emberlét örök rendeltetésének megfelelően nemcsak az anyagi, hanem a lelki feladatokat teljesíteni. Látogassuk végig tagjainkat, osszuk fel egymás között ezt a szép munkát. Nagy megpróbáltatásoknál, veszteségeknél, lelki elsötétedéseknél olyan sokat jelent néhány szívből jövő, testvéri szó. Szociális téren az Egyházközségek révén kapcsolódjunk be a gyermekáldáltetés, a népkonyha, a női csoportok munkájának szolgálatába, ahogy azt a helyi körülmények és a szükségesség éppen parancsolja. Így testületileg legyünk szegény népünk szolgálatára a fedhetetlenség és önzetlenség lelki értékeivel. Most ragyogtassuk meg az evangéliumi élet építő erőit.

A budapesti Érseki ált. Helytartó megbízása alapján nővéreink és munkatársaink örömmel siettek a ft. plébános urak segítségére, hogy a fővárosi templomokban triduumokat szervezzenek. A közlekedési nehézségek és a megrongált templomok dacára lelkierőt és eligazítást szomjazó asszonyaink és a hívek általában olyan tömegben voltak minden egyes szentbeszéden jelen, amely gondolkodásra készteti a mai jelenségeket felelősséggel mérlegelő elméket. Isten kezünkbe adta az eszközöket, hogy lelkiséggel hassuk át

a társadalmi és gazdasági életet. Mi nem várjuk tétlenül, mit hoz ez az alakulásban levő korszak. Mi Isten épületei vagyunk, szilárd alapokkal és tartó oszlopokkal, nekünk adnivalónk van a sok sebből vérző társadalomnak . . . ez volt a vezérgondolata azoknak a nagyhatású beszédeknek, amiket a szent István bazilikában, a középső Ferencvárosi, a Városmajori, a Magna Domina Hungarorum és a kis Szent Teréz templomokban ft. ***P. Wimmer Anzelm O. S. M.,*** *a Bakáts-téri templomban pedig* ***P. Pusztay Gábor O. F. M.*** *tartott.*

Híreink

Gróf Almásy Dénesnét, *Társulatunk első védnökét és nagy jótevőjét március 26-án temettük el a budai Kapucinusok zárdája előtti téren. Közel egy félszázada, hogy szívvel, lélekkel b. e Alapító Anyánk mellé állott missziós terveinek megvalósításánál. Soka áldozott a korszerű társadalmi munka megalapozásáért. Lelki arculatában az állhatatosság, következetesség, mély vallásosság és lelki erősség volt a jellegzetes. Nyugodtan, biztosan haladt az istenes élet útján. Temetése édes hazánk szomorú sorsának jelképe volt. De ebből a koldussírból fény árad, a krisztusi hitnek és keresztény emberszeretetnek minden romboláson diadalmaskodó napsugara. Az örök világosság fényeskedjék neki!*

Központi székházunkban *184 egyén talált biztos menedéket a körülöttünk dúló 7 hetes ostrom alatt. Rendkívüli feladat volt e nagy család testi-lelki szükségleteiről gondoskodni. Szállást, élelmezést és tisztálkodási lehetőséget adni zökkenő nélkül akkor, amikor úgyszólván állandóan pergőtűz alatt voltunk. Élelmiszer és világító készletünkből kétszer annyit kellett ellátni, mint amennyi a nővérlétszám volt. Minél kisebbek lettek az adagok, annál bőségesebben volt lelkiekben részünk. Naponta 5 szentmiseáldozatot mutattak be a nálunk menedéket talált ft. lelkipásztorok. Délben közös rózsafüzér, este pedig engesztelő áitatosság volt.*

Nyilvános mentőállomásunkon *91 esetben nyujtottunk első segélyt. Mosókonyhánkat mosdónak alakítottuk át. A jó Isten megőrzött az ostrom fő megpróbáltatásától: a vízhiánytól. Az egész környék hozzánk járt vizért, reggel 4 órától sokszor este 10-ig álltak sorban az emberek, átlag naponta 1000-en. Az élelemhiányt hetenkénti lóvágással enyhítettük. Óvóhelyünkön kívül 25-30 szomszédot tudtunk naponta ellátni ízletes, friss hússal. A teljesen ellátatlan szegényeknek is jutott bab, száraz tészta, liszt és zsír szervezeteink korábbi küldeményeiből.*

A húsvéti lelkigyakorlatokat *a közlekedési akadályok miatt párhuzamosan Pesten és Budán tartottuk meg. Az egyetemi templomban* ***dr. Brisits Frigyes O. Cist.,*** *a Krisztina templomban pedig* ***P. Wimmer Anzelm OSM.*** *tartotta a szentbeszédeket.*

Közöljük még kedves Munkatársainkkal, hogy az 1945. évre szóló ***Misenaptár*** *megjelent és kapható Missziósboltunkban: (I., Krisztina-körút 127.) tudjuk, hogy ez örömet jelent azoknak, akik szeretik a szentmisét liturgikus módon hallgatni.*

Nővéreink folytatják egyházközségi munkájukat és 2 hatósági népkonyhát vezetnek. Utazó nővéreink meglátogatták ***Üllő, Csepel*** *és* ***Budafok*** *missziós munkatársait.* ***Budafokon*** *május hóban* ***Hamel Ladiszla*** *főtitkár nővér végez szervező munkát.*

Országos elnökünk; Vormair Camilla S. M. *végiglátogatta budai kedves küttagjainkat,* ***Jósa Erika, Boér Judith*** *és* ***Nagy Daniela*** *pedig a missziós- és leányifjúsági tagokat.*

Az első munkatársi találkozó a székházban *május 9-én volt, az iránytmutató előadást* ***Szabó Imre*** *kanonok, plébános tartotta. Május 23-án a kerületi munkaórán* ***Nagy Miklós*** *pp. kamarás beszélt az időszerű munka részleteiről.*

— EGYHÁZI JÓVÁHAGYÁSSAL. —

Szikra nyomda, Budapest 504.0932.

A SZOCIÁLIS MISSZIÓTÁRSULAT családi körlevelei.

2. SZÁM.

Budapest, 1945. Szent Péter és Pál apostolok ünnepén.

Kedves Munkatársaink!

Dunántúlról kaptuk ezt a kedves visszhangot családi körlevelünkre:

„Szeretett Országos Elnökünk és kedves Központ!

A galambposta talán soha nagyobb örömet nem hozott, mint szeretett Központunk híreit a hosszú ostrom után. Missziós munkatársaink örömmel ujságolták egymásnak a Központban történteket s nagy lesujtottságunkban egészen fellelkesítettek az olvasott szép példák.

Mindjárt elhatároztuk, hogy mi is meglátogatjuk az összes misszióstagokat. A munkát felosztottuk egymás között. Azután felkértük a ft. Plébános urat, hogy sorozatos előadásokkal újítsa meg bennünk az apostolkodás lelkét. Nagyon szívesen vállalta ezt a szép missziót s egyben felkért, hogy legyünk segítségére az egyházközségi kartotékok elkészítésénél, azzal, hogy utcánként felosztva, látogassuk meg a városka összes katolikus családjait. Szívesen vállaltuk ezt a szolgálatot, mert éreztük, hogy nekünk küldetésünk van a sok otthontalan, mindenéből kifosztott, gyakran a családfőt és nagytestvért nélkülöző családokhoz; a sok gondokkal, kétségbeeséssel küzdő nőtestvérekhez. Most kell a missziós lelkületnek helytállni és megmutatni, hogy az igazi kereszténységben a másokkal való együttérzés nemcsak szavakban, hanem tettekben nyilvánul.

Eddig bénítólag hatott reánk, hogy a templomon kívül nem tudtunk összejönni, mert egyesületi helyiségünk a kultúrházban használhatatlan. A Katolikus Tudósító megjelenése is késik. Ilyen

körülmények között a Gondviselés eszközének látom a családi- és taglátogatásokat az igazi katolikus testvériesség kiépítésére. Erre van most a legnagyobb szükség. Reméljük, hogy szeretett Országos Elnökünk központi kiküldöttje rövidesen hozzánk is ellátogat és útbaigazit bennünket a további teendőket illetőleg. Szeretnénk egy tanácsadó- és segitő irodát felállitani és valami házicipő tanfolyamot kezdeni. A változott viszonyok között is ki akarjuk venni részünket a szociális jólét újraépitésében. A Szociális Missziótársulat b. e. alapitója, Farkas Edith sohasem szerette a megcsontosodott egyesületi kereteket, mindig megtalálta az idők szelleméhez illő munkateret és eszmei irányitást. Ezt várjuk a Szentlélek Úristen tiszteletére alapitott Szociális Missziótársulattól most is.“

Üzeneteink:

Szeretettel kérjük kedves Elnöknőinket, hogy tartsanak megbeszélést a tisztikarral és munkatársakkal és tájékoztassák a tagokat egy munkaóra keretében a missziós munkatér kilátásairól. Olvassák fel a jelen és az előző családi körlevél egyes pontjait és határozzák el a legközelebbi teendőket, lehetőleg minél több tag bevonásával. Újitsák fel a csoport-rendszert, állitsák be az egyes szakosztályokat, egészitsék ki a tisztikart.

Küldjenek erről s az eddig végzett munkáról rövid beszámolót a Központnak.

Rendezzenek a lehetőség szerint zarándoklatot a legközelebbi búcsújáró helyre, legyen ez a nap testvéri találkozó is a hosszú megpróbáltatás szétszóródottsága után.

Állitsunk fel a szükséghez képest csereközpontot, ahol tagjaink a nélkülözhető ruházati és felszerelési tárgyakat a szükséges élelmiszer- vagy ruházati anyagokkal kicserélhetik.

A kenyérkereset nélkül maradottaknak állitsunk be foglalkoztató műhelyt ruhavarrásra, vagy kötésre.

Kapcsolódjunk minél jobban minden munkánkkal az egyházközségekhez és segitsünk a közösség kiépitésében főleg kulturális rendezések által.

Örömmel értesitjük kedves Tagjainkat, hogy „LITURGIA“ kegytárgy és könyvkötő üzemünk megindult. A Szentlélek hárfája c. imakönyv a napokban hagyja el a sajtót, új kiadásban.

Híreink

Központi Szentlélek-kápolnánkat *több telitalálat a földdel egyenlővé tette. A szárnyas oltárkép azonban csodálatosan, a romokra borulva megmaradt. Ezt és a tabernákulumot őrzi Anyaházunk abból az Isteni Lélek tiszteletére emelt bensőséges szentélyből, amit Istenben boldogult drága Alapitó Anyánk egy küzdelmes és kegyelmekben gazdag élet eredményeképpen. Isten*

nagyobb dicsőségére ajánlott fel. Az anyaház ideiglenes kápolnája most az ő szürke fogadó szobájában van. — Pünkösd ünnepe különösen nagy esemény Anyaházunkban, a legnagyobb társulati ünnep, mert ilyenkor, 8 napos zárt lelkigyakorlat után van a beltagok fogadalom-letétele. Az idén tette le örökfogadalmát **Hajós Alexandra** nővér, akit Országos Szervezetünk helyi csoportjai, mint központi kiküldöttet nagyon jól ismernek és szeretnek. Vele együtt, 6 évi ideiglenes fogadalmas élet után még hat missziós nővér: **Szikszay Franciska**, **Gyetvay Gizella**, **Földesi Erna**, **Ráday Laura**, **Mogyorósi Józsa**. **Ötvös Amália** az egybegyűlt növérközösség, rokonok és tagok jelenlétében fogadták meg örökre, hogy az Úr Jézus Krisztusnak szegénységben, tisztaságban és engedelmességben élő jegyesei lesznek a Szociális Missziótársulat konstitucióri szerint.

Budapesti kültagjaink és munkatársaink szorgalmasan dolgoznak a Szentlélek-kápolna romjainak eltakarításán. **Vidéki csoportjaink** közül elsőnek győri Szervezetünk adott 500 P-t a Szentlélek-kápolna felépítéséhez. Isten fizesse meg!

Budafoki szervezetünkben június hóban **Rácz Alexa** S. M. nővér folytatta az egyházközségi szervező munkát.

Csepeli szervezetünk munkatársi teáján **dr. Kopasz Irma** nővér képviselte a Központot és a mai helyzetnek megfelelően ifjúsági vezetőképző tanfolyamot szervezett. A központi vezetői napon **Székely Beáta** nővér a Kistestvermozgalomról, **Boér Judith** nővér a vezetői egyéniség kialakításáról, **dr. Kopasz Irma** nővér pedig a szociális szolgálatról beszélt. **Hajós Alexandra** nővér gyűlés-bemutató keretében ismertette a gyakorlati részt.

Győri szervezetünk első munkaóráján 27 missziós tag vett részt. A központi irányelveket és munkatervet nagy lelkesedéssel tették magukévá, elhatározták, hogy 2 hetenként, csütörtökön tartanak munkaórákat, ahol a szociális és lelki továbbképzésre is szentelnek időt a gyakorlati órák mellett. A lelkes megbeszélést **dr. Wrenk Ede** vicerektor, egyházi tanácsadó mély gondolatai fejezték be a missziós örömökről.

Keszthelyi Szervezetünk rendkívül súlyos megpróbáltatások ellenére ismét tevékeny. Mindenükből kifosztva, találtak időt, kedvet és lelkierőt, hogy az első áldozókat megvendégeljék. Jézus Szíve jutalmazza meg őket.

Kaposvári szervezetünk 150 taggal vett részt az Úrnapi körmeneten. Szívből örülünk ennek a példás összetartásnak. Kérünk részleteket a munkáról is.

Komáromi szervezetünk *újjászervezve áll be az időszerű szociális és kulturális munkákba. Hetenként tartja munkaóráit, ahol nagy gondot fordítanak a missziós szellem elmélyítésére is.* ***Dr. Surányi Ferenc*** *apátplébános felkérésére elvállalták az egyházközségi kartotékok elkészítését.*

Magyaróvári szervezetünket *szintén meglátogatta a központi kiküldött és tárgyalásokat folytatott a munka továbbfejlesztését illetőleg.*

A szerencsés körülmények, de nem utolsó sorban a vezetőség kitűnő adottsága folytán ***pécsi szervezetünk*** *viszi a pálmát, a töretlen folytonosságú missziós tevékenységet illetőleg. Összes szakosztályaiban szünet nélkül folytatta munkáját és úgy szellemileg, mint munkailag teljesen felkészülve áll az idők kívánta szociális feladatok elvégzésére.*

Következő körlevelünk szeptember 16-án fog megjelenni. B. e. Alapító Anyánk védőszentjének ünnepén, Szent Edith napján tartjuk az évnyitó Veni Sanctét. Igyekezzenek összes helyi szervezeteink ugyanezen a napon az Isten házában összegyűlve, buzgón kérni a közösség-szentelő Isteni Lelket, hogy áldja meg apostoli munkánkat.

A SZOCIÁLIS MISSZIÓTÁRSULAT KÖZPONTJÁTÓL

NYOMTATVÁNY

..... *úrnőnek*

— EGYHÁZI JÓVÁHAGYÁSSAL. —

Szikra r. t., Budapest. — 1762.

Részletek egy másik naplóból

A „kamarás úr” Nagy Miklós naplójából is közreadunk néhány, többnyire lelkipásztori vonatkozású, rövid részletet. Nagy kamarás úr szoros kapcsolatban állt a nővérekkel, az ostrom ideje alatt is körükben tartózkodott. Naplója Daniella nővér hagyatékában maradt ránk. Írásában a nevek helyett jelzéseket használ: Szabó Imre plébános → P., Fundelius Vilmos káplán → F., Csaba Lajos lelkész → Cs.

December 26. Több légiakna és gránát hullott a plébániára, a szomszédos iskolára és a mi udvarunkra. Ablakaik mind betörtek. A kápolnára szentmise közben egy gránát hullott, egy nővér megsebesült, de a szentmise tovább tartott, a nővérek végigénekelték a szentmisét. Az iskola előtt egy haldokló német katonát feloldoztam.

December 27. Két menekült pap, a plébánia egyik káplánja és én a liturgia előtti pincében készítettünk magunknak helyet. A rendház spirituálisa és egy görög katolikus hittanár a nagy óvóhelyen lakik.

December 28. A nővérek az udvarra bejött 120 embernek adtak meleg levest. P. járja a házakat, óvóhelyeket, bátorítva mindenkit, és szervezve a föld alatti pasztorációt. A templomban is folyik az istentisztelet békebeli sorrendje. Utána a betegek, sebesültek látogatása. Este a plébános a tömeggel együtt a péküzem előtt várja a háza népének juttatandó kenyéradagot.

December 29. Hét nógrádi katonát a kérésükre meggyóntattam. A nemzetőrök közül kettőt az udvaron eltalált egy gránát. F. feloldozta őket. Egy osztrák katonát temettem a kertünkben, állandó tűz mellett. Fenyőgallyal szenteltem be. Ó, Tannenbaum… – gondoltam a fenyők hazájából való halott előtt.

December 30. Két fel nem robbant légiakna az udvaron. A templom erős találatot kapott, az orgona tönkrement. Az egyházközségi kultúrházban a szegények számára gyűjtött élelmiszert elrabolták.

December 31. A templom kazánháza átalakítva kápolnává. Jókor reggeltől késő délutánig repülőtámadások. A rendházban 53 nővér, 4 alkalmazott, 6 pap és 44 idegen kapott menedéket, köztük 11 gyerek. A mosókonyhában felváltva mosakodnak. Hálaadó ájtatosságon beszéltem. Nővérek háromnapos lelkigyakorlat után fogadalmat újítottak.

Január 1. Plébániatemplomban miséztem, prédikáltam. Szentmise alatt légitámadás kezdődött, amelyik délutánig tartott. Már kb. 20 óvóhelyre kértek miséző papot. A templomban még mindig öt szentmise volt. P. és káplánja több helyen miséznek, két-két szentmisét mondanak.

Január 2. Nincs víz. Négy döglött ló a templom előtt. A környékbeliek húzzák a lovakat, lenyúzzák és szétosztják egymás közt a húsát. Délután a nagy óvóhelyen kb. 100 hallgató előtt novellákat és verseket olvastam fel, hogy eltereljük a figyelmet a borzalmakról.

Január 3. Szobámat újra bombatalálat érte. Az iskola fala mellettünk beomlott. A templom körül nehéz bombatalálatok. Az ajtók kivágva helyükből. P. gerendákból, deszkákból készített pótajtókat. A vízvezetékek nem működnek, de szerencsére a Pauler utcában egy bomba fölszakította a főcsatornát, és onnan ömlik a víz, ahonnan százan és százan hozzák a vizet – természetesen ágyútűz közt.

Január 4. Megsebesültem. Egy repülő két golyója átütötte a lábamat. P. ma is, mint eddig, átjött. Meggyóntatott. Továbbszervezi hajnaltól estig a pasztorációt. A kegyképet a főoltáron hagyta, bízva a Szűzanya segítségében, pedig a templom fala és teteje több helyen átlyuggatva, egyetlen ép ablak sincsen. A főoltár egyedül sértetlen a kegyképpel együtt.

Január 6. P. ma a templomi áldoztatáson kívül öt óvóhelyen áldoztatott. A vízszentelési szertartást is pontosan elvégezte. Utána kenyérért járt háza népe számára (13 személy). Utána meglátogatott minket. A fáspincébe jött egy orvos és egy mérnök a családjával. Házszentelés.

Január 7. P. és társai 2-2 szentmisét mondanak a legkülönbözőbb helyeken. Egy szegedi hittanár is dolgozik az egyik utcában.

Január 8. Megvettek a nővérek egy sebesült lovat, és azt feldolgozták a konyha részére. Újabb idegenek kértek és kaptak helyet. Már hat pince van betöltve emberekkel. A pék csak úgy süt kenyeret, ha vizet és lisztet viszünk neki. Már éjjel is tart az ostrom.

Január 9. Egy kedves nővér hozza nekem állandóan az élelmet, mert mozdulni nem tudok. Két udvaron kell átszaladnia, ágyútűz közt, hogy ideérjen. A kertünkben a hatodik temetés volt. A halott hozzátartozói így szereztek koporsót: a közeli utcában a temetkezési vállalat kirakata régen betört, és néptelen az üzlet. Beléptek a kirakaton, kivettek egy koporsót, és a nevükkel ellátott cédulát helyeztek oda, bejelentve, hogy az árát bármikor kifizetik. A temető paptárs kalapáccsal és harapófogóval felszerelve állott a koporsó mellett, a lepedőben elhozott halottat befektették, a paptestvér beszentelte, majd ő beszegezte, a nővérekkel beengedték a sírba, mert a halottnak alig volt hozzátartozója.

Január 10. Cs. a Vöröskereszt udvarán 17 embert temetett, ezek közül egyik már kb. két hete temetetlenül feküdt a kórház pincéjében. Holnap ródlin akarnak felhúzni a várbeli kórházba, hogy sebemből a kapcsokat kiszedjék. Az asztalos csak élelemért hajlandó koporsót ácsolni, pedig élelem alig, halott pedig bőven.

Január 11. A rendház óvóhelyein 134 személy kap helyet. A konyha állandóan tűz alatt van. A konyhában levő nővérek egy-egy bombabecsapódásra levetik magukat a tűzhely mellett a padlóra, azután tovább főznek. Mivel a közelben nincs segélyhely, a közeli bombatámadások sebesültjeit a nővérek részesítik elsősegélyben. Szerencsére van köztük egy orvos nővér és egy gyógyszerész nővér.

Január 12. Bomba vágott be két közeli házba. Hat halott, sok sebesült. Két paptársam elszaladt a sebesülteket ellátni. Utána a Gömbös útra gyóntatni. Utána temettek, közben erős légitámadások és gránáttűz. Szabó plébános éjszakára a Legszentebbet idehozza a mi pincénkbe, mert ők csak egy burgonyaveremben vészelik az ostromot, ami minden pillanatban összeomolhat. Mégse akar idejönni lakásra. Neki a plébániát és a templomot kell őrizni.

Mikor a szentséget vitte az úton a betegekhez, repülőtámadás elől beugrott a sarki kávéház törött kirakatablakán a lovak közé (a németek istállónak használják). Továbbhaladva újabb repülők csaptak le, ekkor meg egy nagy teherautó alatt bújt meg, amíg a támadás lezajlott.

Január 14. A repülőtámadások hevességben felülmúlták az eddigieket. Pedig ma vasárnap van, és sok helyre kellett menni misézni. Tizenegy pap van itt a plébános körzetében, de ezek közül én sebesülten

fekszem, és három öregebb pap az óvóhelyen maradt. A plébános tehát tulajdonképpen hat pappal dolgozik, akik közül kitűnik a két káplán és Csaba Lajos Szatmár egyházmegyei pap. Érdekes, itt-ott elsőáldozók is akadnak az óvóhelyeken, és persze, akik 25-30-40 éve nem gyóntak. A plébános pincéjébe 19 sebesültet helyeztek, akiket egyetlen szanitéc[122] ápol, úgy ahogy. A plébános erre két úrinőt kért fel ápolásukra. Adott nekik fát, edényeket, befőttet stb. Katonák pincéink egy részét elfoglalták. Egy öreg nyugdíjas alezredes jelent meg feleségével a konyha előtt, mert egy kedves nővér ebédet ígért nekik. Kaptak. Ők megköszönték, mi könnyeztünk.

Január 16. Egyik nővér a kisgyermekeket tartja mesével, játékokkal és egyéb szórakoztató dolgokkal, mint bábszínházzal. Paptársaim sokszor órákon át jutnak el egy-egy misézőhelyre, amelyik 10-15 percnyi távolságra fekszik. Ki kell várni a kapuk alatt a repülőhullámokat. Vízért a szomszédba járnak a nővérek, mert most nálunk mondott csődöt a vízvezeték. Ma hat halottat temettek a kertünkbe, repülőtámadások szüneteiben. Ritsmann Pál bombatámadás áldozata lett. Estére hét sebesültet hoztak egy közeli házból, ahol a bomba 27 embert megölt. A plébánia kapuja előtt felrobbant bomba olyan óriási krátert vágott, hogy 17 döglött lovat tudtak benne elföldelni. A bomba a kapu kőoszlopát pehelyként dobta a plébánia tetejére.

Január 17. Az emberek kaputól kapuig csúsznak megérdeklődni, hol folyik még a vízvezeték. Az ilyen házakat ellepik, főleg kora hajnali és késő esti sötétben. Csaba elment Hunyady grófnőt eltemetni, de még mindig nem tudják a sírját megásni az állandó támadások miatt. A plébánia óvóhelyének ajtaját kiszakította egy bomba. Egy menekült úrinőt temettek nálunk, a leánya ásta meg a sírt egy lengyel bujdosó mérnökkel. Mind a három péküzem a környéken telitalálatot kapott. Már csak romok közt sütik a kenyeret, de a két pékmester igazán hősiesen dolgozik tovább.

Január 18. A plébános a német katonákkal küzdött egész nap, akik el akarták venni a templomot és főleg a templom alatti kazánházat

[122] Szanitéc (a német Sanitätssoldat szóból): egészségügyi osztaghoz tartozó katona, sebesültvivő.

főállásnak. Végre a plébános győzött, kifüstölte a germánokat egynapi vita után. Bezzeg a városban a helyőrségi templomot összerondították, mert Rector Ecclesiae[123] elment nyugatra, és a templom kulcsait a sekrestyés leányára bízta. Óvóhelyünkön éjjel-nappal szentségimádás.

Január 19. Nagyon szépen apostolkodik Szépréthy [Ottó] tábori főesperes a környékünkön. Viszont egy ismeretlen pap most jelentkezik, akiről három hete nem is tudtuk, hogy ezen a környéken lappang. P. talált újra egy házat, ahol száznál több gyónó jelentkezett.

Január 21. Ma, vasárnap a következő szentmisékről van tudomásom: templom alatt négy, a mi óvóhelyünkön öt, más óvóhelyeken tizennégy. Nálunk újra folyik a víz. A nővérek vedrekben vizet vittek a péknek, így kaptak kenyeret.

Január 22. A bomba úgy betemette a templomajtó romjait, hogy a plébános csak hason csúszva tudott a romok előtt bejutni a templomba. A kegykép sértetlen. A Szentséget esténként áthozza a mi pincénkbe. Ma csak nagyon későn tudta nagy nehezen áthozni a sűrű támadások miatt. Öt lovat ölt meg udvarunkon a bomba.

Január 23. Előttünk az utcán négy lovat, a templom mellett három lovat nyúznak, és viszik a darabjait megsütni. A ház teteje és nagyterme kigyulladt. Repülőtámadás közt oltják, cementporral és homokkal. Felolvasást tartottam a nagy óvóhelyen. A paptársak temetnek mindenfelé. A Vöröskereszt udvarán még maradt tizenöt halott, akiknek már nem tudták a sírjait megásni.

Január 24. A kertben egyre-másra temetnek. Teknőkben és szekrényekben helyezik el a halottat, vagy csupán egy lepellel letakarva. Tucatjával kapjuk a belövéseket. Már csak a plébánia vezeti a kereszteltek, halottak jegyzékét, az állami anyakönyvvezetés teljesen csődöt mondott. Csaba másfél óráig jött a Vöröskereszttől, közben be-be kellett szaladnia házakba. A kultúrházban bombabecsapódás közben hullott fejére a törmelék, gyorsan egy nagy lábost kapott a fejére, azzal védekezett a törmelék ellen.

Január 26. A vízhiány miatt az emberek sorban állnak az udvaron, és egy-egy marék hóval mosakodnak. Hívják a káplánokat misézni, de nem mernek eljönni az emberek a misekofferért. Este besietett egy tiszt,

[123] Rector Ecclesiae (latin): templomigazgató.

meggyónt, és megesküdött jegyesével. Polgári házasságot nem kötött, hiszen állami anyakönyvvezetés sehol sincs a környéken.

Január 28. A templomban miséztem. A kripta tömve. Ennyi szakállas embert sem láttam együtt életemben. Este kibújnak az emberek a nappali légitámadások némi csillapultával. Kutatnak víz és ennivaló után, csereüzleteket kötnek. Egy úr arany karóráért keresett zsírt és cukrot. Egy szegedi egyetemi tanár öt apró gyerekével van itt. Eddig három helyről kibombázták. Emellett hűségesen jönnek szentmisére. Egy előkelő úr bevallotta, hogy egy hete nem evett főtt ételt.

Január 29. N. M. káplánt[124] a nyilasok beidézték, mert szentbeszédében megbélyegezte azokat a német katonákat, akik bepiszkolták a templom előcsarnokát. A plébános ment el a nyilasokhoz, és ugyancsak megmondta nekik a véleményét. Erre abbahagyták az eljárást. Felettünk az üzletben meg-megjelennek éjjel a betörők, és visznek minden elmozdíthatót. Csabát a nyilas székház előtt megállították, és a misefelszerelés kofferjét kikobozták, nem visz-e lőszert benne. Megjegyzendő, Csaba pár nappal előbb temetett a nyilas székházban. Az eddig legnagyobb bomba a felettünk levő üzletbe vágott be. Szerencsére bedöglött. Ha felrobban, nyomunkat sem találják. Deo gratias et Beatae Mariae Virgini![125]

Éjszaka a kápolna teljesen beomlott. Csupa törmelék a szép, nagy kápolna helye.

Január 30. Úgy látszik, ennek a városrésznek kell a legjobban megbűnhődni a főváros vétkeiért. A plébánia minden oldala belyuggatva, egyetlen ablaka nincsen, a sarka beomolva. A plébánost a nyilas székházba hívták temetni, és olyan erős légitámadás volt, hogy egyedül a plébános végezte a temetést, a nyilasok a pincében kuksoltak. Ma már nem ebédelhettünk az egész napon át tartó légitámadás stb. miatt, csak este öt után. Cs. és F. még este öt után is gyóntattak, áldoztattak. Az udvarunkban levő vízcsapnál tömegek állnak, pedig erős belövések vannak egész este, késő éjjelig.

Január 31. Egy ismeretlen idegen óvakodott be éjjel az udvarra. Úgy találták holtan a mosókonyhában. A nővérek ástak neki sírt, és eltemették. Már a negyedik lovat fogyasztottuk el.

[124] Feltehetőleg a naplóíróról van szó. Az I. szám 3. személy használata későbbi javítás lehet.
[125] Istennek és a boldogságos Szűz Máriának hála!

Február 1. B. tábornok és egy bankigazgató buzgólkodnak a Déli pályatesten túli utcákban az áldoztatások megszervezése körül. A tábornok állandóan jár-kel a legnagyobb tűzben, a Gömbös és Kléh utca közti négyszögben.

Február 2. Az apostoli lelkű bankigazgatót megkérték a nyilasok által elhurcolt egy ember hozzátartozói, nézzen utána. Kisietett azonnal, hogy még szentmisére visszaérkezzen. Egy bomba halálra sújtotta. Legszebb halál. Csabát tegnap délután a repülőtámadás bekergette egy házba, megkérték, gyóntasson. Ma reggel a Vöröskereszt felé ment, egy repülőtámadás újra bekergette ugyanabba az udvarba. Megkérték, áldoztassa meg őket. Így jutottak véletlenül első pénteki szentáldozáshoz. Különben misézett a Vöröskeresztben, áldoztatott négy pavilonban és öt bérházban. Ugyanígy a plébános és a többi pap szerte a kerületben.

Február 3. Már negyven napja tart az ostrom. Pasztoráció rendületlenül folyik. Minden órában rohannak temetni, gyóntatni, áldoztatni, sőt keresztelni. A Naphegyen egy szegedi leány orvosnövendék bombazápor közt segített egy szülésnél. Mivel az újszülött félig halálra vált, karjára kapta, és úgy futott az utcákon át az ágyútűzben egy orvoshoz, akinél megfelelő orvosszerek voltak.

Február 4. Egész nap rendkívül heves repülőtámadás és ágyútűz. A németek eltünedeznek. Mi gyertyákat gyártunk maradékokból és padlóviaszból, a gyertya bele cipőzsinór.

Február 5. Az iskola pincéjében levő vízcsap előtt a vízre váró tömegbe bomba vágott. Fundelius Petra nővérrel 12 sebesültet hozott át. Csupán egy katona segített, a többi nem volt hajlandó. Egy menekült orvos bekötötte a sebeiket. Honoráriumot nem fogadott el, csupán kenyeret kért, mert harmadik napja nem evett kenyeret. A plébániába egy hatalmas gránát vágott, három szoba maradék bútorral tönkrement. Egy kúriai bíró jött kérni egy kis lisztet és sót beteg felesége részére, hogy egy kis kenyeret tudjon neki sütni.

Február 6. Már öt lóerősek vagyunk, elfogyasztottuk az ötödik lovat. Ma a ház a legkülönbözőbb helyeken kapott gránáttalálatokat. Szobám fala bedőlt.

Február 7. A tűzpárbaj élénk. Négy halottat temettek a kertben. Már negyven fölött lehet a sírok száma. Milyen feneketlen önzés némely

emberben! Egy gazdag háztulajdonosnő a Krisztina téren csak kedvenc kutyája miatt aggódik. A leánynak minden este ki kell vinni sétáltatni, akármilyen tűz van. Amikor a lakók abba a házba szentmisét kértek, a kedvenc kutya miatt az oltárt künn, a lépcsőházban lehetett felállítani, s nem a védett pincében. Megértem, miért kell bűnhődnünk. Egy asszony mondja, hogy este, kilépve az udvarra, Pest felől harangszót hallott. Sírva fakadtak örömükben.

Február 9. Egy nagy gyár vezérigazgatója, akinek napok óta nincs kenyere, elmondta, hogy gyárüzemében naponta tíz tonna lisztből sütöttek kenyeret. Most ide menekült a Vérmező felől anyósával, feleségével, gyerekeivel, egy szál ruhában. A rendház óvóhelyein már 178 civil tartózkodik a katonákon kívül. Házunk ma négy nagyobb találatot kapott.

Február 10. Dönitz nevű SS német vezérezredes a veszélyesebb területekről visszavonult a gellérthegyi apácák óvóhelyére a vezérkarával. Este rögtön pudingot követelt, amit persze nem kapott meg. Újabb erős találatok a ház különböző helyein. Plébános jár-kel, vigasztal. Ember alig van az utcán. Aki kimerészkedik, vízért megy. Ötvened vasárnap és a Lourdes-i Szűzanya ünnepe. Valahogy a szabadulást érezzük. A németek jóformán eltűntek, csak az SS néhány embere cselleng erre-arra, de csakis a kiutat keresik. A templomi kriptaajtót is összetörte egy bomba, de a szentmisék tovább folynak. Az emberek kaputól kapuig futva érnek el a templomba.

Február 12. Az utcán megjelentek magyar és orosz katonák. Német katonának nyoma sincs. Plébános a templomtól nézte a felszabadulást. Utána átjött hozzánk megmondani a felszabadulás hírét. Kapunk előtt egy fiatal magyar katona fekszik holtan, utolsó áldozata ennek az őrültségnek. Plébános védi most is a templomát, állandóan ott áll őrséget. Ötször megpofozták és megrugdalták, de nem hagyta el a helyét. Házunkban, udvarunkban és kertünkben 27 döglött bomba és gránát. A felrobbantak számát 80-90-re becsüljük. Isten megőrizte a rendház nővéreit és vendégeit, pedig ez a városrész szenvedte a leghevesebb és leghosszabb támadásokat ötven napon át.

Február 13. A plébániai anyakönyvi följegyzésekben kíváncsian kutattam e rendkívüli napok rendkívüli pasztorális eseményei után. Ott természetesen csak szabályos hűvösséggel vannak bejegyezve a

temetések, esketések és keresztelések, amelyek jó néhánya az élet-halál mezsgyéjén történt repülőtámadások, bombazáporok szünetében, de igen sokszor a hirtelen támadások pergőtüzében. Ilyen temetés volt 138, esküvő 11, keresztelés az óvóhelyen 20. Nincsenek beleszámítva a plébánia területén kívül végzett temetések, amelyeket másutt anyakönyveltek. A szentgyónások és áldozások számát abban az éjjel-nappali zűrzavarban nem lehetett megállapítani. Nem is szükséges. Kegyelmi áldás formájában úgyis visszaárad e szegény, szenvedő városra és országra.

Glosszák az ostromnaplóhoz

CZIGÁNY GYÖRGY

Ablakaink a Vérmezőre néztek. Akkor még mélyebben terült el, kettős gesztenyefasor ölelte körül, egyébként valóban sík mező volt, lovasok, katonák szép mezeje. A Váraldal házai még szebben magasodtak föléje, a méretek, mélység és magasság imponálóbb, nagyvonalúbb volt. Persze szép így is; a háború romjaival töltötték fel, fák, virágok, díszbokrok borítják, sétautak övezik évtizedek óta. Ott nőttek fel az én gyermekeim is, még anyám, apám vigyázott rájuk a játszóterek valamelyikén, és barátaimmal mi is itt jártunk körbe-körbe filozofálva, vitatkozva s az élet nagy kérdéseit boncolgatva kamaszkorunkban. A missziós nővérek házával szemben még működött a kis órásbolt, a Rill családé. Még láttam az akkori legöregebb órást, aki emlékezett Kosztolányira, Máraira: azok is nála javíttatták zsebóráikat.

Az ostrom heteit s a romos, hideg téli, kora tavaszi napokat szinte nyár elejéig mi is, mint sokan, a Szociális Missziós Nővérek, a Társulat pincéjében éltük meg. A háború legnehezebb napjait pedig a pincében, óvóhelyen, fáskamrákból átalakított menedékhelyen vészeltük át. Szinte barátaink lettek a nővérek, én családtagjuknak érezhettem magam. Az ostrom előtt rövid ideig a könyvkötészetükben dolgozgattam gyerekként Genovéva nővérrel, aki kedves, fiatal lányként sokat nevetgélt velem. Kolumba nővér is derűs volt, ő a konyha főnöke lehetett, az áhítat fegyelmét számomra Honoria nővér képviselte, édesanyjával, Edina nővérrel, aki tréfálkozó hajlamú volt, csak érett kora közepén lépett be a rendbe, remek vicceket mesélt. A gyógyszerész és orgonista Alexandra nővérrel a tavaszi napokban a háztetőn szorgoskodtunk cserepezéssel, romeltakarítással: néztük a bontakozó leveleket a fákon, amelyek nem vettek tudomást a tragédiákról, zöldelltek, mintha nem volnának még tele a romok halottakkal. Illyés írja: ami megtörténik, bármi képtelen, hamar válik természetessé: a rom is helyén van mindenütt… Tíz mondatban megfogalmaztam a lélek túlélő képességének képtelen, gyermeki

ártatlanságát és erejét. Mikes Kelemen később olvasott egyik levele volt a példa.

Katasztrófák, balesetek: divatos filmtémáink! Ismerjük a bombatámadások torkot kiszárító félelmén túl is az izgalom, a szenzáció kínzó örömét: a kamaszkor nem válogatós – micsoda éhség –, amikor az óvóhely falai meginogtak, kialudtak a lámpák, s mellettem hangosan imádkozott valaki, belebotlottam kis barátnőm térdébe; hé! – mondta, s kacagtunk…

Mikes Rodostóból írta, Bujukálliból: „Bercsényinek két vagy három cselédje már megholt, a jezsuitájok is utánok ment, aki méltó pap volt. Maga is az asszonnyal hozzánk jőnek lakni, mintha már közöttünk barátságosabb volna, de én nem bánom, mert a kis Zsuzsi közelebb lesz. Erre azt fogja kéd mondani: jaj! hogy gondolkodik ilyen pestieses időben az olyanról. Édes néném, amég élünk, addig csak magunkban hordozzuk a természetet, és az oldalcsontunkot csak kell szeretnünk, vagy akarjuk, vagy sem."[126]

Mikes Kelemen harminchét éves, amikor halálfélelmében kamaszként nevetgél a sátrak alatt.

„A' való, hogy szép helyt vagyunk szállva, de az a rút nyavalya elvette minden kedvünket, és csak idétlenül nevetünk."[127]

Amikor egy haldokló elmosolyodik, ez az emberi méltóság nagy és szelíd diadala.

Derűt egy szent életű pap, a „kamarás úr" is hozott a szorongattatások, szenvedések napjaiba. Gyertyafénynél remek, üde falusi élmények, tájak által ihletett novelláit, verseit olvasta fel. Irodalmi estek az óvóhelyen! Ő volt az első élő író, akivel találkozhattam. Ostrom után neki mutattam meg verseimet, elbeszéléseimet. Ady-kötetet adott kölcsön, biztatott, és nagy komolysággal beszélgettünk a költészet dolgairól. Szörnyű szenvedéseket élt meg letartóztatása után az ÁVH börtönében és a váci fogházban. A Mindszenty-per ötödik számú vádlottja volt. Később Úny papja lett, a Pilis, a Gerecse hegység lankás, színes

[126] Mikes Kelemen, *Törökországi levelek*, 43. Rodostó, 16. aprilis 1722. L. *Magyar Elektronikus Könyvtár*. <http://mek.oszk.hu/00800/00880/html/mikes2.htm>, (2014.06.27).
[127] Mikes 44. Bujukálli, 24. junii 1722. L. uo.

dombjai közt: gyakran meglátogattam őt, kigyalogoltam Úny faluba Piliscsabáról. Addig vonat vitt, vissza talán autóbusz is akadt. Ott folytattuk beszélgetéseinket. Megtisztelt azzal, hogy egyik levelében engem „legkedvesebb költőjének" nevezett. Börtönnaplójának részleteit közzétettem valamelyik könyvemben is, verseit igyekeztem itt-ott újra megjelentetni halála után. Tévéműsor is készült az únyi papról. Két paptársa, ifjabb barátja beszélt róla a templomocska kertjében, a sírja fölött.

Az ostromnapló szól apámról is, aki nyughatatlan és bátor volt. Az egész ostromot szinte az utcán töltötte, segélycsomagok szállítását vállalta, egy légoltalmi karszalaggal igyekezett hivatalossá tenni kijárásait. Amikor a pincénkbe betört egy fiatal szovjet katona, és lányokat keresett, dermedt csönd volt, a némaság feszültsége. Egy ifjú cselédlány vállát a pisztolyával ütögetve erőszakoskodott, s már-már állt föl vele a rémült leány. Apám átlőtt lába miatt két botra támaszkodva tudott csak járni. Hirtelen felugrott, s egyik botját magasba emelve megindult a katona felé, azt kiáltva: „Hát csak nem hagyjuk, hogy ez a gazember elvigye ezt a szegény lányt!" Harsány hangjára a némaságba dermedt emberek, vagy hatvanan rémületükben, tartva a következményektől, sikoltozni kezdtek, iszonyú lárma támadt. A katona hagyta a lányt, s hanyatt-homlok menekült ki a pincéből. Szomorú záróepizód: a családjával velünk bujdosó görög katolikus pap szemrehányást tett apámnak, amiért mindannyiunk életét kockára tette hősiességével. Azt hiszem, vannak helyzetek, amikor az erkölcsi felelősség feledtetheti a félelmet és az óvatosságot.

Szüleim haláláig tartottak a szétszórt rend tagjaival még a levelezések, találkozások. Szikszón és szerte az országban éltek a civil élet lehetőségei közt utat kereső nővérek. Anyámat szinte rendtársuknak tekintették. A kilencvenes években még találkoztam én is a Logodi utcában Daniela nővérrel (Nagy Erzsébet) s a Daru utcában a még élőkkel, akik Nagy Miklós-kéziratokkal örvendeztettek meg. Azután orgonálni kezdtem a lassan újjáépülő krisztinavárosi Havas Boldogasszony-templomban, ahol Liszt Ferenc vezényelte a Budai Dalárdát, ahol Széchenyi István esküvője volt. Az öreg Bodrogi bácsi segítségével a gyermek Ferencsik János is itt kezdte muzsikusi pályáját, orgonált, zeneelméletet tanult. A nyolcvanas években egy tévéműsor epizódja volt az a pár perc, amikor Ferencsik,

a világhírű karmester eljött velem a krisztinavárosi templomba, hogy ezeket az emlékeket fölidézve, öregen is eljátsszon egy Bach-korált… A régi Zöldfa étterem is állt még akkor: Ottlik Gézával ott vacsoráztunk, Zoli fiam is velem volt, talán tizenhárom éves múlt éppen, de már kapott Cipitől könyvet, dedikációval: „későbbi olvasásra…" Akkor még javában orgonáltam (rádiós, tévés főmunkatársként) a vasárnapi nagymiséken, Szabó Imre püspök, plébános liturgikus szolgálatának mindenkori segítőjeként Bárdos György karnaggyal, majd Heltay Lászlóval, Anker Antallal. Barátom volt az ifjú káplán: Kerényi Lajos, közelim a neves és tragikus sorsú szónok, hittanár: Gáspár Gusztáv, Mayer Miklós, Csiszér Ferenc, később Kardos Jóska. Mindezeket az időket megint csak egy tévéműsorban emlegettük szerkesztőtársakként Török József professzorral, egyháztörténész-teológussal, akivel azután a pápalátogatások kommentárjait fogalmazhattuk meg élő adások során át, bebolyongva II. János Pál pápa nyomán az országot az örömszerző szolgálatban.

A háborút azonban nem feledhetjük el. A borzalmak hónapjai nekem, az ifjú kamasznak a szeretet és a minden rosszon való fölemelkedés örömét ajándékozták. Életre szóló kedves emlékek derűjét.

Tíz mondat az únyi papról

Nem a gumibot csapásai, nem a gennyes gyulladás, nem a fogóval kitépett köröm s nem is az ezeregyszázhusznöt éjszaka a terror házában és Vácott, csak az a derű számít, mely ezek után átjárta Úny kis templomát, mikor a pléhcsillagos, szomorú falu magasában egyetlen öregaszszonynak mondta el a szentbeszédet. Ketten voltak: nénike, létezésünk nagykövete és Miklós, a Jézus küldötte pap.

Gyalog bandukoltam hozzá Piliscsabáról Tinnyén át, zsebemben versekkel, új novellával, még a missziós nővérek óvóhelyén barátkoztunk meg ostrom alatt: ő volt az első mesterem. „Tömöríteni – mondta –, látod, Adynál mennyi az ige, nem a szép jelzők számítanak, s nem is az fontos, hogy mit írok le, hanem az, hogy mit nem, s hogy miért nem!" (Mintha ezt a mondatot folytatta volna húsz évvel később Mándy Iván a Rádió pagodájában, amikor a kihagyásos technikáról beszélt.)

„Szép, szép a novellád – tünődött Nagy Miklós kézzel írt lapjaim felett –, csak kell bele még egy csavar, fordulat, ami dinamizálja a történetet, valami delejesség…"

Még élt Kosztolányi és Babits, amikor Miklós megírta nagy költeményét a parasztról, melyben már megcsendült a hűség sodró indulata, ahogy börtönévek után az üres, únyi templomban is, ahol hívő és költő-pap elpusztíthatatlan szövetsége született: szó és imádság értünk, üldözőkért és üldözöttekért, ott a magalázott falu domboldalában, hol nincs más zaj, csak a csirkék csipogása, a rozsdás harang érverése, s ahol oly fehéren hallgatnak a falak…

A Mindszenty-per ötödik számú vádlottja volt. A *Paraszt* című versét valamikor ostrom után olvastam az *Új Ember*ben. Föltámadás-töredék, ha néhány versszakával most újra megjelenhet itt nekünk.

NAGY MIKLÓS
A paraszt

Harang zúg messze. A hegy magasán
Magasban állok. Friss hajnal terül
Az égre. Dús vetések aranyán
Dűlőutak nyilaznak. A folyó
Kanyarja csiszolt, remek ezüst.
Pihenni jöttem, szívni egyedül
A fényt, a csöndet, a zsongó magányt.
A csöndbe már harangszó vegyül
És aratók nyüzsögnek mindenütt.
Fölvillannak a suhanó kaszák.
S a falvak duzzadt csomói körül,
Ahol az Isten ereje patakzott,
Mezőikre hajolnak a parasztok.

Ahányszor látom nyári ég alatt,
Új rejtelemként hull a sorsa rám –
Pedig köztük szívtam anyám tejét
S kerengtem zsályás apró udvarán.
Láttam aratni, állni asztagon,
A temetőben s piros lagziján –
De így még soha, ilyen igazán,
Ily döbbentőn még nem állott elém.

Amint ellepte most itt a határt
Ez Isten keze-mosta hajnalon.
A lelkemen villámként csattan át,
Ami eddig bennem titkon morajlott
S fölgyúlt lelkemmel nézem a Parasztot.

Szívem megzajlik, zúgni kezd fejem,
Hány millió, szédülten számolom.
Mily mozdulatlan! Mily hűségesen
Tart egy világot: fonnyadt, nyugtalant!
Mint csillognak e roppant Tenyeren
A Tőzsde, Színház, Bank és Parlament,
Acélhidak, a Gyár és Múzeum
S futnak az Express-vonatok.
A tenyerének ráncai között –
Súrolja árnyékát a Végtelen.
S én mi vagyok? Az apró csermelyük,
Akit Krisztus azért fakasztott,
Hogy itassam kedvencét: a Parasztot.

Hány szentet termett, hőst és vértanút!
És hogy zuhog lelkén a Kegyelem.
Bár Bölcsészetet, Dogmát nem tanult,
Imádságának dörgő robaja
Az eget rázza szakadatlanul.
Ha hallja Krisztus, úgy eszébe jut
Názáret és a szegény rokonok,
Hitvány ruhájú apostolai,
Heródes háza, az a szőnyeges,
Asszonyillattól vemhes rókalyuk.
S hogy millió bitó, korbács alatt
Hitének tornya még le nem szakadt –
Évezrek gőgje páraként szétfoszlott
S nyugodtan állni látjuk a Parasztot.

Közéjük hullt magányból tudom:
Nincs a Parasztnál, nincs magányosabb.
Képtárak hűsén nem álmodozik,
Nem hall fölzúgó zenekarokat,
Eső és kék ég, ennyi változat
Ami szépséget neki mutogat.
Kubikgödrökben, töltésen nyüzsög,
Kaszárnyákban zsong, mint méheraj,
És telve velük a dűlőutak.
A sok riasztó, vad jelszó után
Számára csak egy hang: a harang marad.
Ezt figyeli egy egész élten át,
Ez delejezi folyton a szívét,
Ez korhol, buzdít, int és hívogat.
S ha fáradtan a földjére hanyatlott,
Dicsérni kezdi sírva a Parasztot.

Személynevek mutatója

A SZOCIÁLIS MISSZIÓTÁRSULAT NŐVÉREI

A Szociális Missziótársulat nővérei kezdetben két osztályra tagozódtak: vezető és házi nővérekre (a névmutatóban V., H. jelzéssel).

A vezető nővérek megfelelő előképzés után a missziósmunkákat vezették és végezték. Túlnyomórészt szellemi munkájuk volt: apostoli, pedagógiai, adminisztrációs, amit többnyire a rendházon kívül folytattak. A házi nővérek a házi munkák és egyéb szolgálatok elvégzésével segítették a közösséget. Ők is megkapták a szolgálatuk ellátásához szükséges képzést.

Az imaélet egységes volt. „Kar-nővérként" mindenki együtt mondta az imákat, de a két osztály ruházatában és a kápolnában viselt fátylak között különbség volt.

1923-tól indult meg a folyamat a két osztály egyesítése felé. Először a viselt ruha, majd a kápolnai fátylak egységesítése terén történtek lépések. Végül az – egyházi törvénykönyv vonatkozó előírásaihoz igazodó – 1949-ben átdolgozott szabályzattal már nemcsak a külső viseletben való különbségtétel és a rekreációnak osztályok szerinti csoportosítása szűnt meg, hanem az „egy osztály" eszméje is véglegesen megvalósult.

A munkakörök nem változtak, mert a társulati élet a kézi- és házimunkát éppen úgy megkövetelte továbbra is, mint a szellemit. A feladatok szétosztása minden missziós házban az elöljáró feladata volt. Valamennyi tagot a társulat céljainak megfelelően – az illető képességei, és a szükségletek szerint – állítottak munkába.

Az egyes nővérek munkakörének, beosztásának megadásához az 1941-es káptalanra készített *Kimutatás a Szociális Missziótársulat nővér taglétszámáról és munkaköreiről* című dokumentum adatait használtuk. Az ostrom idejére történhettek áthelyezések.

Adél nővér
Dudinszky Adél (1899–1962) V., hitközségi elemi iskolai tanító, Missziósház, Karád

Ágnes nővér
Kurucz Erzsébet Ágnes (1914–1988) V., szövödébe beosztva, Anyaház, Bp.

Alberta újonc
Csányi Teréz Alberta (1924–1972) ?, újonc, Anyaház, Bp.

Alexa nővér
Rácz Mária Alexa (1907–1984) V., Országos Missziós Ifjúság vezetője, Anyaház, Bp.

Alexandra nővér
Hajós Ilona Alexandra (1906–1981) V., Országos Központ, Anyaház, Bp.

Alfonza nővér
Sasvári Elfrida Alfonza (1917–2005) V., Liturgia kegytárgy és könyvkiadó, Anyaház, Bp.

Alice nővér
Perepatics Jolán Alice (1903–1986) V., Liturgia kegytárgy és könyvkiadó, Anyaház, Bp.

Alojzia nővér
Bona Júlia Alojzia (1896–1969) H., internátusi ruhatáros, Bethánia Otthon, Szikszó

Andrea nővér
Szabó Teréz Andrea (1914–?) H., mosodára beosztva, Missziótelep, Pomáz

Angela nővér
Szerényi Margit Angela (1886–1967) V., novicmester, a Szerzetesi Tanács asszisztense

Antónia nővér
Balogh Irma Antónia (1900–1946) V., városi szegénygondozó, Missziósház, Győr

Beáta nővér
Székely Irén Beáta (1912–1988) ?, Anyaház, Bp.

Beatrix nővér
Pálosi Erzsébet Beatrix (1903–1985) V., házfőnök, Missziósház, Karád

Benedikta nővér
Sárai (Gautier) Stefánia Benedikta (1884–1945) V., Missziósház, Balatonboglár

Bernadett nővér
Kerényi Krieg Lenke Bernadett (1896–1962) V., házfőnök, Városi Szegényház, Komárom

Blanka nővér
Tárczy Erzsébet Blanka (1911–1996) V., gazdasági tanító, magtáros, Missziótelep, Pomáz

Borbála nővér
Sipos Mária Borbála (1894–1959) H., konyhára beosztva, Anyaház, Bp.

Camilla nővér
Vormayr Mária Camilla (1881–1965) V., Farkas Edith halála után általános főnöknő (1942–1948). A naplóban Tisztelendő Anyánk

Cecília nővér
Beró Mária Cecília (1901–1982) V.,
szervezeti munkára beosztva, Misszióház, Nagykanizsa

Christa nővér
Ertl Róza Christa (1896–1977) V.,
házfőnök, Missziósház, Pécs

Daniela nővér
Nagy Erzsébet Daniela (1914–2006) V.,
internátusi ifjúsági vezető, Bethánia Otthon, Szikszó

Denise nővér
Bem Erzsébet Denise (1886–1962) V.,
Anyaház, Bp.

Dominika nővér
Józsa Erzsébet Dominika (1899–1987) H.,
ápoló, a Szegényházba beosztva, Missziósház, Dunaföldvár

Edina nővér
Argay Erzsébet Edina (1882–1964) V.,
a Nagyasszony varroda vezetője, Bp.

Eleonóra nővér
Toronyi (Tempfli) Rozália Eleonóra (1907–1995) ?,
Országos Központ, Anyaház, Bp.

Ella nővér
Mukich Gabriella Ella (1899–1976) V.,
irodai munkára beosztva, Bethánia Otthon, Szikszó

Emília nővér
Meleg Gizella Emília (1899–1986) V.,
házfőnök, Missziósház, Bp.-Városmajor

Erika nővér
Fischer Józsa Erika (1888–1984) V.,
gazdasági szaktanárnő, a budapesti szervezet vezetője, Anyaház, Bp.

Erna nővér
Földesi Ilona Erna (1912–1994) V.,
tanítónő, kántor, Missziótelep, Pomáz

Erzsébet nővér
Szűcs Borbála Erzsébet (1914–2001) H.,
egyéb házimunkára beosztva, Anyaház, Bp.

Éva nővér
Bányai Mária Éva (?–?, első fogadalom 1939) H.,
konyhára beosztva, Bethánia Otthon, Szikszó

Farkas Edith (1877–1942) V.,
a Szociális Missziótársulat alapítóanyja.
A naplóban drága Főnöknő Anyánk

Felicitas nővér
Keszler Gizella Felicitas (1886–1960) V.

Fidélia nővér
Solymosi Teréz Fidélia (1915–1947) ?,
városi szegénygondozó, Missziósház, Győr

Franciska nővér
Szikszay Margit Franciska (1917–1945) ?,
napközibe beosztva, Missziósház, Békéscsaba

Gabriella nővér
Mócsy Margit Gabriella (1900–1965) ?,
Internátusba beosztva, Missziótelep, Pomáz

Genovéva nővér
Kovács Mária Genovéva (1915–?) V.,
Liturgia könyvkötészetbe beosztva, Anyaház, Bp.

Gertrúd nővér
Schilly Paula Gertrúd (1894–1983) V.,
házfőnök, Missziósház, Dunaföldvár

Gizella nővér
Gyetvay Róza Gizella (1916–1997) V.,
telep felügyelőnő, Bethánia Otthon, Szikszó

Hedvig nővér
Bus (Barisits) Anna Hedvig (1909–1985) V.,
Országos Központ, Anyaház, Bp.

Helén nővér
Miskolczi Margit Helén (1910–1999) V.,
könyvelő, Liturgia kegytárgy és könyvkiadó, Anyaház, Bp.

Henrietta nővér
Almási Rózsa Hennriette (1907–1981) ?,
munkatárs, budapesti szervezet, Anyaház, Bp.

Hermina nővér
Dobos Teréz Hermina (1902–1989) H.,
konyhára beosztva, Anyaház, Bp.

Honoria nővér
Argay Anna Honoria (1903–1985) V.,
vikária, asszisztens, társulati gondnok, Anyaház, Bp.

Ida nővér
Zelényi Valéria Ida (1908–1990) V.,
házfőnök, Zita Árvaház, Debrecen

Ignácia nővér
Széll Erzsébet Ignácia (1902–1990) V.,
Gyármisszióba beosztva, Anyaház, Bp.

Ilona nővér
Erdélyi Erzsébet Ilona (1894–1983) H.,
kápolnai szolgálatra beosztva, Anyaház, Bp.

Irma nővér
dr. Kopasz Ilona Irma (1903–1985) V.,
Kórház- és menhelymisszióba beosztva, Anyaház, Bp.

Johanna nővér
Csomor Mária Johanna (1896–1991) V.,
egyéb házimunkára beosztva, Anyaház, Bp.

Judith nővér
Boér Margit Judith (1895–1958) V.,
a Keresztény nő szerkesztője, Anyaház, Bp.

Katalin nővér
Papp Anna Katalin (1909–1977) V.,
Liturgia miseruha-varrodába beosztva, Anyaház, Bp.

Klára nővér
Elekes Ilona Klára (1896–1979) V.,
házfőnök, Missziósház, Ungvár

Klaudia nővér
Koltai (Vanits) Erzsébet Klaudia (1990–1997) V.,
Liturgia miseruha-varrodába beosztva, Anyaház, Bp.

Kolumba nővér
Füzi Fültz Teréz Kolumba (1903–1990) H.,
egyéb házimunkára beosztva, Anyaház, Bp.

Kornélia nővér
Bukovinszky Ilona Kornélia (1905–1987) V.,
a Liturgia kegytárgy és könyvkiadó vezetője, Anyaház, Bp.

Ladiszla nővér
Hamel Jolán Ladiszla (1903–1994) V.,
az Országos Szervezet főtitkára, Anyaház, Bp.

Laurencia nővér
Sinka Mária Laurencia (1901–2000) H.,
nyulászatba beosztva, Bethánia Otthon, Szikszó

Leona nővér
Bakó Ilona Leona (1890–1963) H.,
Liturgia könyvkötészetbe beosztva, Anyaház, Bp.

Lujza nővér
Takács Erzsébet Lujza (1890–1972) V.,
házfőnök, novicmester, Missziótelep, Pomáz

Magda újonc
Koczka Magda (1920–2001) ?,
újonc, Anyaház, Bp.

Magdolna nővér
Czövek Anna Magdolna (1895–1974) H.,
napközibe beosztva, Missziósház, Nagykanizsa

Majola nővér
Selley Sarolta Majola (1899–1969) V.,
Országos Missziós Ifjúság vezetője, Anyaház, Bp.

Marcella nővér
Kormos Edith Marcella (1911–1982) V.,
városi szegénygondozó, Missziósház, Győr

Mária nővér
Tóth Mária Mária (1895–1968) H.,
egyéb házimunkára beosztva, Anyaház, Bp.

Marianna nővér
Balázs (Zielrer) Mária Marianne (1898–1959) V.,
Liturgia kegytárgy és könyvkiadó, Anyaház, Bp.

Márta nővér
Tóth Mária Márta (1891–1960) H.,
a Szegényház konyhájára beosztva, Missziósház, Dunaföldvár

Mathea nővér
Krafcsik Irén Mathea (1920–2013) V.

Matild nővér
Kreisel Matild Matild (1889–1961) V.,
társulati titkár, Anyaház, Bp.

Maura nővér
Deák Gizella Maura (1903–1992) ?,
a Titkárságra beosztva, Anyaház, Bp.

Melánia nővér
Benis Katalin Melánia (1897–1976) V.,
állásközvetítő, Missziósház, Bp.-Városmajor

Melitta nővér
Szeőts Gizella Melitta (?–1980) V.,
a Fogházmisszió vezetője, a Pestvidéki fogházba beosztva, Anyaház, Bp.

Mercedes nővér
Kende Auróra Mercedes (1888–1955) V.,
a Magyar a Magyarért mozgalomba beosztva, Munkács

Mihaela nővér
Veörös Jolán Mihaela (1902–1981) V.,
Anyaház, Bp.

Natália nővér
Kerényi Krieg Gizella Natália (1905–1989) V.,
egyházközségi munkára beosztva, Missziósház, Pécs

Norberta nővér
Grassely Ilona Norberta (1888–1965) V.,
vikária, házfőnök, asszisztens, Missziótelep, Pomáz

Ottilia nővér
Puskás Magdolna Ottilia (1908–1983) H.,
Liturgia könyvkötészetbe beosztva, Anyaház, Bp.

Paula nővér
Grunszky Paulina Paula (1886–1980) V.,
Kórház és menhelymisszióba beosztva, Anyaház, Bp.

Petra nővér
Marschalko Mária Petra (1899–1986) V.,
házfőnök, Missziósház, Tiszaszalka

Placida nővér
Matos Amália Placida (1899–1986) V.,
Fogházmisszióba beosztva, Anyaház, Bp.

Rafaela nővér
Ertl Lujza Rafaela (1904–1964) V.,
kántor, Anyaház, Bp.

Regina nővér
Muhi Ilona Regina (1902–1981) H.,
Fogházmisszióba beosztva, Anyaház, Bp.

Renáta nővér
Draskovits Etelka Renáta (1894–1960) V.,
házfőnök, Missziósház, Győr

Stefánia nővér
Tóth Mária Stefánia (1904–1994) H.,
konyhára beosztva, Missziósház, Karád

Szabina nővér
Tóth Paula Szabina (1909–1975) V.,
Liturgia könyvkötészetbe beosztva, Anyaház, Bp.

Szalézia nővér *Vadas Éva Szalézia (1911–2003) V.,*
Országos Központ, Anyaház, Bp.

Szilvia nővér
Bedő Erzsébet Szilvia (1905–1983) V.,
városi szegénygondozó, Zita Árvaház, Debrecen

Teodóra nővér
Schauli Lenke Teodóra (1882–1962) V.

Teréz nővér
Antal Anna Teréz (1894–1977) V.,
Kórház- és menhelymisszióba beosztva, Anyaház, Bp.
Vincencia nővér
Pintér Ilona Vincencia (1897–1957) H.,
konyhára beosztva, Missziósház, Nagykanizsa

Virginia nővér
Keresztes Irén Virginia (1896–1962) H.,
egyéb házimunkára beosztva, Missziósház, Balatonboglár
Zsuzsanna nővér
Bíró Cecília Zsuzsanna (1890–1981) V.,
egyházközségi munkára beosztva, Missziósház, Békéscsaba

EGYHÁZI SZEMÉLYEK

Angeli András (Isztimér, 1913-Pilisszentiván, 1983) plébános, kanonok. Az ostrom idején csepeli káplán, a Weiss Manfréd gyár lelkésze. Biatorbágyon – ahol közel negyedszázadig volt plébános – utcát neveztek el róla.

Angelo Rotta (Milánó, 1872 – Róma, 1965) pápai követ Budapesten (1930–1945). Az ostromnaplóban *»nuncius úr«*.

Apor Vilmos, Boldog, altorjai, báró (Segesvár, 1892 – Győr, 1945) győri püspök, vértanú. Boldoggá avatták 1997-ben.

Bánáss László, nemes (Pozsony, 1888 – Bp., 1949) veszprémi püspök. Az ostrom idején plébános Debrecenben, nagyváradi prépost.

Bangha Béla SJ (Nyitra, 1880 – Bp., 1940) jezsuita szerzetes, hithirdető, szerkesztő, író.

Böhle (Bőle) Kornél OP (Várpalota, 1887 – Pannonhalma, 1961) domonkos szerzetes, hitszónok, lelki író.

Bubnics Mihály (Borostyánkő, 1877 – Rozsnyó, 1945) rozsnyói püspök.

Csaba (Czumbel) Lajos (Szaniszló, 1916 – Szentsimon, 1991) plébános. Az ostrom idején tiszaszalkai lelkész. Bebörtönözték (1948–1952).

Csernoch János (Szakolca, 1852 – Esztergom, 1927) hercegprímás érsek, bíboros.

Domanek Pál (Mezőberény, 1887 – Békéscsaba, 1953) plébános, apát, pápai prelátus.

Dubay atya

Endrődy (Jambrekovich) László (1905–1975) jezsuita pap, teológiai tanár, lelki író.

Fundelius Vilmos (Bp., 1915 – Bp., 2005) érseki tanácsos, protonotárius kanonok, főesperes. Az ostrom idején Bp.-Krisztinavárosi káplán.

Galambos Miklós (Bánokszentgyörgy, 1906 – Szombathely, 1970) címzetes apát, közíró. Az ostrom idején zalaegerszegi plébános.

Giesswein Sándor (Tata, 1856 – Bp., 1923) kanonok, vallástörténész, nyelvész, filozófus, a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

Glattfelder Gyula (Bp., 1874 – Szeged 1943) csanádi püspök.

Hamvas Endre (Piszke, 1890 – Kalocsa, 1970) csanádi püspök.

Kaszap István (Székesfehérvár, 1916–1935) jezsuita novícius. 19 évesen általános vérmérgezés következtében halt meg. Halála után életszentségének híre nagyon hamar elterjedt. Boldoggá avatási eljárását megindították.

Majláth Gusztáv Károly, gróf (Bakóca, 1864 – Bp., 1940) gyulafehérvári püspök, a Regnum Marianum Kongregáció tagja.

Marczell Mihály (Dunaszerdahely, 1883 – Bp., 1962) áldozópap, egyetemi tanár, a Központi Papnevelő Intézet rektora, a Regnum Marianum Kongregáció prézese, a Szociális Misszió társulat lelkivezetője.

Mezgár Lajos (Nagykanizsa, 1891 – Nossa, Brazília, 1970) plébános, címzetes prépost. Az ostrom idején Budafok-Belváros plébánosa. 1951-ben külföldre távozott.

Mihalovics Zsigmond (Homokbödöge, 1889 – Chicago, 1959) kanonok, az Actio Catholica igazgatója. 1948-ban letartóztatása elől külföldre menekül.

Mindszenty (Pehm) József (Csehimindszent, 1892 – Bécs, 1975) hercegprímás érsek, bíboros. Az ostrom idején veszprémi püspök.

Nagy Miklós (Homok, 1894 – Úny, 1973) plébános, költő, az Actio Catholica titkára, pápai kamarás. A Mindszenty per V. rendű vádlottja, bebörtönözték (1948–1952). Az ostromnaplóban *»kamarás úr«*.

Piusz, X., Szent, Giuseppe Melchiore Sarto (Riese, 1835 – Róma, 1914) pápa (1903–1914).

Piusz, XI., Achille Ratti (Desio, 1857 – Róma, 1939) pápa (1922–1939).

Piusz, XII., Eugenio Pacelli (Róma, 1876 – Róma, 1958) pápa (1939–1958).

Prohászka Ottokár (Nyitra, 1858 – Bp., 1927) székesfehérvári püspök, katolikus egyházi író, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, a Szociális Misszió társulat lelki atyja. Az ostromnaplóban *»Püspök Atyánk«*.

Ritsmann Pál (Torbágy, 1914 – Bp., 1945) német ajkú pap, érseki helynökségi titkár. 1945. január 16-án a Budai Királyi Vár légitámadásakor hősi halált halt. A Ritsmann Pál Német Nemzetiségi Általános Iskola (Biatorbágy) névadója.

Salkaházi (Schalkház) Sára (Kassa, 1899 – Bp., 1944) szociális testvér, vértanú, boldoggá avatták 2006-ban.

Sárközy Pál Endre OSB (Jánosháza, 1884 – Pannonhalma, 1957) főapát, bencés szerzetes

Schütz Antal SchP (Kistószeg, 1880 – Bp., 1953) piarista szerzetes, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja.

Serédi (Szapucsek) Jusztinián György OSB (Deáki, 1884 – Esztergom, 1945) bencés szerzetes, tudós, egyházjogász, érsek, hercegprímás, bíboros.

Shvoy Lajos (Bp., 1879 – Bp., 1968) székesfehérvári püspök, a Regnum Marianum plébánia első plébánosa és házfőnöke.

Siska István Árpád SJ (Bp., 1896 – Győr, 1959) jezsuita szerzetes, hithirdető.

Slachta (Schlachta) Margit (Kassa, 1884 – Buffalo, USA, 1973) a Szociális Testvérek Társaságának alapítója.

Sopsich János prelátus, a csanádi egyházmegye püspöki irodaigazgatója.

Szabó Imre (Sorokújfalu, 1901 – Bp., 1976) püspök, apostoli adminisztrátor. Az ostrom idején Bp.-Krisztinavárosi plébános, kanonok.

Szépréthy Ottó tábori főesperes.

Szilágyi Oszkár Aladár OSB (Gálszécs, 1872 – Bp., 1951) misszionárius, bencés szerzetes, a Szociális Missziótársulat nővéreinek lelki vezetője. Az ostromnaplóban *»spirituális úr«*.

Tárkányi Géza (Nyírtárkány, 1910 – Bp., 1972) görög katolikus hitoktató, segédlelkész.

Tóth Tihamér, nemes (Szolnok, 1889 – Bp., 1939) veszprémi püspök, egyetemi tanár.

Vass József (Sárvár, 1877 – Bp., 1930) áldozópap, egyetemi tanár, miniszter.

Wimmer M. Anzelm SM (20. sz.) szervita áldozópap, hitszónok, lelki író. A *Farkas Edith és életműve* szerzője (1942).

Ábrahám Ilona
– Fialka Viktorné
Ajtay Endréné
– szül. Kardoss Ilona
Áldássy
Almásy Dénesné, gr.
Annus
– a báróék cselédje
Apor Gizi
August
Bakody Etelka
- Katona Béláné, özv. dr.
Barkó
Bauschek Ilona
- Boros Ferencné
Bauschek Ilona
- Kardos Dezsőné
Beliczai Pavlik András
Bethlen Györgyné
Bicskey
- János
- Sándor
Bihari Gyula
Bíró Péter
Bodrogi Lajos
Bogáti Anna
Bohn
Bóné Lajos
Borbély
Boros Ferencné
- szül. Bauschek Ilona
Borsodi, dr.
Bosnyákovits Jánosné, özv.
- szül. Szedlacsek Julianna
Bölcskévy Ilona
Bujdosó János
Büsthof Frigyesné, özv.
Czigány
- főmérnök
- György
- Károly
- Károlyné
Czöndör
- László
- László, ifj.
- Lászlóné
Csaba István
Csapkay
- ~ék
- Ervinné
- György
Csató Sándor
Csikósné
Deli Eszter
Dóczy Miklós
Domán István
Dózsay Margit
Dönitz vezérezredes
Édes György
Eitler
- Emília
- Matild
Ékes Móritz
Elekes
- bácsi
- Gyula
- Gyuláné
Esztergomi Mihály
Fatér Endréné
Fehérvári Auguszta
(a későbbi Elíz nővér, az ostrom után lépett be a rendbe, első fogadalmát 1951-ben tette)
Fialka Viktorné
- szül. Ábrahám Ilona

Fröhlich
- Gyula, dr.
- Gyuláné
- Márta
Gál Lajos
Garamszegi József
Gáspár
- ~ék
- ~né
- földbirtokosék
- Gabi
- Jóska
- József, ifj.
- Józsefné
- rendőrőrmester
Géczi Irma
Glósz
- Erzsébet
- Éva
- főmérnök
- Lajos
- Lajosné
- Mária
Goschi János
Görgényi
- Béláné
- két ~ fiú
Götz
- német hadnagy
Graeff Józsa
Gref József
Guntz Erzsébet
- Schottner Ferencné, özv.
Gyarmathy
- László
- Lászlóné
- Mária
- Zsuzsa
Hajdu zászlós
Hajduk Mária
Halmyné
Haszonits Mária
Hinaus István
Hohenburger
- ~ék
- főorvos
Hollé Irén
Horváth Ferenc
Hunyady, grnő
Janda orvos
Janovits Ferencné, özv.
- szül. Reinbrecht Jolán
Jászai Ibolya
Jób Ignácné
Juhász Teréz
Jurák Károly
Kaán Károlyné, özv.
Kantner Gizi
Kardhordó
- ~ék
- Rezsőné
Kardos Dezsőné, özv.
- szül. Bauschek Ilona
Kardoss Ilona
- Ajtay Edréné
Károly bácsi
- régi postásunk
Kasics Gitta
Katona
- Béláné, özv. dr. szül. Bakody Etelka
- Kálmánné, dr.
Kell János
Kerényi
- Lászlóné
- Teréz
Kormány Imréné
Kósa Imre
Kövér Imréné
- szül. Riedl Erzsébet
Kurucz
- főjegyző
- Katalin
- Tivadar

Leitgéb
- Edit
- János
- Jánosné
- Mária
- né
Leitner
- Józsefné
- Júlia
Lenek Ludmilla
Lexman Miksa
Lukács János
Luczenbacher Rita
Mach Gusztáv
Majthényi
- Albert
- Albi
- báróék
- Istvánné, br.
- Istvánné, özv. br.
- Klára
- Klári
Márkus
- doktor
Mezey Ilona
Molnár
- Gábor
- István
- Margit
- Rózsi
Monszport Edith
Mudris Emma
Mulin Gábor, dr.
Müller Gizella
Nádszeghy Ödön
Nádszegi Ödön
Nagy
- Imréné, szül. Zenovits Aranka
- Márton
Nánay
- inasa
Nemák Imréné, özv.
- szül. Novák Blanka
Nemes József
Novák Blanka
- Nemák Imréné, özv.
Novák Nándorné, özv.
- szül. Paluga Anna
Orbán Ferenc
Pálffy Etelka
Palincsár Erzsébet
Paluga Anna
- Novák Nándorné özv.
Panni
- mosólány
Parti József
Paszersick Antónia
Pécsy elvtárs
Péter
- ápoló
- Lajos
Piros István
Pósalaki Mihály
Praxl
- István
- Istvánné
Putsay
- pék
Rácz
- Jánosné
- Kata
- Mária
Rakonczai Imre
Rédly
- Éva
- két kis ~ leány
- Mária
Reinbrecht Jolán
- Janovits Ferencné, özv.
Riedl Erzsébet
- Kövér Imréné
Rill
Róm Pálné, özv.

Romándy Károly
Roska Miklósné, dr.
Ruzicska
- pék
Schottner Ferencné, özv.
- szül. Guntz Erzsébet
Schwager József
Simon
- Ilona
- Ilonka
- László, dr.
- Lászlóné, dr.
- tanácsos
- tanácsosék
Smetka György
Sohár Károly
Stettner Andrea
Stoffer Berci bácsi
Szabó
- Erzsébet
- Éva
- Kornél
- Kornélné
- Margit
- Mária
- Sándor, v.
- Sándorné, v.
- v. ~ék
Szalay
- Antalné, v.
- Gizi
- István
- Istvánné
- Márta
Szarka
- ~ék
- Géza
Szedlacsek Julianna
- Bosnyákovits Jánosné, özv.
Szirmay Miksáné, Anna
Szlabon
- Károly
- Károlyné
Szőke Gábor
Szőllősy
Szőllőssy Margit
Tárczy Árpádné, özv.
Tárkányi Géza
Thaisz Andorné
Tóth
- bácsi
- Erzsébet
- István
- István, ifj.
- Istvánné
- Margit
Varga Imre
Vasdinnyey
- Istvánné
- rendőrtiszt
Vasdényei István
Világosi István
Vomaszta Ferencné, özv.
Zenovits Aranka
- Nagy Imréné
Zibrinyi
- ~ék
- Kálmán
- Kálmán, ifj.
- Kálmánné
- látszerész
Zichy
- Nándor, gr.
- Rafaelné, gr.
Zombor
- Antal
- Feri
- Lajos
- Lajosné
Zöldiné

Bibliográfia

A (cseh)szlovákiai magyarok lexikona 1918-tól. <http://adatbank.sk/lexikonok/a-csehszlovakiai-magyarok-lexikona-1918-tol>.

A Budai Vár internetes adatbázis, <http://budavar.btk.mta.hu>.

A Katolikus Karitász honlapja. <http://www.karitasz.hu>.

Bangha Béla, *Világhódító kereszténység*, Pázmány Péter Irodalmi Társaság, Bp., 1942.

Bosihiradó, Budapest-Zugló Páduai Szent Antal plébánia honlapja. <http://bosihirado.net>.

Braham, Randolph L., *A népirtás politikája – A holocaust Magyarországon*, Belvárosi Könyvkiadó, Bp., 1997.

Deák Ferenc Megyei Könyvtár helyismereti adatbázisa, <http://tudastar.dfmk.hu>.

Diós István (szerk.), *Magyar Katolikus Lexikon*, Szent István társulat, Bp., 1993–2010. <http://lexikon.katolikus.hu>.

Édes otthonunk, Album (1931–1947), Szociális Missziótársulat, Bp.

Egykor, Magyarország természetes és épített emlékeinek gyűjtőhelye. <http://egykor.hu>.

Endrődy László, *Életet Krisztusért*, Bp., 1936.

Értékkereső internetes portál. <http://ertekkereso.hu>.

Ezen a napon internetes adatbázis. <http://ezenanapon.hu>.

Falanszter blog. <http://falanszter.blog.hu>.

Farkas Edith önéletrajza képekkel, 36. o.

Farkas Edith, *A Szociális Missziótársulat rövid ismertetése – Irányzat és gyakorlat*, Szociális Missziótársulat, Bp., 1913.

Győri Péter, A hajléktalanok Menhelye Egylet, *Esély*, Társadalom- és szociálpolitikai folyóirat, 1998/5. szám.

Gyulai ki kicsoda adattár, <http://gyulai-info.extra.hu/elet/adattar/gyki.htm>.

Hajdúdorogi Egyházmegye honlapja. <http://www.gorogkatolikus.hu>.

Harruckern János Gyulai Egységes Gyógypedagógiai, Módszertani Intézet és Diákotthon honlapja. <http://www.panczeli-gyula.sulinet.hu>.

II. világháború történelmi portál, 2007–2013. <http://www.masodikvh.hu>.

Itt ivott blog. <http://ittivott.blogspot.hu>.

Kőszegi Imre, *Budavár ostroma 1945-ben*, Müller Károly Könyvkiadóvállalat, Bp., 1945.

Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Titkárságának honlapja. <http://uj.katolikus.hu>.

Mikes Kelemen, *Törökországi levelek. Magyar Elektronikus Könyvtár*. <http://mek.oszk.hu/00800/00880>.
Múltunk történelmi portál. <http://www.multunk.x3.hu>.
Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet honlapja. <http://szinhaziintezet.hu>.
Palovics Lajos, 90 éve született Angeli András, *Biatorbágyi krónika,* XIII. évf. 9. sz. 2003. Szeptember, 21. o.
Paul Rittsmann Deutsche Nationalitätengrundschule portál. <http://ritsmannschule.biatorbagy.hu>.
Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára portál. <http://archivum.piar.hu>.
Rózsa Miklós, Dr., A budai Auguszt cukrászda, *Tanulmányok Budapest múltjából*, XIX. kötet, A Budapesti Történeti Múzeum évkönyve 1972.
S. Boda András, Tabáni tárlat az öreg órásműhelyben, 1996. július 23., Berkó Pál (szerk.), *Budapesti Negyed,* XIII. évf. 4. (50.) sz., 2005.
Sziklakórház honlapja. <http://www.sziklakorhaz.eu>.
Történelmi Tár digitális adatbázis, <http://www.tortenelmitar.hu>.
Várnai Péter, *Ferencsik János,* Zeneműkiadó, Bp., 1972.
Világszínvonalú gyógyítás, *Hegyvidék*, A XII. kerületi polgárok lapja, XXXVII. évfolyam 11. szám. 2007.

Az internetes források utolsó letöltési ideje: 2014. 06. 27.

© Szociális Missziótársulat, 2014
© Kairosz Kiadó, 2014

Minden jog fenntartva.
A képeket válogatta és a szöveget gondozta: Fodor Eszter

Könyvterv és tipográfia: Őri Kiss István *és* Sík Andrea
Nyomda és kötészet: x Nyomda
ISBN: 978-963-662-570-000

Uzsaly Márton festménye

Ez a szerény tanulmány nem dicsekedhetik a krónikától megkívánt hűséggel és teljességgel. Az egyes mozzanatokat sem örökíti meg a szellemi fényképezés eszközeivel. Csupán azokat az eseményeket foglalja össze, amelyek a megpróbáltatások körvonalait, lelki hatásait, a kínálkozó missziós lehetőségeket és Társulatunk szellemének izmosodását rajzolja meg az utókornak.

A Szociális Missziótársulat nővérei

A német megszállás előrevetette annak árnyékát, hogy a gazdag, sokrétű, komoly szociális tartalommal rendelkező katolikus egyházi tevékenység súlyos akadályokkal találkozik a közeljövőben. Így is történt. A háború és az ostrom világvégét idéző hangulata azonban nem bátortalanította el a papokat, szerzeteseket, apácákat. Tették, amit lelkiismeretük diktált.

Aknatűzben, Sztálin-orgonák hangja mellett is imádták Istent (végezték a liturgikus szolgálatot), és szolgálták az arra rászoruló felebarátot. Minden egyes éhezőben, sebesültben, haldoklóban fölfedezték, meglátták a szenvedő Krisztust. Mindennek megindító tanúsága az ostromnapló.

Török József
teológus, egyháztörténész, egyetemi tanár

KAIROSZ
www.kairosz.hu
3800 Ft
ISBN 978-963-662-719-5
9 789636 627195 >